

Управління культури
Волинської обласної державної адміністрації
Волинський краєзнавчий музей
Волинська державна обласна універсальна наукова
бібліотека імені Олени Пчілки

**КАЛЕНДАР
знаменних і пам'ятних дат Волині
на 2017 рік**

Луцьк – 2016

УДК 94(477.83)(059.3)
ББК 63.3(4УКР – 4ВОЛ) Я 25
К 17

Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2017 рік / упр. культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; Волин. ДО-УНБ ім. Олени Пчілки ; ред.-упоряд.: Є. І. Ковальчук, А. А. Понагайба. – Луцьк : Терези, 2016. – 288 с.

«Календар знаменних і пам'ятних дат Волині» видається з 1991 року. До нього включаються матеріали про визначні події історії, громадсько-політичного і культурного життя області, ювілеї видатних уродженців краю та відомих діячів, життя і діяльність яких пов'язані з Волинню.

Посібник відкривається хронологічним переліком пам'ятних дат на 2017 рік. Про основні події подаються: дата, назва, авторська текстова довідка, список літератури, у якому вказуються документи, книги, статті зі збірників і періодичних видань, довідники та бібліографічні посібники.

У «Календарі» є Показчик імен видатних діячів, представлених у ньому, Географічний показчик населених пунктів, списки авторів, які брали участь у написанні історичних і біографічних довідок, та укладачів.

Видання буде корисним для культосвітніх працівників, викладачів, студентів, краєзнавців.

ISBN 978-617-7216-15-4

Редактори-упорядники:

**Є. І. Ковальчук, канд. іст. наук
А. А. Понагайба**

Відповідальні за випуск:

**А. М. Силюк
Л. А. Стасюк**

ЗНАМЕННІ ТА ПАМ'ЯТНІ ДАТИ ВОЛИНИ НА 2017 РІК

Січень

- 1 СІЧНЯ 70 років від дня народження М. Ф. Куценка (1947) – українського художника
- 1 СІЧНЯ 50 років від дня народження Л. Г. Мартинюк (1967) – писанкарки, народного майстра України, члена Волинського осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України
- 1 СІЧНЯ 50 років від дня народження І. З. Павлюка (1967) – українського письменника, літературознавця
- 2 СІЧНЯ 175 років від дня народження П. А. Косача (1842–1909) – українського громадського діяча, батька Лесі Українки
- 5 СІЧНЯ 70 років від дня народження Т. М. Рівця (1947) – музиканта-скрипаля, художнього керівника Академічного камерного оркестру «Кантабіле» Волинської обласної філармонії, заслуженого діяча мистецтв України, народного артиста України
- 7 СІЧНЯ 90 років від дня народження Р. А. Братуня (1927–1995) – українського поета
- 14 СІЧНЯ 75 років від дня народження В. С. Гея (1942–2016) – українського письменника, заслуженого діяча мистецтв України
- 26 СІЧНЯ 70 років від дня народження Т. Д. Галькун (1947) – народного художника України
- 27 СІЧНЯ 110 років від дня народження М. Е. Гаска (1907–1996) – українського письменника та літературознавця
- 31 СІЧНЯ 50 років від дня народження Є. І. Назарук (1967) – української поетеси

Лютий

- 1 ЛЮТОГО 75 років від дня народження В. М. Наріжного

- (1942) – заслуженого вчителя Української РСР
- 2 ЛЮТОГО 120 років від дня народження Є. Ф. Маланюка (1897–1968) – українського письменника, поета, критика, літературознавця
- 8 ЛЮТОГО 70 років від дня народження Б. І. Андрусів (1947) – викладача Волинського державного училища культури і мистецтв імені І. Ф. Стравінського, заслуженого працівника культури України
- 9 ЛЮТОГО 75 років від дня народження Л. Ю. Дяченко (1942) – заслуженої артистки України
- 22 ЛЮТОГО 110 років від дня народження М. С. Бойка (1912–1998) – українського бібліографа, журналіста, громадського і культурного діяча в діаспорі
- 25 ЛЮТОГО 146 років від дня народження Лесі Українки (1871–1913) – української поетеси, драматурга, прозаїка, публіциста, культурно-громадської діячки
- 25 ЛЮТОГО 60 років від дня народження М. М. Лазуки (1956) – соліста-вокаліста Волинської обласної філармонії, заслуженого артиста України
- ЛЮТИЙ 110 років від часу останнього приїзду Лесі Українки до Колодяжного на Волинь (1907)

Березень

- 1 БЕРЕЗНЯ 105 років від часу надрукування драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» (1912)
- 8 БЕРЕЗНЯ 70 років від дня народження В. Г. Жупанюка (1947) – українського художника
- 9 БЕРЕЗНЯ 203 роки від дня народження Т. Г. Шевченка (1814–1861) – українського поета, художника, мислителя
- 10 БЕРЕЗНЯ 156 років від дня смерті Т. Г. Шевченка (1814–1861) – українського поета, художника, мислителя
- 11 БЕРЕЗНЯ 70 років від дня народження Л. Я. Лежанської (1947–1981) – української

- поетеси
- 12 БЕРЕЗНЯ 70 років від дня народження М. І. Тарасюк (1947) – заслуженого працівника освіти України
- 15 БЕРЕЗНЯ 75 років від дня народження М. А. Франчук (1942–2013) – заслуженого працівника освіти України
- 17 БЕРЕЗНЯ 100 років від дня створення Української Центральної Ради (1917–1918)
- 23 БЕРЕЗНЯ 60 років від дня створення Торчинського народного історичного музею імені Григорія Гуртового (1957)
- 26 БЕРЕЗНЯ 125 років від дня народження Г. Н. Остапенка (1892–1971) – українського художника і педагога
- 30 БЕРЕЗНЯ 160 років від дня народження Габрієлі Запольської (1857–1921) – польської письменниці й актриси
- БЕРЕЗЕНЬ 150 років від дня народження Грицька Григоренка (справж. – Олександра Євгенівна Судовщикова-Косач) (1867–1924) – української письменниці

Квітень

- 1 КВІТНЯ 90 років від дня народження М.С. Стефанишина (1927) – українського композитора, заслуженого діяча мистецтв України
- 1 КВІТНЯ 90 років від дня народження Анатолія Шапова (1927–1989) – самодіяльного композитора, засновника заслуженого народного ансамблю пісні і танцю України «Колос», заслуженого працівника культури України
- 15 КВІТНЯ 80 років від дня народження Д. А. Поштарука (1937) – театрознавця, директора-художнього керівника академічного Волинського академічного обласного театру ляльок, заслуженого діяча мистецтв України
- 16 КВІТНЯ 60 років від дня народження

- Т. Д. Смолярчук (1957), керівника народної аматорської академічної хорової капели «Колорит» Камінь-Каширського районного будинку культури, заслуженого працівника культури України
- 17 КВІТНЯ 135 років від дня народження В. К. Липинського (1882–1931) – українського історика, публіциста, громадського та політичного діяча, теоретика консерватизму
- 19 КВІТНЯ 70 років від дня народження О. Т. Осік (1947) – актриси Волинського обласного академічного українського музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка, народної артистки України
- 25 КВІТНЯ – 80 років від дня народження Б. П. Ревенка (1937–2015) – колишнього головного режисера народної аматорської кіностудії «Волинь», заслуженого працівника культури України
- 28 КВІТНЯ – 50 років від дня народження О. С. Білик (1967) – писанкарки, народного майстра України, члена Волинського осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України

Травень

- 5 ТРАВНЯ 75 років від дня народження І. О. Алімової (1942) – заслуженого вчителя України
- 7 ТРАВНЯ 70 років від дня народження П. О. Боярчука (1947–2013) – українського письменника і публіциста, заслуженого журналіста України
- 8 ТРАВНЯ 110 років від дня народження Власа Мизинця (1907–1943) – українського поета і публіциста
- 8 ТРАВНЯ 70 років від дня народження О. Д. Остапюка (1947) – українського історика, краєзнавця, директора Любомльського краєзнавчого музею
- 12 ТРАВНЯ 90 років від дня народження І. Г. Сокола (1927–1974) – Героя Радянського Союзу
- 16 ТРАВНЯ 200 років від дня народження М. І. Костомарова (1817–1885) – українського

- та російського історика
- 18 ТРАВНЯ 60 років від дня народження
З. М. Навроцької (1957) – завідувача
Художнього музею, відділу Волинського
краєзнавчого музею, заслуженого працівника
культури України
- ТРАВЕНЬ 135 років від часу переїзду Лесі Українки
в с. Колодажне Ковельського району (1882)

Червень

- 5–6 ЧЕРВНЯ 90 років від часу проведення
Українського церковного з'їзду у
м. Луцьку (1927)
- 7 ЧЕРВНЯ 140 років від дня народження
О. П. Косач-Кривинюк (1877–1945) –
української письменниці, перекладача,
сестри Лесі Українки
- 10 ЧЕРВНЯ 100 років від дня народження
П. Й. Каспрука (1917–1943) організатора
Торчинського антинацистського підпілля
- 13 ЧЕРВНЯ 80 років від дня народження С. Д. Сачука
(1937–2012) – колишнього головного редактора
газети «Волинь-нова», заслуженого журналіста
України
- 14 ЧЕРВНЯ 250 років Торчинському маніфесту –
пам'ятці суспільної думки напередодні
Коліїщини (1767)
- 16 ЧЕРВНЯ 30 років з дня відкриття музею
академіка М. П. Кравчука у с. Човниця.
- 17 ЧЕРВНЯ 75 років від дня народження О. Г. Ковальчук
(1942) – заслуженого вчителя України,
громадського діяча
- 20 ЧЕРВНЯ 80 років від дня народження П. Н. Гоця
(1937–2013) – українського поета, бібліографа,
лесезнавця
- 25 ЧЕРВНЯ 125 років від дня народження
А. В. Річинського (1892–1956) – українського,
громадського, політичного та церковного
діяча

- 26 ЧЕРВНЯ 80 років від дня народження М. П. Шамрили (1937) – українського художника.
- 29 ЧЕРВНЯ 168 років від дня народження Олени Пчілки (1849–1930) – української письменниці, етнографа, фольклориста, редактора, видавця, громадського діяча, матері Лесі Українки
- ЧЕРВЕНЬ 125 років від часу виходу «Книги пісень» Генріха Гейне у перекладі Лесі Українки та Максима Стависького (1892)
- ЧЕРВЕНЬ 100 років від часу створення Української Демократичної Хліборобської партії, співзасновником якої був В'ячеслав Липинський (1917)

Липень

- 1 ЛИПНЯ 100-річчя від дня народження О. Д. Штуля (1917–1977) – українського громадсько-політичного діяча, публіциста, голови ПУН ОУН у 1965–1977 рр.
- 3 ЛИПНЯ 110 років від дня народження Н. Й. Захарченко (1907–1992) – української співачки, заслуженої артистки України
- 10 ЛИПНЯ 125 років від дня народження О. І. Барановича (1892–1961) – українського історика, дослідника історії Волині
- 12 ЛИПНЯ 90 років від дня народження С. І. Бородуліна (1927) – українського письменника і журналіста
- 12 ЛИПНЯ 70 років від дня народження М. Є. Луцик (1947) – керівника народного аматорського колективу «Льонок» Гутянського сільського будинку культури Ратнівського району, заслуженого працівника культури УРСР
- 12 ЛИПНЯ 70 років від дня народження В. Г. Панасюка – директора Волинського державного училища культури і мистецтв імені І. Ф. Стравінського, заслуженого працівника культури України
- 14 ЛИПНЯ 120 років від дня народження

- О. І. Жуковської (1897–1979) – української співачки, заслуженої артистки України
- 16 ЛИПНЯ 180 років від дня народження А. Ф. Хойнацького (1837–1888) – українського богослова та історика
- 20 ЛИПНЯ 75 років від дня народження В. А. Карпоса (1942–2008) – українського співака, заслуженого артиста України

Серпень

- 1 СЕРПНЯ 75 років від дня народження Н. Ю. Пушкар (1942) – волинського краєзнавця, лесезнавця, головного зберігача Волинського краєзнавчого музею
- 1 СЕРПНЯ 70 років від дня народження О. П. Гайдучик (1947) – ткалі, заслуженого майстра народної творчості України
- 1 СЕРПНЯ 104 роки від дня смерті Лесі Українки (1871–1913) – української поетеси, драматурга, прозаїка, публіциста, громадського діяча
- 9 СЕРПНЯ 90 років від дня народження В. Д. Барана (1927) – українського історика, двічі лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки
- 20 СЕРПНЯ 50 років від дня відкриття в урочищі Лопатень Ківерцівського району меморіального комплексу та музею партизанської Слави (1967).
- 24 СЕРПНЯ 80 років від дня народження В. Г. Парахіна (1937) – українського художника, педагога, заслуженого працівника культури України
- 28 СЕРПНЯ 75 років з часу розстрілів євреїв у Луцькому гетто (1942)

Вересень

- 7 ВЕРЕСНЯ 70 років від дня народження О. В. Огородніка (1947) – українського композитора, директора-художнього керівника заслуженого народного ансамблю пісні і танцю

- України «Колос», народного артиста України
- 7 ВЕРЕСНЯ 60 років від дня народження Н. П. Горик (1957) – української поетеси, заслуженого вчителя України
- 16 ВЕРЕСНЯ 110 років від дня народження М. П. Букатевича (1907–1985) – українського живописця, педагога
- 23 ВЕРЕСНЯ 60 років від дня народження В. А. Тиможинського (1957) – викладача Волинського державного училища культури і мистецтв імені І. Ф. Стравінського, заслуженого діяча мистецтв України
- 23 ВЕРЕСНЯ 75 років від часу знищення нацистами с. Кортеліси Ратнівського району (1942)
- 26 ВЕРЕСНЯ 60 років від дня народження І. С. Хмільевської (1957) – викладача Волинського державного училища культури і мистецтв імені І. Ф. Стравінського, заслуженого діяча мистецтв України

Жовтень

- 5 ЖОВТНЯ 60 років від дня народження В. П. Козачук (1957) – артистки Волинського академічного народного хору обласної філармонії, заслуженої артистки України
- 7 ЖОВТНЯ 90 років від дня народження О. П. Вольського (1927–2006) – українського художника
- 8 ЖОВТНЯ 50 років від дня народження Н. В. Граніч – української поетеси
- 10 ЖОВТНЯ 125 років від дня народження Й. Н. Белих (1892–1959) – Героя Радянського Союзу
- 12 ЖОВТНЯ 125 років від дня народження М. П. Кравчука (1892–1942) – українського вченого-математика
- 14 ЖОВТНЯ 75 років з часу створення УПА ОУН(б) (1942)
- 21 ЖОВТНЯ 50 років від дня народження А. Г. Шваба (1967) – українського вченого історика
- 24 ЖОВТНЯ 150 років від дня народження

М. Ф. Біляшівського (1867–1926) –
українського археолога, етнографа,
мистецтвознавця, громадського діяча

Листопад

- 4 ЛИСТОПАДА 75 років від часу розстрілу нацистами
137 жителів с. Клубочин Ківерцівського
району (1942)
- 4 ЛИСТОПАДА 40 років від дня відкриття Рожищенського
районного історико-краєзнавчого
музею (1977).
- 5 ЛИСТОПАДА 50 років від дня відкриття Маневицького
краєзнавчого музею (1967)
- 7 ЛИСТОПАДА 100 років від дня народження
К. І. Кривохижі (1917–2007) – заслуженого
вчителя школи Української РСР
- 8 ЛИСТОПАДА 130 років від дня народження
Дмитра Вітовського (1887–1919) –
українського політика і військового,
сотника легіону УСС
- 17 ЛИСТОПАДА 60 років від дня народження
Т. М. Єлісєєвої (1957) – завідувача Музею
волинської ікони, відділу Волинського
краєзнавчого музею, заслуженого
працівника культури України
- 20 ЛИСТОПАДА 100 років від дня проголошення Української
Народної Республіки (1917)
- 24 ЛИСТОПАДА 75 років від дня народження Г. С. Маслай
(1942) – заслуженого працівника освіти
України
- ЛИСТОПАД 50 років від дня відкриття Горохівського
районного народного історичного
музею (1967)

Грудень

- 17 ГРУДНЯ 100 років від дня народження
О. А. Левицького (1917–1988) – заслуженого
вчителя Української РСР
- 17 ГРУДНЯ 75 років від дня народження З. І. Жижари

- 22 ГРУДНЯ (1942) – заслуженого журналіста України
80 років від дня народження
М. А. Онуфрійчука (1937) – українського письменника, публіциста, голови Волинського обласного ветеранського громадсько-культурного товариства «Холмщина», заслуженого працівника культури України.
- 26 ГРУДНЯ 60 років від дня народження
В. М. Іваницького (1957) – директора творчої фірми «Ідея», заслуженого діяча мистецтв України

XXX

- 1025 РОКІВ від часу заснування православної єпархії у Володимирі, тепер Володимир-Волинський (992)
- 575 РОКІВ від часу першої писемної згадки про село Гуща, тепер Любомльського району (1442)
- 575 РОКІВ від часу першої писемної згадки про село Підстав'я, тепер Любомльського району (1442)
- 575 РОКІВ від часу першої писемної згадки про село Римачі, тепер Любомльського району (1442)
- 575 РОКІВ від часу першої писемної згадки про село Радехів, тепер Любомльського району (1442)
- 575 РОКІВ від часу першої писемної згадки про село Рівне, тепер Любомльського району (1442)
- 575 РОКІВ від часу першої писемної згадки про село Штунь, тепер Любомльського району (1442)
- 575 РОКІВ від часу першої писемної згадки про село Новий Загорів, тепер Локачинського району (1442)
- 475 РОКІВ від часу першої згадки про село Ниці, тепер Старовижівського району (1542)
- 450 РОКІВ від часу першої писемної згадки про с. Шистів, тепер Володимир-Волинського району (1567)
- 450 РОКІВ від часу спорудження церкви Святого Дмитрія Солунського – пам'ятки містобудування і архітектури України національного значення, у селі Гішин, тепер Ковельського району (1567)

- 450 РОКІВ від часу надання локаційного привілею містечку Рожище (1567)
- 400 РОКІВ від часу заснування Луцького Хрестовоздвиженського братства, національної всестанової релігійно-громадської організації Волині в період перебування українських земель у складі Речі Посполитої (1617)
- 350 РОКІВ від дня народження Йова Кондзелевича (бл. 1667 – між 1740–1748) – українського іконописця, церковного і громадського діяча.
- 275 РОКІВ від часу спорудження церкви Святого Архистратига Михаїла – пам'ятки містобудування і архітектури України національного значення у селі Верхи, тепер Камінь-Каширського району (1742)
- 250 РОКІВ від часу спорудження церкви Святого Архистратига Михаїла – пам'ятки містобудування і архітектури України національного значення у селі Щурин, тепер Рожищенського району (1767)
- 250 РОКІВ від часу підтвердження статусу міста Берестечка (1767)
- 175 РОКІВ з часу виходу книги «Картини з життя й подорожей» Ю. І. Крашевського (1842)
- 170 РОКІВ від дня народження Ф. К. Вовка (1847–1918) – українського етнографа, антрополога-археолога
- 150 РОКІВ від часу випуску першого номера «Волинських єпархіальних відомостей»(1867)
- 150 РОКІВ з часу виходу книги Л. Крушинського «Історичний нарис Волині» (1867).
- 150 РОКІВ з часу виходу книги І. Осовського «Геолого-геогностичний нарис Волинської губернії»(1867).
- 150 РОКІВ від часу спорудження Симеонівської церкви – пам'ятки містобудування і архітектури місцевого значення у селі Любохини тепер Старовижівського району (1867)

-
- 140 РОКІВ* 140 років від часу спорудження залізничної колії сполученням Ковель-Ягодин-Хелм (1877)
- 130 РОКІВ* від часу відкриття Волинського давньосховища при Свято-Володимирському братстві у м. Володимирі-Волинському (1887)
- 125 РОКІВ* з часу виходу книги «900-річчя православ'я Волині» (1892)
- 125 РОКІВ* від дня народження Д. О. Вознюка (1892–1983) – заслуженого вчителя школи Української РСР
- 100 РОКІВ* від часу заснування товариства «Українська громада» в Луцьку (1917)

Знаменні та пам'ятні дати Волині на 2017 рік

Січень

1 січня

**70 років від дня народження М. Ф. Куценка (1947) –
українського художника**

Микола Федорович Куценка народився в с. Попівка Кошарського району Ростовської області. З раннього шкільного віку виявляв хист до малювання. В 1967 році вступив, а в 1971 закінчив навчання у Луганському державному художньому училищі на художньо-педагогічному факультеті. Від 1972 року мешкає у Луцьку, працює в рекламному комбінаті Луцького харчоторгу. В цей час художник робить перші творчі спроби в царині олійного малярства, акварелі. Для удосконалення професійної майстерності вирішує продовжити навчання. В 1975 році вступає до Київського художнього інституту на факультет станкового живопису. Ще в студентські роки Микола Куценка захоплюється незаними раніше техніками фрески, мозаїки, вітража. В 1977 році він переходить навчатися на відділ монументального живопису в майстерню М. Стороженка – молодого на той час викладача, талановитого художника, неординарної людини.

Отримавши у 1980 році диплом про вищу освіту, Микола Куценка повертається до Луцька за направленням на роботу до Волинських художньо-виробничих майстерень Художнього фонду УРСР. На посаді художника-монументаліста займається улюбленою справою, реалізуючи цікаві задуми з оформлення інтер'єрів та екстер'єрів новобудов Луцька та за його межами.

У 1982 році художник оздобив мозаїкою та рельєфом на тему: «Дороги» екстер'єр будівлі Управління дорогами (Луцьк). 1983 року створив розпис на тему: «Волинський краєвид» в інтер'єрі Станції юних натуралістів (Луцьк). У 1984 році спільно із Володимиром Марчуком прикрасив розписом та вітражем на тему: «Наука і техніка» інтер'єр станції юних техніків (Луцьк).

1990 року спільно із Володимиром Марчуком оформив інтер'єр деревообробного комбінату (м. Ківерці) рельєфом у техніці маркетрі на теми «Лісової пісні» Лесі України.

У 1999–2015 року Микола Куценка займається педагогічною діяльністю, викладаючи рисунок, живопис, композицію у Ви-

щому професійному училищі будівництва та архітектури (м. Луцьк), не припиняючи власних творчих пошуків.

М. Ф. Куценко – носій традицій реалістичної школи малярства. Красу навколишнього світу він вміє не тільки побачити і відчутти, а й майстерно закарбувати її в проникливо-поетичних образах. Миттєвості справжнього натхнення дарують глядачам його етюди *alargima*, що виконані в техніці олії («Вечоріє», «Весна над Стиром», «Волинська далечінь», «Омеляник. Осінь», ін.). В'язка плоть цієї фарби ніби пульсує під пензлем художника в зображеннях розкошів Світязя, в хлюпотінні його лагідних хвиль, спалахує осіннім золотом, бринить весняною вруною, виблискує в соковитості натюрмортів. Будуючи композиції своїх творів класичними прийомами, Микола Куценко часто вирішує форму зображального ряду як монументаліст – у декоративному ключі. Так полотна набувають подиху сучасності. В них відчувається вплив народного мистецтва або традицій іконопису, котрі не просто запозичені автором, а творчо переосмислені і пережиті, сповнені яскраво-індивідуальних рис («Дивний птах», «Серпень на Чорногузці», «Бузковий рай», «Волинська весна», «Руда вода», «Одна», «Маковій»). Значну частину творчого доробку художника посідає акварель – мистецтво давнє і аристократичне. «Натюрморт з бокалом вина», «Дари літа», «Півонії», «Квіти з персиками» – ці та інші твори не лише демонструють високий рівень професійності Миколи Куценка, а й виявляють одну з найсуттєвіших рис його творчості – співзвучність ідеям гуманізму, що закорінені в світ краси й любові. Дуже своєрідно і не менш вагомо художник експериментує в царині пастелі з притаманною їй м'якістю тональних переходів, особливою повітряністю і майже невагомістю колористичної поверхні («Зима в саду», «Сонячний день», «Зимовий ранок»).

У 2016 році відбулася перша персональна виставка Миколи Куценка в Арт-галереї Волинської обласної організації Національної спілки художників України (Луцьк). Об'ємна, вражаюче різноманітна, вона вичерпно відображала етапи творчого шляху цього волинського художника – людини далеко не публічної, щедро обдарованої та цілеспрямованої, котра своє життя присвятила служінню мистецтву. В маленькій майстерні Миколи Куценка і нині триває робота над іншими задумами, котрі втіляться у нових проєктах.

Література:

Цюриць С. Архістратиг Миколи Куценка [Електронний ресурс] / С. Цюриць // Волинська газета : сайт. – Режим доступу : <http://volga.lutsk.ua/view/10171/>. – Назва з екрану.

Волинь на пейзажах: персональна виставка Миколи Куценка у Луцьку [Електронний ресурс] // Волинські новини : сайт – 2016. – 26 лют. – Режим доступу : <http://www.volynnews.com/news/culture/volyn-na-peyzazhakh-personalna-vystavka-mykoly-kutsenka-u-lutsku/>. – Назва з екрану.

1 січня**50 років від дня народження Л. Г. Мартинюк (1967) –
писанкарки, народного майстра України, члена Волинського осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України**

Мартинюк Леся Георгіївна народилася в селі Горошова Борщівського району Тернопільської області. Її батьківщина славиться щорічним театралізованим фестивалем Маланок, що проходить у Різдвяні свята. Дядько, Авксентій Яківчук – відомий український фольклорист, народознавець, публіцист, лауреат літературно-мистецької премії імені С. Воробкевича.

Фахову освіту Леся Георгіївна здобула на художньому факультеті Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. Згодом опанувала спеціальність «Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання. Виробничі технології. Основи виробництва» у Національному педагогічному університеті імені Михайла Драгоманова.

Із 1998 року Л. Мартинюк працює викладачем у ВКНЗ «Володимир-Волинський педагогічний коледж імені Агатангела Кримського». Нині вона – викладач-методист, очолює предметну (циклову) комісію викладачів образотворчого мистецтва. Цікавиться інноваціями та впроваджує їх у навчальному процесі. За роки роботи в коледжі підготувала чимало педагогів-фахівців, які успішно працюють на Волині та за межами рідного краю. Була відзначена за гарну підготовку студентів організаторами різних мистецьких конкурсів та фестивалів.

У навчальному закладі Леся Георгіївна разом з колегою Окса-

ною Білик стали ініціаторами та організаторами музею декоративно-ужиткового мистецтва. В ньому експонуються зразки народнопобутової культури волинян та сучасні твори виконані різними техніками на основі традиційних зразків. Курсові, екзаменаційні, дипломні і поточні роботи випускників презентують Володимир-Волинський педагогічний коледж імені А. Ю. Кримського й створюють творчу, емоційну атмосферу для відвідувачів закладу.

Леся Мартинюк – відома майстриня-писанкарка. Її роботи виконані виключно традиційним восковим розписом. Для їх творення використовує традиційні орнаменти, характерні для Волині й Тернопільщини. «Зірки», «вітрячки», «риби», «безколючник», «дубове листя», «сосонка», «спіраль» виведені тонкими лініями на темному чи вохристому, червоному тлі. Опіраючись на народні традиції, Леся Георгіївна створює власні композиції, кольорову гаму. На тонкій шкаралупі яйця зображує рослинні орнаменти, геометричні символи, мотиви трипільської кераміки, об'єднуючи їх в серії «Ангели», «Хрещаті», «Володимирські візерунки», «Котики вербові» та ін.

Однак майстриня не лише вправно пише писанки, а й поширює цей вид народного мистецтва серед студентів та краян. Ще 1998 році з О. Білик організували в педагогічному коледжі мистецьку студію «Писанки княжого граду», якій у 2010 р. присвоєно звання «Зразковий художній колектив».

З 2000 року Леся Георгіївна та її учні беруть участь в щорічному обласному конкурсі на кращу писанку «Волинська писанка третього тисячоліття», що відбувається у Волинському краєзнавчому музеї. У 2002, 2003, 2007, 2010 рр. вона посідала переможні місця. У 2005 році була удостоєна найвищої нагороди – диплому імені Модеста Левицького, який вручають майстрам-популяризаторам писанкарства в краї.

Її роботи експонуються у Волинському краєзнавчому музеї на виставках учасників конкурсу і тематичних виставках, присвячених великодній обрядовості та майстрам народного мистецтва Волині («Сяйво минувшини», у Художньому музеї, 2012), «Барви волинської писанки» 2014) та ін.

Лесею Мартинюк було створено ряд персональних виставок писанок: «Келія сонця» (м. Володимир-Волинський, 2004), «Великодні відблиски сонця» (м. Володимир-Волинський, 2005),

«Писанки княжого граду» (м. Луцьк, 2006), «Писанковий оберіг» (м. Київ, 2008), «З роси і води» (м. Володимир-Волинський, 2011), «Великодня писанка» (м. Вінниця), «Творіння Божої краси» (м. Володимир-Волинський, 2014), «Воскресла писанка» (с. Затурці Волинської обл., 2015), «Писанкові перлини Великодня» (м. Устипут, 2016).

Писанки майстрині зберігаються в Музеї писанкового розпису (м. Коломия), Володимир-Волинському історичному музеї, Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара» (м. Київ), Національному Києво-Печерському історико-культурному заповіднику, Вінницькому обласному центрі народної творчості, Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського. У фондах Волинського краєзнавчого музею сформовано колекцію її писанок, що нараховує понад 70 одиниць зберігання. Роботи Лесі Мартинюк також поповнили приватні зібрання шанувальників українського народного мистецтва у Франції, Італії, Бельгії, Польщі.

Леся Георгіївна – учасник II Міжнародного з'їзду писанкарів (м. Коломия, 2002 р.), III Всеукраїнського свята народного мистецтва «Великодня писанка» (м. Вінниця, 2013), V Всеукраїнського фестивалю писанок «Берегиня» (м. Київ, 2015), VI Всеукраїнського фестивалю писанок «Дерево життя» (м. Київ, 2016), II Всеукраїнського фестивалю, присвяченого пам'яті українського писанкаря Тараса Городецького (м. Червоноград, 2016), Третього фестивалю народного мистецтва «Над королівським шляхом» (Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського, 2016). У 2007–2016 рр. активно долучається до культурно-мистецького життя Володимира-Волинського, є учасником пленерів, автором програми заходів із писанкарства у рамках свята «Весняні передсвятки». Разом з колегами, вихованцями проводить майстер-класи з виготовлення писанок.

Л. Г. Мартинюк відзначена почесною грамотою Управління культури Волинської облдержадміністрації (2005), Почесною грамотою управління освіти і науки Волинської облдержадміністрації (2008), Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України (2010). Вона є членом Волинського обласного осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України. У 2015 році удостоєна звання «народний майстер».

Людмила Мірошниченко-Гусак

1 січня**50 років від дня народження І. З. Павлюка –
українського письменника, літературознавця**

Український письменник, літературознавець Ігор Зіновійович Павлюк народився 1 січня 1967 року в с. Окорськ Локачинського району на Волині. Ріс та виховувався в родині переселенців із Холмщини в с. Ужова Рожищенського району. Після закінчення Доросинівської середньої школи навчався у Ленінградському вищому військовому інженерно-будівельному училищі.

У 1987 році вступив на факультет журналістики Львівського державного університету ім. Івана Франка, який закінчив з відзнакою у 1992 році. Після закінчення працював в релігійній пресі, робив передачі на радіо.

У 1996 році захистив дисертацію на тему «Митець – Влада – Преса: історико-типологічний аналіз» в інституті журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, у 2009 в тому ж університеті – докторську дисертацію на тему: «Україномовна преса Волині, Полісся, Холмщини, Підляшшя 1917–2000 років як структурна частина загальнонаціонального інформаційного простору».

У 1993–2004 роках Ігор Павлюк працював науковим співробітником науково-дослідного центру періодики Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, пізніше – викладачем Львівського національного університету ім. Івана Франка та старшим науковим співробітником Інституту франкознавства, керівником студії «Франкова кузня», викладачем курсу «Літературна майстерність» Національного університету «Острозька академія».

У 1999 та 2000 роках був у творчих відрядженнях у Сполучених Штатах Америки. Ігор Павлюк – учасник міжнародних літературних фестивалів, зустрічей у Грузії, Естонії, Росії, США, Білорусі, Польщі, Туреччині, Ірландії, Росії, Пакистані, Англії.

Зараз І. З. Павлюк працює старшим науковим співробітником відділу української літератури ХХ століття Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України в Києві. Він – професор кафедри української преси Львівського національного університету імені Івана Франка, член редколегій літературно-мистецьких та наукових часописів, збірників «Золота пектораль», «Дзвін», «Вісник Львівського університету», «Українська літературна газета», го-

лова журі літературно-мистецької премії імені Пантелеймона Куліша. Ігор Павлюк – автор до 2 тисяч публікацій у періодиці, наукових збірниках та книгах, автор 35 окремих книг.

У 2014 році книжка англomовних перекладів «A Flight over the Black Sea: selected Poems» здобула першу позицію в рейтингу британського ПЕН-центру. Вперше за всю історію премії саме український письменник здобув міжнародну відзнаку такого рівня переклад його поезій на англійську мову здійснив один з найкращих сучасних британських перекладачів української літератури Стів Комарницький.

Твори Ігоря Павлюка перекладені багатьма мовами, у тому числі – білоруською, польською, англійською, латиською, французькою, німецькою, російською, болгарською, японською. Він представлений у книзі «European writer Introduction».

Ігор Павлюк – лауреат Народної Шевченківської премії (Залізний Мамай), всеукраїнських літературних премій імені Василя Симоненка, імені Бориса Нечерди, імені Маркіяна Шашкевича, імені Григорія Сковороди, міжнародної літературної премії імені Миколи Гоголя «Тріумф», лауреат премії англійського ПЕН-клубу, доктор наук із соціальних комунікацій, член Асоціації європейських письменників. Він веде активну громадську та культурницьку діяльність як репрезентант України на світовому рівні.

Оксана Гаврилюк

Література:

Павлюк І. Алєргія на вічність = Allergy to eternity (Babylonia) : [поезія укр. та англ. мовами] / пер. І. Теплого ; худож. оформл. М. І. Кумановського. – Львів : Каменяр, 1999. – 150 с.

Павлюк І. Біографія дерева племені поетів : проєзія : [повість] / І. Павлюк. – Львів : Сполом, 2003. – 160 с.

Павлюк І. Бунт : лірика і драматичні поеми. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. – 220 с.

Павлюк І. Бунт свяченої води : лірика. Драматизовані поеми. – Львів : Сполом, 2005. – 280 с.

Павлюк І. Вирощування алмазів : філософ. роман. – Львів : Апріорі, 2016. – 216 с.

Павлюк І. Голос денного Місяця : лірика. – Київ : Укр. письменник, 1994. – 63 с.

Павлюк І. Гра і битва : лірика, ліро-епос / передм. І. Павлюка «Спочатку – любов». – Тернопіль : Навч. кн. «Богдан», 2014. – 208 с.

Павлюк І. Десята планета : поеми, п'єси, вірші для дітей серед. та ст. шк. віку. – Луцьк : Твердиня, 2009. – 188 с.

Павлюк І. Діагностика і прогностика брехні : екскурси в теорію комунікації. – Львів : Сполом, 2003. – 80 с.

Павлюк І. Заборонений цвіт : ранні повісті. – Луцьк : Твердиня, 2007. – 268 с. – (Серія «Літературний ексклюзив»).

Павлюк І. Інтимне дихання епохи : статті, рецензії, інтерв'ю (1994–2010) Т. 1. / Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України. – Чортків, 2016. – 822 с.

Павлюк І. Камертон : лірика. – Вінниця : Континент-Прим, 2007. – 32 с.

Павлюк І. Лірика : вибр. вірші Ігоря Павлюка у серії «Класика». – Львів : Сполом, 2008. – 100 с.

Павлюк І. Літаючий казан : п'єса для дітей. – Львів : Добра справа, 2003. – 38 с.

Павлюк І. Магма : лірика і драматизовані поеми/ – Львів : Світ, 2005. – 280 с.

Павлюк І. Митець – Влада – Преса : іст.-типолог. аналіз : монографія / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника. НДЦ періодики. – Луцьк : Надстир'я, 1997. – 112 с.

Павлюк І. Митець – Влада – Преса : іст.-типолог. аналіз : автореф. канд. філол. наук. – Київ, 1996. – 22 с.

Павлюк І. Нетутешній вітер : [вірші]. – Львів : Каменярь, 1993. – 110 с.

Павлюк І. Острови юності : поезії / худож. О. М. Тищук. – Львів : Каменярь, 1990. – 71 с. – (Перша поет. касета вид-ва «Каменярь»).

Павлюк І. Письменники у пресі: українськомовний культурно-інформаційний простір Полісся, Холмщини, Підляшшя (1917–1944) та Волині (1917–2000) років : монографія. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2010. – 148 с.

Павлюк І. Поза зоною : магічно-реалістичні повісті-притчі. – Тернопіль : Навч. кн. «Богдан», 2012. – 268 с.

Павлюк І. Розірваний горизонт : лірика / А. Я. Наюк (псевдонім). – Луцьк : Твердиня, 2013. – 124 с.

Павлюк І. Скляна корчма : лірика. – Дрогобич : Відродження,

1995. – 94 с.

Павлюк І. Стихія : любовна лірика. – Тернопіль : Джура, 2002. – 144 с.

Павлюк І. Стратосфера : лірика. – Луцьк : Твердиня, 2010. – 228 с.

Павлюк І. Україна в диму. Послання з резервації : [соціальна лірика] / передм. Б. Олійника, післямова М. Малахути. – Луганськ : Кн. світ, 2009. – 168 с.

Павлюк І. Українські часописи Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя (1917–1939 рр.) : анот. покажч. / Національна акад. наук України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника, Наук.-дослід. центр періодики ; відп. ред. М. М. Романюк. – Львів ; Луцьк : Надстир'я, 1997. – 180 с.

Павлюк І. Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–1939, 1941–1944 рр. / Національна акад. наук України, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника, Наук.-дослід. центр періодики. – Львів : Каменярь, 2001. – 286 с. – (Період. видання регіонів України).

Павлюк І. Українська преса Волинської області 1939–1941, 1944–2000 рр. : монографія. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2004. – 508 с.

Павлюк І. Українськомовна легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–2000 років як структурна частина загальнонаціонального інформаційного простору : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук із соціальних комунікацій. – Київ, 2009. – 40 с.

Павлюк І. Хрестоматія української легальної преси Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–1939, 1941–1944 рр. / І. Павлюк, М. Мартинюк. – Луцьк : Твердиня, 2005. – 428 с.

Павлюк І. Чоловіче ворожіння : кн. вибр. лірики. – Львів : Сполом, 2002. – 144 с.

Павлюк І. Исповедь последнего волхва : лирика / переводы с укр. Е. Бильченко, Л. Либуркиной, Т. Гордиенко. – Санкт-Петербург : Алетей, 2012. – 172 с.

A Flight over the Black Sea : Selected Poems = [Політ над Чорним морем]. – London : Waterloo Press, 2014. – 126 p.

Cathing Gossamers. A doubl hat trick in Poetry = [Ловлячи осінні павутинки] / I. Pavlyuk, L. Lazirko. – New York : Create Space, 2011. – 164 p.

Magma polésien = [Поліська магма] : Choix de poèmes / traduit de l'ukrainien par Athanase Vantchev d Vanttchev de Thracy et Dmytro Tchystiak de l'Académie européenne des Sciences, des Arts et des Lettres. – Rouen : Christophe Chmomant éditeur, 2015. – 118 p.

Męskie wróżby = Чоловіче ворожіння / prz. T. Karabowicz.. – Lublin : Wydawnictwo «Episteme», 2013. – 64 s.

The angel (or) English language? : кн. віршів Ігоря Павлюка англ. мовою. – Львів : Сполом, 2004. – 36 с.

* * *

Павлюк І. До історії української письменницької публіцистики періоду Другої світової війни // Медіакомунікації війни : кол. моногр. [за наук. ред. О. Холода; автори : О. Безручко, Р. Двіведі, Г. Почепцов та ін.]. – Київ, 2016. – С. 197–232.

Павлюк І. Передмова // Николишин Ю. Там, де живе душа. Ель-сільбо Канар : філософ. роман / Ю. Николишин. – Львів, 2016. – С. 3–6.

Павлюк І. Пісня про незнищенність матерії нашого духу : [про М. Петренка] // Микола Петренко: життя і творчість : документи, світлини, ілюстрації, твори, відгуки. – Львів, 2015. – С. 102–104.

Павлюк І. Світоглядні основи україномовної поезії: традиції і тенденції // Таїни художнього тексту (до проблеми поетики художнього тексту) : Т. 14 зб. наук. пр. – Дніпро, 2016. – Вип. 19. – С. 210–218.

Павлюк І. Сучасна українська література у світовому контексті: з авторського досвіду // *Dialog dwóch kultur. Diálogo dwoch kultur*. – Річник IX. Зошит 1. – Варшава-Люблін, 2015. – С. 370–377.

Павлюк І. Сяєвопровідність : передмова // Павлюк Злата. Міграції / Злата Павлюк. – Львів, 2016. – С. 3–4.

Павлюк І. Українська публіцистика 1939–1942 рр. // Вісник Львівського університету / Серія Журналістика. – Львів, 2015. – Випуск 40. – С. 108–117.

Павлюк І. Українська письменницька публіцистика Другої Світової війни: історичний ґрунт / І. Павлюк // Сучасна українська нація: мова, історія, культура : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю 16 берез. 2016 р. з нагоди 15-річчя кафедри українознавства. – Львів, 2016. – С. 377–379.

Павлюк І. Білий танець воїна зі словом : [про творчість су-

часного албанського поета Єтона Келменді] // Україна молода. – 2016. – 18 квіт.

Павлюк І. Благодатний // Укр. літ. газ. – 2016. – 22 лип. – С. 7.

Павлюк І. Ігор Павлюк: «Живий поет – це ще не поет... це лише початок легенди // Універсум.– 2016. – № 1/2. – С. 41–43.

Павлюк І. Наша Марія Людкевич // Літ. Україна. – 2016. – 7 квіт. – С. 9, 14.

Павлюк І. Українська письменницька публіцистика другої половини Другої світової війни: // Слово і час. – 2016. – №9. – С. 64–78.

Павлюк І. Успіх «непроклятого» поета : про Шеймаса Гіні // Всесвіт. – 2016. – №3/4. – С. 173–177.

* * *

«Вирощування алмазів» : [розмова з Ігорем Павлюком / розмову вела Ірина Зенц] // Волин. газ. – 2016. – 13 жовт. – С. 10.

«Справжніх народних поетів мають розуміти всі – від академіка до сільського дядька» : [розмова з Ігорем Павлюком / розмовляла Валентина Гуделюк] // Волин. новини. – 2016. – 11 лют. – С. 14.

«Чи може називатися українським уряд, який не вважає академічну науку стратегічним пріоритетом? ...» : [розмова з Ігорем Павлюком / розмову вів Богдан Залізняк] // Літ. Україна. – 2016. – 17 берез. – С. 7.

«Я щасливий, що сподобався світові» : [інтерв'ю з Ігорем Павлюком / інтерв'ю взяв Олександр Вертіль] // Уряд. кур'єр. – 2016. – 13 серп. – С. 9.

Андрійчук Л. Заокеанський прорив Ігоря Павлюка / Л. Андрійчук // Телерадіогазета. – 2014. – 17 серп. – С. 16.

Бондючна Ю. Волинська височина : літ. портрети / Ю. Бондючна. – Тернопіль : Навч. кн. «Богдан», 2016. – 176 с.

Вітинська А. Ігор Павлюк: «За Україну як і за українське слово, треба боротися»/ А. Вітинська // Луцьк. замок. – 2015. – 23 лип. – С. 10.

Ворон В. Шарм рівнодення / В. Ворон // Віче-інформ. – 2014. – 27 берез.–2 квіт. – С. 3.

Гатальська Н. Як у Затурцях поет Ігор Павлюк кусав калиту / Н. Гатальська // Волинь-нова. – 2015. – 17 груд. – С. 14.

Гортаючи журнали «Дзвін» № 1, 2015 р. // Літ. Україна. – 19

берез. – С. 16.

Гуделюк В. Ігор Павлюк: «Справжніх народних поетів мають розуміти всі – від академіка до сільського дядька» / В. Гуделюк // Волин. новини. – 2016. – 11 лют. – С. 14.

Демчук Я. Міжнародний день поезії в Луцьку / Я. Демчук // Волин. монітор. – 2014. – 27 берез. – С. 7.

Денисюк Н. Польсько-українське рукописання / Н. Денисюк // Волин. монітор. – 2016. – 13 жовт. – С. 3.

Дзюба С. Єсенін, Висоцький, Павлюк / С. Дзюба // Укр. літ. газ. – 2014. – 31 січ. – С. 18–19.

Довідка «Читанки»: «У його віршах – енергія поліської людяності» // Волинь-нова. Спец. вип. : Читанка для всіх. – 2015. – 19 груд. – С. 11.

Дроздовський Д. Культура – це обожествлений хаос / Д. Дроздовський // День. – 2014. – 5 квіт. – С. 10.

Дроздовський Д. Люди-алмази, або Філософія «І...і» від Ігоря Павлюка / Д. Дроздовський // Слово Просвіти. – 2016. – 25–30 серп. – С. 11.

Дроздовський Д. Стівен Комарницький – один з найкращих перекладачів української літератури / Д. Дроздовський // Слово Просвіти. – 2016. – 17–23 берез. – С. 13.

Дроздовський Д. Як віднайти людину? : новий філософський роман-притча / Д. Дроздовський // День. – 2016. – 19–20 серп. – С. 31.

З потоку видавничих новин // Укр. літ. газ. – 2016. – 24 черв. – С. 2.

Збірка віршів волинського поета визнана книгою року у Великобританії // Відомості. – 2015. – 10–25 листоп. – С. 13.

Збірка волинянина – книга року у Великобританії // Сім'я і дім. – 2015. – 19 листоп. – С. 2.

Лубчак В. «Світ по-іншому став сприймати нашу літературу»: книга Ігоря Павлюка визнано кращою за версією англійського ПЕН-клубу / В. Лубчак // День. – 2015. – 13–14 листоп. – С. 31.

Карпук В. Доба українсько-китайської дружби / В. Карпук // Літ. Україна. – 2016. – 21 лип. – С. 2, 12.

Князева О. Філософський і фантастичний / О. Князева // Українське Слово. – 2016. – 17–23 серп. – С. 9.

Мацюк Р. Алмаз шліфується алмазом / Р. Мацюк // Наш край. – 2016. – 22 верес. – С. 8.

Ольшевський І. Долаючи кордони: "Исповедь последнего волхва" Ігоря Павлюка / І. Ольшевський // Слово і час. – 2014. – N 1. – С. 98–102.

Павличко Д. Польськомовний Ігор Павлюк / Д. Павличко // Дзвін – 2015. – N 1. – С. 177–178.

Палинський В. ... Інший Павлюк : (про книжку поезій польською та дещо про переклад) / В. Палинський // Львів. газ. – 2014. – 13 лют. – С. 17.

Палинський В. ...Інший Павлюк : про книжку поезій Ігоря Павлюка польською та дещо про переклад / В. Палинський // Слово і час. – 2014. – №7. – С. 113 ; Укр. літ. газ. – 2014. – 6 черв. – С. 3.

Палинський В. Між грою і битвою : (кілька рефлексій з приводу книжки лірики Ігоря Павлюка) / В. Палинський // Дзвін. – 2015. – № 10. – С. 170–173.

Про Ігоря Павлюка зняли телефільм // Віче-інформ. – 2015. – 19–25 лют. – С. 9.

Свистун О. Лауреат премії ПЕН-клубу у часі Великого посту повчає чортківчан : любовіть ворогів своїх / фото О. Лижечко ; О. Свистун // Голос народу. – 2016. – 8 квіт. – С. 6.

Стасюк С. У Луцьку виступив воскреслий поет / С. Стасюк // Аверс прес. – 2014. – 27 берез. – С. 8.

Степовичка Л. У Львові кожна кав'ярня мріє стати літературною / Л. Степовичка // Літ. Україна. – 2016. – 29 верес. – С. 16.

Стрельник Л. «... Які смішні й трагічні пілігрими» : читаючи Ігоря Павлюка / Л. Стрельник // Укр. літ. газ. – 2016. – 23 квіт. – С. 4.

Стусенко О. Недоперевершений : сатиричні рядки / О. Стусенко // Укр. літ. газ. – 2015. – 10 квіт. – С. 20.

Тимощук Я. «Світ голосував не так за мене, як за поезію з України» / Я. Тимощук // Волинь-нова. – 2015. – 5 груд. – С. 9.

Українська книжка стала виданням року у Великобританії // Укр. літ. газ. – 2015. – 28 листоп. – С. 2.

Уривок із сценарію телефільму «Між Бугом і Богом» // Теле-радіо-газета. – 2015. – 11 лют.

Фойл Н. Поетична дипломатія : Ігор Павлюк між Лондоном і Львовом / Н. Фойл // Україна молода. – 2015. – 23 верес. – С. 13.

Цюриць С. У поліській вишиванці до Пакистану / С. Цюриць // Волин. газ. – 2014. – 9 січ. – С. 12.

Читання на пошану Нобелівського лауреата [Мо Яня у Києві] // Літ. Україна. – 2016. – 23 черв. – С. 3.

Яручик В. Новий роман Ігоря Павлюка / В. Яручик // Вісник+К. – 2016. – 22 верес. – С. 3.

* * *

Ігор Павлюк : [біогр. довідка] // Авраменко О. М. Українська література : підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. М. Авраменко – Київ, 2016. – С. 82.

Ігор Павлюк : [біогр. довідка] // Борзенко О. І. Українська література : підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. І. Борзенко, О. В. Лобусова. – Харків, 2016. – С. 107.

Ігор Павлюк : [біогр. довідка] // Коваленко Л. Т. Українська література : підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Л. Т. Коваленко. – Київ, 2016. – С. 136.

Ігор Павлюк : [біогр. довідка] // Міщенко О. І. Українська література : підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. І. Міщенко. – Київ, 2016. – С. 121.

Ігор Павлюк : [біогр. довідка] // Пахаренко В. І. Українська література : підруч. для 8 кл. загальноосвітніх навч. закл. / В. І. Пахаренко, Н. А. Коваль. – Київ, 2016. – С. 101.

Ігор Павлюк : [біогр. довідка] // Слоньовська О. В. Українська література : підруч. для 8 кл. загальноосвітніх навч. закл. / О. В. Слоньовська. — Київ, 2016. – С. 145–147.

Ігор Павлюк : поет, прозаїк, драматург, літературознавець // Письменники України : біобібліогр. довід. – Київ, 2006. – С. 305.

2 січня

175 років від дня народження П. А. Косача (1842-1909) – українського громадського діяча, батька Лесі Українки

Петро Косач народився в місті Мглин Чернігівської області. Поміщик, юрист за освітою, дійсний статський радник. Початкові знання здобув у пансіоні для дівчаток, який утримувала П. С. Черняхівська, рідна сестра покійної матері. Потім навчався в Чернігівській гімназії, де вчителем словесності був відомий байкар Леонід Глібов. Твори свого наставника Петро Косач дуже любив, пам'ятав усе життя і при різних нагодах декламував, зокрема для своїх дітей.

У 1859 році вступив до Петербурзького університету на математичний факультет, через рік перевівся на правничий. За участь

у студентських заворушеннях був виключений з другого курсу. Переїхав до Києва і вступив до університету Святого Володимира на юридичний факультет. У 1864 році захистив ступінь кандидата законодавства і на початку 1865 року отримав призначення на секретаря Київського «по крест'янским делам присутствія». Ще навчаючись у Києві, Петро Косач увійшов до товариства української «Громади», працював у недільних школах, члени якої видавали популярні дешеві книжки для бідних мас. Саме там близько заприятелював з М. Драгомановим, В. Антоновичем, П. Житецьким, О. Левицьким, М. Лисенком, М. Старицьким, Є. Трегубовим. Особливо близькі стосунки у нього були з М. Лисенком, з яким один час жив у спільному помешканні. Перший збірник пісень Миколи Лисенка Петро Косач видав своїм коштом у Лейпцигу. Він також фінансував більшість видань Олени Пчілки і Лесі Українки. Батько, за спогадами доньки Ольги Косач-Кривинюк, був «приятель не тільки багатьох окремих українських письменників, він був приятелем усієї української літератури і культури взагалі. Він робив усе, щоб допомагати розвиткові їхньому».

У 1866 році П. А. Косач був відряджений до Звягеля для виконання обов'язків голови з'їзду мирових посередників. На цей посаді Петро Косач згодом і був затверджений. Посади мирових посередників були утворені в царській Росії після звільнення селян з кріпацтва. Мирові посередники, згідно закону, вирішували спірні питання за землею між селянами і поміщиками.

У 1878 році він – голова Луцько-Дубенського з'їзду мирових посередників, у 1897 році був Ковельським повітовим предводителем дворянства, у 1902 році – чиновником з особливих доручень у селянських справах при Київському, Подільському і Волинському генерал-губернаторові. На всіх посадах був прекрасним знавцем своєї справи. У поле діяльності Петра Косача входили розпорядчі дії: обмін угіддями, перенесення садиб, розгляд скарг селян на дії посадових осіб, складання списків осіб – кандидатів у мирові судді. Він мав перший голос у воїнських присутствіях тощо.

Серед товариства української інтелігенції, яка відроджувала національну свідомість, культуру, мову, Петро Антонович зустрів свою долю – майбутню дружину, сестру Михайла Драгоманова, Ольгу.

1868 року Петром Косачем почало закладатися родинне гніздо у Колодяжному біля Ковеля, де було придбано 471,44 десятини землі. У травні 1882 року Петро Антонович привіз дружину з трьома старшими дітьми (трое молодших згодом народилися в Колодяжному). Щорічна службова зарплата П. Косача складала 2500 руб. Він не шкодував коштів на літній відпочинок в Колодяжному родичів, друзів, діячів української культури. .

Петро Антонович турбувався про матеріальне забезпечення хворої доньки Лесі. Купив на її ім'я недалеко від Торчина на Волині землю, але через кілька років її продав, а гроші переказав їй з Ковеля на Ялтинське казначейство та Азовсько-Донський банк в Ялті, з порадою придбати земельну ділянку в Криму. Однак ці наміри не здійснилися. Гроші пішли на лікування Лесі Українки та на утримання сім'ї Квіток-Карпових.

Восени 1908 року в Ялті батько востаннє бачився зі своєю дочкою. Неохочий до подорожей, тяжко хворий, він все таки зважився на поїздку до Лесі. А 2 квітня наступного року на 67-му році життя помер від серцевої недуги (склероз судин та міокардит). Похований у Києві на Байковому цвинтарі. З життя пішла людина, яка скромно, непомітно, але самовіддано й щиро служила сім'ї, українському народу.

Марія Чашук

Література:

Жадько В. О. Некрополь на Байковій горі : літ.-публіц. вид. / В. О. Жадько. – Київ: Фенікс, 2008. – 309 с.

Про П. А. Косача – див. Іменний покажчик.

Лариса Петрівна Косач-Квітка (Леся Українка). : біограф. матеріали. Спогади. Іконографія . Кн. 2 / ред., авт. проекту Т. Скрипка. – Київ ; Нью-Йорк, 2015. – 536 с.

Про П. А. Косача – див. Іменний покажчик.

Лисенко М. В. Листи / М. В. Лисенко ; авт.-упоряд. Р. М. Ско-рульська. – Київ, 2004. – 680 с.

Про П. А. Косача – див. Іменний покажчик.

Семенюк А. Косачі : ст., нариси, поезія / А. Семенюк. – Луцьк : Надстир'я, 2014. – 184 с.

Про П. А. Косача – див. Іменний покажчик.

Скрипка Т. Родові гнізда Драгоманових-Косачів: їх устрій та культура / Т. Скрипка ; ред. І. Давидко. – Київ : Темпора, 2013. –

655 с.

Про П. А. Косача – див. Іменний покажчик.

Буліга М. Участь П. А. Косача у виборах до першої Державної думи / М. Буліга // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. студ. і аспірат. (10–11 трав. 2011 року): у 3 т. / ред. І. Я. Коцан. – Луцьк, 2011. – Т. 1. – С. 24.

Горак Р. Справа Лободовського. Петро Косач / Р. Горак // Олена Пчілка і Волинь : матеріали наук.-практ. конф. – Луцьк, 1999. – С. 57–61.

Комзюк В. Петро Косач і його друзі. Зв'язок поколінь / В. Комзюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олена Пчілка, Леся Українка і родина Косачів в історії української та світової культури : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 165-річчю від дня народж. Олени Пчілки та 65-річчю з часу створення Колодяженського літ.-меморіал. музею Лесі Українки, с. Колодяжне на Волині, 26–27 червня 2014 року : наук. зб. – Луцьк, 2014. – Вип. 51. – С. 66–69.

Комзюк В. Петро Антонович Косач – голова Ковельсько-Володимир-Волинського з'їзду мирових посередників / В. Комзюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олександр Цинкаловський і край : матеріали XXVII Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1020-ій річниці від першої писемної згадки про Володимир та 110-річчю від дня народж. О. Цинкаловського, м. Володимир-Волинський, 22 лют. 2008 р. – Луцьк, 2008. – Вип. 27. – С. 136–138.

Комзюк В. Петро Косач у колі друзів і однодумців. Орест Іванович Левицький / В. Комзюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Леся Українка і родина Косачів в історії та культурі України та Волині : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 145-річчю від дня народж. Лесі Українки, с. Колодяжне на Волині, 24–25 лют. 2016 р. : наук. зб. / відпов. за вип.: В. М. Комзюк, А. Силіук. – Луцьк, 2016. – Вип. 57. – С. 120–123.

Комзюк В. Колодяжне – це власне, дома... / В. Комзюк, Л. Мерзвинська // Леся Українка. Волинські сюжети : іст.-краєзн. нариси / О. Антонюк [та ін.] ; упоряд.: Н. Ю. Пушкар, В. М. Комзюк. – Луцьк, 2012. – С. 76–86.

Комзюк В. Петро Антонович Косач – голова Ковельсько-Володимир-Волинського з'їзду мирових посередників / В. Комзюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олександр Цинкалов-

ський і край. – Луцьк, 2008. – Вип. 27. – С. 136–138.

Косач-Борисова І. Леся Українка в оточенні близьких – родини і друзів : до 50-ліття її смерті / І. Косач-Борисова // Лариса Петрівна Косач-Квітка (Леся Українка) : біограф. матеріали. Спогади. Іконографія / ред., авт. проекту Т. Скрипка. – Київ ; Нью-Йорк, 2015. – Кн. 2. – С. 71–80.

Куценко С. Студентські заворушення 1861 року / С. Куценко, Т. Куценко // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Леся Українка і родина Косачів в історії та культурі України та Волині : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 145-річчю від дня народж. Лесі Українки, с. Колодяжне на Волині, 24–25 лют. 2016 р. : наук. зб. / відпов. за вип.: В. М. Комзюк, А. Силюк. – Луцьк, 2016. – Вип. 57. – С. 127–131.

Мержвинська Л. Дворянство у його представниках на Волині / Л. Мержвинська // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Локачинський район і Затурці в історії України та Волині : матеріали XLVI Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 22-й річниці Незалежності України та 510-й річниці першої писемної згадки про Затурці – малу батьківщину В'ячеслава Липинського, с. Затурці, 14 черв. 2013 р. / уклад. А. Силюк. – Луцьк, 2013. – Вип. 46. – С. 85–90.

Мержвинська Л. Петро Антонович Косач – друг, порадник, коханий Олени Пчілки / Л. Мержвинська // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олена Пчілка і родина Косачів в історії інтелектуальної еліти України та Волині: матеріали XXXIII Всеукр. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 160-річчю від дня народж. Олени Пчілки та 60-річчю з часу створення Колодяжнен. літ.-мемор. музею Лесі Українки, м. Луцьк – с. Колодяжне, 30 черв. –1 лип. 2009 року : наук. зб. – Луцьк, 2009. – Вип. 33. – С. 109–112.

Мержвинська Л. Дворянство у його представниках на Волині / Л. Мержвинська // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Локачинський район і Затурці в історії України та Волині. Матеріали XLVI Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 22-й річниці Незалежності України та 510-й річниці першої писем. згадки про Затурці – малу батьківщину В'ячеслава Липинського, с. Затурці, 14 черв. 2013 р. / уклад. А. Силюк. – Луцьк, 2013. – Вип. 46. – С. 85–90.

Мержвинська Л. Петро Антонович Косач – друг, порадник, опора, коханий Олени Пчілки / Л. Мержвинська // Минуле і су-

часне Волині та Полісся. Олена Пчілка і родина Косачів в історії інтелектуальної еліти України та Волині : матеріали ХХХІІІ Всеукр. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 160-річчю від дня народж. Олени Пчілки та 60-річчю з часу створення Колодяженського літератур.-меморіал. музею Лесі Українки, м. Луцьк – с. Колодажне, 30 черв. – 1 лип. 2009 р. – Луцьк, 2009. – Вип. 33. – С. 109–112.

Понагайба А. Джерельна база Волинської державної обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олени Пчілки для дослідження теми «Родина Косачів у громадсько-політичному та культурному житті України та Волині кінець ХІХ – початок ХХ ст.» / А. Понагайба // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олена Пчілка, Леся Українка і родина Косачів в історії української та світової культури : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 165-річчю від дня народж. Олени Пчілки та 65-річчю з часу створення Колодяженського літ.-меморіал. музею Лесі Українки, с. Колодажне на Волині, 26–27 черв. 2014 р. – Луцьк, 2014. – Вип. 51. – С. 255–261.

Потапюк Л. Педагогічні традиції у родині Косачів / Л. Потапюк, Я. Омельчук // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Леся Українка і родина Косачів в історії та культурі України та Волині : матеріали VІІІ Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 145-річчю від дня народж. Лесі Українки, с. Колодажне на Волині, 24–25 лют. 2016 р. : наук. зб. / відпов. за вип.: В. М. Комзюк, А. Силюк. – Луцьк, 2016. – Вип. 57. – С. 153–157.

Семенюк А. В. Голова з'їзду мирових посередників / А. В. Семенюк // Семенюк А. В. Ковель: шлях через віки : іст.-краєзн. нариси / А. В. Семенюк. – Луцьк, 2010. – С. 447–449.

Скрипка Т. Батько великої Українки / Т. Скрипка // Леся Українка: доля, культура, епоха : зб. ст. і мат. – Луцьк, 2010. – Вип. 1. – С. 139–146.

Шалагінова О. Невідомий архівний документ Петра Антоновича Косача / О. Шалагінова // Леся Українка і сучасність : зб. наук. пр. / Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, Науково-дослідний ін-т Лесі Українки, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Луцьк, 2009. – Т. 5. – С. 475–486.

Бірюліна О. Петро Антонович Косач – один із когорти славних луцьких братчиків / О. Бірюліна // Аверс прес. – 2001. – 8 лют.

Сюндюков І. Україна як простір душі: дитинство та родовід

Лесі Українки / І. Сюдюков // День. – 2014. – 24–25 жовт. – С. 11.

Тинчук В. Батько нашого генія / В. Тинчук // Діалог. – 2012. – 15 берез. – С. 4.

Федорук Л. Батько Лесі Українки / Л. Федорук // Вісті Ковельщини. – 2006. – 28 груд.

Чашук М. Батько Лесі Українки / М. Чашук // Вісті Ковельщини. – 2014. – 25 лют. – С. 4.

Шандра В. С. Формування бюрократії в Правобережній Україні (XIX початок XX ст.) / В. С. Шандра // Укр. іст. журн. – 2007. – N2. – С. 143–158.

* * *

Янишин Б. М. Косач Петро Антонович / Б. М. Янишин // Енциклопедія історії України. – Київ, 2008. – Т. 5. – С. 205.

5 січня

70 років від дня народження Т. М. Рівця (1947) – музиканта-скрипаля, художнього керівника академічного камерного оркестру «Кантабіле» Волинської обласної філармонії, заслуженого діяча мистецтв України, народного артиста України

Народився Товій Рівець 5 січня 1947 року в м. Ківерці Волинської області в родині музично обдарованих людей. Батько Товія – Михайло Ісакович – музикант-скрипаль, котрий ще за Польщі організував весільний оркестр, одночасно викладаючи клас скрипки. Дідусь грав на кларнеті, дядько – на барабанах. Тітка, яку в роки Другої світової війни розстріляли нацисти, володіла унікальним голосом – мецо-сопрано. Сам Товій скрипку вперше взяв до рук у 4 роки. Грав на сцені Луцького Будинку офіцерів. А в 11 років уже грав із батьком у першому в Луцьку самодіяльному симфонічному оркестрі та в оркестрі музично-драматичного театру. «Можете уявити відчуття хлопчика, який вийшов на сцену зодягнутим у фрак, пошитий на вимогу тогочасного першого секретаря обкому партії... Я і зараз не пригадую щасливішого творчого стану», – згадує музикант. А ще Товій мріяв бути... філософом. Та життя склалося по-іншому.

Спочатку талановитий хлопець навчався в музичній школі №1 м. Луцька (клас скрипки і фортепіано), згодом – у Львівському державному музичному училищі. У 1967 році він закінчив Ленінградську ордену Леніна консерваторію імені М. Римського-Корсакова.

Після закінчення навчання дипломований скрипаль повертається на рідну Волинь, де розпочинає свою педагогічну діяльність на посаді викладача (клас скрипки) в Луцькому державному музичному училищі. Там знаходить і кохання. «Зізнаюся, закохався до нестями, як зустрів Вірочку. Моєю студенткою була, хоча між нами різниця в три роки, – каже маестро. – Я вдячний долі, що знайшов дружину-друга».

Паралельно молодий віртуоз працює у Волинській обласній філармонії, де поєднує обов'язки соліста-інструменталіста і лектора-мистецтвознавця. Концертна діяльність Товія Михайловича не обмежується музичним лекторієм. Перше визнання до творчого лідера приходить, коли він разом із однопумцями Є. Шихманом (художнім керівником) і Д. Ковригару (балетмейстером) бере участь у створенні ансамблю народного танцю «Волинянка». З 1969 до 1984 року Товій Рівець очолює оркестр ансамблю «Волинянка», котрий неодноразово отримував титули лауреата міжнародних фестивалів танцювальних колективів і підкорював своїм мистецтвом Польщу, НДР, Францію, Швецію, Мальту, Грецію, Туреччину, Єгипет. Оркестр «Волинянки» під керівництвом Товія Рівця завоював собі славу найкращого з оркестрів народних хореографічних колективів України. До 1990 року тривала співпраця музиканта з цим колективом у якості соліста.

Понад 50 років яскравого творчого життя Товія Рівця пов'язано з Волинською обласною філармонією. Близку музична освіта, глибокі знання з історії та теорії музики, багата творча уява та виняткові лідерські якості дають йому можливість ініціювати і реалізовувати мистецькі проекти, які стають знаковими у літописі музичного життя Волині.

На початку 1990-х років у філармонії, з'явився камерний оркестр під назвою «Кантабіле» (*cantabile* – загальноновживаний італійський музичний термін, що в перекладі означає «наспівно»). Ядро колективу сформували молоді ентузіасти, випускники Львівської та Київської консерваторій. У 1994 році оркестр очолив Товій Рівець, професіоналізм і бездоганний художній смак якого вивели «Кантабіле» на нові висоти виконавської майстерності, за що колективу надано статус «академічний».

З легкої руки маестро оркестр «Кантабіле» практикує таку унікальну форму концертного виступу, як лекція-концерт, де зо-

бражувальними засобами музики і слова слухачі мають можливість не лише сприймати шедеври світової класики, а й розуміти музичну мову та її характерні особливості, розрізняти стилі, жанри. Феноменальна здібність передавати енергетику музичного твору в аотаціях, виняткова ерудиція і яскравий артистизм Товія Рівця створюють неповторну ауру під час таких концертів.

Камерний оркестр «Кантабіле» – незмінний учасник відзначення державних свят в області, днів міст і селищ, ювілеїв підприємств. Із великим успіхом колектив гастролює за кордоном – в Литві (2006), Республіці Білорусь (2005, 2010), Греції (2004), Польщі (2004, 2006), Німеччині (1998, 2000).

Оркестр неодноразово був одним із перших виконавців та активним пропагандистом творчості українських композиторів А. Штогаренка, М. Колеси, Я. Степового, Л. Ревуцького, А. Філіпенка, Д. Клебанова, І. Шамо, Г. Гаврилець, Ю. Ланюка, В. Камінського, В. Герасимчука, Г. Мірецького, В. Маника, В. Тиможинського. Відбулися авторські концерти М. Скорика, О. Козаренка, О. Саратського.

Підтвердженням високого творчого статусу Академічного камерного оркестру Волинської обласної філармонії «Кантабіле» стало присвоєння йому звання лауреата обласної мистецької премії імені Ігоря Стравінського (1998) та лауреата 12-го міжнародного музичного фестивалю «Січневі музичні вечори» (Брест, 2010).

Художній керівник оркестру Товій Михайлович Рівець у 1989 році удостоєний звання заслуженого працівника культури, а в 1997 – заслуженого діяча мистецтв України. За сумлінну творчу працю його відзначено численними грамотами обласного рівня, визнано лауреатом у номінації «Людина року – митець року» в 1997, 1999 і 2003 роках. За високі досягнення в розвитку музичного мистецтва у 2003 році нагороджений орденом «За заслуги» ІІІ ступеня. У 2009 році Товій Рівець здобув найбільше визнання своєї високої сценічної майстерності – звання народного артиста України.

«Для того, щоб у залі запалало хоча б десять свічок, ти маєш горіти на всі тисячу, – ділиться маестро своїм творчим кредо. – І тоді серця тих, хто прийшов, від маленьких до великих, будуть битися в унісон із твоїм, заради чого ти й живеш».

Напередодні ювілею Товій Михайлович продовжує самовід-

дане служіння краю своїм мистецтвом. «Справді, на сцені горю так само, як то було у 18 років, – зізнається артист. – Інакше не вмію, не виходить». Виховує юну зміну музикантів як викладач Волинського державного училища культури і мистецтв імені І. Ф. Стравінського. Як син свого народу, а також член правління Волинської релігійної громади прогресивного іудаїзму. Товій Рівець є постійним учасником громадських акцій на вшанування знакових дат у багатій історії єврейського населення Волині. Залишається й надалі патріотом рідної землі, яку щиро і непідробно шанує: «Я однолюб, таку вже маю вдачу. Хоча історична батьківщина для мене – Ізраїль, де живуть рідні, однак народився я у Ківерцях. На Гнідаві німцями розстріляні мої близькі під час війни, тут похована мама. Нарешті, тут, на Волині, колись давно батько вклав у мої руки скрипку, передаючи досвід багатьох поколінь, навчаючи через любов до музики любити людей, для яких граєш... Тому для мене немає рідніших і тепліших слухачів, аніж волиняни. На землі, де зростав, де зустрів своє кохання, серед людей, які вміють чесно працювати, любити життя і слухати музику, мені завжди комфортно душею і серцем».

Людмила Завада

Література:

Рівець Т. Справжнє мистецтво – живе і щире : коріння роду і слави Ківерцівщини : [інтерв'ю із художнім керівником Академічного камерного оркестру «Кантабіле» / розмову вела Інна Батенчук] // Вільним шляхом. – 2016. – 20 лют. – С. 4.

Рівець Т. « Я однолюб... » : [інтерв'ю із скрипалем, керівником камерного оркестру «Кантабіле» обласної філармонії Товієм Рівцем / інтерв'ю взяла Надія Гуменюк] // Віче. – 1996. – 22 серп.

***

Товій Михайлович Рівець // Волинська обласна філармонія / керівник та авт. проекту : С. І. Єфіменко, В. В. Москалюк. – Луцьк, 2015. – С. 102.

Штинько В. Перша скрипка Волині (Товій Рівець) // «Роде наш красний...» : Волинь у долях краян і людських документах. – Луцьк, 1999. – Т. 3. – С. 873–881.

Бубенщикова О. Талант від Бога і для людей / О. Бубенщикова // Волин. газ. – 2009. – 16 лип.

Бубенщикова О. « Якщо у тебе є народ ...» / О. Бубенщикова // Волин. газ. – 2009. – 15 жовт.

Високі нагороди волинянам // Досвіт. зоря. – 2004. – 12 лют.

Указом Президента України нагороджено орденом «За заслуги III ступеня художнього керівника камерного оркестру «Кантабіле» обласної філармонії Товія Рівця.

Відзнаки : визнання маестро першої скрипки // Волинь. – 1997. – 26 лип.

Почесне звання «Заслужений діяч мистецтв України» присвоєно художньому керівнику камерного оркестру «Кантабіле» обласної філармонії Т. Рівцю.

Вірська В. З Любов'ю – Рівець / В. Вірська // Віче. – 2007. – 27 верес.–3 жовт. – С. 3.

Гуменюк Н. «Кантабіле» і помаранчевий драйв // Віче. – 2004. – 2 груд. – С. 4.

Гуменюк Н. «Кантабіле»: Маленька сенсація великого концерту // Віче. – 2002. – 28 лют.

Гуменюк Н. «Різдвяні вечори» у Бресті // Віче. – 2000. – 13 січ.

Гуменюк Н. Товій Рівець – заслужений діяч мистецтв України / Н. Гуменюк // Віче. – 1997. – 31 лип.

Жижара Р. У кухні – кабінет, у спальні – архів / Р. Жижара // Сім'я і дім. – 2016. – 18 лют. – С. 8.

Згоранець О. Він був викладачем, вона – студенткою / О. Згоранець // Сім'я і дім. – 1997. – 2 жовт.

Дмитрієва Н. «Справжня музика», що бентежить серце через розум і збуджує розум через серце // Луцьк. замок. – 2003. – 28 серп.

Єфименко А. «Кантабіле» підкорило Німеччину // Віче. – 1999. – 23 верес.

Концерти: такої музики давно не чули у Холмі // Волинь. – 2001. – 24 трав.

Лис В. Утвержувати і зміцнювати нашу Незалежність / В. Лис, А. Філатенко // Волинь нова. – 2009. – 27 серп. – С. 2.

Почесне звання народний артист України отримав Товій Рівець.

Максим'як О. Класична музика: житиме чи...? // Досвіт. зоря. – 2004. – 29 квіт.

Стасюк С. Музика – у спадок / С. Стасюк // Аверс прес. – 2009. – 1 жовт. – С. 1.

Філатенко А. Музика вічна, а проблеми у митців буденні // Волинь. – 2002. – 25 трав.

Філатенко А. Музика, народжена Богом і талантом // Волинь. – 2001. – 7 лип.

Філатенко А. Нова програма «Кантабіле» // Волинь. – 2005. – 15 листоп.

Філатенко А. Оркестр запросили у Брест // Волинь. – 2000. – 25 трав.

Філатенко А. Сонячна музика Моцарта // Волинь-нова. – 2006. – 29 квіт. – С. 9.

Штинько В. Bravo, маестро! / В. Штинько // Волинь-нова. – 2007. – 27 верес. – С. 12.

14 січня

75 років від дня народження В. С. Гея (1942 – 2016) – українського письменника, заслуженого діяча мистецтв України

Народився 14 січня 1942 року в селі Заболоття Любомльського району на Волині в селянській родині. Дитинство і юність припали на важкі часи повоєння. Закінчив семирічку в рідному селі та середню школу в селищі Головно. В дитинстві мріяв стати інженером. Трудовий шлях розпочав завідувачем бібліотеки. Пізніше працював учителем у своєму селі, потім служив у війську. Деякий час навчався в політехнічному інституті. Працював журналістом у Любомльській районній та обласній молодіжних газетах.

У 1974 році закінчив з відзнакою Український поліграфічний інститут імені Івана Федорова у Львові. Здобув фах літературного редактора. 16 липня 1968 року в газеті «Літературна Україна» була надрукована добірка віршів з передмовою Дмитра Білоуса «Поезії Василя Гея», яка стала справжньою заявкою на літературне ім'я. 1973-го вийшла у світ перша збірка поезій В. С. Гея «Закон вірності», після якої автора було прийнято до Спілки письменників України.

Дев'ятнадцять років він був керівником обласної літературної студії «Лесин кадуб». У 1989 по 2006 рр. очолював Волинську організацію Спілки письменників України. Письменницька організація та її керівник доклали багато зусиль до спорудження в м. Луцьку пам'ятника Тарасу Шевченкові (1995). Літератори

Волині публікували статті, проводили заходи зі збору коштів на пам'ятник. Василь Гей – ініціатор та впорядник видання літературного альманаху «Світязь». Завдяки його громадській активності було проведено поетичне свято «Лісова пісня» в урочищі Нечимному. Видав кілька книг, присвячених 125-річчю і 130-річчю від дня народження Лесі Українки, зокрема, «Джерела безсмертного слова» (1996). Упродовж 2010–2015 років письменник провів у навчальних закладах Волині, бібліотеках понад 250 мовних уроків і тематичних зустрічей.

Працював позаштатним лектором Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти. Як керівник літстудії Луцької гімназії №18 (1990-і роки) та Волинського держуніверситету (1991–2001 рр.) упорядкував 2 номери гімназійного альманаху «Яровиця» та збірника студентських творів «Пора натхнення». Шістнадцять років Василь Гей був головою журі обласного етапу Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика.

Був ініціатором створеної ради з питань видавничої справи (нині експертна рада) при облдержадміністрації. Досвідчений автор і редактор надавав допомогу в підготовці до друку збірок молодих авторів.

Щедрим є доробок письменника й на пісенній ниві. Чимало пісень, які виконують професійні самодіяльні колективи України, поет створив у співпраці з відомими композиторами Анатолієм Пашкевичем, Олександром Синютіним, Миколою Збарацьким. Плідним був творчий дует поета В. Гея і композитора, народного артиста України О. Огородніка, який керує заслуженим народним ансамблем пісні і танцю «Колос».

Творчість письменника пронизана любов'ю до рідного краю, вірою в мудрість народу. В. Гей був патріотом української мови. Багато творів присвятив рідному слову. Він одним із перших в українській літературі звернувся до художнього втілення теми боротьби Української повстанської армії. У своїх творах письменник вдало поєднував архівні документи з роздумами про вічні проблеми добра і зла.

Василь Степанович Гей – автор понад 30 видань для дітей і дорослих, багатьох статей у всеукраїнській та обласній пресі. Окремими виданнями вийшли його книги «Закон вірності» (1973), «Крила Світязя» (1978), «Витоки» (1979), «Вічно пам'ятати» (1983), «Кольори вересня» (1985), «Краплі на листі» (1987), «Ле-

син кадуб» (1991), «Під сузір'ям калини» (1993), «Підрубане дерево роду» (1996), «Яворник» (1997), «Де маминим голосом тиша мовчить...» (2001), «Зоря з криничної води» (2002), «Кривавник рідного слова» (2004), «Вихор у стиглому житті» (2004) та ін. Упродовж 2011–2013 років вийшли вибрані твори у трьох томах (поезії, повісті, оповідання, етюди, публіцистика).

У 2015 році у видавництві «Надстир'я» накладом 1000 примірників побачив світ збірник пісень на слова Василя Гея «Коли вертаюся додому...». Це гармонійне поєднання слова і музики, це – голос рідного краю. Пісні створено у співдружності поета з композиторами Волині й України – Анатолієм Пашкевичем, Олександром Огородніком, Мирославом Стефанишиним, Анатолієм Вольським, Олексієм Онишком, Віктором Герасимчуком, Володимиром Штихалюком, Олександром Синютіним, Галиною Васиною, Олександром Некрасовим.

Того ж 2015 року В. Гей видав вірші для дітей молодшого та середнього шкільного віку «Я живу на Волині». Автор книжки відкрив для читачів багато нового, цікавого в пізнанні рідного краю, його рослинного світу, історії.

В. Гей – лауреат всеукраїнської літературної премії ім. Андрія Головка (1997 р., за повість «Яворник»), обласної літературно-мистецької премії ім. Агатангела Кримського (2002 р., за книги «Де маминим голосом тиша мовчить...», «При світлі сивої роси», «Зоря з криничної води»), міжнародної премії Дмитра Нитченка (2004 р., за пропаганду українського друкованого слова). У 2005 році Василю Гею вручено медаль «Незалежність України», яка встановлена Міжнародним академічним рейтингом популярності «Золота фортуна». Отримуючи медаль у Національній Спільноті письменників України від її голови В. Яворівського та голови Генеральної дирекції рейтингу Д. Акімова, письменник сказав, що сприймає її і як відзнаку Волинській організації НСПУ, якій виповнилося тоді чверть століття. У 2006 році В. Гею присвоєне звання заслуженого діяча мистецтв України.

Серце Василя зупинилося 12 березня 2016 року на 75 році життя. Вічний спочинок знайшов на кладовищі у селі Гаразджа Луцького району.

Понад усе любив Україну. У людях цінував професіоналізм і не терпів лукавства. Волинянам Василь Степанович Гей відомий ще й як високий моральний авторитет, людина, яка впродовж

свого життя жодного разу не допустила приниження інших. Таким його пам'ятатимуть усі, хто знав.

У колекції Волинського краєзнавчого музею (ВКМ) зберігається персональний фонд Василя Степановича Гея, переданий ним ще за життя.

Людмила Кревська

Література:

Гей В. Батько Рік і дванадцять місяців : вірш-казка / В. Гей. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 16 с.

Гей В. Великодне світання : поезії / В. Гей. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2009. – 152 с.

Гей В. Вибрані твори : у 3 т. Т. 1 : поезії / В. Гей. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2011. – 640 с.

Гей В. Вибрані твори : у 3 т. Т. 2 : повісті, оповідання, етюди / В. Гей. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2011. – 464 с.

Гей В. С. Вибрані твори : в 3 т. Т. 3 : публіцистика / В. С. Гей. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2013. – 448 с.

Гей В. Визволяймося від лукавого : ст., рец., нотатки / В. Гей. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2009. – 156 с.

Гей В. Витоки : поезії / В. Гей. – Київ : Молодь, 1979. – 72 с.

Гей В. Вихор у стиглому житі : повісті, оповід., етюди / В. Гей. – Луцьк : Надстир'я, 2004. – 296 с.

Гей В. С. Вірші моєї юності / В. С. Гей. – Луцьк : Надстир'я, 2013. – 60 с.

Гей В. Вічно пам'ятати : поезії / В. Гей. – Київ : Рад. письменник, 1983. – 118 с.

Гей В. Де маминим голосом тиша мовчить... : восьмивірші з рідного села / В. Гей. – Луцьк : Волин. обл. друк., 201. – 124 с.

Гей В. Закон вірності : поезії / В. Гей. – Київ : Рад. письменник, 1973. – 60 с.

Гей В. Зоря криничної води : поезії / В. Гей. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2002. – 232 с.

Гей В. І піснею хата багата : твори для нар. хору та вокал. ансамблів / В. Гей, О. Огородник. – Луцьк : Надстир'я, 2004. – 160 с.

Гей В. Кольори вересня : поезії / В. Гей. – Львів : Каменяр, 1985. – 54 с.

Гей В. Кому важка наука рідномовності? / В. Гей. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 80 с.

Гей В. Краплі на листі : поезії / В. Гей. – Київ : Рад. письменник, 1987. – 98 с.

Гей В. Кривавник рідного слова : поезії / В. Гей. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2004. – 40 с.

Гей В. Крила Світязя : поезії / В. Гей. – Київ : Рад. письменник, 1978. – 88 с.

Гей В. Лесин кадуб : поезії / В. Гей. – Львів : Каменярь, 1991. – 111 с.

Гей В. Під сузір'ям калини / В. Гей. – Луцьк : Гранослов, 1993. – 64 с.

Гей В. Під сузір'ям калини : народозн. календар / В. Гей. – Вид. 2-ге, доповн. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. – 115 с.

Гей В. Підрубане дерево роду : поема / В. Гей. – Луцьк : Надстир'я, 1996. – 32 с.

Гей В. Погашений світильник : короткі оповід., поезії в прозі / В. Гей. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2010. – 100 с.

Гей В. Посвяти. Повітання. Побаження : поезії / В. Гей. – Луцьк : Волин. кн., 2007. – 148 с.

Гей В. При світлі сивої роси : з літ. щоденника : ст., виступи, рядки з рец., принагідні записи / В. Гей. – Луцьк : Вежа, 2001. – 272 с.

Гей В. С. Я живу на Волині : вірші для дітей молод. та серед. шк. віку / В. С. Гей. – Луцьк : Надстир'я, 2015. – 64 с.

Гей В. Чого кигичуть «книги»? : поліс. етюди / В. Гей. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 88 с.

Гей В. Що крає у краї туман? : повість із життя, творчої і нетворчої діяльності неформального, непартійного мистецького товариства «Багаття» / В. Гей. – Луцьк : Волин. обл. друк, 2009. – 76 с.

Гей В. Яворник : повість, оповід. / В. Гей. – Луцьк : Надстир'я, 1996. – 172 с.

Коли вертаюся додому... : пісні на слова Василя Гея. – Луцьк : Надстир'я, 2015. – 116 с.

Гей В. «Світязь» і «Люблін» : сторінки творчого побратимства / В. Гей // Світязь : альм. Волин. обл. орг. Нац. спілки письм. України / ред. О. Г. Потурай. – Луцьк : Твердиня, 2013. – № 4/19. – С. 180–187.

Гей В. Душа поетова – святая. Живий Шевченко й антиукраїнське «вурдалацтво» / В. Гей // Світязь : альм. Волин. обл. орг.

Нац. спілки письмен. України / ред.-упоряд. П. Й. Коробчук. – Луцьк, 2015 – № 5/20. – С. 26–32.

Гей В. Олені Криштальській – 70 : погідне і плідне поліття / В. Гей // Світязь : альм. Волин. обл. орг. Нац. спілки письмен. України / ред. О. Г. Потурай. – Луцьк : Твердиня, 2013. --№ 4/19. – С. 114–117.

Гей В. Чорна печаль – Печора : [вірш] / В. Гей // Книга про батька. Українська поезика XIX–XI століть : антологія / упоряд. В. Л. Чуйка. – Київ : Криниця, 2013. – С. 54–56.

Гей В. Я лежу на межі... ; Чорний шуліка ширяє над краєм... : [вірші] / В. Гей // Гравітація взаємності : антологія сучасної української поезії / пер. на пол., упоряд. О. В. Криштальська ; ред., післямов. З. В. Фрончек. – Луцьк : Терен, 2013 = Grawitacja wzajemności. – С. 204–209.

Гей В. Вічне і рідне слово Кобзаря / В. Гей // Слава праці. – 2014. – 6 берез. – С. 4.

Гей В. Голос і пульс української крові : наближення до таємниці Кобзаря / В. Гей // Слово Просвіти. – 2014. – 1–15 січ. – С. 13.

Гей В. Літературна ozdoba слова / В. Гей // Слава праці. – 2015. – 9 лип. – С. 8.

Гей В. Любити, захищати рідну мову – то націй моральна висота! / В. Гей // Слово Просвіти. – 2013. – 21–27 лют. – С. 9.

Гей В. При світлі Полісся : вірш / В. Гей // Літ. Україна. – 2015. – 23 квіт. – С. 8.

Гей В. Тенета для Полісся : роман / В. Гей // Дзвін. – 2015. – № 12. – С. 9–82.

* * *

[Некролог] // Волинь-нова. – 2016. – 15 берез. – С. 9.

Ващук Г. Поет – це той, хто змушений писати коли пече, крикавиться душа / Г. Ващук // Новий погляд. – 2016. – 17 берез. – С. 2.

Горик Н. Пам'яті Василя Гея : вірш / Н. Горик // Волинь-нова. – 2016. – 19 квіт. – С. 9.

Де свігиться слово голосом поета ... // Наше життя. – 2016. – 17 берез.. – С. 1.

Зустрічі : «Щоб у слові не вигас вогонь..» // Волинь-нова. – 2012. – 1 берез. – С. 2.

Його народила Любомльська земля // Наше життя. – 2016. – 21

квіт. – С. 3.

Ковальчук О. Василь Гей : «Подвижницька вірність місії просвітянина» / О. Ковальчук // Слово просвіти. – 2016. – 24–30 берез. – С. 6.

Крайванович С. Помер Василь Гей / С. Крайванович // Вісник. – 2016. – 17 берез. – С. 3.

Лис В. Вічний шлях Василя Гея / В. Лис // Укр. літ. газ. – 2016. – 25 берез. – С. 15.

Листопад А. Березнева сльоза : Василеві Гею / А. Листопад // Волинь-нова. – 2016. – 15 берез. – С. 9.

Ляснюк О. Відійшов у вічність Василь Гей / О. Л. Ляснюк // Слово Волині. – 2016. – 17 берез. – С. 3.

Мельник В. Люблять рідну мову не за те, що вона найкраща, а за те, що рідна!» / В. Мельник // Уряд. кур'єр. – 2013. – 10 лип. – С. 17. – С. 8.

Назарук Є. Це лиш крила у даль відлітають, а душа залишається тут / Є. Назарук // Волинь-нова. – 2016. – 15 берез. – С. 9.

Пішов у вічність талановитий письменник Василь Гей // Луцьк. замок. – 2016. – 17 берез. – С. 2.

Творовський В. Відшліфувати слово, щоб заблищало / В. Творовський // Селян. життя. – 2015. – 28 лют. – С. 4.

Штинько В. «Вдихаючи тепло своє у слово» / В. Штинько // Волинь-нова. – 2014. – 6 груд. – С. 12.

Якубовська м. З пам'яті роду, з болю і квіту життя / М. Якубовська // Слово Просвіти. – 2012. – 16–22 лют. – С. 10.

* * *

Василь Гей // Письменники Волині : довід. Волин. обл. орг. Нац. спілки письмен. України. – Луцьк, 2010. – С. 10–12.

Василь Гей // Письменники України : біобібліогр. довід. – К., 2006. – С. 75.

Василь Гей : «Приємлю слово нелукаве» : біобібліогр. покаж. / упоряд.: А. А. Понагайба, Н. Д. Хом'як. – Луцьк : Твердиня, 2013. – 104 с.

Гей Василь Степанович // Енциклопедія сучасної України. – Київ, 2006. – Т. 5. – С. 435.

26 січня

**70 років від дня народження Т. Д. Галькун (1947) –
народного художника України**

Тетяна Дмитрівна Галькун народилася 26 січня 1947 року в с. Ропотуха Уманського району Черкаської області. Походить зі славного роду, який дав відомих діячів вітчизняній і світовій культурам – малярку Катерину Білокур та іконописця Терентія Білокура.

У 1966 році Тетяна Галькун закінчила Республіканську художню школу-інтернат ім. Тараса Шевченка (м. Київ), у 1972 році – Київський державний художній інститут, факультет станкового живопису. Навчалася у відомих академіків В. І. Костецького, Т. Н. Яблонської, народних художників Т. М. Голембієвської, В. В. Шаталіна.

Із 1972 року Тетяна Дмитрівна живе у м. Луцьку. Працює художником-живописцем у Волинській організації Національної спілки художників України, з 1993 року – старшим викладачем кафедри образотворчого мистецтва. Від 1999 року – доцент кафедри Інституту мистецтв Волинського державного університету ім. Лесі Українки. У 2004 році працювала завідувачкою кафедри образотворчого мистецтва Інституту мистецтв цього ж навчального закладу, згодом – професором кафедри образотворчого мистецтва Інституту мистецтв Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Із 1980 року – член Національної спілки художників України. У 1994 році Тетяні Галькун присвоєне звання заслуженого художника України, а в 2004 році – народного художника України.

Тетяна Дмитрівна – переможець Республіканського конкурсу художників (1979 р.), лауреат обласної премії творчих спілок (1980 р.). Нагороджена багатьма грамотами міжнародних і обласних установ, дипломант конкурсів-виставок художників, які проводила Києво-Могилянська академія (1997 р.), на кращий портрет Галшки Гулевич, фундаторки цього закладу, правління Спілки художників України «Трієнале-98».

Мисткиня – учасниця понад двох десятків зарубіжних, двадцяти шести республіканських, сімдесяти п'яти обласних виставок, зокрема: у Варшаві (1988 р.), Хелмі (1978 р., 1979 р., 1982 р., 1984 р., 1987 р., 1989 р., 1991 р., 1992 р., 1993 р., 1994 р.), Замості (1976 р., 1987 р.), Москві (1973 р., 1980 р.), Бресті (1972 р., 1980 р.,

1982 р.), учасниця понад п'ятнадцяти персональних виставок у Замості (1987 р.), Хелмі (1978 р, 1987 р., 1990 р., 1992 р., 1994 р.), Луцьку (1977 р., 1985 р., 1997 р.), Володимирі-Волинському (1989 р.), Іваничах (1981 р.) тощо.

Тетяна Дмитрівна Галькун створила понад шістсот тематичних картин, портретів, пейзажів і натюрмортів, більшість яких зберігається у вітчизняних картинних галереях, музеях і громадських організаціях, а також у приватних колекціях України та близького зарубіжжя: «Квіти на вікні» (1969 р.), «У рідній хаті» (1973 р.), «Під мирним небом» (1979 р.), «Радісна пора» (1979 р.), «Дзвіночки» (1980 р.), «Серпневі дні» (1982 р.), «Подих весни» (1982 р.), «Дівчата колгоспних ланів» (1984 р.), «Підпаски» (1985 р.), «Після Чорнобиля» (1991 р.), «Спогади про дитинство» (1996 р.), «Трави мирних ланів» (1998 р.), «Калина» (1999 р.); портрети «А. Якубюк» (1995 р.), «Актриса Ю. Максименко» (1996 р.), «А. Ощепков» (1996 р.). Тетяна Галькун створила цикл тематичних картин і пейзажів «Стежинками Лесі Українки» (1989 – 1993 рр.); серію натюрмортів «Щезаюче Полісся» (1988 – 2005 рр.), частина яких виставлялися на трієнале «Живопис-93» (м. Київ), персональній виставці в м. Хелмі (1994 р.), колективній виставці у м. Мінську (1998 р.). Полотна зберігаються у фонді Президента України, Штаб-квартирі ЮНЕСКО, Міністерстві культури України, Міністерстві освіти України та ін.

Тетяна Дмитрівна Галькун – автор навчальних методичних посібників для вищих навчальних закладів «Основи живопису» (1999 р.), «Основи кольорознавства» (1999 р.); у співавторстві навчального посібника «Натюрморт: історія, теорія і практика» (2005 р.).

Про вагомий вклад Тетяни Дмитрівни Галькун у вітчизняне малярство свідчать енциклопедичні видання «Митці України», «Мистецтво України», «Жінки України», «Енциклопедія сучасної України» (т. 5), монографії «Художники Прикарпаття», «Волинь на зламі століть: історія краю (1969–2000 рр.)», журнальні й газетні публікації, в яких цілісно утверджуються думка про те, що її творчість символізує традиції та ментальність народного українського етносу.

Дмитро Зінько

Література:

Галькун Тетяна Дмитрівна // Художники Прикарпаття : альбом. – Київ, 1989. – С. 247.

Галькун Т. На рідній землі : альб.-кат. творів живопису / Т. Галькун. – Луцьк: Надстир'я, 2006. – 48 с.: іл.

Галькун Т. Натюрморт : посібник / Т. Галькун – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 108 с.

Тетяна Галькун : кат. виставки творів живопису. – Луцьк, 1988.

Тетяна Галькун : каталог персональної виставки творів живопису. – Луцьк : Надстир'я, 1997. – 31 с.

Про Т. Галькун – с. 223.

***

Алексеев В. Тетяна Галькун – народний художник України / В. Алексеев // Досвіт. Зоря. – 2004. – 14 берез.

Балик Н. Сонячні барви / Н. Балик // Рад. Волинь. – 1985. – 21 серп.

Вербич В. «Казковий світ її малярства» / В. Вербич // Сім'я і дім. Народна трибуна. – 2004. – 8 квіт. – С. 9.

Вербич В. Тетяна Галькун зцілить мистецтвом навіть владу? / В. Вербич // Сім'я і дім. Народна трибуна. – 2004. – 8 січ. – С. 9.

Вернісаж : персональна виставка професора Тетяни Галькун // Волинь нова. – 2007. – 8 берез. – С. 1.

Вернісаж Тетяни Галькун // Віче. – 2007. – 25 січ. – С. 16.

Високі відзнаки // Родослав. – 1994. – № 5–6. – С. 3.

Виставка : мистецька палітра Тетяни Галькун // Волинь. – 2001. – 6 жовт.

Вітаємо майстриню ! // Луцьк молодий. – 2004. – 8 квіт.

Волинська художниця [Тетяна Галькун] – серед успішних жінок України // Відомості. Уа. – 2010. – 22 квіт. – С. 13.

Берекета Б. Поліські мотиви Тетяни Галькун / Б. Берекета // Голос України. – 1998. – 19 лют.

Визнання : звання доцента – волинській художниці // Волинь. – 2000. – 11 січ.

Владич М. Гальшка Гулевич в уяві Тетяни Галькун / М. Владич // Віче. – 1997. – 16 жовт.

Владич М. Книга живописної еліти України / М. Владич // Віче. – 2000. – 3 лют. – С. 8.

Гей В. Світлі барви життя : в редакції газети « Молодий лєнінець» експонується виставка робіт лауреата обласної комсо-

мольської премії ім. О. Гаврилюка художниці О. Галькун / В. Гей // Молодий ленінець. – 1986. – 3 черв.

Гуменюк Н. І «Солодке серце» для Тетяни / Н. Гуменюк // Віче. – 1999. – 90 груд.

Гуменюк Н. Коли на душі квітує материнка / Н. Гуменюк // Віче. – 2002. – 23 трав.

Гуменюк Н. Тетяна Галькун : Є три речі, в яких неможливо фальшивити / Н. Гуменюк // Віче. – 1997. – 23 січ.

Гуменюк Н. Тетяна Галькун у чудовій сімці / Н. Гуменюк // Віче. – 1997. – 11 верес.

Знай наших : до Києва прийшла весна з Волині // Волинь нова. – 2007. – 24 лют. – С. 2.

Клімчук Л. « 3 нашої Дюймовочки виросте справжній живописець » : портрет художниці / Л. Клімчук // Луцьк. замок. – 2004. – 4 берез.

Клімчук Л. Неповторні барви душі Тетяни Галькун / Л. Клімчук // Луцьк. замок. – 2012. – 26 січ. – С. 9.

Костючко П. З любов'ю в серці і творчістю в душі / П. Костючко // Селян. життя. – 2010. – 11 верес.

Лагановський Л. Художниця з родини Білокурів / Л. Лагановський // Уряд. кур'єр. – 2004. – 30 квіт.

Лис В. Світ, багатий на красу / В. Лис // Рад. Волинь. – 1981. – 27 трав.

Мельник В. Полотна, що дихають сонцем / В. Мельник // Уряд. кур'єр. – 2007. – С. 8.

Мистецтво, що стало її долею // Діалог. – 2012. – 2 лют. – С. 4.

Нагорний О. Щасливу пару москвичі знайшли на Волині / О. Нагорний // Волинь нова. – 2006. – 29 черв.

Островська І. Нагороду вручено / І. Островський // Досвіт. зоря. – 2004. – 8 квіт.

Офіціоз облдержадміністрації // Віче. – 2004. – 8 квіт. – С. 2.

Т. Галькун присвоєне почесне звання «Народний художник України».

Підгора В. Поліські дзвони мисткині / В. Підгора // Культура і життя. – 1997. – 26 берез.

Про відзначення державними нагородами України з нагоди Міжнародного дня 8 березня : Указ Президента України // Уряд. кур'єр. – 2004. – 17 берез.

Стала художницею народною // Уряд. кур'єр. – 2004. – 9 квіт.

Таланти : у барвах чебрецю і материнки // Волинь нова. – 2012. – 26 січ. – С.1.

Тетяна Галькун – народний художник України // Віче. – 2004. – 18 берез. – С. 1.

Тетяна Галькун – перша народна художниця Волині // Волинь. – 2004. – 6 квіт.

Філатенко А. На художніх полотнах – Полісся / А. Філатенко // Волинь. – 1997. – 30 січ.

Філатенко А. Сонячна палітра Тетяни Галькун / А. Філатенко // Волинь. – 1997. – 25 січ.

Філатенко А. «Спасибі за сонце» / А. Філатенко // Волинь. – 2002. – 25 трав.

Фотовікно рубрики : народне мистецтво Тетяни Галькун // Волинь. – 2004. – 13 берез.

«Художества» Тетяни Галькун біля плити // Волинь. – 2005. – 17 груд.

Штинько В. Успішна жінка, талановита художниця / В. Штинько // Волинь нова. – 2010. – 4 трав. – С. 7.

Ювілеї : їй барви дарує веселка // Волинь-нова. – 2007. – 27 січ. – С. 2.

Яблонська Т. Тетяна про Тетяну / Т. Яблонська // Віче. – 2004. – 18 берез. – С. 8.

Який портрет! Який пейзаж! // Досвіт. Зоря. – 2002. – 23 трав.

Якубюк А. Дюймовочка із роду Білокурів / А. Якубюк // Віче. – 2002. – 31 жовт.

Якубюк А. Вернісаж Тетяни Галькун / А. Якубюк // Волинь. – 2002. – № 4. – С. 113–122.

Алексеев В. Усі художники – салонні / В. Алексеев // Досвіт. Зоря. – 2004. – 14 жовт.

Вернісаж : у сьогоднішня – барви крові // Волинь-нова. – 2015. – 5 лют. – С. 2.

Левицька Т. «Суміш стилів і анархія смаків» / Т. Левицька // Нар. трибуна. – 1994. – 17 серп.

Мелодії сонячного відродження // Волинь-експрес. – 1995. – 05 трав.

Мистецька панорама українського десятиріччя : Луцьк // Образотворче мистецтво. – 2001. – № 1. – С. 60.

* * *

Галькун Тетяна Дмитрівна // Мистецтво України : бібліогр. довід. – Київ, 1997. – С. 140.

Галькун Тетяна Дмитрівна // Митці України : енцикл. довід. – Київ, 1992. – С. 148.

Пахолок З. Галькун Тетяна Дмитрівна (26.01.1947 с. Ропотуха Уман. р-ну, нині Черкас. Обл) – живописець і педагог / З. Пахолок // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2006. – Т. 5. – С. 358.

31 січня

50 років від дня народження Є. І. Назарук (1967) – української поетеси

Євгенія Іванівна Назарук народилася 31 січня 1967 року в селі Мальоване Млинівського району Рівненської області. За місцевими переказами, таку назву село отримало завдяки корчмі, яка стояла на околиці й була мальована в яскраві кольори. А чехи, які з'явилися тут у першій половині XIX століття, примножили красу Мальованого розкішними квітами.

Мама, Ганна Олексіївна, сільська вчителька історії, передала у спадок своїй пізній дитині хист до літератури і малювання, а ще навчила любити рідну землю. Саме від неї Євгенія почула про Івана Мазепу, Пантелеймона Куліша і його «Чорну раду», про Дмитра Фальківського...

Саме мама, згадує поетеса, навчила і бандерівського гімну, який, зрозуміло, можна було співати тільки коровам на пасовиську, інакше ньеньку звільнять з роботи:

Боже єдиний, Боже всесильний,
На нашу рідную землю поглянь.
Ми були вірні Твоім завітам,
Вислухай нині наших благань:
Люд у неволі, край у руїнах,
Ворог молитися навіть не дасть.
Боже всесильний, Боже єдиний,
Дай Україні волю і власть!

Адже педагогам тоді не дозволяли ходити до церкви і єдину хатню ікону мама зберігала у шафі – подалі від людських очей.

Батько, Іван Миколайович, звичайний сільський трудівник, гнув спину в колгоспі, але що б не робив — майстрував вулика, са-

див дерево чи плів кошика – у все вкладав душу і переробляв доти, доки сам не був задоволений своєю працею. Саме він прищепив Євгенії відчуття краси, довершеності й смак до пасічникування.

Прихистком її дитячих забав і мрій був ліс. Там вона смакувала дикий щавель, нектар із медунки, розмовляла з білкою. Знала, де в лісі лисячі нори, де найбільший мурашник, де непевне місце, в якому чіпляється блуд, де можна заховатися від дощу... Тому й не дивно, що свої перші віршовані рядки дівчинка створила також у лісі.

Після навчання у Мальованській восьмирічці подальшу освіту здобувала у середній школі с. Новоукраїнка, долаючи шлях понад 6 кілометрів — пішки, рейсовим автобусом, вантажівкою... Взимку, коли дорогу зовсім перемітало, мальованців селили у шкільний гуртожиток. Євгенія любила читати, одну за одною «ковтала» книги з домашньої бібліотеки, аж поки не впіймала себе на «крамольній» думці, що й сама б могла писати.

Після закінчення школи вступила на філологічний факультет (спеціальність: українська мова і література) Луцького педагогічного інституту ім. Лесі Українки. За фахом почала працювати в Лиценській загальноосвітній школі Луцького району. Лише стало для Євгенії Назарук рідним, оскільки там народилися її діти – Роман і Анна.

У літературу поетеса прийшла досить пізно, важко долаючи невпевненість у власних силах. Але допомогли старші колеги по перу. Журналіст і письменник Святослав Бородулін запросив у районну літературно-мистецьку студію «Зорі над Стиром», здібну молоду авторку привітно зустріли в обласній газеті «Волиньнова», підтримав Євгенію Іванівну і тодішній голова Волинської обласної організації Національної спілки письменників України, світлої пам'яті Василь Гей.

Талановитий письменник, за творчістю якого не менш талановитий педагог проводила урок на конкурс «Учитель року», став редактором її першої поетичної книги «Ніч на моєму плечі» (2005), а згодом і другої – «Танець бджоли» (2010). У 2015 році побачили світ одразу дві книжки Євгенії Назарук: поетична «Медунки у грудні» та прозові морфологічні казки «Гостини в частин мови».

Її літературний дар сприяє педагогічній діяльності, адже не одне покоління випускників Лиценської школи називає Євгенію

Іванівну своїм улюбленим учителем. Вона – лауреат обласного конкурсу «Вчитель року-2003», науковий керівник науково-дослідницьких робіт, лауреат обласної премії імені Лесі Українки, нагороджена Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України, дипломами та грамотами обласного та районного відділів освіти державної адміністрації.

Поетичні та публіцистичні твори Євгенії Назарук публікувалися у часописах «Педагогічний пошук», «Дивослово», «Дзвін», в альманасі Волинської обласної організації НСПУ «Світязь» та багатьох інших періодичних виданнях.

Що ж до її поетичного таланту, то його давно оцінили й читачі, й колеги по перу, прийнявши її до Національної спілки письменників України.

Слово для Євгенії Назарук, за влучним спостереженням Василя Гея, є синонімом її долі. Вона «ніби прагне стишити і втішити неспокій своєї душі й водночас внести дещицю злагоди в цей бурхливий, диявольськи спокусливий, і добродійний, і злочинний світ. Відчуття і усвідомлення себе як невід'ємної частки своєї кривної і великої української родини, як добротворчої сили богині Лади – таким чується найвиразніший мотив «Танцю бджоли», – написав Василь Гей у передмові до книги.

Із кожною новою поезією, а Євгенія Іванівна не перестає писати, переконуєшся, що ця красива й невтомна жінка не живе, а розкошує у Слові, дослухаючись до найпритишенішого його звучання й до власних почуттів. А вони часто переливаються через край душі то гарячою сльозою, то пристрасним шепотом, то небайдужим карбованим рядком. Адже в її творчості давно виразнилися три струмені – громадський, екологічно-пейзажний та інтимний.

Залишається дивуватися, звідки вона знаходить час і сили. Адже, окрім згаданих іпостасей, захоплюється ще й вишиванням, вирощуванням квітів і розсади, доглядає пасіку. Воістину життя, як танець невтомної бджоли.

Валентина Штинько

Література:

- Назарук Є. І. Гостини в частин мови: морфологічні казки / Є. І. Назарук. – Луцьк : Надстир'я, 2015. – 68 с. : кол. іл.
- Назарук Є. І. Медунки у грудні : поезії / Є. І. Назарук. – Луцьк

: Надстир'я, 2015. – 116 с.

Назарук Є. Ніч на моєму плечі : поезії / Є. Назарук. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2005. – 64 с.

Назарук Є. І. Танець бджоли / Є. І. Назарук. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2010. – 75 с.

Назарук Є. Везуть дуби ; Поранений птах ; Ніч на моєму плечі ; Світанок ; Літнє панно / Є. Назарук // Світязь : альм. Волин. орг. Нац. Спілки письменників України. – Луцьк, 2003. – Вип. 9. – С. 42–45.

Назарук Є. Володимир Лучук (1934–1992) / Є. Назарук // Волинь літературна. – Луцьк, 2005. – Вип. 2. – С. 49–52.

Назарук Є. Кому й чому важка наука рідномовності? / Є. Назарук // Світязь : альм. Волин. орг. Нац. Спілки письменників України. – Луцьк, 2009. – Вип. 15. – С. 179–183.

Назарук Є. Любов з очима ластівки ; На зупинці ; Сумує жінка... [та ін.] : вірші / Є. Назарук // Світязь : альм. Волин. обл. орг. Нац. Спілки письменників України / упоряд. В. С. Гей. – Луцьк, 2001. – Вип. 8. – С. 58–61.

Назарук Є. Останній день у Сурамі ; Сльоза ; Освідчення художника ; Шукаю лицаря : поезії / Є. Назарук // Світязь : альм. Волин. орг. Нац. Спілки письменників України. – Луцьк, 2006. – Вип. 12. – С. 71–76.

Назарук Є. Вихор у долі народу / Є. Назарук // Дзвін. – 2005. – № 8. – С. 140–141.

Назарук Є. Відпустила : вірш / Є. Назарук // Волинь–нова. – 2014. – 8 листоп. – С. 6.

Назарук Є. «Григорові Тютюннику» ; «Трава чорнобиль і земля – чорнобиль» ; «Свята» ; «Заснула ніч» ; «Світанок» ; «Недавно дощ зашепотів» / Є. Назарук // Пед. пошук. – 2002. – Вип. 4. – С. 91–92.

Назарук Є. Дивачка : вірш / Є. Назарук // Волинь–нова. – 2013. – 23 лют. – С. 8 ; Літ. Україна. – 2015. – 23 квіт. – С. 8.

Назарук Є. Любов як за давнього злочин // Волинь–нова. – 2014. – 20 груд. – С. 6.

Назарук Є. Між нами – відстань : вірш / Є. Назарук // Волинь нова. – 2009. – 7 берез. – С. 9.

Назарук Є. Мольфарка : вірш / Є. Назарук // Волинь–нова. – 2015. – 21 берез. – С. 6.

Назарук Є. Мов по лезу до тебе я йшла : вірш / Є. Назарук //

Волинь-нова. – 2015. – 23 трав. – С. 7.

Назарук Є. На зупинці : вірш / Є. Назарук // Волинь-нова. – 2013. – 12 січ. – С. 6.

Назарук Є. Невже багаття згасло? : вірш / Є. Назарук // Волинь-нова. – 2010. – 22 черв. – С. 5.

Назарук Є. Оптичний обман : вірш / Є. Назарук // Волинь-нова. – 2015. – 17 жовт. – С. 12.

Назарук Є. Ти був схожий на вітер : вірш / Є. Назарук // Волинь-нова. – 2015. – 11 лип. – С. 7.

Назарук Є. Фатальний мужчина : вірш / Є. Назарук // Волинь-нова. – 2015. – 12 верес. – С. 8.

Назарук Є. Хто ти? : вірш / Є. Назарук // Волинь-нова. – 2012. – 10 листоп. – С. 8.

Назарук Є. Ця жінка ... : вірш / Є. Назарук // Волинь-нова. – 2015. – 20 черв. – С. 6.

Назарук Є. Як я досі без тебе жила? : вірш / Є. Назарук // Волинь-нова. – 2015. – 8 серп. – С. 7.

***

Гей В. С. «Коли душа попросить крихту літа...» / В. С. Гей // Гей В. С. Вибрані твори : в 3 т. / В. С. Гей. – Луцьк, 2013. – Т. 3 : Публіцистика. – С. 435–439.

Кот Н. Волинські педагоги – лауреати обласної освітянської премії імені Лесі Українки / Н. Кот // Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової культури : матеріали III Всеукр. наук.–практ. конф. – Луцьк, 2006. – С. 189–191.

Гей В. Літературна оздоба слова / В. Гей // Слава праці. – 2015. – 9 лип. – С. 8.

Затурчанська Г. Поезія нашої землячки увійшла до альманаху «Світязь» / Г. Затурчанський // Селян. життя. – 2004. – 21 лют.

Зубчук К. Бджолярка з поетичною душею / К. Зубчук // Волинь. – 2009. – 7 трав. – С. 10.

Книгарня : дорога до матері // Волинь. – 2005. – 29 січ.

Книгарня : незвичайні гостини корисні для дитини // Волинь-нова. – 2015. – 26 трав. – С. 2.

Книгарня : «Танець бджоли» під акомпанемент поетичного слова // Волинь-нова. – 2010. – 21 верес. – С. 2.

Мах П. Поезії Євгенії Назарук / П. Мах // Волинь. – 1998. – 27 жовт.

Творчі спілки : у волинських письменників – поповнення // Волинь-нова. – 2012. – 2 черв. – С. 2.

Штинько В. Лірика поетеси із села Мальованого / В. Штинько // Волинь. – 2001. – 13 лют.

Лютий

1 лютого

75 років від дня народження В. М. Наріжного (1942) – заслуженого вчителя Української РСР

Валентин Миколайович Наріжний народився 1 лютого 1942 року в селі Мануйлівка Козельщинського району Полтавської області в сім'ї вчителів Миколи Давидовича (загинув на фронті у 1943 році) та Тетяни Пилипівни. Життєвий та трудовий шлях Валентина Миколайовича нерозривно пов'язаний з Волинню, бо у 1957 році переїхав до сестри, яка працювала медичною сестрою в Ківерцях. Тут у 1959 р. закінчив ЗОШ №1 та став студентом фізико-математичного факультету Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки. Після закінчення інституту у 1964–1965 роках служив у армії. Після демобілізації був направлений на роботу в Білинську середню школу Ковельського району на посади вчителя фізики та заступника директора. У цій школі у 1965–1968 роках відбувалось його становлення як педагога-експериментатора та дослідника.

З 1968 року Валентин Миколайович працює в загальноосвітній школі №1 м. Ковеля. Характерною особливістю роботи молодого вчителя стало постійне використання на уроках фізичного експерименту, який підтверджував теоретичні висновки, робив їх зрозумілишими для школярів. Можливість проведення експерименту, практичних та лабораторних робіт на уроках фізики та у позакласній роботі вчитель забезпечував різноманітними приладами, зробленими ним особисто або учнями при його допомозі. Під керівництвом вчителя обладнано технічний центр із замкненою телевізійною системою, що давало можливість використання навчальних програм телебачення та навчальних телестюгетів, створених учителем.

Неодмінним елементом уроків Валентина Миколайовича було ознайомлення учнів з історією його улюбленої науки, тих чи інших винаходів та розповіді про видатних учених і винахід-

ників, що викликало великий інтерес у школярів.

Заняття Валентина Миколайовича відзначаються високою методичною досконалістю і довершеністю, глибокою науковою та практичною спрямованістю, використанням нових технологій навчання і виховання школярів.

У школі Валентин Миколайович жив: у першій половині дня підготовка і проведення навчальних занять, у другій – індивідуальна робота з учнями, заняття фізико-технічного гуртка, який працює вже майже півстоліття і через гарт якого пройшли сотні учнів. Протягом цього часу неодноразово змінювалася його назва, але суть роботи, за словами вчителя, залишається незмінною – залучення учнів до пізнання технічних процесів, які є основою роботи сучасних пристроїв. Вже понад десять років гурток має назву «Юних винахідників і раціоналізаторів». Тут гуртківці розвивають свої творчі здібності та таланти, отримують нові вміння. Гурток приносить і приносить колишнім і нинішнім учням вчителя перемоги на олімпіадах, призові місця на конкурсах та турнірах з науково-технічної творчості.

Поряд з цим Валентин Миколайович плідно працював з членами секції фізики Ковельської філії Малої академії наук, де ефективно поєднував теорію з розв'язанням задач практичного характеру, привчав учнів до дослідницької та експериментальної роботи.

У 1980 році обласним інститутом удосконалення вчителів було вивчено особливості діяльності В. М. Наріжного як учителя та керівника фізико-технічного гуртка, організатора експериментальної та дослідницької діяльності учнів, видано буклет «Запорука міцних знань» та надіслано його у школи області з рекомендаціями до впровадження в практику роботи вчителів фізики його досвіду.

Своїми знаннями та методичними родзинками Валентин Миколайович постійно ділиться з колегами, слухачами курсів підвищення кваліфікації у Волинському інституті післядипломної педагогічної освіти, бере участь в міських та обласних семінарах вчителів фізики, науково-практичних конференціях, круглих столах та педагогічних читаннях. Його виступи на Всеукраїнських семінарах у Вінниці, Кривому Розі, Фастові схвально сприймалися педагогічним загалом України. Багато вчителів з усіх куточків України звертаються до В. М. Наріжного за кон-

сультаціями з питань розвитку технічної творчості школярів. А сам педагог завжди в пошуку, намагається йти в ногу з сьогоденням, запроваджувати нове, вибираючи з нього цінне і корисне. І радують вчителя своїми успіхами та перемогами його учні.

Творча праця Валентина Миколайовича відзначена орденом Трудового Червоного Прапора, званням «Заслужений учитель Української РСР», нагрудними значками «Відмінник народної освіти» та «Отличник просвещения СССР», Почесними Грамотами Міністерства освіти і науки, Почесними грамотами Волинської обласної Ради та Волинської обласної державної адміністрації, грамотами управління освіти і науки Волинської облдержадміністрації, Ковельського міського управління освіти тощо.

Валентина Миколайовича Наріжного щиро шанують педагоги області, всі, кому доля дарувала щастя співпрацювати з ним, вчитися у нього. Це визнання вчитель здобув своєю наполегливою працею, ерудицією, високим рівнем педагогічної майстерності та професіоналізму.

Наталія Кот

Література:

Наріжний В. У творчому пошуку / В. Наріжний // Вісті Ковельщини. – 2014. – 2 жовт. – С.4.

***

Адреси і відомості про передовий досвід педагогів шкіл, дошкільних та позашкільних установ Волинської області. – Луцьк : [б. в.], 1982. – 16 с.

Про В. Наріжного – с. 8.

Запорука міцних знань : з досвіду роботи вчителя фізики Ковельської середньої школи №1 В. М. Наріжного. – Луцьк : [б. в.], 1980. – 5 с.

Корнелюк Д. П. Ковельщини славні імена : нариси / Д. П. Корнелюк. – Луцьк : Надстир'я, 2001. – 212 с.

Про В. Наріжного – с. 103.

Передовий досвід – в масову педагогічну практику : інформ. кат. обл. картотеки передового досвіду. – Луцьк : [б. в.], 1987. – 28 с.

Про В. Наріжного – с. 14.

Семенюк А. Ковель : шлях через віки : іст.-краєзн. нариси / А. Семенюк. – Луцьк : Надстир'я, 2010. – 552 с.

Про В. Наріжного – с. 400.

Кот Н. Педагоги Ковеля, заслужені вчителі України / Н. Кот // *Минуле і сучасне Волині та Полісся : Ковель і Ковельщина в історії України та Волині.* – Вип. 50. – Ковель, 2013. – С. 263–267.

Про В. Наріжного – с. 265.

Михайлюк О. Г. Історія Волині / О. Г. Михайлюк, І. В. Кічий, М. Д. Пивницький – Львів : Видав. об'єднання «Вища школа», 1988. – 240 с.

Про В. Наріжного – с. 204.

Пашук О. Історія освіти міста Ковеля / О. Пашук // *Розвиток освіти на Волині: історія та сучасність : (до 100-річчя заснування Ковельської гімназії).* – Луцьк-Ковель, 2006. – С. 162–171.

Про В. Наріжного – с. 171.

Абрамчук В. Цікава поїздка / В. Абрамчук // *Прапор Леніна.* – 1981. – 7 лют. – С. 4.

Бичковський В. В. Валентин Миколайович Наріжний – вчитель фізики загальноосвітньої школи №1 м. Ковеля / В. В. Бичковський // *Пед. пошук.* – 1998. – №1(17). – С.4.

Дроботова Н. П. Валентин Миколайович Наріжний – вчитель фізики загальноосвітньої школи №1 м. Ковеля / Н. П. Дроботова // *Пед. пошук.* – 1998. – №1(17). – С. 4.

Ємчик Р. Завдання педагогів / Р. Ємчик // *Прапор Леніна.* – 1981. – 3 жовт. – С. 1.

Калапуша Л. Творчість юних / Л. Калапуша // *Рад. Волинь.* – 1970. – 6 берез. – С.4.

Кубай В. Виховувати патріотів України / В. Кубай // *Вісті Ковельщини.* – 1995. – 30 верес. – С. 2.

Мельянчук С. Виховувати гідну зміну / С. Мельянчук // *Прапор Леніна.* – 1983. – 30 серп. – С. 1–2 .

Мельянчук С. Зустріч з молодими вчителями / С. Мельянчук // *Прапор Леніна.* – 1980. – 16 квіт. – С. 3.

На порозі нового навчального // *Прапор Леніна.* – 1980. – 23 серп. – С. 1.

Остапчук В. Ювілей Вчителя / В. Остапчук // *Вісті Ковельщини.* – 2015. – 19 лют. – С. 12.

Павленко С. Бути ближче до життя / С. Павленко // *Прапор Леніна.* – 1984. – 31 жовт. – С. 3.

Розумейко М. Щоб росли працьовитими / М. Розумейко // Прапор Леніна. – 1980. – 29 лип. – С. 3.

9 лютого

75 років від дня народження заслуженої артистки України

Л. Ю. Дяченко (1942) – заслуженої артистки України

Людмила Юхимівна Дяченко-Заєнчковська народилася 9 лютого 1942 року в м. Новомосковську Дніпропетровської області в родині Юхима Петровича та Галини Федотівни. З дитинства Людмила Дяченко відчувала покликання до сцени, виступала в шкільному театрі, згодом після закінчення Дніпропетровського торговельно-кулінарного технікуму відвідувала хорівий і театральний колективи Новомосковського будинку культури. Під час творчого звіту районів Дніпропетровщини Людмила Дяченко була задіяна у виставі «Сади цвітуть», де її помітив викладач театального училища Самуїл Мойсейович Грінберг. Після прослуховування була зарахована одразу на другий курс Дніпропетровського театального училища, яке закінчила в 1966 році. 1 липня 1966 року за запрошенням головного режисера Волинського музично-драматичного театру заслуженого артиста України Миколи Андрійовича Мальцева приїхала на роботу до Луцька.

Луцьк стає рідним для артистки, тут розкривається її талант. Під час роботи у театрі Людмила Юхимівна зіграла багато ролей, створила десятки яскравих образів.

Людмила Юхимівна є за характером скромною людиною, не любить розповідати про свої досягнення в театрі, хоча її творчі успіхи неодноразово відзначалися високими нагородами. Зокрема за ролі Клавдії «Солдатська вдова» М. Анкілова та Антоніни у виставі «І відлетимо з вітрами» М. Зарудного нагороджена грамотами Міністерства культури України, за епізодичну роль Вдови у виставі «Іх четверо» Г. Запольської – Всеросійським Дипломом. У 1974 році Людмилі Юхимівні Дяченко було присвоєне почесне звання «Заслужена артистка України».

Заслужують уваги ряд блискучих ролей артистки: Марія – «Коли мертві оживають», Мірандоліна – «Мірандоліна» Лопе де Вега, Одарка – «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького, Комісар – «Оптимістична трагедія» Вишневського, Варя – «Дочка» Р. Назарова, Пані Слава – «Неаполь – місто по-

пелюшок» Н. Ковалик, Бабуся – «Вісім люблячих жінок» Р. Тома, Палажка – «Мартин Боруля», Тетяна – «Суєта» І. Карпенка – Карого та інші.

Як зазначає Людмила Юхимівна: «Складно, цікаво, трепетно, боляче... зіграла всього потрошку: від принцеси до Баби Яги, від гарненьких дівчаток до нестерпних бабусь, багато ще не дограла, багато пройшло повз... Бувало всяко, але загалом я прожила хороше життя на сцені, задоволена своїми дітьми, онукою, правнучкою Яною. І якби можна було усе повернути, - нічого б не змінювала. Мене зрозуміє кожен, хто хоч раз скуштував аплодисменти, дихання залу, закулісний шум. Здається, без цього – життя зупиняється».

Після закінчення роботи в Волинському академічному обласному українському музично – драматичному театрі імені Т. Г. Шевченка Людмила Юхимівна переїздить в м. Рівне. Проте покликання артиста не має вікових обмежень, тут Людмила Юхимівна бере участь у художній самодіяльності при Будинку пенсіонерів і людей похилого віку, співає в хорі «Надвечір'я», служить людям своїм талантом пісні та художнього слова.

Людмила Дяченко – людина, професіонал своєї справи, з якої варто брати приклад, як у ставленні до життя, так і в плані майстерності і ставлення до роботи.

Олена Дубень

Література:

Про відзначення Дяченко Л. Ю. [Електронний ресурс] // Луцька міська рада : сайт. – Режим доступу: <http://www.lutskrada.gov.ua/prescription/pro-vidznachennya-dyachenko-lyu>. – Назва з екрану.

«Сцена для мене – святе» [Електронний ресурс] // Вісник : сайт – Режим доступу: <http://archive.visnyk.lutsk.ua/2007/02/19/3281/>. – Назва з екрану.

***

Глива А. М. Дяченко–Заєнчковська Людмила Юхимівна / А. М. Глива // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2008. – Т. 8. – С. 597.

22 лютого

**105 років від дня народження М. С. Бойка (1912–1998)
– українського бібліографа, журналіста, громадського і
культурного діяча в діаспорі**

Максим Симонович Бойко – відомий в діаспорі бібліограф, бібліотекар, публіцист, історик, член Наукового Товариства імені Шевченка, доктор суспільно-економічних наук (1969), один із фундаторів Інституту Дослідів Волині у Вінніпезі, народився 22 лютого 1912 року в с. Лопушне, тепер Кременецького району Тернопільської області. Перші роки навчання Максима пройшли вдома за допомогою дядька Павла, колишнього старшини УНР, та в 1925–1926 роках в народній школі в Почаєві. Освіту ж здобув у середній кооперативній школі в с. Наленчеві поблизу Любліна (Польща), закінчивши її в 1938 році. Працював в Українському банку в Почаєві. У рідному селі організував першу на Волині кооперативну бібліотеку, допомагав створювати такі ж бібліотеки у інших селах, провадив широку національну громадсько-культурну діяльність серед молоді. Дописував до львівської газети “Громадський голос” і “Молоде село”. У 1939 році був мобілізований до польського війська.

Із початком Другої світової війни потрапив до німецького полону. У серпні 1940 року йому вдалося втекти із табору полонених в Герлицях і перебратися до Чехії. У 1944–1945 роках студював журналістику і економіку в Українському технічно-господарському інституті в Подебрадах. У 1945 році переїхав до Німеччини, де у 1948 році закінчив Вищу економічну школу в м. Мюнхені із академічним ступенем інженера економіки. Весною 1949 року емігрував в м. Вінніпег до Канади. У 1949–1957 рр. працював у Консисторії Української греко-католицької церкви. 21 листопада 1949 року організував Ініціативний Гурток Волинян, що 26 липня 1951 року оформився в Інститут дослідів Волині у Вінніпезі, секретарем якого працював до 1961 року.

У 1961–1962 роках навчався у бібліотечній школі Оттавського університету. Працював у бібліотеках університету Західного Онтаріо (1957–1964 рр.) та Індіанському університету в м. Блумінгтоні (1966–1982 рр.), де заснував Осередок бібліографії Волині (1968–1992 рр.). У 1968–1983 роках видавав щорічник “Праці осередку бібліографії Волині” (всього вийшло 22 випуски), присвячені бібліографії, друкарству, книгознавству, палеографії, іс-

торії України. В 1969 році в Українському Вільному Університеті у м. Мюнхені М. Бойко успішно захистив докторську дисертацію “Головні фактори економіки Волині”.

Максим Бойко створив велику бібліографію Волиніани. Видав власним коштом 45 бібліографічних праць, зокрема “Бібліографія періодики Волині. 1938–1960” (1970), “Історико-бібліографічний нарис друкарства Волині. 1678–1830” (1972), “Каталог книг Русі-України” (1973), “Бібліографічний довідник поселень Волині ХІХ ст.” (1973), “Нариси до історії української бібліографії. 1073–1916” (1988), “Бібліографія української бібліографії періоду державності й діаспори. 1970–1980” (1989; усі – Блумінгтон). Серед бібліографічних досліджень М. Бойка – “Книгодрукування в Почаєві і Крем'янці та мандрівні друкарі” (Блумінгтон; Торонто, 1980), “Покажчик до Записок Наукового товариства імені Шевченка. 1892–1982 : Довідник до записок бібліотеки Інституту Індіяни” (1984), “Українська бібліографія за кордоном. 1922–1982” (1985), “Українська бібліографія материка і діаспори. 1917–1980” (1989), “Істотні основи української бібліографії” (1991), “Репертуар української бібліографії” (1992; усі – Блумінгтон). Автор статей із питань бібліографії та низки виданих у Блумінгтоні художніх творів: “Зібране з розвіяних листків” (1982), “На сторожі волі Східної Брами” (1992), фейлетонів і п'єс для аматорів сцени (“Буросвіти”, “Не встидайся свого роду”, “Безкривавий хліб”; усі – 1992). Упорядник науково-популярного збірника волинізнавства “Літопис Волині” (1952–1960), краєзнавчого словника “Стара Волинь і Волинське Полісся” О. Цинкаловського (бібліографія та упорядкування ілюстрацій), редактор з 1954 року “Вісника історичних дослідів Волині”. Бібліографічна та письменницька друкована і недрукована спадщина складає понад 250 різних праць.

Помер М. С. Бойко 6 січня 1998 року в м. Блумінгтоні, штат Індіана в США.

Максим Бойко скромно оцінював свою багатолітню діяльність: “Наша праця на еміграції залишиться як доказ, що ідейні одиниці робили все що було в їх силах. Я особисто буду вдоволений, коли мною зібраний матеріал буде використаний як номенклатура наступними бібліографами”. Видання науковця зберігаються в університетських бібліотеках Америки та Канади, де є слов'янські відділення, Науковому товаристві ім. Т. Шевченка у Львові, Волинському і Рівненському обласних краєзнавчих, Тор-

чинському історичному ім. Г. Гуртового музеях, бібліотеці діаспорної літератури в м. Києві. Науковий доробок Максима Бойка, його бібліографічна волиніана – важливий внесок в розвиток української культури, її популяризацію в світі.

Оксана Силюк

Література:

Бойко М. Бібліографія волинезнавства в Північній Америці (1949–1993) / М. Бойко. – Блумінгтон-Індіана : б. м., 1993. – 125 с.

Бойко М. Персональна бібліографія / М. Бойко. – Блумінгтон-Індіана : б. м., 1992. – 178 с.

Бойко М. До пам'ятної дати оснований Товариства Дослідників Волині / М. Бойко // Літопис Волині : всеукр. наук. часоп. – Вінніпег, 1966. – Ч. 8. – С. 35–43.

Бойко М. Лист із США / М. Бойко // Волинь. – 1996. – 12 листоп. – С. 2

* * *

Бондаренко Г. Історичне краєзнавство Волині : монографія / Г. Бондаренко. – Луцьк, 2003. – Кн. 1. – 248 с.

Про Бойка М. С. – с. 57–76.

Тюрменко І. І. Нарис історії товариства «Волинь» та інституту дослідів Волині у Вінніпезі (1949–2009) : монографія / І. І. Тюрменко. – Київ : НАУ-друк, 2010. – 86 с.

Про Бойка М. С. – с. 7–9, 11, 22, 24–26, 28, 30, 34, 41–42, 72, 76.

Аркушин Г. Л. Волиніана Максима Бойка / Г. Л. Аркушин // Шоста Всеукраїнська конференція з історичного краєзнавства. – Луцьк, 1993. – С. 463–464.

Гуртовий Г. Науковий подвиг Максима Бойка / Г. Гуртовий // Літопис Волині : всеукр. наук. часоп. / ред. І. Я. Коцан. – Луцьк, 2004. – Вип. 3. – С. 96–101.

Пундій П. Св. п. д-р Максим Бойко / П. Пундій // Літопис Волині : всеукр. наук. часоп. – Вінніпег, 1999. – Ч. 19–20. – С. 295–297.

Ярошук В. П. Максим Бойко – дослідник-бібліограф історіографії церковного життя Волині / В. П. Ярошук // Роль бібліотек монастирів, соборів та інших установ у розвитку культури України : тези наук. конф. – Київ, 1993. – С. 103–105.

Бухало Г. Літописець Максим Бойко / Г. Бухало // Волинь. –

2002. – № 4. – С. 209–218.

Ворон В. На сторожі історичної пам'яті Волині: Волиніана Максима Бойка / В. Ворон // Нар. трибуна. – 1994. – 11 черв. – С. 6 ; 15 черв. – С. 6.

Онуфрійчук М. Пам'яті професора Максима Бойка / М. Онуфрійчук // Волинь. – 1998. – 14 трав. – С. 2.

Рожко В. Їй просто нема аналогів / В. Рожко // Мол. Волинь. – 1992. – 30 жовт. – С. 7.

* * *

Добко Т. В. Бойко Максим / Т. В. Добко // Енциклопедія сучасної України. – Київ, 2004. – Т. 3 : Біо–Бя. – С. 193.

Ясь О. В. Бойко Максим Симонович / О. В. Ясь // Енциклопедія історії України. – Київ, 2003. – Т. 1 : А–В. – С. 325.

15 березня

75 років від дня народження М. А. Франчук (1942 – 2013) – заслуженого працівника освіти України

Марія Андріївна Франчук народилася 15 березня 1942 року в с. Замлиння Любомльського району Волинської області у селянській сім'ї Андрія Дмитровича та Євгенії Андріївни Костюків.

З 1948 по 1958 рік навчалась у Замлинській початковій, Штунській восьмирічній, Любомльській середній школах. У 1967 році закінчила історичний факультет Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки.

Трудову діяльність розпочала у 1958 році в тубсанаторії «Любомль». З 1960 року по 1974 рік працювала старшою піонервожатою Штунської восьмирічної школи, завідувачем загального сектору, другим, першим секретарем Любомльського райкому, секретарем Волинського обкому ЛКСМ України.

З 1974 року і до виходу на пенсію у 2010 році життя Марії Андріївни пов'язане з профспілковим рухом на Волині: у грудні 1974 р. обирається секретарем, а в квітні 1993 року – головою Волинського обкому профспілки працівників освіти і науки. Очолювана нею обласна організація профспілки була однією з найбільших і найдієвіших. Марія Андріївна надавала постійну увагу організаційному зміцненню всіх ланок профспілки, піднесенню їх ролі в житті працівників освіти, студентської молоді, захисту соціально-економічних інтересів членів профспілки.

Педагоги залучалися до активної художньої творчості, підсумки якої підбивалися на обласних оглядах художньої самодіяльності, які проводились обкомом профспілки, до розвитку фізичної культури та туризму з проведенням обласних вчительських спартакіад і туристичних зльотів.

Марія Андріївна дбала про професійний та інтелектуальний розвиток педагогічних працівників, їх матеріальне забезпечення. Постійно зустрічалася з педагогами на курсах підвищення кваліфікації вчителів у Волинському інституті післядипломної педагогічної освіти, вирішуючи питання перспектив розвитку освіти в області. Обкомом профспілки спільно з інститутом щорічно проводилися заходи із вшанування вчительських династій, ветеранів педагогічної праці, переможців конкурсу «Вчитель року» тощо.

Протягом 17 років була членом колегії управління освіти і науки облдержадміністрації, особливу увагу зосереджуючи на соціальному партнерстві у формі укладення колективних договорів та угод, відстоюванні прав та інтересів педагогів, забезпеченні літнього оздоровлення членів профспілки та їх дітей. За безпосередньої участі Марії Андріївни значно зміцнено матеріально-технічну базу дитячого оздоровчого табору «Супутник» в с. Світязь Шацького району, для педагогів запроваджено сімейний відпочинок у таборі.

Марія Андріївна обиралася делегатом I і II Всеукраїнських з'їздів працівників освіти.

Самовіддану працю М. А. Франчук відзначено медалями «За доблесну працю», Почесною Грамотою Кабінету Міністрів України, нагрудним знаком «Відмінник освіти України», нагрудним знаком Федерації профспілок України «Профспілкова відзнака», а в 2007 р. їй присвоєно почесне звання «Заслужений працівник освіти України».

Померла М. А. Франчук після тяжкої та тривалої хвороби у 2013 році. Похована на Луцькому міському кладовищі.

Наталія Кот

Література:

Франчук М. А. Кроки на шляху модернізації освіти і проект бюджету області на 2004 рік / М. А. Франчук // Пед. пошук. – 2003. – №4(40). – С. 17–18.

Франчук М. А. Культ знань визначає життєвий рівень учителя / М. А. Франчук // Пед. пошук. – 2001. – №3(31). – С. 12–13.

Франчук М. А. Обмін досвідом роботи / М. А. Франчук // Пед. пошук. – 1999. – №1(21). – С. 3.

Костюк М. Радісний марш піонерії / М. Костюк // Рад. Волинь. – 1971. – 19 трав. – С. 3.

Костюк М. Свято юних ленінців / М. Костюк // Рад. Волинь. – 1972. – 19 трав. – С. 3.

Костюк М. Чіткіше крок, юні ленінці! / М. Костюк // Рад. Волинь. – 1968. – 19 трав. – С. 3.

***

Вегера Л. П. Про підсумки роботи установ і закладів освіти області за 2004 рік та основні завдання на 2005 рік / Л. П. Вегера // Пед. пошук. – 2005. – №1(45). – С. 4.

Вегера Л. П. Волинській обласній організації профспілки працівників освіти і науки – 60 / Л. П. Вегера // Пед. пошук. – 2004. – №3(43). – С. 12.

Вегера Л. П. Співпраця продовжується / Л. П. Вегера // Пед. пошук. – 2003. – 1(37). – С. 6–7.

Вегера Л. П. Не міліє криниця педагогічних талантів Волині / Л. П. Вегера // Пед. пошук. – 2002. – №2(34). – С. 8–9.

Вегера Л. П. Ліцейний дух у серці, мов зоря... / Л. П. Вегера // Пед. пошук. – 2002. – 1(33). – С. 20.

Вегера Л. П. Про підсумки роботи установ освіти, навчально-виховних закладів у 2001 році та завдання органів управління освітою з виконання Указу Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні» / Л. П. Вегера // Пед. пошук. – 2002. – №1(33). – С. 6.

Малицька Г. Я. До вершин педагогічного Олімпу / Г. Я. Малицька // Пед. пошук. – 2001. – №2(30). – С. 8–10.

Павленко С. Відзнака освітян / С. Павленко // Прапор Леніна. – 1982. – 26 лют. – С. 2.

Про підсумки роботи установ і закладів освіти області в 2000 році та завдання на 2001 рік // Пед. пошук. – 2001. – №1(29). – С. 11.

Про підсумки роботи установ освіти області за 1998 рік та завдання щодо дальшого розвитку освітньої галузі // Пед. пошук. – 1999. – №1(21). – С. 3.

Рудь О. Рясного цвітіння, щедрого вжинку і нових висот! / О. Рудь // Пед. пошук. – 2003. – №2(38). – С. 8–9.

17 березня

100 років від дня створення Української Центральної Ради (1917)

В умовах неспроможності російської імперської влади вивести країну з глибокої кризи та завершити війну з країнами Четверного союзу 23 лютого 1917 року в Петрограді почалися масові страйки. До страйкарів приєдналися частини столичного гарнізону, а також солдати Волинського гвардійського полку, що тоді саме перебували в столиці Російської імперії. Уже 2 березня цар Микола II зрікся престолу на користь свого брата Михайла, який 3 березня також відмовився від трону. До скликання Всеросійських Установчих зборів владу у свої руки взяв демократичний Тимчасовий Уряд на чолі з князем Георгієм Львовим.

Волиняни про революцію в Петрограді й детронізацію царя Миколи II довідалися 4 березня (17 березня за новим стилем), коли в Луцьку про це оголосив командувач Особливої російської армії. У цей же день в Києві з ініціативи Товариства українських поступовців та за участю інших українських політичних та громадських організацій було проголошено утворення Української Центральної Ради, яка мала взяти на себе повноваження керуючого органу на українських теренах. Головою УЦР заочно обрали Михайла Грушевського, якого тимчасово заступав Володимир Науменко. Того ж дня, 4 березня, Українська Центральна Рада телеграмою повідомила керівників Тимчасового уряду про своє утворення. Офіційне діловодство УЦР розпочалося 9 березня, коли обговорювалося питання про виготовлення печатки і передачу їй будинку Педагогічного музею, утворення агітаційної школи та інше. З часом Рада мала скликати повноцінний український парламент і сформувавати звітний перед ним уряд.

22 березня 1917 УЦР видала свою першу відозву – «До українського народу». У ній, зокрема, зазначалося, що нарешті «Впали вікові пута. Прийшла воля всьому пригніченому людові (...) Уперше, Український тридцятипятимільонний Народе, Ти будеш мати змогу сам за себе сказати, хто Ти і як хочеш жити, як окрема нація». Однак більшість членів УЦР на той час ще вважали, що Україна має залишатися у федеративному зв'язку з демо-

кратичною Росією.

19–21 квітня в Києві пройшов Всеукраїнський національний з'їзд, на якому були присутні близько 900 депутатів від різних українських політичних, громадських, культурно-освітніх та професійних організацій. На з'їзді депутати обговорили різні аспекти національно-територіальної автономії України, прийняли рішення про створення крайової влади й вироблення проекту автономного статуту України, обрали 118 членів УЦР, яка відтепер перетворилася на повноцінний український парламент. Тоді ж Михайла Грушевського затвердили головою УЦР, а Володимира Винниченка і Сергія Єфремова обрали його заступниками.

Наприкінці травня Центральна Рада вислала до Петрограда делегацію на чолі з Володимиром Винниченком і Миколою Ковалевським. Вона домогалася українізації війська, адміністрації, шкільництва, а також, щоб Тимчасовий уряд Росії висловив своє принципове ставлення до можливості надання автономії Україні. Однак нова, начебто демократична влада Росії відповіла доволі різкою відмовою.

Завершальною визначною подією початкового періоду Української революції і остаточного оформлення УЦР як законодавчого органу з реальними повноваженнями, можна вважати 10 червня 1917 року. Цього дня УЦР на II Всеукраїнському Військовому з'їзді, переставши оглядатися на Петроград, проголосила I Універсал «До українського народу, на Україні й поза її сущому». Це була відповідь УЦР Тимчасовому уряду на його негативне ставлення до автономії України. У I Універсалі, зокрема, декларувалося наступне: «Хай буде Україна вільною. Не відділяючись від усієї Росії (...) народ український повинен сам господарювати своїм життям». Закони ж на українських землях, згідно з I Універсалом, повинні приймати Всенародні Українські Збори, а не під диктовку з Росії. Після проголошення автономії 15 червня 1917 також був створений Генеральний Секретаріат – український виконавчий орган, по суті уряд, який очолив Володимир Винниченко.

Що ж до Луцька, то ще в березні 1917 року в місті була утворена Українська громадська рада. Провідними політичними силами у ній стали Українська громада, Товариство українських поступовців та єврейська партія Бунд. Громадська рада створила нову міську управу. У місті регулярно відбувалися демонстрації

місцевих жителів та військовиків-фронтовиків. Під час одного з наймасовіших мітингів, який проходив на вулиці Шосейній (нині – вулиця Лесі Українки), демонстранти змусили подати у відставку міського голову пана Малавчика як представника ще старого імперського режиму. Його наступником Луцька міська управа одноголосно обрала 22 квітня 1917 року Абрама Варковіцького, якого дуже шанували у місті як умілого господарника. Новий міський голова та Луцька міська управа загалом визнали і підтримували владу УЦР.

Варто зазначити, що процесу встановлення у Луцьку української національної влади дуже заважало прифронтове розташування міста. Значну частину Особливої армії склали росіяни, які вороже ставилися до ідеї самостійності України. Член Військової організації ЦК РСДРП (б) росіянин Михайло Коковихін активно провадив у місті більшовицьку пропаганду, до якої більшість місцевих жителів ставилася байдуже, але якім піддавалися солдати-фронтовики. Починаючи з 11 червня, коли у Луцьку була створена Рада солдатських і робітничих депутатів (на початках – багатопартійна), у місті почали все більше загострюватися протиріччя між українськими та проросійськими силами. Подібні тенденції простежувалися по всій Україні. Вони були передвісниками того, що у недалекому майбутньому російські політичні сили як лівого, так і правого спрямування, спробують знищити демократичні здобутки Української революції.

Сергій Лис

Література:

Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада : навч. посіб. / В. Ф. Верстюк. – Київ : Заповіт, 1997. – 344 с.

Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917–1918. Утворення та боротьба за державу / В. Голубко. – Львів : Кальварія, 1997. – 288 с.

Дем'янюк О. Й. Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії у 1914–1921 роках : монографія / О. Й. Дем'янюк. – Луцьк : Твердиня, 2011. – 320 с.

Дем'янюк О. Й. Воєнна історія Волині : іст. нариси : в 4 т. Т. 3 : 1914–1923 / О. Й. Дем'янюк, І. М. Пасюк, С. П. Яровенко. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 280 с. : фот.

Григоренко О. П. Політична наука Центральної Ради / О. П.

Григоренко, В. І. Яременко // Українська національна ідея: історія і сучасність : наук. зб. / відп. ред. М. Ю. Костриця. – Житомир, 1997. – С. 13–14.

Гуцалюк І. О. Земства Західної Волині в добу Української революції (1917–1920 рр.) / І. О. Гуцалюк // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2012. – №10 (235) : Історичні науки. – С. 35–41.

Гуцалюк І. Культурно-освітні процеси на території Західної Волині доби Української Центральної Ради / І. Гуцалюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Олександр Цинкаловський і край : матеріали XXVII Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1020-й річниці від першої писем. згадки про Володимир та 110-річчю від дня народж. О. Цинкаловського. – Луцьк, 2008. – Вип. 27. – С. 288–290

Гуцалюк І. Суд і судочинство на Волині в період Української Центральної ради (березень 1917-го – квітень 1918 року) / І. Гуцалюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2014. – №7 (284) : Історичні науки. – С. 39–45.

Дем'янюк О. Особливості суспільно-політичного руху Волинської губернії навесні–влітку 1917 р. / О. Дем'янюк // Літопис Волині : всеукр. наук. часоп. / ред. І. Я. Коцан. – Луцьк, 2013. – Ч. 13. – С. 49–53.

Дмитрук В. Г. Боротьба Центральної Ради проти наступу російського шовінізму, за встановлення національно-територіальної автономії / В. Г. Дмитрук // Дмитрук В. Г. Вони боролися за волю України / В. Г. Дмитрук. – Луцьк, 2007. – С. 261–279.

Киричук М. Г. Волинь у визвольних змаганнях за відродження української державності / М. Г. Киричук // Киричук М. Г. Волинь – земля українська : нариси історії Волині у 3-х томах. Т. 1–3 / М. Г. Киричук. - 3-тє вид., переглян. і доп. (Вип.1). – Луцьк, 2005. – С. 431–460.

Мельник О. Микола Ковальський – член центральної ради з Волині / О. Мельник // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сереховичі та Старовижівщина у світовій та українській історії : матеріали 53 Всеукр іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 24-й річниці Незалежності України / ред., відпов. за вип. А. Бондарчук, А. Силук. – Луцьк, 2015. – Вип. 53. – С. 502–505.

Шабала Я. Перша світова війна. Українська революція (1914–

1921 рр.) / Я. Шабала // Західне Полісся: історія та культура. – Луцьк, 2012. – С. 294–341.

Шабала Я. Розвиток української революції на Західному Поліссі у період Центральної Ради / Я. Шабала // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Любомль в історії України та Волині : матеріали ХХV Волин. обл. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 16-й річниці Незалежності України, 720-й річниці першої писемної згадки міста Любомля і 800-й річниці першої писемної згадки Угровська, м. Любомль, 25 жовт. 2007 року. – Луцьк, 2007. – Вип. 25. – С. 97–102.

Бойко О. Д. Проблема визначення кордонів України в період Центральної Ради (1917–1918 рр.) / О.Д. Бойко // Укр. іст. журн. – 2008. – №1. – С. 31–45.

Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада: період становлення / В. Ф. Верстюк // Укр. іст. журн. – 2007. – № 2. – С. 23–46.

Веденєєв Д. Дипломатія Української держави доби Центральної Ради / Д. Веденєєв // Зовнішні справи. – 2013. – № 2. – С. 46–51.

Гай-Нижник П. П. Конституційний процес в Україні за Центральної Ради: від автономії до незалежності (червень 1917 – січень 1918 рр.) / П. П. Гай-Нижник // Київська старовина. – 2011. – №6. – С. 42–60.

Піріг Р. Я. Центральна Рада й німецьке військове командування в Україні: проблеми взаємовідносин (лютий–квітень 1918 р.) / Р. Я. Піріг // Укр. іст. журн. – 2007. – № 2. – С. 47–63.

Полянський О. Українська національна революція 1917–1920 рр. в історичній концепції Валентина Мороза / О. Полянський // Мандрівець. – 2010. – № 2. – С. 16–22.

Турченко Ф. Г. Утворення Української Центральної Ради: джерела та їх інтерпретації / Ф. Г. Турченко // Укр. іст. журн. – 2007. – № 2. – С. 63–77.

23 березня –

60 років від дня створення Торчинського народного історичного музею імені Григорія Гуртового (1957)

Торчинський народний історичний музей імені Григорія Гуртового – це науково-просвітницький та культурно-освітній заклад, який займається зібранням, вивченням, збереженням і по-

пуляризацією пам'яток минулого Луцького району.

Цей музейний заклад має насичену історію, початок якої слід шукати у діяльності відомого краєзнавця, музейника-ентузіаста Григорія Олександровича Гуртового (1924–2012). Прибувши сюди з Запоріжжя у 1947 році, він почав працювати в редакції Торчинської районної газети. Збираючи інформацію, здійснив сотні походів довколишніми селами. Зустрічі з людьми й отримані від них історичні пам'ятки зародили цікавість до минулого Волині, а праця в архівах і бібліотеках поглибила переконання про багату історію краю. Незабаром під керівництвом Г. Гуртового утворився цілий гурток шанувальників старовини.

Першу екскурсію Григорій Олександрович проводив 23 березня 1957 року 3 того часу й почав своє існування вперше створений на теренах Волині громадський музей – Торчинський історичний. Він ще не мав окремого приміщення і містився в одній з кімнат газети, але тут було розкладено кілька сотень оригінальних експонатів. Того березневого дня їх оглядали учні Боратинської (нині Веселівської) школи, а в подальшому – шкіл Торчина, Смолигова та інших. Розпочатий після цього «Реєстр експонатів Торчинського районного музею» засвідчив, що перші музейні предмети – це кремінні знаряддя праці, монетний скарб початку XVI століття, залишки зброї кінця XIX – початку XX століття. Відтепер колекція предметів різних епох поповнювалася також за рахунок власних коштів Григорія Гуртового.

У 1958 році речі були перенесені до музейної кімнати місцевого харчкомбінату. Методичну та практичну допомогу в оформленні експозиції надавали працівники Волинського краєзнавчого музею Римма Кашевська та Тетяна Андреева. Григорій Олександрович, як збирач і хранитель історичних скарбів, був відповідальним за цю роботу, а, маючи неабиякий художній хист, власноручно виконував малюнки та підписи. Тому, коли 17 вересня 1960 року відбулося офіційне відкриття музею, його призначили директором. У 1967 році заклад отримав звання «народного», адже був створений без затрати державних коштів, турботами таких ентузіастів з народу, як Г. Гуртовий. Після ліквідації Торчинського району (1962 р.) для експозиції відвели приміщення колишнього народного суду з п'ятьма залами, у якому музей перебував до 2004 року.

Тут діяла рада, що складалася з 15 громадських працівників,

таких як: учасник художньої самодіяльності Торчина П. Шапов, член Наукового товариства імені Т. Шевченка А. Коновалюк, вчителька історії Торчинської середньої школи А. Омеляшко, ветеран «Просвіти» А. Кревський, учні школи – В. Трофим'юк, В. Сидун, П. Заклекта та інші. Очолював її керівник музею Григорій Гуртовий, спрямовуючи пошукову та просвітницьку роботу.

За ці роки було зібрано декілька тисяч історичних пам'яток, серед них – цікаві палеонтологічні й археологічні предмети (зброя та знаряддя праці від палеоліту до періоду міді-бронзи), колекція книжкових видань XVII – середини XX століття, зразки козацького озброєння (зокрема, оригінальна гармата-мортира), ряд етнографічних речей другої половини XIX – середини XX століття, збірка монет різних історичних епох (зокрема, скарб польсько-литовських півгрошей ранньомодерного часу), унікальна ракета кінця XIX століття та інші. Особливої уваги заслуговують особисті речі відомого польського письменника Юзефа-Ігнація Крашевського, які нині експонуються в музеї.

Фактично з перших днів існування заклад став навчальною базою для Торчинської та інших шкіл. Тут проводилися тематичні уроки, виховні години, зустрічі з ветеранами війни та праці. Започаткована підготовка учнів-екскурсоводів, з яких чимало стали професійними істориками (зокрема, доктор історичних наук С. Гаврилюк, кандидат історичних наук Л. Понідельник). Цікавою формою співпраці з школярами була діяльність пошукового загону учнів-слідопитів «Орля», який Григорій Олександрович організував, працюючи з першої половини 1960-их – до середини 1990-их рр. учителем історії Торчинської ЗОШ.

Постійно відбувалися процеси перебудови експозиції, наприклад, на початку 1990-их років., зміни і доповнення деяких тематичних частин. На початку 2000-их років стало очевидним, що через брак виставкової площі та стан приміщення музейні предмети необхідно переносити до нового, пошук якого завершився 2003 року. У наступні роки штат зріс до трьох працівників – директор, екскурсовод, доглядач.

До 2007 року Г.О.Гуртовий розпланував і побудував нову експозицію у наданому Луцькою районною радою приміщенні, в якому музей перебуває і нині. Площа її сягає 365 кв.м. Експозиція музею включає 96 тематичних блоків, кожен з яких цікавими

пам'ятками оповідає про певний період історії Торчина та Волині. Урочисте відкриття експозиції відбулося 22 серпня 2006 року. На семінарах і конкурсах її оцінювали як одну з кращих за формою подачі історичних фактів. А 2009 року експозицію відзначено удостоєнням першого місця у Всеукраїнському конкурсі на кращий громадський музей (номінація «Історія рідного краю»).

Важкою втратою для розвитку галузі стала смерть Григорія Гуртового 1 вересня 2012 року. Однак його ім'я в музеї живе. 11 липня 2013 року Торчинському народному історичному музеєві присвоєне звання «імені Григорія Олександровича Гуртового».

Сьогодні працівники закладу продовжують розвивати започатковані традиції, налагоджують співпрацю з навчальними закладами Луцького і сусідніх районів. Тут регулярно відбуваються тематичні виставки, заходи, наукові форуми. Музей відвідують мешканці усіх теренів України та з-за кордону.

Олександр Мельник

Література:

Гуртовий Г. Торчин – передзвін віків: іст.-краєзн. нариси. – Луцьк : Надстир'я, 2003. – 364 с.

Про Торчинський музей – с. 227–228.

Буланий І. Т. Громадські музеї України : історія, досвід, проблеми / І. Т. Буланий, І. Г. Явтушенко. – Київ : Мистецтво, 1979. – 198 с.

Про Торчинський музей – с. 82–85.

Вернидубов О. Комунальні та громадські музеї Волинської області в 2013 році : порівняльно-довідковий матеріал / О. Вернидубов, Л. Криштапюк // Волинський музейний вісник : наук. зб. / упоряд. А. Силюк. – Луцьк : Волин. краєзнавчий музей, 2014. – Вип. 6. – С. 330–345.

Гуртовий Г. Музей починається в редакції / Г. Гуртовий // Ми – волинські журналісти. – Луцьк, 1999. – С. 152–156.

Гуртовий Г. Обласний і народний музеї – постійна співпраця. Дещо з досвіду роботи Торчинського народного музею / Г. Гуртовий // Волинський музей: історія і сучасність. – Луцьк, 2009. – Вип. 4: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 80-річчю Волин. краєзн. музею та 60-річчю Колодяжнен. літ.-мемор. музею Лесі Українки. Луцьк-Колодяжне, 19 – 20 трав. – Луцьк, 2009. – С. 188 – 190.

Гуртовий Г. Перший на Волині народний музей / Г. Гуртовий // Волинський музей: історія і сучасність. – Луцьк, 1998. – С. 27.

Гуртовий Г. Торчинський народний музей – важливе джерело вивчення історії рідного краю / Г. Гуртовий // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Луцький район: історія, сучасність, перспективи : матеріали ХХІІ обл. наук.-практ. іст.-краєзн. конф. Луцьк-Торчин, 9–10 грудня 2006. – Луцьк, 2007. – Вип. 22. – С. 110–111.

Гуртовий Г. Як народився і діє Торчинський народний музей / Г. Гуртовий // «Роде наш красний...» : Волинь у долях краян і людських документах. – Луцьк, 1999. – Т. 3. – С. 550–560.

Маркус І. Кам'яні вироби енеоліту доби бронзи з фондів Торчинського історичного музею / І. Маркус, Г. Охріменко // І Волинські обласні краєзнавчі читання, присвячені пам'яті Григорія Гуртового : матеріали І Волинських обл. краєзн. читань, присвяч. 90-річчю від дня народження Григорія Гуртового, смт. Торчин, 26 груд. 2014 р. : наук. зб. / відпов. за вип. А. Силюк ; ред. О. Трофімчук. – Луцьк, 2014. – С. 301–307.

Мельник О. Ентузіаст музейного краєзнавства Волині : до 90-річчя від дня народж. Г. О. Гуртового / О. Мельник // Минуле і сучасне Волині та Полісся. З історії національних меншин на Волині : матеріали Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. «Минуле і сучасне єврейської громади на Волині», 20–21 серп. 2013 року, смт. Маневичі та Міжнар. наук. конф. «Польська культура в контексті волинського тексту», 3–4 квіт. 2014 р., м. Луцьк : наук. зб. / упоряд. А. Силюк. – Луцьк, 2014. – С. 283–288.

Мельник О. Музей – пісня всього життя Григорія Гуртового / О. Мельник // І Волинські обласні краєзнавчі читання, присвячені пам'яті Григорія Гуртового : матеріали І Волинських обл. краєзн. читань, присвяч. 90-річчю від дня народж. Григорія Гуртового, смт. Торчин, 26 груд. 2014 р. : наук. зб. / відпов. за вип. А. Силюк ; ред. О. Трофімчук. – Луцьк, 2014. – С. 29–31.

Мельник О. Особисті речі Ю. І. Крашевського у Торчинському музеї / О. Мельник // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Юзеф Ігнацій Крашевський і Волинь : матеріали ХLІІІ Волин. обл. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 200-річчю від дня народж., 175-річчю переїзду на Волинь та 125-річчю від дня смерті відомого пол. письменника Юзефа Ігнація Крашевського, 22 листоп. 2012 р., м. Луцьк. – Луцьк, 2012. – Вип. 43. – С. 103–105.

Коструба Н. Історія живе в музеї... / Н. Коструба // Слава пра-

ці. – 2011. – 21 лип. – С. 8.

Коструба Н. Серед переможців – Торчинський музей! / Н. Коструба // Слава праці. – 2010. – 2 лют. – С. 4.

Коструба Н. Торчинському музеєві – ім'я Гуртового / Н. Коструба // Слава праці. – 2013. – 4 квіт. – С. 2.

Кравчук Н. Ракети під Луцьком запускали ще у... 1892 році! / Н. Кравчук // Вісник+К. – 2016. – 18 лют. – С. 16.

Куцик О. Ікона Миколи Куделі оновилася / О. Куцик // Волин. газ. – 2007. – 25 січ. – С. 11

Малімон Н. Музею у Торчині присвоїли ім'я Григорія Гуртового / Н. Малімон // День. – 2013. – 25 лип. – С. 2.

Музей Гуртового у Торчині – найкращий в Україні : Торчинський народний історичний музей здобув I місце за номінацією «Історія рідного краю» у Першому всеукраїнському конкурсі на кращий громадський музей // Діалог. – 2010. – 28 січ. – С. 2.

Пам'ять і не тільки музей, а й вулиця! // Волинь-нова. – 2013. – 23 квіт. – С. 2.

Репетуха І. Справа всього життя Григорія Гуртового / І. Репетуха // Слава праці. – 2007. – 10 трав. – С. 2.

Торчинський історико-краєзнавчий музей // Твій вибір. – 2011. – 7–13 лип. – С. 3.

26 березня

125 років від дня народження Г. Н. Остапенка (1892–1971) – українського художника

Гаврило Никифорович Остапенко народився у сім'ї військового 26 березня 1892 року в козацькій станиці Маріїнській Першого Донського округу. У трирічному віці (1895) потрапив на Волинь, де у повітовому містечку Ковелі було розквартировано полк, в якому служив батько. Природа поліського краю, серед якої зростав майбутній художник, відіграла важливу роль у пробудженні його хисту. Художню освіту здобув в Одесі – важливому культурному центрі Південної України. 1914 року закінчив Курси імені Великого князя Володимира Олександровича при Одеському товаристві образотворчих мистецтв, засвоївши базові техніки малювання. Навчання в Санкт-Петербурзькій Академії мистецтв стала на заваді Перша світова війна, учасником якої він був. Через долю митця трагічно прокотилися бурхливі події не лише початку ХХ століття, а також і Друга світова війна, і усе

те, що вмістилося поміж цими обома кривавими віхами. Проте він зумів виробити свій власний погляд на дійсність, зумів знайти своє розуміння сюжетів, тем і жанрів.

Творчість Гаврила Остапенка пов'язана з містами Волині – Ковелем, Луцьком, частково з – Володимиром-Волинським, де він учителював. Його волинські урбаністичні пейзажі порівнюють з творами французького художника Моріса Утрілло (1883–1955), який на початку ХХ століття писав Париж. Проживаючи у Ковелі по закінченні Першої світової війни, Остапенко заприятелював з братом Лесі Українки Миколою Косачем, який подарував йому сімейну реліквію – чашечку поетеси. Бував художник і в Колодяжному, родинному гнізді Косачів. 1945 року з натури змалював Білий будиночок. Писав він міські дворики Ковеля, його околиці, старі кладовища, церкви. Навколишня природа міста, пейзажі річки Турія стали джерелом його камерних робіт цього періоду. Краєвиди художника – прості, але поетичні. В них є краса напівзабутості і старомодності («Ковель. Двір міської лікарні взимку», «Ковель. Околиця міста», «Ковель. Стара хата», «Ковель. Старе кладовище», «Ковель. Річка Турія»).

Залишив Остапенко і свою неповторну образотворчу розповідь про сучасний йому Луцьк. Його архітектурні краєвиди, сценки міського життя Луцька – це фрагменти зупиненого часу, зупинена мить минулого. Тут плін часу уповільнює свою ходу. З документальною точністю відтворює він атмосферу провінційного міста 30-х років ХХ століття. Пише вулички з хаотичною забудовою, будинки, які займають більшу частину картини і утворюють замкнутий простір, малює самотніх перехожих. Його улюблений персонаж – кремезний бородатий дідуган в личаках і кашкеті, що досить впевнено почуватися в нетрях міста («Шукає справедливості», «Луцьк. Вулиця Болеслава Хороброго у 1936 році», «Луцьк. Вулиця Пілсудського в 1931 році»). Справжня стихія живопису Остапенка вихлюпнулась у своєрідній поезії напівстертих крамничних вивісок і поважних реклам (ну хоча б славетної фірми «Веста» на будинку по вулиці Пілсудського), пронизливих у своїй оголеності електричних стовпів, будинків з підсліпуватими вікнами, бруднуватих двориків. Його невеличкі за форматом твори пронизані меланхолійним настроєм, почуттям суму і самотності, які і в реальному житті супроводжували художника. Він не прагнув малювати небо. Його біль-

ще цікавили матеріали, з яких побудовані будинки. Намагався відтворити фактуру цегли, штукатурки, черепиці, бляхи; точно передати поверхню каменю, з якого вимощено вулиці. У палітрі митця переважають відтінки сірого, блакитного, теракотового, коричневого кольорів. Його художня манера, що сформувалась ще в 1920-ті роки, майже не змінювалась. Паралельно в житті Остапенко професійно займався фотографією. Можливо тому, малюнок у його картинах відзначається такою графічною точністю. Фотографія також дає ключ і до розуміння його міських пейзажів зі статичним стафажем. Інколи свої твори художник супроводжує написами, які звернені до потенційного глядача. Так, на звороті картини «Луцьк. Старе місто» він пише про те, що цей будинок простояв кілька віків, і наше завдання зробити все, аби зберегти його для прийдешніх поколінь. У кращих творах Гаврила Остапенка архітектурні й історичні пам'ятки виступають як німі свідки епох, які відійшли в минуле, але довкола них продовжується життя. У 1960-ті роки по пам'яті або за старими замальовками він і далі зображає улюблені куточки Луцька – місця, яких уже на той час не існувало. Будинки було знесено або перебудовано. Водночас він знаходить красу і в новому місті, в Луцьку, який тоді активно розбудовується («Луцьк. Новобудови», «Будівництво гуртожитку педінституту», «Парк ім. Лесі Українки», «Монтаж крана»).

Твори художника не залишились у тому часі, в якому він жив. Вони стали своєрідним містком, що об'єднав початок і кінець ХХ, а тепер уже й ХХІ століття. На своїй персональній виставці 1971 року, яку митець пережив лише на кілька місяців, зауважив: «Вибираю сюжети, які будуть цікаві і нашому сучаснику, і нашим нащадкам». Свій доробок він подарував Луцьку, місту, в якому прожив понад 40 років. Луцьк збудив творчі поривання Остапенка. Саме йому він зобов'язаний своїми кращими досягненнями, йому назавжди віддане і його серце. З 2003 року низка картин Гаврила Остапенка із його образотворчого літопису Луцька представлена в постійній експозиції Художнього музею міста.

Тамара Левицька

Література:

Москалюк В. Видатні постаті краю / В. Москалюк // Минуле

і сучасне Волині та Полісся. Ковель і ковельчани в історії України та Волині : матеріали ХХІХ Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 490-ій річниці надання Ковелю Магдебурзького права. – Луцьк, 2008. – С. 206–211.

Несторук І. Ковельщина у творах художника Г. Н. Остапенка / І. Несторук // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Ковель і ковельчани в історії України та Волині : матеріали ХІІ Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 12-ій річниці Незалежності України і 485-й річниці надання Ковелю Магдебурзького права. – Луцьк, 2003. – Ч. 1. – С. 99–101.

Несторук І. Луцьк в роботах художника Г. Н. Остапенка / Несторук // Старий Луцьк : наук.-інформ. зб. ЛДКЗ. – Луцьк, 2007. – Вип. ІІІ. – С. 154–168.

Семенюк А. Гаврило Остапенко / А. Семенюк // Семенюк А. Ковель: минуле і сучасне : іст.-краєзн. нарис / А. Семенюк. – Луцьк, 2000. – С. 254.

Сидор О. В. Гаврило Остапенко / О. В. Сидор // Волинський календар, 1992. – Луцьк, 1991. – С. 16–17.

Несторук І. Гаврило Остапенко – кресляр, музейник, учитель / І. Несторук // Волин. монітор. – 2014. – 11 верес. – С. 10.

Пушкар Н. Волинський краєзнавчий музей : післявоєнний період / Н. Пушкар, І. Несторук // Волин. монітор. – 2014. – 31 лип. – С. 6–7.

Пясецький В. Місто очима художника / В. Пясецький // Рад. Волинь. – 1971. – 12 лют.

Сидор О. В. В личаках і кашкеті, або Просте життя Гаврила Остапенка / О. Сидор // Молода Волинь. – 1991. – 29 берез.

Сидор О. З життя одного художника : (до 100-річчя з дня народж.) / О. Сидор // Нар. трибуна. – 1992. – 30 квіт. – С. 6.

Старикова О. Луцьк – місто у творах художника Гаврила Остапенка / О. Старикова // Луцьк. замок. – 2009. – 8 жовт. – С. 16.

Степанюк Ф. Луцьк очима художника Гаврила Остапенка / Ф. Степанюк // Нар. справа. – 1997. – 20 листоп.

У ці дні колись : худож. Гаврило Остапенко увічнив для нас пейзажі рідного краю // Волинь. – 2002. – 26 берез.

Штинько В. Давній Луцьк очима Гаврила Остапенка / В. Штинько // Волинь. – 1997. – 3 квіт.

Березень

**150 років від дня народження Грицька Григоренка
(Олександри Євгенівни Косач-Судовщикової; 1867–1924) –
української письменниці**

Олександра Євгенівна Косач-Судовщикова (літературне ім'я Грицько Григоренко) – талановита українська письменниця, перекладачка, драматург, літературний критик, громадська діячка.

Народилася в сім'ї Євгена Васильовича та Ганни Іванівни Судовщикових 1867 року. Батько майбутньої письменниці походив з шляхетської родини. 1885 року Олександра Судовщикова закінчила Київську жіночу гімназію, вступила на історико-філологічний відділ Вищих жіночих курсів і тоді ж почала пробувати свої сили в творчості. Приятелюючи з Лесею Українкою та Михайлом Косачем, познайомилася з групою молоді, що об'єднувалась в літературний гурток “Плеяда”, організований у Києві в 1888 році Лесею Українкою та Михайлом Косачем (літературний псевдонім – Михайло Обачний). Гурток мав за завдання розвивати українську літературу, знайти українського читача з перекладами творів найвизначніших російських та зарубіжних письменників – Пушкіна, Лермонтова, Гоголя, Некрасова, Толстого, Шекспіра, Байрона, Гете, Гейне, Міцкевича та інших.

12 вересня 1893 року в Києві Олександра Судовщикова одружилася з Михайлом Косачем. Поєднавши долю, подружжя виїхало до міста Дерпт (нині Тарту, Естонія), проживали там з 1893 до 1901 року. Незважаючи на віддаленість від України, Косачі жили змістовним культурно-громадським життям. У 1898 році завдяки наполегливості і старанням Михайла Косача в роздрукку грошей на видання під псевдонімом Грицько Григоренко вийшла перша збірка оповідань “Наші люди на селі”. Михайло Косач був не лише законним чоловіком, але й другом, найближчим порадником і критиком творів молоді письменниці. Він передбачив, що книжка дружини одразу стане предметом суперечки в літературних колах.

За творчістю молоді письменниці стежила Леся Українка, виявляла повагу, підтримку, заохочувала до літературної праці. Разом із братом Михайлом клопоталася про те, щоб збірку “Наші люди на селі” помітила прогресивна критика. Михайло Косач просив сестру дати йому адресу передового журналу “Жизнь”,

куди він хотів надіслати цю збірку на рецензію. А Леся Українка пише у жовтні 1898 року лист до І. Франка, в якому повідомляє, що надсилає йому твори нової письменниці: “Високоповажаний добродію! Оце посилаю Вам дві книжечки «Наші люди на селі» і прошу Вас, коли Вам се здасться вартим праці, о рецензії в «Віснику» чи де уважаєте за краще...”

Знаючи добре іноземні мови, Грицько Григоренко переклала французькою мовою п'єсу Гоголя “Женитьба”. Українською переклала “80 тисяч верст під водою” та “5 тижнів на аеростаті” Жюльє Верна. Разом з М. Косачем перекладала з шведської та англійської мов .

На початку 1890-х років Грицько Григоренко поряд з оповіданнями на селянську тематику пише нові оригінальні твори: “Батько”, “Пересельці”, “Ніяк не вмре”, “Вона грамотна”. У них порушуються нові проблеми, з'являються нові образи, жанрові форми та художні засоби. Від оповідання вона все частіше переходить до коротеньких нарисів: “Одна ніч”, “Супроти”, “Сам зоставсь”.

У своїй творчості письменниця часто зверталася до образів дітей, головним чином дітей – селянської бідноти. Видала і окрему книжку оповідань для дітей під назвою “Дітки” (1918). До найкращих з них належали – «Чужим щастям», «Дитячий куточок», у яких зображено важкі умови життя дітей робітників.

Значний інтерес Грицько Григоренко виявляла і до театального мистецтва. Інценізувала окремі оповідання, що увійшли у збірку “Дітки”, роман Тургенева «Накануне». Але за силою художньої майстерності вони поступаються перед її власними оповіданнями.

Співпрацювала з київською газетою “Рада”, періодичними виданнями “Рідний край”, “Літературно-науковий вісник”, “Молода Україна”. Оселившись у Могилеві (нині місто Могилів-Подільський) разом із Оленою Пчілкою, жила з дрібних заробітків. У фондах музею Лесі Українки в Києві (3680, А–646) зберігаються документи з архіву Грицька Григоренка.

Грицько Григоренко померла 27 квітня 1924 року, похована в Києві на цвинтарі біля Вознесенської церкви на Львівській вулиці. Через кілька років, – згадувала її дочка Євгенія Косач-Мільськ ... церкву й цвинтар призначили на знос, і тому маму перепоховали на Лук'янівському кладовищі”.

На жаль серед низки малодосліджених в українському літературознавстві імен кінця XIX – початку XX ст., особливої уваги заслуговує псевдонім Олександри Судовщикової-Косач, відомої під прибраним іменем Грицько Григоренко. Це не єдине приbrane ім'я Олександри Судовщикової. З листа Ольги Косач до М. В. Кривинюка відомо, що останню свою п'єсу „Отчего?“, яку планували поставити 1904 року в Петербурзі, вона підписала псевдонімом «Александрович». Творчий доробок письменниці складають не лише народницькі оповідання, а також драматичні твори, низка віршів та мемуари, причому літературна спадщина авторки представлена українською і російською мовами.

О. Судовщикова не раз гостювала у Косачів в Колодяжному, про що свідчить вірш дев'ятнадцятилітньої Лесі Українки, присвячений подрузі і надісланий їй на шматочку березової кори:

Шлю до тебе малий сей листочок,
Може, ним я тобі пригадаю,
Сею тріскою з нашого гаю,
Наш далекий волинський куточок.

Тетяна Воробей

Література:

Григоренко Г. Вибрані твори / Г. Григоренко. – Київ : Держліт-видав, 1959. – 494 с.

Григоренко Г. Оповідання / Г. Григоренко. – Київ : Дніпро, 1988. – 495 с.

Григоренко Г. І чого вони з нього сміються ; чом, чом, чорнобров, чом до мене не прийшов? / Г. Григоренко // Українське слово : хрестоматія укр. літ. критики. В 4-х кн. – Київ, 2001. – Кн. 1. – С. 546–560.

* * *

Винниченко В. Грицько Григоренко: штрихи до портретів : навч. посібник. – Київ: Вища школа, 1995. – 223 с.

Денисюк І. Дворянське гніздо Косачів / І. Денисюк, Т. Скрипка. – Львів : Акад. експрес, 1999. – 268 с.

Про письменницю Олександру Судовщикову – с. 52.

Воробей Т. Олександра Судовщикова-Косач (Грицько Григоренко). Доля та творчість / Т. Воробей // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Леся Українка і родина Косачів в історії та культурі

України та Волині : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 145-річчю народж. Лесі Українки, с. Колодяжне на Волині, 24-25 лют. 2016 р. – Луцьк, 2016. – Вип. 57. – С. 102–106.

Геник С. Григоренко Грицько [Судовщикова – Косач Олександра] / С. Геник // 150 видатних українок. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 48–49.

Гуляк А. Грицько Григоренко / А. Гуляк // Історія української літератури кінець XIX – початок XX ст. : у 2-х кн. – Київ, 2005. – Кн. 1. – С. 247–279.

Зборовський А. «Од серця до серця...» / А. Зборовський // Народна армія. – 2012. – 7 квіт. – С. 8.

* * *

Григоренко Грицько (1867–1924) // Енциклопедія українознавства. – Львів, 1993. – Т. 2. – С. 435.

Григоренко Грицько [Судовщикова Косач О. Є.] // Українські літературні альманахи і збірники XIX – поч. XX ст. : бібліогр. покажчик / склав І. З. Бойко. – Київ, 1967. – С. 236.

Квітень

1 квітня

**90 років від дня народження А. Д. Шапова (1927–1989)
– самодіяльного композитора, засновника заслуженого
народного ансамблю пісні і танцю України «Колос»,
заслуженого працівника культури України**

Народився Анатолій Данилович Шапов 1 квітня 1927 року в давньому, з багатою історією селі Шепель, нині Луцького району. Споконвіків жила тут його хліборобська родина – мати Христина Макарівна, яка рано залишила осиротілих малолітніх дітей, та батько Данило Петрович, який любив музику і був добрим садівником. Вони ще змалку прищепили Анатолію Даниловичу любов до пісні, до рідної України. В роки війни фашисти арештували Данила Петровича, який був учасником національного руху опору, а згодом – загинув від підступної кулі. Після визволення рідного села від фашистів Анатолія – сімнадцятилітнього юнака – мобілізували у військо й направили на Далекий Схід. Там він служив бійцем стрілецького полку, а з 1949 по 1951 рік грав у полковому оркестрі. Демобілізувавшись, хлопець повер-

нувся у рідне село, де керував хоровим гуртком, був музикантом. Потім працював у районному Будинку культури.

Своє вміння й енергію Анатолій сповна віддав хоровому гуртку, духовому оркестру. Цей час припав на безліч репетицій, виступів у селах у складі районної агіткультбригади. Концерти проходили з успіхом, та назріло питання про нову організаційну форму, про колектив, який би тісно поєднав пісню, музику і танець. Почали проводити спільні репетиції хорового і танцювального гуртків. 4 грудня 1951 року на сцені Торчинського будинку культури колектив вперше виступив в якості ансамблю. «Добре сприйняли нас торчинці, бо вже більш багатим і різноманітним був репертуар. Хоча мали й не дуже чисельний склад учасників, але це були віддані мистецтву люди. Вони справді були залюблені в пісню, музику, вони знаходили час, щоб збиратися, співати, доносити до людей красу народної творчості. «Мабуть, тоді й народилася ідея назвати наш ансамбль «Колос» як символ життя, як диво природи, що з маленького зернятка родить урожайний колос – вбирає в себе життєдайну силу землі й дарує її людям», – згадував Анатолій Данилович. Таким чином, у середині двадцятого століття сформувався новий колектив, який згодом виріс в ансамбль пісні і танцю «Колос». Його надійне становлення Анатолій Шапов вбачав у відродженні місцевого фольклору і наданні йому якісно нових барв. З цією метою він відвідав багато сіл, де записував пісні, звичаї народу, які своїми витоками сягають сивої давнини. Анатолій Данилович вчився багато й сам, пізнавши глибини теорії музики і співу.

Анатолій Шапов — засновник і своєрідний мотор «Колоса» – понад три десятиліття працював його художнім керівником. У 1971 році йому присвоїли звання заслуженого працівника культури. Нагороджений трьома орденами, в тому числі двома – Трудового Червоного Прапора. Глибоку шану і загальне визнання він заслужив важкою, копіткою працею, своїм талантом й умінням.

Анатолій Шапов творив пісні, які й нині привертають увагу слухача своїм тонким ліризмом, зворушливою мелодійністю. Популярними стали його пісні «Відлітають лелеки», «Рідна земле», «Мамина коса», «Соловейко», «Мальви», «Ти не їдь із села» та інші. Ряд мелодій Анатолія Шапова й нині звучать у композиціях колективу. Світла пам'ять про митця в його вокально-хоре-

ографічних композиціях, записаних і відтворених у сценічному житті.

Помер Анатолій Данилович 23 березня 1989 року, лишивши після себе величезний доробок популярного і вічно живого народного фольклору.

Марія Філонюк

Література:

Шапов А. Ой ти калинонько червона: хорові твори, пісні / А. Шапов. – Луцьк : Вежа, 2007. – 46 с.

* * *

Гуртовий Г. Торчин – передзвін віків: іст.-краєзн. нариси. – Луцьк : Надстир'я, 2003. – 364 с.

Про А. Д. Шапова – с. 288–289.

Денисюк В. Золота нива «Колоса» : іст.-краєзн. нарис / В. Денисюк. – Луцьк : Надстир'я, 1997. – 104 с.

Про А. Д. Шапова – с. 5–16.

Денисюк В. Мистецький шлях «Колоса» : заслужений народний ансамбль пісні і танцю України «Колос» (Торчин Волинської області) / В. Денисюк. – Луцьк : Надстир'я, 2005. – 160 с.

Про А. Д. Шапова – с. 12–19.

Денисюк В. Одержимі творчістю : про мистецькі та культурно-освітні училища Волині / В. Денисюк. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2004. – 228 с.

Про А. Д. Шапова – с. 218–219.

Філатенко А. Пісенний сад / А. Філатенко // Працею уславлені : нариси. – Львів : Каменяр, 1987. – С. 108–116.

Про А. Д. Шапова.

Гуртовий Г. Сад його пісень і нині квітує // Слава праці. – 2007. – 10 квіт. – С. 2.

Клімчук Л. Пісенний сад Анатолія Шапова / Л. Клімчук // Луцький замок. – 2007. – 22 берез. – С. 4.

Пам'ять : «І пісні, мов квітка на морозі» // Волинь-нова. – 2007. – 3 квіт. – С. 2.

15 квітня

**80 років від дня народження Д. А. Поштарука (1937) –
театрознавця, директора-художнього керівника
Волинського академічного обласного театру ляльок,
заслуженого діяча мистецтв України**

Данило Андрійович Поштарук народився у селі Коршовець Луцького району. У 1953 році закінчив місцеву школу, деякий час працював у колгоспній бухгалтерії. Згодом навчався на курсах керівників художньої самодіяльності в Луцьку, за направленням працював завідувачем клубу у с. Рокині Луцького району. Невдовзі отримав запрошення до акторської студії при Волинському обласному драматичному театрі і незабаром його зарахували до основного складу.

Дебют на професійній сцені відбувся 24 квітня 1955 року у виставі «Марія Тюдор» за Віктором Гюго. Загалом у театрі Данило Поштарук зіграв понад 40 ролей, серед них: Дон Хуан у п'єсі Кальдерона «З коханням не жартують», Іван у п'єсі М. Кропивницького «Дай серцю волю, заведе в неволю», Андрій у п'єсі Л. Юхвіда «Весілля в Малинівці», Панасик у спектаклі М. Старицького «Циганка Аза», Вадим у п'єсі Г. Делендика «Інга повинна жити» та багато інших.

Із 1961 по 1967 рік навчався у Київському державному інституті театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого на театрознавчому факультеті. Після здобуття вищої професійної освіти деякий час працював на адміністративній роботі – у 1967 році був призначений завідувачем новоутвореного Луцького міського відділу культури, з 1971 року – заступником начальника управління культури облвиконкому.

У 1975 році Д. Поштарук організував Волинський обласний театр ляльок і з того часу є його незмінним директором і художнім керівником. За понад 40 років діяльності театр посів провідне місце серед кращих театрів України, з 2008 р. має статус академічного.

У репертуарі театру представлені кращі здобутки української та світової драматургії. Протягом останніх років створено ряд нових постановок, серед них: «Тарас» Б. Стельмаха, «Думи Кобзаря» за творами Т.Г. Шевченка, «Котигорошко, або Хлопчик з зеленого стручка» Г. Усача, «Як горобець розуму шукав» за казкою Лесі Українки «Біда навчить» та вистави для дорослих – «Ка-

мінний господар», «Лісова пісня» Лесі Українки, «Фауст, або лиш той життя і волі гідний...» А. Юрченка та П. Босого (сучасний український парафраз безсмертної трагедії «Фауст» Й. В. Гете).

Д. А. Поштарук є режисером-постановником понад двадцяти вистав у Волинському театрі ляльок та трьох постановок вистав у Варшавському театрі «Фрашка» (Польща). Також займався режисурою концертних програм – здійснив біля 50 концертів, присвячених урочистим датам.

Виступив організатором фестивального руху в Україні. Перший Всеукраїнський фестиваль театрів ляльок відбувся з його ініціативи в Луцьку у 1983 році і тривав десять днів. Окрім театрів, сюди з'їхалися заступники начальників обласних управлінь культури, керівні працівники Міністерства культури України на чолі із заступником міністра, драматурги, композитори, театральні критики, журналісти. Другий (1986р.) і третій (1989р.) фестивалі вийшли за рамки України і Луцьк вже приймав театри 12 республік.

У 1989 році на фестивалі у м. Каунасі (Литва) Данило Поштарук зустрівся з Президентом УНІМА професором Хенріком Юрковським (Польща). Ця зустріч поклала початок багатолітній дружбі і появі довготривалому проекту – Міжнародного фестивалю «Різдвяна містерія», наукового симпозіуму на тему: «Традиції різдвяної драми в театрі ляльок». Один раз у два роки в період святкування Різдва Христового з 1993 по 2006 рік у Луцьку збиралися практики і теоретики театрів ляльок з 16 країн Західної і Східної Європи, Північної Африки та Південної Америки. Було переглянуто близько 60 вистав, заслухано понад 40 наукових доповідей провідних вчених Європи. Українським ученим пощастило знайти найдавніші документальні відомості про існування Вертепу, датовані 1562 роком, на Волині. До цього часу вважалося, що Вертеп в Україну занесений із сусідніх країн. Це наукове відкриття вписало нову сторінку в історію українського і європейського театрознавства, оскільки було доведено, що Вертеп – українське явище!

Данило Поштарук упорядкував і видав двомовну (українська і англійська) книгу матеріалів наукового симпозіуму (2013р.), рекомендовану до друку Вченою радою Національного Центру театрального мистецтва імені Леся Курбаса.

Після анексії Криму Росією у 2014 році за його пропозицією

Луцьк став місцем проведення заключного етапу щорічного Всеукраїнського конкурсу професійних читців імені Лесі Українки, започаткованого Національною спілкою театральних діячів України до 125-річчя від дня її народження.

Данило Андрійович провадить активну громадську роботу. Був депутатом двох скликань Луцької міської ради, майже 10 років очолював обласне відділення Українського фонду культури. Є багатолітнім членом Художньої ради Міністерства культури України, почесним членом Художньої ради Національного університету «Киево-Могилянська академія». У 2016 р. обраний заступником голови Львівського міжобласного відділення НСТД України. Неодноразово був головою та членом журі Міжнародних і Всеукраїнських театральних фестивалів: «Біла Вежа» (м. Брест, Білорусь), «Аніма-2006» (м. Ольштин, Польща), «Скликаємо друзів» (м. Швайфурт, Німеччина), «В гостях у Арлекіна» (м. Омськ, Росія), «Інтерлялька» (м. Ужгород, Україна).

Поштаруку Д. А. присвоєне почесне звання «Заслужений діяч мистецтв України» (1992 р.). Нагороджений Орденом «За заслуги» III ступеня (2012 р.). За підсумками Року культури в Україні Міністерством культури України визнаний «Кращим директором обласного театру України» (2003 р.). Є лауреатом премій імені Миколи Садовського (1997 р.) та імені Панаса Саксаганського (2015 р.) Національної спілки театральних діячів України, «Галицька Мельпомена» – Львівського міжобласного відділення Спілки.

Данило Андрійович також має нагороди іноземних держав: «Заслужений діяч культури Польщі», кавалер Срібного Хреста Заслуг перед Республікою Польща – найвищої нагороди за видатні заслуги у справі зміцнення міжнародного співробітництва та розвитку взаємин між народами. Європейський центр Міжнародного проекту професійно-культурних обмінів нагородив його почесною відзнакою «За утвердження позитивного образу України у світі» (2016р.).

Галина Остапчук

Література:

Різдвяна містерія = Christmas mystery : матеріали наук. симп. «Традиції різдвяної драми в театрі ляльок» / автор ідеї та керівник проекту : Д. Поштарук ; Х. Юрковський ; ред. Н. Корнієнко.

– Луцьк : Волин. обл. друк., 2013. – 446 с. : фот. кольор.

Різдвяна містерія : V міжнар. фестиваль театрів ляльок. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2003. – 32 с.

Поштарук Д. До 10-ї річниці заснування «Різдвяної містерії» / Д. Поштарук // Різдвяна містерія : V міжнар. фестиваль театрів ляльок. – Луцьк, 2003. – С. 27–28.

Поштарук Д. Парастас / Д. Поштарук // Борис Клімчук: Я – син волинської землі. – Луцьк, 2015. – С. 165–167.

* * *

Волинь / авт.-упоряд. В. В. Болгов ; Ін-т біогр. дослідж. ; Укр. наук. т-во геральдики і вексикології. – К. : Поліграфкнига, 2006. – 318 с. – (Новітня історія України).

Про Д. А. Поштарука – с. 244.

Денисюк В. Будівничий храму казки / В. Денисюк // Денисюк В. Творці дива : нариси з історії Волин. театру ляльок і Міжнар. фестивалів «Різдвяна містерія» / В. Денисюк. – Луцьк, 2002. – С. 80–96.

Богдашевський Ю. Дивувати дітей / Ю. Богдашевський // Укр. театр. – 1983. – № 5. – С. 20–22.

Богдашевський Ю. Не ховаючись за ширму / Ю. Богдашевський // Укр. театр. – 1986. – № 4. – С. 17–20.

Бондар Л. За лаштунками лялькового світу / Л. Бондар // Сім'я і дім. – 2015. – 5 лют. – С. 8.

Велимчаниця О. Розмаїтий вертеп / О. Велимчаниця // Кіно-Театр. – 2015. – № 4. – С. 42.

Голдовський Б. Лист лялькарям України / Б. Голдовський // Укр. театр. – 1986. – № 5. – С. 13–16.

Голдовський Б. Третій ляльковий... / Б. Голдовський // Укр. театр. – 1989. – № 5. – С. 11–15.

Данилюк В. [Нагороджено директора Волинського академічного обласного театру ляльок Данила Поштарука орденом «За заслуги» III ступеня] / В. Данилюк // Волин. газ. – 2012. – 29 берез. – С. 2.

Ефремов С. Рождественская мистерия в январе 1993 года / С. Ефремов // КукАрт. – 1997. – № 6. – С. 7–9.

Клімчук Л. Майже шість десятиліть щедро засіває мистецьку ниву / Л. Клімчук // Луцьк. замок. – 2012. – 12 квіт. – С. 9.

Луцькіє містерії ; Международные фестивали театров кукол

в 2001 г. // Театр чудес. – 2001. – № 1. – С. 8–9 ; 40–43.

Моцар Т. Ляльковий інтернаціонал / Т. Моцар // Укр. театр. – 2003. – № 1/2. – С. 11–12.

Тимошук Я. Дім, де живуть казки / Я. Тимошук // Волинь-нова. – 2015. – 21 берез. – С. 12.

Тимошук Я. Срібний хрест від президента Польщі – для головного лялькаря Волині! / Я. Тимошук // Волинь-нова. – 2015. – 28 листоп. – С. 12.

Christmas Mystery // Popellum. – 2015. – № 12. – S. 9.

Francis P. A Festival of the Nativity / P. Francis // Animations. – 1993/1994. – Year 17. – No 2. – S. 14–15.

Jurkowski H. Wolynskie misteria / H. Jurkowski // Teatr. – 1993. – № 4. – S. 35–37.

Novak J. Vanocni mysterium / J. Novak // Loutkar. – 2003. – № 1. – S. 15–16.

Piatkowski F. Tropienie wertepu / F. Piatkowski // Teatr lalek. – 2002. – № 4. – S. 37–38.

Stelmashevska O. O Sweet Mystery / O. Stelmashevska // Eastern economist. – 1999. – № 1. – S. 29.

Tweede international festival kerststukken // Figeuro. – 1993. – № 3. – S. 18.

* * *

Ланшина Л. 15 квітня 75 років від дня народження Д. А. Поштарука (1937) – директора Волинського обласного театру ляльок, заслуженого діяча мистецтв України / Л. Ланшина // Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2013 рік / упр. культури і туризму Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; Волин. ОУНБ ім. Олени Пчілки ; ред.-упоряд.: В. В. Бабій, Є. І. Ковальчук, А. А. Понагайба. – Луцьк, 2012. – С. 63–66.

19 квітня

70 років від дня народження О. Т. Осік (1947) – актриси Волинського обласного академічного українського музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка, народної артистки України

Ольга Терентіївна Осік народилася 19 квітня 1947 року в смт. Стара Вишва Волинської області (тепер смт. Стара Вишівка) в сім'ї селянина. Середню освіту здобула в Луцькій школі-інтер-

нати, яку закінчила у 1964 році. Хист до театральної гри відкрила ще в шкільні роки. Ольга брала активну участь у шкільній самодіяльності. Поштовхом до театральної діяльності став конкурс, присвячений Тарасу Шевченку, в якому вона брала участь й читала вірш Лесі Українки «Лілея». Після прочитання твору педагог звернувся до школярки з пропозицією серйозно замислитися над подальшою театральною освітою.

Одразу після закінчення школи Ольга Осік вступає на акторський факультет Київського державного інституту театрального мистецтва імені Івана Карпенка-Карого, де її викладачем був режисер і педагог Володимир Неллі-Влад.

Після закінчення театального інституту у 1969 році Ольгу Осік скеровують на роботу до Чернівецького обласного музично-драматичного театру імені Ольги Кобилянської. Через три роки акторка повертається до Луцька. Вона мріяла влаштуватися на роботу у Волинський музично-драматичний театр імені Т. Шевченка, але в той час трупа була повністю скомплектована. Тому Ольга Осік пішла на роботу у Федерацію профспілок України, де працювала методистом. У цей час режисер театру Володимир Сурков готував до виходу п'єсу Костянтина Анкілова «Солдатська вдова». Будучи знайомим з Ольгою Осік ще з студентських років, режисер запросив її зіграти в спектаклі. Так розпочалася трудова діяльність Ольги Терентіївни у Волинському музично-драматичному театрі імені Т. Шевченка, і це була перша роль молодій актриси на професійній сцені.

Крім акторської гри, О. Осік ще в шкільні роки разом із атестатом про закінчення школи-інтернату отримала диплом швачки. А вже під час роботи в театрі захопилася в'язанням гачком. Тому в молоді роки в актриси була традиція для реквізиту на кожну роль в'язати доповнення, якийсь елемент своїми руками.

За час роботи в театрі Ольга Осік зіграла понад 100 ролей, створивши образи як головних, так і епізодичних персонажів у класичних творах української і зарубіжної драматургії, серед них: Марія – в п'єсі Миколи Анкілова «Солдатська вдова», Знахарка – у п'єсі Михайла Старицького «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», Татарка – в повісті Миколи Гоголя «Тарас Бульба», Явдокія Пилипівна – у комедійній п'єсі Михайла Старицького «За двома зайцями», Дарина – в комедії «Суєта» Івана Карпенка-Карого, Бабуся – у спектаклі Алехандро Касоне «Дерева помира-

ють стоячи». Сама актриса більше любить грати епізодичні ролі і вважає їх більш складними у виконанні, ніж головні. Її улюбленою є роль Вовчиці в інсценізації роману Чингіза Айтматова «Плаха». Також актриса зіграла багато ролей у казках: Бабуся – у казці «Пан Коцький», Королева Хмар – у казці Ганса Крістіана Андерсена («Циганська казка»), Бабуся – у народній казці «Курочка ряба». Найулюбленішою казковою роллю є роль маленької розбійниці у казці Ганса Крістіана Андерсена «Снігова королева». Створені актрисою образи завжди позначені високою професійною майстерністю, художнім смаком, психологічною витонченістю, пластикою і переконливістю.

Разом із трупією Волинського академічного обласного українського музично-драматичного театру імені Т. Шевченка Ольга Осік побувала на гастролях у різних куточках колишнього СРСР – в Іркутську, Смоленську, Калінінграді, Ташкенті. В багатьох містах України та за кордоном, зокрема, у м. Ольштин (Республіка Польща), Республіці Білорусь.

За багаторічну плідну творчу діяльність Ольга Терентіївна Осік неодноразово нагороджувалася почесними грамотами і дипломами Міністерства культури України, грамотами та подяками Волинської обласної державної адміністрації та Волинської обласної ради. Так, 6 березня 2002 року за вагомі трудові здобутки, високий професіоналізм Ольга Осік була удостоєна звання заслужений артист України, а 2 грудня 2014 року – за вагомі особистий внесок у соціально-економічний, культурно-освітній розвиток Волинської області, значні трудові досягнення, багаторічну сумлінну працю та з нагоди 75-річчя від дня утворення області отримала звання народного артиста України.

Олена Бакликова

Література:

Бенефіс Людмили Приходько [Електронний ресурс] // Волинь-нова : сайт. – Режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/11512-benefis-lyudmili-prihodko.html>. – Назва з екрану.

Катерина Зубчук – Заслужений журналіст України : Почесним званням «Народний артист України» відзначено Ольгу Осік [Електронний ресурс] // Волинь-нова : сайт. – Режим доступу: <http://volyn.com.ua/news/48934-katerina-zubchuk-zasluzheniy-jurnalist-ukrayini.html>. – Назва з екрану.

Письменники згадали побратимів [Електронний ресурс] // Волинська газета : сайт. – Режим доступу: <http://volga.lutsk.ua/view/9831/>. – Назва з екрану.

25 квітня

80 років від дня народження Бориса Павловича Ревенка (1937–2015) – колишнього головного режисера народної аматорської кіностудії «Волинь», заслуженого працівника культури України

Борис Павлович Ревенко народився 25 квітня 1937 року в селі Журженці Лисенського району на Черкащині, де і пройшли його дитячі та юнацькі роки. Навчався в школі села Єрки Катеринопільського району Черкаської області. Борис Ревенко товаришував з майбутнім лідером Українського Народного Руху В'ячеславом Чорноволом, який був родом з того ж села.

По закінченню шостого класу Борис переїжджає в смт Березне Рівненської області, де закінчує середню школу і вступає до Ростовського кілотехнікуму. У 1956 році після закінчення навчання влаштовується на роботу на завод «Ростсільмаш». У 1957 по 1960 рр. служить у лавах Радянської Армії. Після демобілізації їде на Далекий Схід в місто Арсен'єв Приморського краю, де працює інженером на закритому військовому заводі.

Дізнавшись, що в місті Миколаєві буде створена антарктична китобійна флотилія «Советская Россия», влаштовується туди на роботу машиністом. Працював там протягом 13 років. У 1962 році організовує там фотокіноклуб «Антарктика».

Окрім фотозйомки, Борис Павлович цікавився і журналістикою. Публікував свої статті та нариси у всесоюзних газетах «Правда», «Комсомольская правда», «Водный транспорт» та в обласних виданнях «Красное знамя», «Дальневосточный комсомолец».

У 1970 по 1972 рр. Б. П. Ревенко навчався на курсах режисерів-операторів аматорських кіностудій у Владивостоці. У 1974 році переводиться на китобазу «Советская Украина». Після чотирьох років роботи їде у відпустку до Луцька, де проживала сестра. Тут його запрошують очолити відділ аматорського фото-кіномистецтва в обласному Будинку народної творчості. У 1975 р. Борис Ревенко стає режисером аматорської кіностудії «Волинь».

Тут він знімав фільми, організовував фотовиставки, про-

водив семінари для аматорів. У період з 1962 по 1991 рік, коли кіностудія ще носила звання опорно-експериментальної студії Міністерства культури СРСР та ВЦРПС, провів 25 обласних конкурсів аматорських кінофільмів, 4 з яких – всеукраїнські, 1 – всесоюзний.

Загалом Борис Павлович Ревенко зняв біля 300 кінофільмів, 50 з яких стали лауреатами республіканських, всесоюзних та міжнародних конкурсів. Серед цих стрічок найвідомішими стали: «Світло витязя» (режисер Й. Струцюк, оператор Б. Ревенко), «В оселі чорного самітника» (режисер Й. Струцюк, оператор Б. Ревенко), «На відстані пострілу» (режисер Й. Струцюк, оператор Б. Ревенко), «Карпилівські вечорниці» (авторський фільм Б. Ревенка), «Відроджена земля» (авторський фільм про визволення болгарського народу від турецького іґа, знятий у Болгарії, «Чарівник із Луцька» (авторський фільм про скульптора Станіслава Сарцевича), «Щедрий вечір на Поліссі» (режисер В. Герасимлюк, оператор Б. Ревенко), «На Купала я давала личко цілувати» (режисер В. Герасимлюк, оператор Б. Ревенко), «Іордан п'є воду зі своєї криниці» (режисер В. Герасимлюк, оператор Б. Ревенко), «Мистецьке прагнення душі, як Богом дана необхідність» (про талановитого вчителя з малювання з Горохівщини Василя Парахіна), «Щоб хліб родив» режисер В. Белов, оператор Б. Ревенко), «Писанка мальована, з любов'ю подарована» (режисер В. Белов, оператор Б. Ревенко), «Скарб сердець» (режисер О. Юрченко, оператор Б. Ревенко), «Пісенна звитяга Челбаської» (режисер В. Белов, оператор Б. Ревенко, фільм знятий на Кубані), «Цілитель воленьки, або рецепти мужності патріота» (режисер В. Герасимлюк, оператор Б. Ревенко) – переможець конкурсу українського інституту національної пам'яті.

Серед творчих фільмів НАК «Волинь» – навчально-методичний фільм про роботу майстрів соломко плетіння з Волині, «Стебло із усмішкою сонця» (автори: Руслана Вронська, Віталій Герасимлюк, Борис Ревенко) про роботу майстрів соломко плетіння з Волині.

Остання робота народної аматорської студії «Волинь» під керівництвом Бориса Ревенка – фільм «Ранок з Тіффані» (режисер С. Федонюк, оператор В. Михно) – стала лауреатом шостого міжнародного кінофестивалю в Херсоні, отримавши золоту медаль UNICA (єдина найвища нагорода серед кіноаматорів України,

заснована 1937 року).

Борис Павлович очолював волинський осередок Національної спілки кінематографістів України. Був також колекціонером, зокрема зібрав колекцію фотокінотехніки. У 2001 році на громадських засадах створив музей Волинського кінематографу та фотомистецтва. На сьогодні колекція нараховує понад 5 тисяч експонатів.

Помер Борис Павлович Ревенко 4 червня 2015 року на 79 році життя.

Валентина Машлай

Література:

Ревенко Б. Пригоди пінгвіна Петька : фотофільм / Б. Ревенко. – Луцьк : Волинянин. – 2009. – 14 с.

Ревенко Б. Телефонвізор / Б. Ревенко // Борис Клімчук: Я – син волинської землі. – Луцьк, 2015. – С. 93.

Ревенко Б. «Гран-прі» за кіно про Полісся / Б. Ревенко // Волинь-нова. – 2011. – 13 жовт. – С. 10.

Ревенко Б. Для Путіна і не тільки / Б. Ревенко // Волин. газ. – 2014. – 10 квіт. – С. 12.

Ревенко Б. На спільній ниві / Б. Ревенко // Аверс прес. – 2010. – 9 верес. – С. 3.

Ревенко Б. Лучани – міжнародному кінофестивалю / Б. Ревенко // Луцьк. замок. – 2001. – 20 груд. – С. 8.

Ревенко Б. Студія стала базовою / Б. Ревенко // Рад. Волинь. – 1982. – 8 січ.

Ревенко Б. Руїна / Б. Ревенко // Волин. газ. – 2015. – 7 трав. – С. 2.

Ревенко Б. Учасники кінозйомок – волиняни / Б. Ревенко // Рад. Волинь. – 1980. – 19 жовт.

Ревенко Б. Ще одна народна кіностудія / Б. Ревенко // Рад. Волинь. – 1983. – 22 квіт.

* * *

Відійшов у вічність Борис Ревенко... // Волин. газ. – 2015. – 11 черв. – С. 7.

Зозуля С. Десята муза – без вірного жерця... / С. Зозуля // Відомості. – 2015. – 11–17 черв. – С. 12.

Зозуля С. «Фонтан ідей», який живив людей / С. Зозуля // Во-

линь-нова. – 2016. – 26 квіт. – С. 7.

Малімон Н. Замість Чкалова – Валента, замість Леніна – Бандера / Н. Малімон // Віче-інформ. – 2013. – 14–20 берез. – С. 4 ; День. – 2013. – 14 берез. – С. 9.

Мельник В. Борис Ревенко двічі обійшов навколо світу, а створена ним кіностудія «Волинь» завойовує відзнаки на численних конкурсах / В. Мельник // Уряд. кур'єр. – 2012. – 25 квіт. – С. 18.

Москалець Д. О. Борис Ревенко – режисер та керівник народної аматорської кіностудії «Волинь» / Д. О. Москалець // Яровиця. – 2015. – № 1/2. – С. 166–168.

Передрій А. Борис Ревенко. Батько волинського кіно / А. Передрій // Хроніки Любарта. – 2015. – 11 черв. – С. 11.

Федонюк С. Де знайти хрещених батьків для «трикутника Чорновола»? / С. Федонюк // Волинь-нова. – 2011. – 10 верес. – С. 7 ; Слово правди. – 2011. – 8 верес. – С. 5.

Штинько В. Не стало батька волинського кіно / В. Штинько // Волинь-нова. – 2015. – 6 черв. – С. 10.

28 квітня

50 років від дня народження О. С. Білик (1967 р.) – писанкарки, народного майстра України, члена Волинського осередку національної спілки майстрів народного мистецтва України

Відома волинська писанкарка Оксана Сергіївна Білик народилась 1967 року в м. Володимирі-Волинському в родині службовця. Фахову освіту здобула в Луцькому державному педагогічному інституті імені Лесі Українки (1985–1989 рр.) за спеціалізацією «Педагогіка і методика початкового навчання та образотворче мистецтво».

Працює Оксана Білик вже багато років викладачем образотворчого мистецтва Володимир-Волинського педагогічного коледжу імені Агатангела Кримського. Знання, досвід, вміння передає своїм студентам, гордиться їх здобутками.

Оксана Сергіївна є співорганізатором музею декоративно-ужиткового мистецтва при Володимир-Волинському педагогічному коледжі імені Агатангела Кримського, де експонуються речі народнопобутової культури волинян та сучасні твори, виконані студентами навчального закладу.

У 1998 році при педагогічному коледжі запрацювала творча

студія «Писанки княжого граду», ініціаторами і керівниками якої стали Оксана Білик та Леся Мартинюк. У 2010 році студія отримала статус «зразкової». Студенти, що навчаються в студії, неодноразово ставали призерами на обласних та всеукраїнських конкурсах, брали участь у виставках, виконують курсові та дипломні роботи на теми писанкарського мистецтва. Оксана Сергіївна ще з 1997 року почала займатися писанкарством. Опрацьовувала наукову літературу, записувала писанкові візерунки від старожилів, цікавилася музейними колекціями, вивчала писанкарські традиції Волині.

Писанкарка Оксана Білик виконує свої роботи традиційним восковим розписом. На її писанках зображені «зірки», «безколючечник», «вітрячки», «сосонка», «сорокаклинці» та інші візерунки. Також майстриня вправно володіє технікою витравлення. Створює різноманітні візерунки на перепелиних та страусиних яйцях.

Із 1998 року писанкарка та її учні беруть участь у щорічному обласному конкурсі «Волинська писанка третього тисячоліття», що проходить у Волинському краєзнавчому музеї. Вона була удостоєна диплома і призу імені Модеста Левицького за майстерне виконання писанок і популяризацію писанкарства у краї. У 1999, 2000, 2002, 2004 роках нагороджена дипломами II ступеня, у 2005, 2007, 2012 роках – дипломами I ступеня на обласних конкурсах писанкарства. У 2003 році на міськрайонному конкурсі «Писанка – домівка сонячного саява», що проходив у Володимирі-Волинському, відзначена дипломом II ступеня.

Волинська майстриня – учасниця різноманітних колективних виставок декоративного мистецтва у Володимирі-Волинському (1998, 1999, 2005, 2006, 2013, 2015, 2016 рр.), звітної виставки писанок у Києві (1999 р.), виставки робіт майстрів народного мистецтва в Луцьку (2000, 2006, 2007, 2012 рр.), виставок писанок у Волинському краєзнавчому музеї (1999–2016 рр.).

Оксаною Сергіївною Білик було підготовлено ряд персональних виставок: «Писанки княжого граду», (м. Луцьк, 2005 р.), «Писанковий оберіг. Писанки крізь призму дизайну» (м. Київ, 2008 р.), «З роси і води» (м. Володимир-Волинський, 2010 р.), «Творіння Божої краси» (м. Володимир-Волинський, 2014 р.), «Воскресла писанка» (с. Затурці, 2015 р.). У червні 2014 року стала учасником міжнародної виставки мистецтв, яка проходила в рамках

Тижня культури в місті Дашогуз (Туркменістан). О. С. Білик – учасник Міжнародних фестивалів українського фольклору «Берегиня» (м. Луцьк, 2010, 2013 рр.).

У квітні 2013 року Національний музей народної архітектури та побуту України зібрав у Пирогові народних майстрів та гостей з усіх регіонів України на 30-й ювілейний Весняний ярмарок декоративно-прикладного мистецтва та традиційних ремесел. Представником від Волині була писанкарка Оксана Білик.

Традиційно на Великдень у Києві проводиться Всеукраїнський фестиваль писанки. З кожним роком захід набуває дедалі більшого значення для українців. Популяризація писанкарства у рамках фестивалю впливає на розвиток творчості народного мистецтва в країні, сприяє підтриманню традиції розпису великодньої писанки. Демонструвалися у столиці України і писанки волинської майстрині, створені на теми образу «Богині-Берегині» (2015 р.), «Авторська писанка» (2016 р.).

5–6 травня 2016 року у м. Вінниці відбулося IV Всеукраїнське свято народного мистецтва «Великодня писанка», в якій взяли участь 40 писанкарів з 17 областей України. Оксана Білик представляла наш край і на цьому святі. У вересні 2016 року вона брала участь у II Всеукраїнському фестивалі пам'яті Т. Городецького (м. Червоноград).

Оксана Сергіївна Білик проводить майстер-класи з писанкарства в навчальних закладах області, міському музеї, на щорічних ярмарках у рідному місті Володимирі, поширюючи традиційну культуру Волині, народне мистецтво.

Леся Криштапюк

Література:

Писанки другої половини ХХ – початку ХХІ століть : зб. Волинського краєзнавчого музею : каталог / вступ. ст. О. М. Моренчук ; упоряд. : Л. А. Мірошніченко-Гусак, О. М. Моренчук, Т. О. Хомова. – Луцьк : Терези, 2014. – 80 с.

Про писанкарку Оксану Білик – с. 7.

Дембровська Л. Край «золотих» та «розових» крашанок / Л. Домбровська // *Минуле і сучасне Волині й Полісся: народне мистецтво і духовність : матеріали Другої Волинської обл. наук.-етногр. конф. 12–13 трав. 2015 р. – Луцьк, 2005. – Вип. 15. – С. 95–96.*

Бігун О. Гортаючи сторінки історії / О. Бігун // *Слово правди.*

– 2015. – 23 квіт. – С. 6.

Травень

5 травня

75 років від дня народження І. О. Алімової (1942) – заслуженого вчителя України

Більше, як півстоліття, веда дорогою добра у країну знань наймолодших школярів Ірина Олександрівна Алімова. Педагог своїм серцем і розумом формувала історію рідного Угринова, в кожному будинку якого живуть її колишні учні.

Народилась Ірина Олександрівна 5 травня 1942 року у селі Губин Горохівського району Волинської області в сім'ї селян. Навчалась в Угринівській середній школі, яку закінчила у 1958 році. Трудовий шлях розпочала рахівником колгоспної бухгалтерії, але вже з вересня наступного року повернулась у рідну школу на посаду старшої піонервожатої. В 1962 році вступила до Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки на педагогічний факультет. Із закінченням інституту пов'язана нова сходинка у педагогічній біографії Ірини Олександрівни: з вересня 1967 року вона почала працювати вчителем початкових класів Угринівської середньої школи. А в 2015 році з цієї посади провели її колеги на заслужений відпочинок.

Всебічно обдарована вчителька творила свої уроки, використовуючи власну поезію та народну пісню, фольклор та класичну музику, даруючи дітям незабутні емоції. Колеги ж у кожному навчальному занятті Ірини Олександрівни бачили добре продуману систему найрізноманітніших прийомів і методів, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності школярів. Щоуроку діти чули від учителя: «Поміркуємо», бо прагла вона дати поштовх думці, навчити логічно мислити, розбудити творчу уяву школярів. Використовуючи різноманітні активні форми роботи з вихованцями, дидактичні ігри, перетворювала уроки в цікаві та незвичайні, з елементами нового, невідомого, захоплюючого.

Ірина Олександрівна працювала за власною методикою навчання дітей читанню. Першокласники вивчали літери, розмовляючи з алфавітом. Тут були віршики-забавлянки та скоромовки-посмішки, написані вчителькою; на урок приходили літери у вигляді іграшок, колосків, віночка. На математиці діти залюбки

вчили віршовані лічилки, розв'язували римовані задачі. Уявні подорожі, загадки, вікторини, екскурсії в природу та багато іншого захоплюючого та цікавого наповнювали життя молодших школярів.

Своїм досвідом вчителька щедро ділилася з колегами. У 1980–1999 роках керувала роботою районного методичного об'єднання вчителів початкових класів. Багато вчителів Горохівщини та області неодноразово були на заняттях авторської школи Ірини Олександрівни з проблеми «Розвиток зв'язного мовлення і творчих здібностей школярів у початкових класах», яка працювала у 1999–2015 роках. Колегами Ірини Олександрівни стали її колишні учні Щерба І. Й., Ковальчук В. І., Пилипчук О. Р., які працюють в Угринівській школі, навчалася педагогічній майстерності у своєї першої вчительки.

Ірина Олександрівна вела активну громадську роботу. Обиралась головою місцевого комітету профспілкової організації школи, членом обласного комітету профспілки працівників освіти і науки.

Багаторічну творчу педагогічну та громадську діяльність І. О. Алімової відзначено медалями «За доблесну працю» (1970 р.), «За трудову доблесть» (1978 р.), нагрудними значками «Відмінник народної освіти» (1980 р.) та «Отличник просвещения СССР» (1980 р.), Грамотою Волинської обласної державної адміністрації (1994 р.), грамотами управління освіти і науки облдержадміністрації (2004 р.), Горохівської райдержадміністрації (1995, 2000 рр.), районної ради (2004 р.), районного відділу освіти і науки (1997, 1998, 2007 рр.). У 1995 році їй присвоєно звання «Заслужений вчитель України».

Угринівська школа дала Ірині Олександрівні Алімовій путівку у життя, а вчителька щедро дарувала своїм односельчанам розмаїтий світ знань та свою материнську любов.

Наталія Кот

Література:

Алімова І. О. Емоційно-проблемні завдання і запитання до теми «Осінь» / І. О. Алімова // Початкова освіта. – 2003. – №10. – С. 2.

Алімова І. Емоційно-проблемні завдання і запитання / І. Алімова // Початкова освіта. – 2003. – №9. – С. 4.

Алімова І. Подвиг героїв не забудемо повік / І. Алімова // Го-

рохів. вісник. – 2016. – 20 серп. – С. 6.

***

Анотований каталог досвіду роботи переможців обласного, Всеукраїнського конкурсу „Учитель року” та перспективного передового досвіду освітян Волині. – Луцьк : ВППО, 2003. – 150 с.

Про І. Алімову – с. 101.

Анотований каталог передового педагогічного досвіду – Луцьк : [б. в.], 1997. – 36 с.

Про І. Алімову – с. 17.

Анотований каталог передового педагогічного досвіду – Луцьк : [б. в.], 1995. – 28 с.

Про І. Алімову – с. 15.

Передовий досвід – в масову педагогічну практику. Інформаційний каталог обласної картотеки передового досвіду. – Луцьк : [б. в.], 1987. – 28 с.

Про І. Алімову – с. 6.

Бочковський В. Завжди у пошуку: творчий портрет заслуженого вчителя України І. О. Алімової / В. Бочковський, Є. Дудко // Горохів. вісник. – 1995. – 1 листоп. – С. 2.

Дідик О. Півстоліття дорогою добра / О. Дідик // Горохів. вісник. – 2009. – 3 жовт. – С.1–2.

Ірина Олександрівна Алімова – вчитель-методист Угринівської середньої школи // Пед. пошук. – 1995. – №8. – С. 5.

Малицька Г. Я. Сузір'я педагогічних талантів / Г. Я. Малицька // Пед. пошук. – 1994. – №2. – С. 12–13.

Про присвоєння почесних звань України працівникам освіти: Указ Президента України // Освіта. – 1995. – 18 жовт. – С.1.

8 травня

70 років від дня народження

О. Д. Остапюка (1947) – українського історика, краєзнавця, директора Любомльського краєзнавчого музею

Олександр Дмитрович Остапюк – український історик, фахівець в галузі музейництва, історичного краєзнавства та пам'яткоохоронної справи, член Національної спілки краєзнавців України.

Народився 8 травня 1947 року в м. Любомль у сім'ї службовців. Батько – Дмитро Олександрович – родом з с. Висоцьк Лю-

бомльського району, відомий волинський краєзнавець, археолог, історик, педагог, засновник Любомльського краєзнавчого музею. Мати – Тетяна Олександрівна народилася в с. Минківка на Харківщині, працювала медсестрою.

Дитячі роки Олександра Дмитровича, зважаючи на часті переведення батька по роботі, проходили в м. Любомль, Львові, смт. Ратно, Олиці, с.Висоцьк Любомльського району. Ще під час навчання в початковій школі майбутній дослідник захопився колекціонуванням – збирав монети, паперові гроші, марки, нагороди тощо.

Середню освіту продовжував здобувати в Любомльській ЗОШ №1. В цей час захоплюється вивченням історії, особливу увагу відводить минувшині рідного краю. Ще у шкільні роки поруч з батьком їздив по селах району у пошуку старожитностей, разом обстежували православні церкви, збирали спогади у місцевих жителів. Особливий інтересу у молодого хлопця в цей час викликає археологія. В 60-х рр. ХХ ст. він бере участь в археологічних експедиціях Ю. Кухаренка, В. Барана, В. Цигилика, В. Ауліха на території району, опрацьовує матеріали розкопок, отримує практичні поради та рекомендації від досвідчених вчених.

У 1964 році закінчив навчання в місцевій школі. Протягом наступних двох років працював на підприємстві «Сільгосптехніка» в м. Любомль. В цей час продовжує займатися колекціонуванням, багато читає.

У 1966–1969 роках Олександр Остапюк проходить строкову службу в авіаційному полку у Свердловській області на Уралі. Після закінчення служби в армії за рекомендацією професора Ю. Кухаренка планував вступити на історичний факультет Московського університету. Однак у силу різних обставин залишився в м. Любомлі.

Згодом влаштувався працювати на місцевий завод «Маяк», де перебував на різних посадах до 1993 року. На підприємстві очолював первинну організацію Товариства по охороні пам'яток історії та культури, товариство книголюбів.

Тоді ж активно допомагав батькові в створенні краєзнавчого музею в Любомлі – працював над оформленням експозицій, збирає історичний матеріал. Напередодні відкриття подарував у фонди музею власні колекції срібних монет ХVІІ–ХХ ст., збірку керамічних люльок ХVІІ–ХІХ ст., історичні документи тощо. Па-

ралельно формує власні колекції з нумізматики, боністики, філателії, фалеристики, археології, фотографії, документів. У цей час зібрав багату бібліотеку наукової історичної літератури, збірку каталогів.

З 1980 року Олександр Остапюк починає друкуватися на сторінках місцевої газети «Радянське життя». Темою його статей стають історико-краєзнавчі нариси Любомльщини. Наступного року він став лауреатом районної літературної премії імені Власа Мизинця.

У цей час часто проводить екскурсії для іноземних делегацій, жителів краю. Спостерігаючи за занепадом музею, втратою багатьох речей із його експозицій, порушує питання про необхідність його відновлення перед керівниками району. Проблему вдалось зрушити з місця лише в кінці 1980-х років. Спільно з тодішнім начальником відділу культури В. Климовичем було розпочато роботи з відродження музейництва на Любомльщині.

Маючи досвід в організації музейної діяльності, Олександр Остапюк активно включився в питання оформлення експозиції, наповнення фондосховищ, формування тематичних колекцій та збірок. Особисто передає в музей підбірки історичних документів, наукову літературу, фотографії, предмети археології, нумізматики, боністики, металопластики та ін.

У 1993 році Олександр Остапюк почав працювати директором Любомльського краєзнавчого музею. З цього часу він остаточно вирішив присвятити себе музейній та історико-краєзнавчій роботі, продовживши справу життя свого батька.

Так, О. Остапюк проводить постійні експедиції по населених пунктах Любомльського і Шацького районів з метою виявлення, фіксації та передачі в музей предметів старовини, записує спогади місцевих жителів. Як результат музейний фонд поповнився тисячами нових експонатів, серед яких – археологічні матеріали, фотографії, документи, нагороди, побутові речі, етнографічний матеріал тощо.

Одним із напрямів діяльності в цей час стає обстеження православних і католицьких храмів краю. Завдяки Олександрові Дмитровичу в музеї створені колекції стародруків та іконопису, різьби по дереву, металопластики, церковних описово-статистичних документів.

З метою кращого вивчення минулого Любомльщини старан-

нями директора музею було організовано археологічні розкопки на теренах краю. У 1995 році розкопки на городищі X–XI ст. в урочищі «Шопи» поблизу міста Любомля під керівництвом М. Кучинка; у 1996–1997, 1999 роках розкопки на місці літописного м. Угровська – столиці князя Данила Галицького (керівник експедиції Ю. Мазурик), яке було локалізовано на території Любомльського району. У 2001 році Олександр Остапюк спільно з дослідником С. Панишком проводять археологічні розкопки в м. Любомль на городищі XIII–XIV ст. Музей поповнився сотнями предметів XII–XIV ст.

Самостійно директором музею проводились і проводяться археологічні розвідки, внаслідок яких на території краю виявлено більше понад 50 курганів та десятки поселень різних періодів.

Зусиллями Олександра Дмитровича в Любомльському краєзнавчому музеї було створено персональні фонди відомих уродженців краю – акторки Наталії Ужвій, дисидента Данила Шумука, краєзнавця Дмитра Остапюка, поета Власа Мизинця, художника Миколи Букатеви́ча, філолога Назарія Букатеви́ча, генерала Олександра Скіпальського, письменників Володимира Лиса та Ростислава Братуня, поета Василя Гея, художниці Валентини Михальської, етнографа Архипа Данилюка. Зібрані історичні та документальні матеріали про власників Любомля – князя Володимира Васильковича, гетьманів Івана Виговського, Павла Тетерю, Дмитра Корибута Вишневецького, графів Браницьких, відомих уродженців міста – агіографа Северина Любомльчика, посла сейму Василя Мохнюка, професора М. Бохона, артиста, професора С. Пікульського та ін.

Паралельно Олександр Остапюк працює над створенням інших колекцій. Сьогодні в музеї є значні збірки фотографій та документів з історії єврейської, польської та голландської общин на теренах краю, діяльності ОУН-УПА, підібрано великий етнографічний матеріал тощо. Окремо ним зібрані значні колекції нумізматики, фалеристики, філателії, філокартії, боністики, фотографії, які він увесь час поповнює зі свого приватного зібрання.

Ще одним із напрямів діяльності Олександра Дмитровича є науково-дослідницька робота. Він постійно бере участь в міжнародних, всеукраїнських та обласних історичних конференціях, працює в архівах та наукових бібліотеках Києва, Львова,

Житомира, Луцька. Сьогодні в його творчому доробку – 120 статей в наукових збірниках (з них 24 – у співавторстві), 85 краєзнавчих публікацій в районній та обласній газетах. Окрім цього, він – автор монографії «3 історії римо-католицьких парафій та польської общини Любомльщини на Волині» (Луцьк, 2012 р.), співавтор видання «Любомльщина. Історична, туристична, інвестиційно-приваблива» (Луцьк, 2011), упорядник численних буклетів та брошур, туристичних путівників. У 2001 та 2007 роках був ініціатором та організатором наукових конференцій в Любомлі. За весь час діяльності активно співпрацює з науковими інституціями та вченими з Польщі, Білорусії, Росії, України.

Протягом часу роботи в музеї налагодив зв'язки з вихідцями краю в Канаді, США, Польщі, Німеччині, Франції, Ізраїлі. Був делегатом II Всеукраїнського з'їзду краєзнавців України в 1996 році. Є головою Любомльського відділення Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України. Протягом 3-х скликань обирався депутатом Любомльської міської ради, член комісії з перейменування вулиць у місті. Нагороджений відзнакою «За заслуги перед містом».

За результатами роботи в музейній галузі був нагороджений численними відзнаками. У 2002 році йому присуджене звання лауреата обласної премії імені Миколи Куделі, в 2007 році нагороджений відзнакою Міністерства культури «За досягнення в розвитку культури і мистецтва», у 2009 році – отримав звання «Почесний краєзнавець України», в 2015 році йому присуджена премія імені Героя України Михайла Сікорського Національної спілки краєзнавців України. В 2013 році отримав звання «Заслужений працівник культури Польщі».

Сьогодні Олександр Остапюк популяризує історію рідного краю в республіканських, обласних та районних виданнях, активно працює у сфері пам'яткоохоронної справи, виступає консультантом при написанні статей, продовжує наукові дослідження з історії Любомльського і Шацького районів.

Юрій Фініковський

Література:

Остапюк О. Д. 3 історії римо-католицьких парафій та польської общини Любомльщини на Волині : іст.-краєзн. нарис / О. Д. Остапюк. – Луцьк : б. в., 2012. – 196 с.

Остапюк О. Волинські шляхи Болеслава Пруса / О. Остапюк ; Остапюк О. Р. А. Братунь (1927–1995) – відомий український поет і громадський діяч / О. Остапюк ; Остапюк О. 100-річчя від дня народження Василя Матчука (Власа Мизинця) (1907–1943) – відомого західноукраїнського письменника / О. Остапюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Любомль в історії України та Волині : матеріали XXV Волин. обл. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 16-й річниці Незалежності України, 720-й річниці першої писемної згадки міста Любомля і 800-й річниці першої писем. згадки Угровська, м. Любомль, 25 жовт. 2007 р. – Луцьк, 2007. – Вип. 25. – С. 275–278, 286–288, 289–292.

Остапюк О. Волинь – північна країна трипільської культури : з історії однієї знахідки / О. Остапюк // Волинський музей : історія і сучасність : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 80-річчю Волин. краєзн. музею та 60-річчю Колодяжен. літ.-мемор. музею Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – Вип. 4. – С. 519–522

Остапюк О. Городища на території Любомльського і Шацького районів / О. Остапюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Шацьке поозер'я у світовій та українській історії : матеріали XLV міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 2013. – Вип. 45. – С. 53–57.

Остапюк О. Давньоруські енкалпії у збірці Любомльського краєзнавчого музею / О. Остапюк, В. Савицький // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Християнство в історії і культурі Володимир-Волинського та Волині : матеріал XLVII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1025-й річниці Хрещення Київської Русі та першої писем. згадки про м. Володимир-Волинський, м. Луцьк – м. Володимир-Волинський, 19–20 черв. 2013 р. / ред. А. Силук. – Луцьк, 2013. – Вип. 47. – С. 126–137.

Остапюк О. Д. До ранньої історії Любомля / О. Д. Остапюк // Минуле і сучасне Волині : літописні міста і середньовічна культура : матеріали VIII Волин. обл. іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 1998. – С. 66–67.

Остапюк О. До 450-річчя першої писемної згадки про село Висоцьк Любомльського району / О. Остапюк // I Волинські обласні краєзнавчі читання, присвячені пам'яті Григорія Гуртового : матеріали I Волинських обл. краєзн. читань, присвяч. 90-річчю від дня народж. Григорія Гуртового, смт. Торчин, 26 груд. 2014 р.

/ відпов. за вип. А. Силюк ; ред. О. Трофімчук. – Луцьк, 2014. – С. 238–245.

Остапюк О. Дослідник Полісся Ю. В. Кухаренко : до 80-річчя з дня народж. / О. Остапюк // *Минуле і сучасне Волині й Полісся: край на межі тисячоліть : матеріали Х наук. іст.-краєзн. конф., яка відбулася у Старому Чорторийську, Маневичах, Четвертні та Нововолинську в 2000–2002 рр.* – Луцьк, 2002. – С. 248–250.

Остапюк О. З історії виготовлення пам'ятних відзнак Волинської єпархії / О. Остапюк // *Волинська ікона : дослідження та реставрація : матеріали XVII міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 21–22 жовт. 2010 р.* – Луцьк, 2010. – Вип. 17. – С. 192–196

Остапюк О. З історії виникнення герба м. Любомль і Любомльського району / О. Остапюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Любомль в історії України та Волині : матеріали XXV Волин. обл. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 16-й річниці Незалежності України, 720-й річниці першої писем. згадки міста Любомля і 800-й річниці першої писемної згадки Угровська, м. Любомль, 25 жовт. 2007 р.* – Луцьк, 2007. – Вип. 25. – С. 297–299.

Остапюк О. З історії євангелістсько-аугсбурзької общини в Любомльському повіті / О. Остапюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Камінь-Каширський в історії Волині та України : матеріали XX Волин. обл. наук.-практ. іст.-краєзн. конф., присвяч. 15-й річниці Незалежності України, 810-й річниці перш. писем. згадки м. Каменя-Каширського та 100-й річниці від дня народж. укр. літературознавця Євгена Шабліовського.* – Луцьк, 2006. – С. 192–194

Остапюк О. З історії католицьких парафій на Любомльщині / О. Остапюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Волинське Полісся та Маневиччина в європейській та українській історії : матеріали XXXVIII Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 20-річчю Незалежності України, смт. Маневичі, 13–14 трав. 2011 р.* / уклад. А. Силюк. – Луцьк, 2011. – Вип. 38. – С. 254–256.

Остапюк О. З історії Любомльського районного відділення національної спілки краєзнавців Волинської області / О. Остапюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Розвиток краєзнавства і краєзнавчої освіти на Волині : матеріали Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 25-річчю з часу створення Волин. обл. орг. Нац. спілки краєзнавців України, 20 листоп. 2014 р., м. Луцьк.* / упоряд. Г. Бондаренко, А. Силюк. – Луцьк, 2014. – Вип.

52. – С. 100–109.

Остапюк О. З історії римо-католицького монастиря Слуги Христа Царя в с. Машів Любомльського району / О. Остапюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сторінки воєнної історії Маневиччини та Полісся : матеріали XIX Волин. обл. наук.-практ. іст.-краєзн. конф., присвяч. 15-й річниці Незалежності України, 90-й річниці Брусиловського прориву та 100-й річниці від дня народження організатора партизанського руху на Волині Антона Бринського, 21–22 верес. 2006 р. – Луцьк, 2006. – Вип. 19. – С. 59–60.*

Остапюк О. З історії Різдва-Богородичної церкви с. Хворостів Любомльського району Волинської області / О. Остапюк ; Остапюк О. З історії Свято-Миколаївської церкви села Запілля Любомльського району Волинської області / О. Остапюк // *Волинська ікона : дослідження та реставрація : матеріали XVI міжнар. наук. конф., присвяч. 105-й річниці від дня народж. Павла Жолтовського, 70-й річниці утворення Волин. обл. та 810-й річниці Галицько-Волин. князівства, м. Луцьк, 4–5 листоп. 2009 р. – Луцьк, 2009. – Вип. 16. – С. 157–163, 206–215.*

Остапюк О. З історії Свято-Миколаївської церкви в селі Пульмо Шацького району / О. Остапюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сторінки історії Камінь-Каширщини : матеріали XXXVII Всеукр. іст.-краєзн. наук. конф., м. Камінь-Каширський, 27 жовт. 2010 р. – Луцьк, 2010. – Вип. 37. – С. 297–303.*

Остапюк О. З історії синагоги м. Любомль (до 500-річчя побудови) / О. Остапюк // *Старий Луцьк : наук.-інформ. зб ЛДІКЗ. – Луцьк : Терен, 2011. – Вип. VII. – С. 371–391.*

Остапюк О. З історії церкви Різдва Пресвятої Богородиці смт. Шацьк / О. Остапюк // *Волинська ікона : дослідження та реставрація : матеріали XIV міжнар. конф., м. Луцьк, 29–30 жовт. 2007 р. – Луцьк, 2007. – Вип. 14. – С. 106–112*

Остапюк О. З історії церкви с. Гуща Любомльського району / О. Остапюк // *Волинська ікона : дослідження та реставрація : матеріали XV міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 25–26 верес. 2007 р. – Луцьк, 2008. – Вип. 15. – С. 170–176*

Остапюк О. З історії церкви с. Полапи Любомльського району / О. Остапюк // *Волинська ікона: дослідження та реставрація : матеріали XIX міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 24–25 жовт. 2012 р. – Луцьк, 2012. – Вип. 19. – С. 195–199.*

Остапюк О. З історії церкви Св. Великомучениці Варвари в с. Острів'я Шацького району / О. Остапюк // Волинська ікона: дослідження та реставрація : матеріали XXI міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 16–17 жов. 2014 р. / ред. А. Силюк. – Луцьк, 2014. – Вип. 21. – С. 240–251.

Остапюк О. Из третьою дружиною польський король Владислав Ягайло познайомився у Любомлі / О. Остапюк // Минуте і сучасне Волині та Полісся. З історії національних меншин на Волині : матеріали Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. «Минуте і сучасне єврейської громади на Волині», 20–21 серп. 2013 р., смт. Маневичі та Міжнар. наук. конф. «Польська культура в контексті волинського тексту», 3–4 квіт. 2014 року, м. Луцьк / упоряд. А. Силюк. – Луцьк, 2014. – С. 172–175.

Остапюк О. Леся Українка на Любомльщині / О. Остапюк // Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової культури : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 140-річчю від дня народження Лесі Українки та 100-річчю з часу написання драми-феєрії «Лісова пісня», 24–25 лют. 2011 р., м. Луцьк, с. Колодажне на Волині. – Луцьк, 2011. – Вип. 4. – С. 58–61.

Остапюк О. Любомльська земля в період розпаду Польської держави / О. Остапюк // Минуте і сучасне Волині та Полісся. Сторінки воєнної історії краю : матеріали XXX Всеукр. наук.-практ. іст.-краєзн. конф., 24–25 берез. 2009 р., м. Луцьк. – Луцьк, 2009. – Вип. 30. – С. 154 – 156.

Остапюк О. Марки Волині / О. Остапюк // Минуте і сучасне Волині й Полісся: край на межі тисячоліть : матеріали X наук. іст.-краєзн. конф., яка відбулася у Старому Чорторійську, Маневичах, Четвертні та Нововолинську в 2000–2002 рр. – Луцьк, 2002. – С. 105–111.

Остапюк О. Матеріали з історії оподаткування населення Ратнівського староства у XVI столітті / О. Остапюк // Минуте і сучасне Волині та Полісся. Ратнівщина в історії України і Волині : матеріали XLII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., приуроч. 70-річчю Кортеліської трагедії 1942 року, смт. Ратно – с. Кортеліси, 20 вер. 2012 р. / ред. В. Сікачова ; відпов. за вип. А. Силюк, М. Михайлевич. – Луцьк, 2012. – Вип. 42. – С. 30–41.

Остапюк О. Мій батько / Остапюк О. // Роде наш красний : Волинь у долях краян і людських док. – Луцьк, 1999. – Т. III. – С. 432–452.

Остапюк О. Могильники поморської культури на території Любомльського району / О. Остапюк // Минуле і сучасне Волині й Полісся: край на межі тисячоліть : матеріали Х наук. іст.-краєзн. конф., яка відбулася у Старому Чорторийську, Маневичах, Четвертні та Нововолинську в 2000–2002 рр. – Луцьк, 2002. – С. 125–127.

Остапюк О. Пам'ятки лужицької культури на Волині / О. Остапюк, Г. Охріменко // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Місто Володимир-Волинський та Побужжя у світовій та українській історії. Успенський собор в історії міста Володимир-Волинського та України : матеріали 54 Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1000-річчю пам'яті київ. князя Володимира Великого та 860-й річниці початку будівництва Успен. собору, 23 жовт. 2015 р., м. Володимир-Влинський / упоряд. : А. Силук, В. Пикалюк. – Луцьк, 2015. – Вип. 54. – С. 25–30.

Остапюк О. Привілеї польських королів м. Володимира і підтвердження наданого попередниками Магдебурзького права / О. Остапюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олександр Цинкаловський і край : матеріали XXVII Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1020-ій річниці від першої писемної згадки про Володимира та 110-річчю від дня народження О. Цинкаловського, м. Володимир-Волинський, 22 лют. 2008 р. – Луцьк, 2008. – Вип. 27. – С. 78–87.

Остапюк О. Про діяльність «Просвіти» на території Любомльського району / О. Остапюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Сереховичі та Старовижівщина в історії України, Волині та Полісся : матеріали XXI Волин. обл. наук.-практ. іст.-краєзн. конф., присвяч. 15-й річниці незалежності України та 505-річчю першої писем. згадки про с. Сереховичі. – Луцьк, 2006. – Вип. 21. – С. 246–252.

Остапюк О. Про надання місту Горохову Магдебурзького права / О. Остапюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Рух опору тоталітарним і окупаційним режимам на теренах Волинської області. Горохівщина в історії України та Волині : матеріали XXXI Всеукр. наук.-практ. іст.-краєзн. конф., 14–15 трав. 2009 р., м. Луцьк – Горохів. – Луцьк, 2009. – Вип. 31. – С. 52–57.

Остапюк О. Про надання Магдебурзького права місту Олика / О. Остапюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Старовижівщина з глибини століть : матеріали XXVIII Волин. обл. іст.-кра-

езн. наук. конф., присвяч. 17-й річниці Незалежності України та 500-річчю першої писем. згадки про Стару Вижівку та Нову Вижву. – Луцьк, 2008. – Вип. 28. – С. 327–331.

Остапюк О. Про підтвердження надання Магдебурзького права і привілеї м. Ковеля / О. Остапюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині: матеріали ХХІХ Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 490-й річниці надання Ковелю Магдебурзького права. м. Ковель, 5–6 груд. 2008 р.* – Луцьк, 2008. – С. 134–148.

Остапюк О. Про спробу запровадження унії східного обряду на території Любомльського повіту / О. Остапюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Камінь-Каширський в історії Волині та України: матеріали ХХ Волин. обл. наук.-практ. іст.-краєзн. конф., присвяч. 15-й річниці Незалежності України, 810-й річниці перш. писем. згадки м. Каменя-Каширського та 100-й річниці від дня народж. укр. літературознавця Євгена Шабліовського.* – Луцьк, 2006. – Вип. 20. – С. 206–207.

Остапюк О. Про створення і діяльність Любомльського краєзнавчого музею / О. Остапюк // *Волинський музей: історія і сучасність: наук. зб.* – Луцьк, 1999. – Вип. II. – С. 72–74.

Остапюк О. Унікальна знахідка доби пізнього палеоліту – раннього мезоліту / О. Остапюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Любомль в історії України та Волині: матеріали ХХV Волин. обл. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 16-й річниці Незалежності України, 720-й річниці перш. писем. згадки м. Любомля і 800-й річниці перш. писем. згадки Угровська.* – Луцьк, 2007. – Вип. 25. – С. 13–15.

Остапюк О. Це було на Волині. Про події Вітчизняної війни 1812 року / О. Остапюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Україна та Волинь у наполеоновських війнах: матеріали ХLІ Міжнар. іст.-краєзн. конф., присвяченої 200-річчю війни 1812 року, 11–12 трав. 2012 р., м. Луцьк / упоряд. А. Силюк, О. Златогорський.* – Луцьк, 2012. – Вип. 41. – С. 178–182.

Остапюк О. О. Любомльський краєзнавчий музей / О. О. Остапюк // *Яровиця.* – 2014. – № 1/2. – С. 167–168.

* * *

Вернидубов О. Родина Остапюків – фундатори Любомльського краєзнавчого музею / О. Вернидубов, Л. Криштапюк // *Ми-*

нуле і сучасне Волині та Полісся : Любомль в історії України та Волині : матеріали ХХV Волин. обл. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 16-й річниці Незалежності України, 720-ій річниці перш. писем. згадки м. Любомля і 800-ій річниці перш. писем. згадки Угровська. – Луцьк, 2007. – Вип. 25. – С. 186–189.

Головачук С. Експонатів – багато, приміщень – мало / С. Головачук // Волин. газ. – 2011. – 21 квіт. – С. 10.

Думська С. Музейний привид / С. Думська // Волин. газ. – 2014. – 29 трав. – С. 4.

Лис В. Перстень з тризубом із легендарного Угровська / В. Лис // Волинь. – 1999. – 26 січ. – С. 3.

Луговий М. На стародавніх картах – історія Любомля / М. Луговий // Наше життя. – 2007. – 22 берез. – С. 2.

Людина року Любомльщини // Наше життя. – 2014. – 4 січ. – С. 2.

Музей – це доля краю // Новий погляд. – 2016. – 19 трав. – С. 4.

Хвас В. Відданий син свого краю / В. Хвас // Наше життя. – 2014. – 25 груд. – С. 2.

Хвас В. Відданий справі батька / В. Хвас // Наше життя. – 2007. – 5 трав. – С. 2.

Хвас В. Дім, де живе історія / В. Хвас // Наше життя. – 2009. – 3 січ. – С. 3.

Хвас В. Духовний центр краю / В. Хвас // Наше життя. – 2001. – 17 трав. – С. 1.

Хвас В. Жити, діяти і йти у завтра з надією: 28 травня Любомльському краєзнавчому музею – справжній скарбниці історії рідного краю – 40 / В. Хвас // Наше життя. – 2013. – 23 трав. – С. 3.

Хвас В. Ювілей у колі друзів / В. Хвас // Наше життя. – 2014. – 11 січ. – С. 5.

* * *

Криштапюк Л. 28 травня 40 років від часу відкриття Любомльського краєзнавчого музею (1973) / Л. Криштапюк // Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2013 рік / упр. культури і туризму Волин. ОДА, Волин. краєзнав. музей, Волин. ДОУНБ ім. Олени Пчілки. – Луцьк, 2013. – С. 62–65.

Силюк А. Остапюк Олександр Дмитрович / А. Силюк // Краєзнавці України : сучас. дослідн. рідн. краю : довідник – Київ ; Кам'янець-Подільський, 2003. – Вип. 1. – С. 239.

Червень

5-6 червня

90 років від часу проведення

Українського церковного з'їзду у Луцьку (1927)

Церковний з'їзд у Луцьку відбувся 5–6 червня 1927 року. Головною причиною його скликання було прагнення української інтелігенції українізувати Православну церкву Польщі, змінити мову богослужіння з церковнослов'янської на українську, змінити частину духовенства на українців. Конфлікт у суспільстві був викликаний тим, що більшість єпископів та інших служителів церкви були прихильниками тих церковних традицій, які були закладені Російською православною церквою. Більшість же парафіян складали українці – 70 %. Постало питання про наближення церкви до народу. Цей процес очолив Арсен Васильович Річинський, громадський діяч, лікар який мав також освіту священика.

Підготовка до з'їзду розпочалася у 1926 році. В грудні А. Річинський, П. Доманицький та Є. Петриківський від імені українського православного населення Волині звернулися до Міністра віросповідань і освіти з проханням дозволити проведення з'їзду представників православних українців 7 квітня 1927 року. 7 лютого 1927 р. А. Річинський звернувся до глави Православної церкви в Польщі, Варшавського митрополита Діонісія з проханням благословити на скликання у м. Луцьку Українського Православного церковного з'їзду духовенства та мирян за участю митрополита або кого-небудь з єпископів.

26 лютого 1927 року Синод церкви визнав намічений у Луцьку з'їзд «у церковному відношенні недоцільним і непотрібним» й наказав «духовенству не осмілюватися бути присутнім на Луцькому з'їзді під страхом канонічної відповідальності та брати участь у його роботі».

Проте ухвала Св. Синоду не зупинила ініціаторів з'їзду. У Володимирі-Волинському був створений комітет з 17-ти осіб, котрі представляли 9 міст Волині й Полісся, якому було доручено організаційну роботу з підготовки й проведення церковного з'їзду. Участь у його підготовці взяли українські громадські організації. Особливо помітну роль тут відіграли філії «Просвіти». При її повітових управах створювалися церковні комітети, які роз-

силали відозви до населення, де роз'яснювали зміст і завдання майбутнього з'їзду.

Організаторам з'їзду вдалося домогтися дозволу від світської влади на його проведення. Отже, вони вирішили не підпорядковуватися постанові Синоду.

Церковний з'їзд відбувся 5–6 червня 1927 р. в Луцьку. На нього прибуло 565 умандатованих делегатів від усіх повітів Волині, Полісся, Холмщини й Підляшшя. Зокрема, 110 делегатів від Луцького повіту, 97 – від Дубенського, 69 – від Рівненського, 61 – з Ковельського, 38 – з Володимирського, 25 – від Крем'янецького, 27 – з Костопільського, 21 – від Здолбунівського, Горохівський повіт мав 11 делегатів, Полісся – 18, Холмський – 4 особи, Любомльський – 3 особи. Крім того, було до 200 гостей і 8 послів Сейму та Сенату. Присутніми були Волинський віце-воєвода і Луцький староста. Головував на з'їзді І. Власовський. У президії працювали: посол Козубський Б., Річинський А., Соловій В., Тележинський М., Ковпаненко Д., Рочняк А., Гаврилюк І. і пані Тишецька. На з'їзді були заслухані такі доповіді: «Сучасний стан церковно-релігійного життя українського православного населення Польщі» та «Справа канонічного внутрішнього устрою Православної Церкви в Польщі» (проголосив А. Річинський); «Задоволення релігійних потреб українського православного населення в справах»: а) Служби Божої (А. Річинський); б) науки релігії в церкві, школі і поза школою (П. Артем'юк); в) книг богослужбових і релігійно-моральної преси (І. Власовський); г) комплектування священників, дяків і диригентів (В. Ковпаненко); «Справи церковної господарки» (І. Власовський). Після гострих дискусій були прийняті ухвали про надання Православній церкві у Польщі українського національного характеру та її українізацію. Перед Синодом Православної церкви у Польщі були поставлені вимоги про призначення на православні кафедри у Луцьку, Володимир-Волинському і Кременці єпископів-українців і комплектування священників, дяків і диригентів хорів з числа українців. З'їзд висловив протест проти репресій щодо священників, які підтримували українізацію церкви.

Для виконання цих рішень був створений Український церковний комітет, до якого ввійшли представники з усіх повітів Волині, Південного Полісся, Холмщини і Підляшшя. Його очолив А. Річинський. Комітет проводив повітові і окружні церков-

но-народні з'їзди, плебісцити про мову богослужінь. 572 сільські громади Волинської єпархії звернулися з вимогою проведення богослужінь українською мовою.

Синод Православної церкви у Польщі у відповідь на Луцький з'їзд скликав 16–17 червня 1927 року у Почаєві альтернативний з'їзд. Склад делегатів формувався таким чином, що серед учасників не було жодного прихильника українізації церкви. Відповідно були прийняті рішення про збереження церковнослов'янської мови в церковному житті і неканонічність вибору за етнічною ознакою духовенства.

Під потужним тиском громадськості у серпні 1928 року митрополит Діонісій змушений був дозволити відправляти літургію за бажанням населення національною мовою.

Оксана Важатко

Література:

Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. Т. IV. Ч. II. : репринт. вид. – Київ, 1998. – 415 с.

Про Український церковний з'їзд – с. 39–51.

Рожко В. Є. Відродження Української Православної церкви на Волині (1917–2006 рр.) : іст.- краєзн. нарис / В.Є. Рожко ; ред. Т. Демчук. – Луцьк : Волин. кн., 2007. – 346 с.

Про Український церковний з'їзд – с. 75–89.

Альошина О. Роль Арсена Річинського в роботі Церковного комітету / О. Альошина // Матеріали VIII Міжнародних Річинських читань до 120-річчя з дня народження Арсена Річинського : наук. зб. / ред.: А. Колодний, П. Мазур. – Київ ; Кременець, 2012. – С. 124–131.

Войтюк Н. Поборники українського православ'я на Волині (Никанор Абрамович, Арсен Річинський, Афанасій Робітницький) / Н. Войтюк // Минувле і сучасне Волині та Полісся. Християнство в історії і культурі Володимир-Волинського та Волині : матеріал XLVII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1025-й річниці Хрещення Київської Русі та першої писемної згадки про м. Володимир-Волинський, м. Луцьк–м. Володимир-Волинський, 19–20 черв. 2013 р. / ред. А. Силюк. – Луцьк, 2013. – С. 17–31.

Крालюк П. М. Аристократ духу / П. М. Крालюк // Крालюк П. М. Любомудри Володимирії / П. М. Крालюк. – Луцьк, 2010. – С. 93–166.

Кучерепа М. Арсен Річинський – діяч українського церковного руху на Волині / М. Кучерепа // Інтелектуальна еліта Волині. – Луцьк, 2012. – С. 114–126.

Кучерепа М. Український національно-церковний рух волинян у Православній Церкві в 1921–1939 рр. / М. Кучерепа // Православна Церква в сучасному суспільстві: проблеми та перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Волин. православ. богослов. акад. УПЦ КП. – Луцьк, 2014. – С. 51–63.

Кучерепа М. Український православний церковний з'їзд у Луцьку (1927 р.) / Кучерепа М. // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Луцька міська громада: історія, традиції, люди : матеріали ХХVI Волин. обл. наук.-іст.-краєзн. конф., присвяч. 16-й річниці Незалежності України, 510-й річниці надання м. Луцьку Магдебурзького права і 390-й річниці створення Луцького православного братства, м. Луцьк, 9–10 листопада 2007 р. / упоряд.: Г. Бондаренко, А. Бондарчук, А. Силук. – Луцьк, 2007. – Вип. 26. – С. 97–100.

Мельник Р. Луцький церковний з'їзд 1927 року / Р. Мельник // Історія та сучасність православ'я на Волині. : матеріали V наук.-практ. конф. 11 листоп. 2014 р. – Луцьк, 2014. – С. 132–136.

Ткачук В. В. Національно-церковний рух православних українців Волині в міжвоєнний період (1921–1939 рр.) / В. В. Ткачук // Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє. – Луцьк, 2010. – Т. 1. – С. 87–88.

Альошина О. Участь Арсена Річинського у Русі за українізацію православної церкви / О. Альошина // Мандрівець. – 2010. – № 3. – С. 28–31.

Дрозд В. Арсеній Річинський – волинський церковний діяч / В. Дрозд // Волин. благовісник. – 2013. – № 1. – С. 207–220.

Кучерепа М. Український православний церковний з'їзд / М. Кучерепа // Нар. трибуна. – 1992. – 24 черв.

Пясецький В. Церковний з'їзд на Волині / В. Пясецький // Нар. трибуна. – 1991. – 18 верес.

Стоколос Н. Арсен Річинський і боротьба за українізацію Православної церкви на Волині / Н. Стоколос // Людина і світ. – 1998. – № 2. – С. 33–37.

Штинько В. Вистраждана віра: 70 років тому на Волині відбувся з'їзд Української автокефальної церкви / В. Штинько // Волинь. – 1997. – 12 черв.

14 червня

**250 років «Торчинському маніфесту» –
пам'ятці суспільної думки напередодні Коліївщини
(1767)**

У багатьох працях з історії України та навіть всесвітньої зустрічаються документи, які мають безпосередній зв'язок з Волинню. Одним з них є «Торчинський маніфест». Назва його походить від населеного пункту, в якому він був знайдений, а саме в Торчині на Волині. А сталося це недільного дня 14 червня 1767 року. Саме тоді після закінчення ярмарку міська охорона зі своїм сотником, обходячи майдан, зненацька натрапила на великі згортки паперу, густо списані коричневим чорнилом. Зміст їх змусив господарів Торчина відправити знахідку луцьким повітовим властям, а звідти – в королівський двір. Написання і розповсюдження цього документа було не випадковим, а зумовлено подіями того часу, коли державна машина Польщі з усім її адміністративним, військовим, поліцейським, судовим апаратами спрямовувала свої сили проти економічних, національних і релігійних прав та свобод корінного населення Правобережної України, українському селянству нічого не лишалося, як відповісти на жорстоку тиранію дідичів, польського чиновництва, католицького кліра. Протягом всього XVIII ст. Річ Посполиту потрясали безперервні гайдамацькі рухи й визвольні повстання, головними гаслами яких були ліквідація відробіткової ренти, юридичного права на життя і працю залежних селян, свобода віросповідань, відновлення системи самоврядування.

«Торчинський маніфест» адресувався правлячим колам, панам-землевласникам як останнє попередження про припинення дикої свавілля польської шляхти. Хто був автором документу – невідомо, проте деякі дослідники припускають, що він належав таємній повстанській організації, причетній згодом до підготовки Коліївщини (1768 р.). Текст його написаний польською та українською мовами. В даному маніфесті критикується монопольне право шляхти на земельну власність і малюється жахлива картина безпорадного становища більшості селянства. Від імені селянства в тексті подаються шокуючі людський розум картини безправного становища українського хлібороба, який за свою щоденну роботу на поміщика, отримує єдину нагороду: «диба, колодки, ланцюги, батоги, різки та інші знаряд-

дя катування». Крім того, «його не тільки мучать, обкрадають, дарують, продають, віддають в оренду євреям, але і доводять до повного розорення».

Польське панство, створивши нестерпне життя своїм підданим, не задумувалося, що саме від селянства залежить економічний добробут і держави, і поміщиків: «Згадайте, хто годував ваших батьків, – йдеться в маніфесті, – ніхто інший, як общинники, котрих ви називаєте холопами. Звідки все, що ви маєте, як не від них, в кому надія на багатство ваших дітей, як не в нас (в селянах – авт.) і в наших синах... Подумайте про країну, яку ви можете розорити, подумайте про свою родову честь, якою ви чванитесь». Дісталось в «Маніфесті» і духовенству, яке «дере за треби так, ніби тільки на нього працюють», «подумайте... попи, про святість олтарів, до котрих ви наближаєтеся, щоб поживитися плодами нашої праці». І євреям, які посилають до заборгованих селян судових виконавців і забирають «останнє майно». У цьому документі містилися вимоги скасувати особисту залежність селян як насильство над природною рівністю людей, надати їм спадкове право на землю, що на ній вони сидять, права користуватися лісом, відходу від панів за наявності заступника замість себе, ліквідувати обов'язкові служби в панській садибі, обмежити підводну повинність і сторожу, зменшити панщину до трьох днів на тиждень. У «Маніфесті» наполягалось також на необхідності допустити селян до участі в органах самоврядування, до військової служби. У разі невиконання вимог звучала погроза смертельної боротьби з визискувачами й нагадувалось про часи Богдана Хмельницького та інші рухи, які знову можуть спалахнути і зрівняють усі суспільні стани. У документі відчувається попередження: «Це все не жарт і написано не для розваги нашої. Вибирайте самі – або ви трохи поступитесь на нашу користь, або ми знайдемо спосіб оборонити себе. У нашому пригніченому становищі, у тому ганебному невільництві, в якому перебуваємо, бог не зробив нас боягузами. Ми знайдемо союзників усюди, куди б не звернулися».

Відтак «Горчинський маніфест» був полум'яним заклик до боротьби проти гнобителів та за покращення своєї долі. Автор вдавався до емоційно психологічних засобів впливу на польське шляхетство і урядовців – декілька разів у маніфесті прозвучало попередження про готовність народу піднятися на визволь-

не повстання. За нелюдське, жорстоке ставлення до хліборобів, застерігає автор, проти шляхти підніметься селянська «коса» і «сокира» і вона відчує, як може «діяти вогнем і мечем рука, котру називають хлопською».

Уся польська шляхта, сейм були дуже налякані цим документом. Ними було написано дві відповіді на «Торчинський маніфест». Одна з них містила погрози кривавої розправи майбутнім повстанцям. Інша відрізнялась своїм змістом, оскільки містила пункти про обмеження шляхетської сваволі. Та це вже не могло принести заспокоєння у суспільстві. У 1768 році вибухнуло велике національно-визвольне повстання проти польського гніту під назвою Коліївщина, передгрозям якого був «Торчинський маніфест».

Алла Сахнюк

Література:

Гуртовий Г. Торчин у цифрах і фактах : 2-ге вид., доп. та змінене / Г. Гуртовий. – Луцьк : Волин. обл. друк, 2011. – 32 с.

Про «Торчинський маніфест» – с. 20.

Бедь М. Торчинський маніфест – важливий документ з історії життя селянства на Волині середини I другої половини XVIII століття / М. Бедь, Скавронський П. // *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині : матеріали XII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф.* – Луцьк, 2003. – Ч. 1. – С. 294–295.

Гуртовий Г. Маніфест волі / Г. Гуртовий // Гуртовий Г. Торчин – передзвін віків : іст.-краєзн. нариси / Г. Гуртовий. – Луцьк, 2003. – С. 52–55.

Гуртовий Г. Торчинський маніфест – передгрозя Коліївщини / Г. Гуртовий // Гуртовий Г. Волинь – край козацький : іст.-краєзн. нариси / Г. Гуртовий. – Луцьк, 2009. – С. 254–259.

Гуртовий Г. О. Торчинський маніфест / Г. О. Гуртовий // *Волинський календар*, 1992. – Луцьк, 1991. – С. 41.

Гуртовий Г. Документ мужності волинян / Г. Гуртовий // *Слава праці.* – 1988. – 7 лип.

Гуртовий Г. Маніфест братерства / Г. Гуртовий // *Рад. Волинь.* – 1967. – 16 черв.

Гуртовий Г. Маніфест жаданої волі / Г. Гуртовий // *Слава праці.* – 1997. – 25 черв.

Гуртовий Г. Торчинському маніфесту – 240 років / Г. Гуртовий // Слава праці. – 2007. – 12 черв.

У ці дні колись: після ярмарку у Торчині маніфест знайшли // Волинь. – 2001. – 14 черв.

***

Гайдай Л. І. «Торчинський маніфест» 1767 / Л. І. Гайдай // Гайдай Л. І. Історія України: персоналії, терміни, назви і поняття (1648–1917) : навч. посіб.–коментар / Л. І. Гайдай. – Луцьк, 2008. – Т. 2 (О–Я). – С. 268.

«Торчинський маніфест» // Радянська енциклопедія історії України. – Т. 4. – Київ, 1972. – С. 285.

17 червня

75 років від дня народження О. Г. Ковальчук (1942) – заслуженого вчителя України, громадського діяча

Олеся Григорівна Ковальчук — володарка ордена Княгині Ольги третього ступеня (2012 р.), лауреат обласної мистецької премії імені Агатангела Кримського та премії імені Бориса Грінченка Всеукраїнського товариства «Просвіта», нагороджена медалями «15 років Незалежності України» та «25 років Незалежності України», численними почесними грамотами Волинської обласної ради та Волинської обласної державної адміністрації.

За солідним переліком вагомих відзнак – потужна робота невтомною працівниці на ниві національної освіти, культури, громадського життя нашого краю.

Народилася 17 червня у с. Томахів Гоцанського району Рівненської області. У 1962–1966 роках навчалася на історико-філологічному факультеті Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки. У студентські роки була не лише лідером молодіжного наукового товариства, а й долучилася до руху опору дисидентів-шістдесятників. Стійкі антикомуністичні переконання склалися з раннього дитинства, яке припало на час розправи НКВД із повстанським рухом, депортацій до Сибіру, насильницької колективізації. У вирі національно-визвольної боротьби за незалежність України загинули і були репресовані чи не всі молоді чоловіки родини Олесі Григорівни. Ці трагічні реалії значним чином посприяли визначенню з майбутньою

професією. Проте дочці загиблого борця за Україну також не легко довелося виборювати місце під українським небом.

Під час брежньовських політичних репресій проти української інтелігенції ще студенткою зазнала переслідувань і принижень, була виключена з комсомолу.

У 1966–1977 роках працювала учителем української мови і літератури Ворокомлівської СШ Камінь-Каширського району, продовжила освітню діяльність у ЗОШ I–III ступеня с. Жидичин Ківерцівського району (1977–2012 р.р.). Упродовж 25 років, аж до набуття нашою державою незалежності, зазнавала морального тиску і нагляду як «неблагонадійна». Попри постійне шантажування при схиланні до співробітництва з органами КДБ не поступилася обраною позицією, хоча це й перекреслило шлях наукової і творчої кар'єри.

Усупереч непростим обставинам вона стала помітною особистістю в українському освітянському просторі. Її інтелектуальна потуга, широка обізнаність і проникливий розум прислужилися і національній школі, і нашому громадянству загалом. Як педагог-новатор, з 1968 року Олеся Григорівна співпрацює з науково-методичним виданням Міністерства освіти і науки «Дивослово», є постійним членом редколегії видання, в якому видрукувала десятки науково-методичних статей. Її фахові дослідження, посібники для вчителів стали взірцем професіоналізму для вчителів-словесників. Важливою справою стало й написання розділу «Знамено честі українства», уміщеного в книзі «Національний пантеон «Козацькі могили» (2003).

У 1968–2016 роках вела курс лекцій при Волинському інституті післядипломної освіти як позаштатний лектор-методист. Вагому педагогічну результативність з року в рік засвідчувала в роботі з обдарованими дітьми при Волинській обласній Малій академії наук. За її експертною оцінкою зверталися відомі науковці, автори шкільних підручників.

Повсякчас задіяна і у культуротворчому та суспільному житті села Жидичин. Чверть століття перебуваючи на посаді заступника директора місцевої школи з навчально-виховної роботи, організувала тут створення та функціонування етнографічної кімнати «Берегиня». Особлива її заслуга в тому, що школу в 2006 році було визнано лауреатом Всеукраїнського конкурсу «100 кращих шкіл України» в номінації «Школи – соціокультурний

центр села».

І хоча вже певний час не числиться в офіційних освітянських структурах, у громадській роботі присутність О. Г. Ковальчук є важливою: плідно працює як член Волинської обласної організації Всеукраїнського жіночого товариства імені Олени Теліги (заступник голови), член Волинської крайової організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Г.Шевченка (член ради) та учасник багатьох медійних проєктів. Високо оцінює громадськість краю її внесок у відзначення знаменних дат і подій національно-просвітницького характеру, зокрема ювілеїв Олени Теліги, Степана Бандери, Тараса Шевченка, Лесі Українки. Її слово – містке, влучне, актуальне і мудре – часто звучить на велелюдних зібраннях з нагоди пошанування національних світочів, до нього прислухаються журналісти, громадсько-політичні діячі, освітяни й науковці.

Вагомим зусиль Олеся Григорівна докладає до утвердження престижності і культури української мови: виступає з лекціями відповідної тематики в учнівських і студентських аудиторіях, на радіо, телебаченні, веде рубрику «В обороні рідного слова» у Ківерцівській районній газеті «Вільним шляхом».

Значний резонанс викликають її публікації роздумів патріотичного та морально-етичного спрямування в обласній газеті «Волинь-нова», за що 2014 року О. Г. Ковальчук удостоєна звання лауреата обласної журналістської премії імені Полікарпа Шафети. У масштабних рубриках «Суботня розмова», «А ви як думаете», «Погляд» та інших лише останнього часу видрукувані такі статті просвітницько-патріотичного змісту, як «Плуга перти – не горло дерти», «Щоб далі йти дорогою одною», «У чому сила патріотизму», «Про місійну роль Шевченка в долі України», «Бандерівський край рятував від голоду не тільки Україну» тощо. Знана ювілярка і як автор гострих публіцистичних виступів у інтелектуально-потужних виданнях «Слово Просвіти», «День», «Літературна Україна». Свідок непересічного літературного таланту – її поетична збірка «Барвінок у снігу» (2008 р.), вірші з якої стали відлунням духовної неволі і боротьби українців за своє визволення, свідченням гідності і честі людини, готової до самопожертви заради найсвятішого: свого народу, його високих ідеалів.

На матеріалі біографії ювілярки у 2006 році Волинською дер-

жавною телекомпанією створено документальний фільм «На пошук ідеалу», що посів призове місце у Всеукраїнському конкурсі документальних фільмів.

Багатогранна особистість О. Г. Ковальчук є взірцем для молодого покоління.

Ніна Горик

Література:

Ковальчук О. Г. Барвінок у снігу : поезія / О. Г. Ковальчук. – Луцьк : Терен, 2008. – 100 с.

Ковальчук О. Г. На вервечках червоного сонця ; Вереснева повінь ; На спомин наставника ; Тарасова свіча сова свіча / О. Г. Ковальчук // Світязь : альм. Волин. обл. орг. Нац. спілки письмен. України. – Луцьк, 2008. – Вип. 14. – С. 33–38.

Ковальчук О. Г. Нам треба голосу Тараса / О. Г. Ковальчук // Світязь : альм. Волин. обл. орг. Нац. спілки письмен. України. – Луцьк, 2010. – Вип. 1/16. – С. 56–61.

Ковальчук О. Поезія / О. Ковальчук // Перевесло : антологія. – Луцьк, 2001. – Т. 1. – С. 73–87.

Ковальчук О. Г. А ви святкуєте день вдячності землі? / О. Г. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2006. – 18 листоп.

Ковальчук О. Г. Батьки як учителі мови // О. Г. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2008. – 22 серп. – С. 7.

Ковальчук О. Г. Болить моє слово / О. Г. Ковальчук // Дивослово. – 2000. – № 4. – С. 65.

Ковальчук О. Г. Великій мові – велика шана / О. Г. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2007. – 24 лют.

Ковальчук О. Г. Весна 1966-го ; облуда / О. Г. Ковальчук // Наша віра. – 2008. – № 5. – С. 3.

Ковальчук О. Г. Вінок любові : сценарій літ.-муз. комп. : до дня народж. Лесі Українки / О. Г. Ковальчук // Пед. пошук. – 2012. – Вип. 1. – С. 52–55.

Ковальчук О. Г. «Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив» : літ.-муз. композиція, присвячена 100-річчю від дня народження Олени Теліги / О. Г. Ковальчук // Дивослово. – 2006. – № 7. – С. 30–35.

Ковальчук О. Г. «20 років тому ми вже зробили дурницю – перевели сина в українську школу» / О. Г. Ковальчук // Волинь-нова. – 2012. – 22 верес. – С. 5.

Ковальчук О. Г. Застав немудрого молитися , то він і лоба поб'є / О. Г. Ковальчук // Волинь-нова. – 2014. – 18 берез. – С. 10.

Ковальчук О. Г. Знать, від Бога і голос той, і ті слова / О. Г. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2009. – 7 листоп. – С. 5.

Ковальчук О. Г. Є мова – є нація / О. Г. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2010. – 22 трав.

Ковальчук О. Г. І стилос, і стилет / О. Г. Ковальчук // Дивослово. – 2002. – № 5. – С. 51–53.

Ковальчук О. Г. Кризь призму міжнародного дня грамотності / О. Г. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2009. – 3 жовт. – С. 5.

Ковальчук О. Г. Куди ведуть нас аморальність і бездуховність? / О. Г. Ковальчук // Волинь-нова. – 2009. – 5 груд. – С. 7.

Ковальчук О. Г. Леся Українка: як нам стати народом успішним? / О. Г. Ковальчук // Волинь-нова. – 2016. – 25 лют. – С. 9.

Ковальчук О. Г. Лицарі, гідні всенародної вдячності : в обороні рідного слова / О. Г. Ковальчук // Вільним шляхом. – Вільним шляхом. – 2008. – 3 січ.

Ковальчук О. Г. Лірична героїня Олени Теліги – хто вона? / О. Г. Ковальчук // Укр. мова й літ. в серед. шк., гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2000. – № 2. – С. 105–112.

Ковальчук О. Г. Морально творча місія недільної школи / О. Г. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2006. – 13 січ.

Ковальчук О. Г. «Мусила щодня писати Сталіну вдячні листи...» : 60 років тому у селі Волинському не стало ненависного тирана / О. Г. Ковальчук // Волинь-нова. – 2013. – 5 берез. – С. 1, 3.

Ковальчук О. Г. «Мудрість» страуса – не для переможців / О. Г. Ковальчук // Волинь-нова. – 2015. – 13 січ. – С. 6.

Ковальчук О. Г. Наймудріший учитель мови – народ / О. Г. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2012. – 10 листоп. – С. 2.

Ковальчук О. Г. Назавжди серед шляхетних духом / О. Г. Ковальчук // Полісся. – 2014. – 19 квіт. – С. 7.

Ковальчук О. Г. Незгасна енергетика педагогічного мистецтва В. В. Фещака / О. Г. Ковальчук // Пед. Пошук. – 2016. – № 1 (89). – С. 77–79.

Ковальчук О. Пам'ятати про силу слова / О. Г. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2007. – 31 берез.

Ковальчук О. Педагогічний сонет ; Учительська доля ; Коли співає Матвієнко Ніна / О. Ковальчук // Укр. мова і літ. в шк. – 1987. – №. 1. – С. 59.

Ковальчук О. Поезії / О. Ковальчук // Терен : літ.-мистец. журн. – Луцьк, 2004. – Ч. II. – С. 15–17.

Ковальчук О. Г. Після двох років війни з Росією зі шкільної програми виключили ... «Великий льох» Шевченка / О. Г. Ковальчук // Волинь-нова. – 2016. – 30 черв. – С. 7.

Ковальчук О. Г. Плуга перти – не горло дерти / О. Г. Ковальчук // Волинь-нова. – 2014. – 1 лип. – С. 7.

Ковальчук О. Самоцінність Шевченкового слова / О. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2014. – 15 лют. – С. 9.

Ковальчук О. Своім життям дав крила Героям Майдану / О. Ковальчук // Волинь-нова. – 2014. – 1 трав. – С. 1, 2, 9.

Ковальчук О. Г. У Волинських лісах / О. Ковальчук // Регіон бандерівський. – 2014. – № 1. – С. 37.

Ковальчук О. У тенетах холуйства / О. Ковальчук // Волинь-нова. – 2009. – 28 берез. – С. 5.

Ковальчук О. У чому сила патріотизму? / О. Ковальчук // Волинь-нова. – 2012. – 17 берез. – С. 7.

Ковальчук О. Українська – мова любові і єднання / О. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2010. – 20 лют.

Ковальчук О. Г. Хочеш бути патріотом? Почни з мови.../ О. Г. Ковальчук // Волинь-нова. – 2015. – 12 листоп. – С. 5.

Ковальчук О. Чи вміємо і хочемо чути наших пращурів / О. Ковальчук // Волинь-нова. – 2012. – 23 лют. – С. 6.

Ковальчук О. Чи дбаємо ми про майбутнє рідної мови? / О. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2013. – 9 листоп. – С. 5.

Ковальчук О. Чи дбають «патріоти» про гідне завтра державної мови / О. Ковальчук // Слово Просвіти. – 2015. – 3–9. – С. 9.

Ковальчук О. Чи ми хочемо бути дітьми України? / О. Ковальчук // Волинь-нова. – 2013. – 30 берез. – С. 5.

Ковальчук О. Чи не пора оголосити війну хамові? / О. Ковальчук // Волинь-нова. – 2007. – 15 груд. – С. 5.

Ковальчук О. Чому старість не радість? / О. Ковальчук // Волинь-нова. – 2012. – 8 груд. – С. 7.

Ковальчук О. Чому сьогодні бояться співати «Заповіт» / О. Ковальчук // Волинь-нова. – 2013. – 7 берез. – С. 2.

Ковальчук О. Щоденний екзамен на патріотизм / О. Ковальчук // Волинь-нова. – 2008. – 9 лют. – С. 9.

Ковальчук О. Якщо без лицемірства і спекуляції... / О. Ковальчук // Вільним шляхом. – 2006. – 23 груд.

***

Золоті сторінки Волинського Національного університету імені Лесі Українки. Випускники / укладач. І. Констанкевич, Н. Грінчук, Л. Пухер ; ред. І. Коцан. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 147 с.

Про О. Г. Ковальчук – с. 67.

Перлини педагогічної мудрості / уклад. Н. М. Кот. – Луцьк : Волин. ін.-т після диплом. пед. освіти, 2007. – 108 с.

Бубенщикова О. Вона не вчила бути «стукачами» / О. Бубенщикова // Волин. газ. – 2006. – 5 жовт. – С. 12.

Волинянці присвоїли премію // Рідне місто. – 2011. – 10 лют. – С. 2.

Лис В. Правдиве слово Лесі Ковальчук / В. Лис // Волинь-нова. – 2008. – 21 черв. – С. 7.

Михальчук О. «Доля вибрала Вас моїм ангелом-охоронцем» / О. Михальчук // Волинь-нова. – 2016. – 24 берез. – С. 14.

Михальчук Л. Відродження рідної мови / Л. Михальчук // Вільним шляхом. – 2008. – 8 трав. – С. 11.

Не зречуся коренів своїх // Волинь-нова. – 2010. – 24 лип.

Павленко Л. Як проводилося судилище над Олесею Ковальчук / Л. Павленко // Волинь-нова. – 2012. – 5 лип. – С. 7.

Трофимчук Т. «Я вибрала долю собі сама» / Т. Трофимчук // Волинь-нова. – 2012. – 16 черв. – С. 9.

Хітько М. В неї є те, що не вмирає / М. Хітько // Вільним шляхом. – 2012. – 23 черв. – С. 10.

Хітько М. Не для слави, а задля справи : розмова з Лесею Ковальчук, нагородженою нещодавно орденом княгині Ольги III ступеня / М. Хітько // Вільним шляхом. – 2012. – 18 лют. – С. 4.

Хітько М. Провідна зоря – наша Леся / М. Хітько // Вільним шляхом. – 2008. – 28 черв. – С. 6.

Штинько В. Барвінок у снігу / В. Штинько // Волинь-нова. – 2009. – 24 січ. – С. 6.

20 червня

80 років від дня народження П. Н. Гоця (1937–2013) – українського поета, бібліографа, лесезнавця

Народився 20 червня 1937 року в с. Торговище Турійського району на Волині. Батьки – Мотруна Юхимівна і Никифор Якович – селяни. Після семирічки у рідному селі закінчив Ки-

верцівський культосвітній технікум, а у 1959 році – Харківський бібліотечний інститут (тепер – академія культури). За професією – бібліотекар-бібліограф вищої кваліфікації. Впродовж майже сорока років працював у бібліотеках Львова і Дублян. У 1997 році став Людиною року міста Львова в номінації «Кращий бібліотекар». Нагороджувався численними грамотами й медалями.

З 1999 по 2007 рік був директором Музею Степана Бандери при Львівському Державному Аграрному Університеті в Дублянах. За цей період музей поповнився сотнями експонатів. Тут проводилися зустрічі з письменниками, ветеранами ОУН–УПА, обговорення і презентації книг, виставки та екскурсії. Петро Гоць доклав чимало зусиль, щоб відвідувачі музею винесли з його стін якнайбільше правди про Степана Бандеру і повстанську боротьбу. У 2005 році видав путівник по музею.

Всього з-під його пера вийшло понад сорок книг і брошур. Петро Гоць – член Національної спілки письменників України.

Віршувати почав з дитинства. Перша публікація з'явилася у Луцьку 1954 року.

У цьому ж місті у видавництві «Надстир'я» видрукував свої перші поетичні збірки «Євшан пробудження» (1991) та «Дорога до Лесі» (1992) з передмовою відомого українського письменника Володимира Лучука. Ці книги пізніше були перевидані вдруге. За «Дорогу до Лесі» Петро Гоць був удостоєний премії імені Лесі Українки Житомирського обласного відділення Українського Фонду культури.

1993 року побачила світ збірка «Тисячоліття» з передмовою директора Львівського інституту українознавства ім. І. Крип'якевича академіка Ярослава Ісаєвича. Книгу автор присвятив столиці Галицько-Волинського князівства місту Володимирі. Рідну Волинь оспівав у книгах «Молюсь на Тебе» (1995), «Обабіч Турії» (2003).

П. Гоць співавтор і упорядник 2-го випуску бібліотечки львівської газети «Успенська вежа» – «Волинь: віра, духовність, культура» (1993). Шану Галичині – краю, в якому прожив усе своє свідоме життя, поет віддав, зокрема, книгою «Високий Замок» (1997).

До свого 60-ліття підготував власний біобібліографічний покажчик у 2-х томах «Мій літоспис» (1996–1997), бібліографічний покажчик «Степан Бандера – лицар ідеї та чину» (1999). «Мадон-

на» (2000), «Кара Божа або Львівські студії» (2002), «У Степана – уродини: поезії про Степана Бандеру» (2003), «Правий берег, лівий берег, посередині – Дніпро» (2004), «Світ з вікна вагона» (2004), «Дорога до Лесі» (2-е вид., 2004), «Поклади свої руки на вітер» (2005) – наступні його поетичні збірки.

Завзятий фотоаматор, книголюб, фалерист, пристрасний мандрівник, він сходив і об'їздив пам'ятні місця не лише України, а й зарубіжжя. Все це хвилювало його душу, виливалося з-під пера все новими і новими поетичними рядками. А ще свої збірки Петро Гоць ілюстрував власними фотографіями, на яких – він сам на фоні пам'ятних місць або з дорогими його серцю людьми.

Його поезії привернули увагу творців музики. П. Гоць – автор текстів понад сотні пісень. З його віршами вийшли пісенні збірки «Чом ти не вийшла?» (1998) (музика Валерія Квасневського), «Прихилить мені неба» (2005) і «Вишийте, мамо, долю мені» (2005) (музика Олександра Каліщука).

Він лауреат кількох пісенних конкурсів. Пісні з його віршами є в репертуарі таких колективів, як гурт «Соколи» зі Львова, народного заслуженого ансамблю пісні і танцю з Торчина «Колос» та ін.

Він рано захопився творчістю Лесі Українки, видав три книги їй присвячені. Вів жваве листування, підтримував зв'язки з племінницями Лесі Українки Ольгою Сергіїв (США) і Наталею Драгомановою-Бартаї (Будапешт) та родичкою Оленою Куштою (Чернівці).

Дослідження «Мої стежки до книги «Дорога до Лесі» (2006), «Небога Лесі Українки Ольга Сергіїв, «Хронологія...» та шість листів до мене» (2006) стали темами виступів Петра Гоця на наукових конференціях, приурочених 135-літтю від дня народження Лесі Українки в Новограді-Волинському, Колодяжному та Луцьку.

Брав активну участь у «Плеядах» і Міжнародному святі «Лесині джерела» у Новограді-Волинському, святі «Лісова пісня» в Колодяжному й Луцьку.

2007-ий став роком виходу у світ книги «Присвяти» та брошур «Найдорожче – батько, мати», «Покутна стежа Галини Гордасевич», «Мандрівка до Адама і Елізи», десятка буклетів і кольорових фотолистів, присвячених рідному краю, знаним автором дорогим людям. Поетичний доробок підсумував у книзі «Ви-

бране», що побачила світ у Львівському видавництві «Сполом» з передмовою «Поезія душевного інтелекту» доктора історичних наук, професора Василя Плисюка. Цього ж року переїхав до сестри Марії у с. Гуща Любомльського району. У листі від 30 листопада до Анатолія Силюка, директора Волинського краєзнавчого музею, Петро Гоць писав: «...видав збірник поезій «На пероні в Маційові», підготував поетичну збірку «Пелюстка червоної рути», присвячену Володимирові Івасюку, яка має вийти в Чернівцях. Повернувшись у Гущу, працюю над збіркою «Лесина колиска», яка об'єднає дві теми: «Звягельські світанки» і «Леся в Ковелі». Так що зміна місця проживання нітрохи не вплинула на втрату інтересу до творчості». Видання наступних років це довели.

У 2010 році вийшов друком віршовано-пісенний спогад «Ківерці» про часи навчання в Ківерцівському культосвітньому технікумі. А вже наступного у видавництві «Надстир'я» з'являється нарис про творчу співпрацю сокальського композитора Ярослава Кортка і поета Петра Гоця «За синій Буг летять пташки». Ще за рік побачили світ поетично-пісенна розвідка «Колодяжне – казка Волині» і дослідження «Доля моя, любов моя – Леся». А віршована фотокнига П. Гоця про його рідне село з однойменною назвою «Торговище» стала свого роду енциклопедією села.

Історія, природа, архітектура, люди – об'єкти авторської уваги у десятках публікацій у періодиці, неодноразових виступів по радіо і телебаченню. Володів, крім рідної, російською, білоруською, польською, чеською мовами.

16 травня 2013 року Петро Гоць – поет, історик, краєзнавець, бібліотечний і музейний працівник – відійшов у вічність.

Ольга Корецька

Література:

Гоць П. Н. Вибране : поезії / П. Н. Гоць ; передм. В. Плисюк. – Львів : Сполом, 2007. – 528 с. : іл.

Гоць П. Високий замок : поезії / П. Гоць. – Львів : Край, 1997. – 224 с.

Гоць П. Н. Доля моя, любов моя – Леся : дослідження / П. Н. Гоць. – Гуща, 2011. – 24 с.

Гоць П. Н. Дорога до Лесі : поезії / П. Н. Гоць. – 2-е вид., допов. – Ковель, 2004. – 144 с. : іл.

Гоць П. Євшан пробудження : поезії / П. Гоць. – Луцьк : ред.-вид. відділ Волин. обл.управління по друку, 1991. – 72 с.

Гоць П. Н. Євшан пробудження : поезії / П. Н. Гоць ; передм. М. Дубинин. – 2-е вид., допов. – Львів : б. в., 1998. – 80 с.

Гоць П. Н. За синій Буг летять пташки. Недоспівана пісня Ярослава Кортка : нариси про творчу співпрацю композитора Ярослава Кортка і поета Петра Гоця / П. Н. Гоць. – Луцьк : Надстир'я, 2011. – 196 с.

Гоць П. Н. Кара Божа, або Львівські студії : поема / П. Н. Гоць. – Львів, 2002. – 64 с. : іл.

Гоць П. Ківерці : віршовано-пісенний спогад про часи в Ківерцівському культосвітньому технікумі у 1952–1955 рр. / П. Гоць. – Луцьк : Надстир'я, 2010. – 100 с.

Гоць П. Н. Колодяжне – казко Волині : поетично-пісенна розвідка / П. Н. Гоць. – Гуща, 2011. – 16 с.

Гоць П. Мадонна : поезії та світлини / П. Гоць. – Львів, 2000. – 36 с. : іл.

Гоць П. Н. Мандрівка до Адама і Єлізи : поетич. цикл / П. Н. Гоць. – Любомль : БМВ, 2007. – 22 с.

Гоць П. Молюсь на тебе : поезії / П. Гоць. – Луцьк : Надстир'я, 1995. – 208 с.

Гоць П. Музей Степана Бандери в Дублянах : путівник. – Львів : Край, 2005. – 76 с. : іл.

Гоць П. Н. На пероні в Маційові: ретроспекція рідного краю : поезії / П. Н. Гоць ; ред. Г. Капініс. – Львів : Сполом, 2007. – 24 с.

Гоць П. Н. Навчання і революційна діяльність Степана Бандери в Дублянах : дослідження / П. Н. Гоць. – Львів : Укр. технології, 2006. – 30 с.

Гоць П. Н. Найдорожче – батько, мати : поеми / П. Н. Гоць. – Львів : Сполом, 2007. – 48 с. : іл.

Гоць П. Наталя Драгоманова-Бартаї : листи з Будапешта : (листування Наталі Драгоманової-Бартаї, онуки Михайла Драгоманова, двоюрідної племінниці Лесі Українки, з Петром Гоцем у 1997–2008 рр.) : дослідження / П. Гоць. – Луцьк : Надстир'я, 2010. – 152 с.

Гоць П. Обабіч Турії / П. Гоць. – Львів : Укр. технології, 2003. – 224 с.

Гоць П. Н. Пелюстя червоної рути. Кровиною серця про Буковину та Володимира Івасюка : поезії / П. Н. Гоць. – Чернівці :

Букрек, 2008. – 23 с.

Гоць П. Присвяти : поезії / П. Н. Гоць. – Львів, 2007. – 208 с. : іл.

Гоць П. Прихилить мені неба : пісні на вірші Петра Гоця / П. Гоць. – Турійськ, 2005. – 112 с.

Гоць П. Н. Поклади свої руки на вітер : лірика / П. Н. Гоць ; ред. Г. Барабаш. – Львів : Сполом, 2005. – 44 с.

Гоць П. Н. Покутна стежа Галини Гордасевич : дослідження / П. Н. Гоць. – Львів : Укр. технології, 2007. – 23 с.

Гоць П. Н. Правий берег, лівий берег, посередині – Дніпро : дорож. поет. фотокн. – Львів : Край, 2004. – 192 с.

Гоць П. Н. Присвяти : поезії / П. Н. Гоць. – Львів : Сполом, 2007. – 208 с. : іл.

Гоць П. Н. Сто Степанових літ / П. Н. Гоць. – Львів : Сполом, 2008. – 238 с.

Гоць П. Тисячоліття : поезії / П. Гоць. – Луцьк : Надстир'я, 1993. – 208 с.

Гоць П. Н. Торговище : іст.-краєзн. поет. фотокнига / П. Н. Гоць. – Луцьк : Надстир'я, 2012. – 704 с. : іл.

Гоць П. Н. У Степана – уродини : поезії / П. Н. Гоць. – Львів, 2003. – 24 с. : іл.

Гоць П. Камінь-Каширський не був ніколи мені байдужим / П. Гоць // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Камінь-Каширський в історії Волині та України. – Луцьк, 2006. – Вип. 20. – С. 98–102.

Гоць П. Небога Лесі Українки Ольга Сергіїв, «Хронологія...» і шість листів до мене / П. Гоць // Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової культури. – Луцьк, 2006. – Вип. 3. – С. 84–89.

Гоць П. Пам'яті Володимира Кашенюка : вірш / П. Гоць // Філологічні студії : наук. часоп. – Луцьк, 2000. – № 3. – С. 132–133.

Гоць П. Під мурами Луцького замку / П. Гоць // Луцький замок у мистецькому просторі України : тем. антол. віршів XIX – XXI ст. / упоряд. М. М. Хмелюк, упоряд. В. М. Кумановська. – Луцьк, 2012. – С. 25.

Гоць П. Подвижниця поліського краю: Наталя Пась / П. Гоць // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сторінки історії Камінь-Каширщини : матеріали XXXVII Всеукр. іст.-краєзн. наук.-практ. конф., м. Камінь-Каширський, 27 жовт. 2010 року : наук. зб. – Луцьк, 2010. – Вип. 37. – С. 126–133.

Плисюк В. П. Поезія душевного інтелекту : нарис поетичної творчості Петра Гоця з нагоди його 70 – річчя / В. П. Плисюк. – Львів : Сполом, 2007. – 32 с. : іл.

Ярмолюк З. Петро Гоць – поет, співець Волинського краю / З. Ярмолюк // Відомі люди Турійщини ХХ століття : іст.-краєзн. нарис. – Луцьк, 2004. – С. 7–9.

Вашук Г. Міжнародне свято волинської поезії // Наше життя. – 2013. – 16 берез. – С. 1.

Корнелюк М. Майстер пера / М. Корнелюк // Вільним шляхом. – 2012. – 23 черв. – С. 10.

Кравчук В. Горджуся однокурсником / В. Кравчук // Волинь-нова. – 2011. – 22 берез. – С. 7.

75-те літо зустрічати́ме відомий майстер слова Петро Гоць // Народне слово. – 2012. – 16 черв. – С. 8.

Скоклюк С. З любов'ю до поетичного слова / С. Скоклюк // Вісті Ковельщини. – 2012. – 26 черв. – С. 5.

Сусик В. Я з тих країв, де ти, Велика Лесе... / В. Сусик // Полісся. – 2011. – 15 лют. – С. 3.

Фейдак Л. Торговище! Рідний куточку! / Л. Фейдак // Народне слово. – 2015. – 26 верес. – С. 8.

Хвас В. І пливуть за піснею літа... / В. Хвас // Наше життя. – 2011. – 15 верес. – С. 3.

Хвас В. «...із мене свято на душі» / В. Хвас // Наше життя. – 2011. – 5–10 берез. – С. 3.

Хвас В. Роки біжить один за одним вслід / В. Хвас // Наше життя. – 2012. – 13 груд. – С. 3.

Якимчук А. «Колодяжне – казко Волині» / А. Якимчук // Вільним шляхом. – 2011. – 19 лют. – С. 5.

25 червня

125 років від дня народження А. В. Річинського (1892–1956) – українського громадського, політичного та церковного діяча

Арсен Васильович Річинський народився 25 червня 1892 року в селі Тетильківці Кременецького повіту Волинської губернії у родині священика. Початкову освіту здобував у сільській церковно-парафіяльній школі, потім – у Клеванській духовній школі та Кременецькій гімназії. Згодом вступив у Волинську духовну семінарію в Житомирі, де відвідував гурток з вивчення історії,

який вели члени «Товариства дослідників Волині».

Невдоволений посадою вчителя церковно-парафіяльної школи села Сіднярки Луцького повіту, Арсен Річинський у 1911 році подався здобувати фах лікаря до Варшавського університету. В 1914 році у зв'язку з початком Першої світової війни, він переїхав до Київського Імператорського Університету Святого Володимира. 30 березня 1917 року успішно склав іспити, проте диплом отримав лише через півтора року – 20 вересня 1918 року, вже за Української Держави гетьмана Павла Скоропадського.

Від 31 травня 1917 року до 9 квітня 1920 Арсен Річинський виконував обов'язки лікаря Ізяславської повітової лікарні. В 1917 році його обрали головою Ізяславського повітового земства, наступного – він став редактором новоствореного часопису «Нова дорога». Підтримував владу УНР та Української Держави, став одним з найактивніших лідерів «Просвіти». Багато зусиль доклав Арсен Річинський і до створення на базі Острозької жіночої гімназії, де він викладав історію України, курсів українізації.

У 1920 році після приходу на Східну Волинь Червоної армії Арсен Річинський змушений був залишити містечко і переїхати до села Тростянець Луцького повіту. У Тростянці він працював практикуючим лікарем до квітня 1922 року. Тоді, вже за польської влади, скерований дільничним, а потім призначений головним лікарем Володимир-Волинської лікарні (до квітня 1925 року). Як і раніше, займався активною громадською, політичною і культурною діяльністю. Заснував у Володимирі і Володимир-Волинському повіті «Просвіту» (у 1928–1929 роках був її очільником), «Пласт» (заборонений місцевою адміністрацією у 1929 році), «Союз українців», «Відродження» (заборонене старостом у 1935 році). Створив і редагував часописи загальнокультурного та релігійного спрямування: «На варті» (1925–1926), «Рідна церква»(1927), «Наше братство»(1929). Видав низку праць із релігієзнавства, краєзнавства та медицини.

У цей час виявляється рішуча принциповість Арсена Річинського щодо набуття Українською Церквою автокефалії. Він – один з натхненників і організаторів Українського церковного з'їзду (5–6 червня 1927 року) у Луцьку. На відміну від глави Польської Православної Церкви митрополита Діонісія, який під тиском російських громадських організацій визнав проведення з'їзду «у церковному відношенні недоцільним і непотрібним» й

заборонив духовенству брати у ньому участь, світська влада дозволила проведення зібрання, що отримало назву «З'їзду православних мирян-українців в церковних справах». У роботі з'їзду взяли участь 565 делегатів з усіх повітів Волині, Полісся, Холмщини й Підляшшя. Прибули, зокрема, понад 200 гостей, серед яких – 8 українських послів до Сейму та сенату, волинський віце-воєвода і Луцький міський староста.

Тоді ж Арсена Річинського було обрано головою «Православно-Церковного Українського Виконавчого Комітету у Речі Посполитій Польській». З'їзд постановив низку вимог щодо українізації Православної церкви на українських землях. Зокрема, його учасники вимагали запровадження української богослужбової і ділової мови, відновлення українських церковних звичаїв та обрядів, скасованих ще російською владою, призначення на українських землях українських єпископів, реорганізації проросійських духовних консисторій та повітових протоієратів.

У 1928 році Арсена Річинського ввели до складу Митрополичої Ради Польської Православної Церкви. Такий крок був лише формальною показовою поступкою волинській православній інтелігенції. Насправді ж церковна влада Речі Посполитої продовжувала ігнорувати вимоги українізації Православної Церкви на західноукраїнських землях. 4 грудня 1928 року на знак протесту проти такої політики Арсен Річинський склав із себе обов'язки члена Митрополичої Ради. 1929 року постановою № 14 від 15 квітня Синод ППЦ відлучив Арсена Річинського від Церкви. 28 квітня 1929 року в оточеному поліцією володимирському Успенському соборі Арсенові Річинському була виголошена анафема. Але вже 22 березня 1930 року в умовах початку тотального наступу польської прокатолицької влади на православ'я митрополит Діонісій відмінив анафему Арсена Річинського.

За проукраїнські церковні акції Арсен Васильович тричі піддавався арешту з боку польської влади. Навесні 1939 року його, зрештою, запроторили до концентраційного табору в Березі Картузькій. Він вийшов з нього на волю у вересні 1939 року, після окупації Західної України Червоною армією. Але вже 20 жовтня 1939 року був знову заарештований, уже сталінською радянською владою. Три роки перебував у російських тюрмах без оголошення вироку. Нарешті 5 травня 1942 року його засудили на 10 років позбавлення волі.

Після відбуття ув'язнення в Уктлазі МВС Арсена Річинського відправили у безстрокове заслання в Кизил-Ординську область Казахської РСР без права повернення в Україну. Там він працював лікарем районної лікарні. Помер Арсен Річинський 13 квітня 1956 року внаслідок крововиливу. Поховали його на цвинтарі станції Джусали Кизил-Ординської області. У 2006 році з ініціативи предстоятеля УАПЦ митрополита Мефодія останки Арсена Річинського було ексгумовано та доправлено до України. 14 жовтня 2006 року на Покрову прах Арсена Річинського перевезли до Тернополя й перепоховали на міському кладовищі поблизу села Підгороднє. 26 серпня 2009 року під час засідання Архієрейського Собору УАПЦ сповідника віри Арсена Річинського зарахували до місцевошанованих святих.

Сергій Лис

Література:

Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості / упоряд. А. Колодний, О. Саган ; А. Річинський. – Тернопіль, 2008. – 448 с.

Річинський А. До щастя, слави і свободи : (ред. підготов. П. Мазура та А. Гудими) / А. Річинський // Матеріали VIII Міжнародних Річинських читань до 120-річчя з дня народження Арсена Річинського : наук. зб. / ред.: А. Колодний, П. Мазур. – Київ ; Кременець, 2012. – С. 216–256.

Річинський А. На манівцях : (ред. підготов. А. Колодного) / А. Річинський // Матеріали VIII Міжнародних Річинських читань до 120-річчя з дня народж. Арсена Річинського : наук. зб. / ред.: А. Колодний, П. Мазур. – Київ ; Кременець, 2012. – С. 199–215.

Річинський А. Старий город Волинь : з Волинню і про Волинь / А. Річинський // Інтелігенція Волині: погляд крізь призму часу / А. Пісоцький, Н. Войтюк. – Луцьк, 2009. – С. 122–133.

***

Арсен Річинський і сучасний стан духовного поступу українського народу : наук. зб. / ред.: А. Колодний, П. Мазур. – Київ ; Кременець : б. в., 2011. – 104 с.

Матеріали VIII Міжнародних Річинських читань до 120-річчя з дня народження Арсена Річинського : наук. зб. / ред.: А. Колодний, Петро Мазур. – Київ ; Кременець : б. в., 2012. – 258 с.

Павлюк І. Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–1939, 1941–1944 рр. / І. Павлюк. – Львів : Каменяр, 2001. – 285 с.

Про Арсена Річинського – див. Іменний покажчик

Войтюк Н. Поборники українського православ'я на Волині (Никанор Абрамович, Арсен Річинський, Афанасій Робітницький) / Н. Войтюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Християнство в історії і культурі Володимир-Волинського та Волині: матеріал XLVII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1025-й річниці Хрещення Київської Русі та першої писемної згадки про м. Володимир-Волинський, м. Луцьк–м. Володимир-Волинський, 19–20 черв. 2013 р.* / ред. А. Силук. – Луцьк, 2013. – С. 17–31.

Доброчинська В. Професійна та громадська праця українських лікарів у Волинському воєводстві (1921–1939 рр.) / В. Доброчинська, Н. Переходько // *Наукові записки / Рівн. обл. краєзн. музей.* – Рівне, 2013. – Вип. XI. – С. 47–50.

Каплюк Ю. Українська православна церква на Волині в житті та діяльності Арсена Річинського: 1921–1939 роки / Ю. Каплюк // *Волинь у дослідженнях юних науковців: постаті, традиції, обряди / відпов. за вип. Г. А. Толстіхіна.* – Луцьк, 2012. – С. 27–36.

Концепт України як екуменічного інтегратора Європи в теоретичних побудовах Арсена Річинського // *Український месіанізм : монографія / І. Д. Пасічник, П. М. Кралюк.* – Київ, 2015. – С. 150–165.

Кралюк П. М. Аристократ духу / П. М. Кралюк // *Кралюк П. М. Любомудри Володимирії / П. М. Кралюк.* – Луцьк, 2010. – С. 93–166.

Кучерепа М. Арсен Річинський – діяч українського церковно-громадського руху на Волині / М. Кучерепа // *Інтелектуальна еліта Волині.* – Луцьк, 2012. – С. 114–126.

Кучерепа М. Український національно-церковний рух волинців у Православній Церкві в 1921–1939 рр. / М. Кучерепа // *Православна Церква в сучасному суспільстві: проблеми та перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Волин. православ. богослов. акад. УПЦ КП.* – Луцьк, 2014. – С. 51–63.

Лотоцький В. Україномовна церковна преса на Волині у міжвоєнний період (20–30-ті рр. ХХ ст.) : поява, роль, значення / В. Лотоцький // *Волинська єпархія: минуле і сьогодення (1992–2012 рр.) : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 1020-*

річчю Волинської єпархії. – Луцьк, 2012. – С. 16–24.

Марценюк Р. О. Арсен Річинський : від лікаря – до релігійного діяча / Р. О. Марценюк // Українська біографістика = Biographistica ukrainica : зб. наук. праць. – Київ, 2011. – Вип. 8. – С. 222–237.

Михалевич В. Стан православної церкви в поверсальській Польщі у 20–30-х рр. ХХ століття / В. Михалевич // Волинська єпархія: минуле і сьогодення (992–2012рр.) : зб. матеріалів Міжнар. наук.-праг конф., присвяч. 1020-річчю Волинської єпархії. – Луцьк, 2012. – С. 92–100.

Річинська Л. Сім'я Річинських: роки заслання / Л. Річинська // Реабілітовані історією: у 27 т. Волинська область / авт. тексту М. М. Кучерепа, В. В. Вісин, О. Ю. Ленартович, В. В. Оніщук, О. І. Півень, О. П. Сущук. – Луцьк, 2010. – Кн. 1. – С. 432–434.

Ткачук І. «Просвіта» Західної Волині у 20–30-х років. ХХ ст. / І. Ткачук // Твердиня над Іквою : матеріали міжнар. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 520-річчю Дубенського замку / ред. Л. Кічатий. – Дубно, 2012. – С. 137–140.

Янович Б. Наталія Грабарчук – берегиня володимирської історії / Б. Янович // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Християнство в історії і культурі Володимир-Волинського та Волині: матеріали XLVII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1025-й річниці Хрещення Київської Русі та першої писемної згадки про м. Володимир-Волинський, м. Луцьк–м. Володимир-Волинський, 19–20 черв. 2013 р. / ред. А. Силіук. – Луцьк, 2013. – С. 269–273.

Адамович Т. Весілля їй справляв Арсен Річинський / Т. Адамович / Волинь-нова. – 2013. – 10 серп. – С. 10.

Альошина О. Участь Арсена Річинського у Русі за українізацію православної церкви / О. Альошина // Мандрівець. – 2010. – № 3. – С. 28–31.

Аристократ духу // Рідне місто. – 2012. – 14 черв. – С. 5.

Колодний А. Національна мова – важливий чинник регіонального життя : за творчим доробком Арсена Річинського / А. Колодний // Слово Просвіти. – 2013. – Ч. 18. – С. 6–7.

***

Річинський Арсен // Енциклопедія українознавства. – Львів, 1998. – Т. 7. – С. 2529.

Річинський Арсен // Провідник духовності в Україні. – Київ,

2003. – С. 143–144.

Річинський Арсен, укр. діяч Волині // Леонюк В. Словник Берестейщини / В. Леонюк. – Львів, 1996. – С. 264.

Силюк А. 50 років від дня смерті А. В. Річинського (1892–1956) – українського громадського і церковного діяча / А. Силюк // Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2006 рік. – Луцьк, 2005. – С. 226–231.

10 червня –

100 років від дня народження П. Й. Каспрука (1917 - 1943) – організатора торчинського антинацистського підпілля

Павло Йосипович Каспрук – директор Підрізької і Торчинської шкіл Волинської області, організатор і керівник торчинського антинацистського підпілля, яке діяло на теренах кількох районів Волині у 1941–1943 роках.

Життєвий шлях Павла Каспрука почався на Люблінщині, де з ранніх років довелося пізнати різноманітні випробування долі. Уже в юному віці він почав долучатися до діяльності місцевої «Просвіти». Оскільки мав гарний голос, то співав народні пісні, виконував ролі в драмгуртку. Регулярно навчатися можливості не було, тому значну увагу надавав самоосвіті. До його рук часто потрапляла підпільна література, особливо комуністична, тому захопився ідеєю народовладдя та соціалістичного суспільства.

У 1930-их роках став членом КПЗУ, проводив підпільну пропагандистську роботу. За поширення листівок у 1934 році отримав один рік ув'язнення, а 1936 році був засуджений до 10 років за належність до нелегальної антипольської організації та співучасть у проведенні страйку. Потрапив спочатку до сумнозвісної Берези Каргузької, потім переведений до Тарнівської в'язниці. Там познайомився зі своєю майбутньою дружиною, Вірою Олександрівною, з якою разом були звільнені з ув'язнення після початку Другої світової війни.

Коли на Волині уперше встановлений радянський режим, Павло Йосипович і Віра Олександрівна прибули до Ковеля, звідки їх спрямували у с. Підріжжя Голобського району, його – директором школи, а її – вчителькою. Перед самим початком німецько-радянської війни, у червні 1941 року – знову переведення, тепер – у Торчинський район, де проживав батько майбутнього підпільника. У районному центрі П. Каспрук очолив

середню школу, але керувати нею довелося недовго.

У 20-их числах червня того ж року на території Луччини, а згодом і всієї Волині, почався німецький окупаційний режим. Упродовж наступних місяців відбувалося формування партизанських загонів – націоналістичних та прорадянських. Один із прорадянських діяв під керівництвом Павла Каспрука. Щоправда, час його появи подається по-різному. Так, у спогадах учасників партизанського підпілля В. Беги, М. Датчука, М. Пищева та Є. Бондарчука зазначено, що він виник у липні-серпні 1941 року, з чим узгоджуються також дані з книги Г. Гуртового «Торчин – передзвін віків». Однак М. Корчев, ще один учасник підпілляного руху, писав, що часом його формування був жовтень, коли визначився ініціативний осередок.

Як би не було, але джерела сходяться на важливості у цьому процесі особи організатора – Павла Каспрука, який провів перші зустрічі на хуторі Янівка (за іншими даними – Раківщина) поблизу Торчина. Потім явочні пункти встановили у самому містечку, а також у селах Буяні, Боратин (нині – Веселе), Верхи, Хорохорин. Так з'явилася партизанська група, до діяльності якої, крім Каспруків, долучалися ще мешканці Торчина, довколишніх сіл та хуторів: Федір Гнатюк та його сини Олександр, Іван і Спиридон, Надія Поліщук, Іван Куц, Михайло Голумбієвський, Петро Онищенко, Антоніна і Федось Чучки, Іван Савчук, Тимофій Богданов, Петро Базюк та інші.

Поступово П. Каспрук спрямував роботу на встановлення зв'язків з іншими законспірованими об'єднаннями. У результаті цього була сформована партизанська мережа, яка охоплювала терени тодішніх Торчинського, Рожищенського, Голобського, Луцького районів. За визнанням учасників руху, саме він керував роботою цієї мережі до червня 1943 р., підтримуючи зв'язок із окремими групами та спрямовуючи їх діяльність. Це виконував як особисто, так і через довірених осіб, зокрема С. Гнатюка, М. Голумбієвського, І. Куца, дружину Віру.

Взимку 1942 року Павло Каспрук налагодив співпрацю з загonom Миколи Коніщука, який діяв у маневицьких лісах, а з вересня – зі з'єднанням особливого призначення розвідувального Червоної армії під командуванням А. Бринського, де був призначений заступником командира, відповідальним за розвідувальну роботу. Підтримання цих зв'язків дало можливість участі

торчинських підпільників у бойових операціях проти каральних частин, гарнізонів міст і районних центрів, на залізницях поблизу Голоб, Затурець, Торчина, сс. Холопичі, Верхи. Так здобували зброю й перешкождали гітлерівцям у постачанні війська, знищували їхні матеріальні цінності та військові матеріали.

У наші дні під впливом фактів про злочини радянського режиму ідеологічні принципи, що сповідували радянські підпільники, оцінюються зовсім по-іншому, ніж у той час, та й зі сторони підпілля були непоодинокі прояви злочинних дій. Однак у діяльності П. Каспрука, за наявними нині джерелами, таких моментів не прослідковано.

Не до кінця з'ясовані обставини і дата його загибелі (за одними даними – 20 червня, за іншими – 10 серпня 1943 р.). Відомо лише те, що він загинув у протистоянні з вояками УПА поблизу села Кашівки Ковельського району. Це вплинуло на подальшу долю Торчинської партизанської групи, яка у наступні місяці згорнула свою діяльність на цих теренах.

Зі смертю підпільника його рід не урвався, після війни в Торчині, згодом – Луцьку проживала дружина, яка працювала педагогом в обласному будинку дитини та виховувала двох власних дітей – Лесю та Галину. Сьогодні в місті мешкають онучка Анастасія (працює режисером 1-ї категорії каналу «Нова Волинь» Волинської регіональної дирекції НТКУ) та правнучка Юлія Каспруки, які бережуть пам'ять про Павла Йосиповича й увесь рід.

Олександр Мельник

Література:

Бринський А. По той бік фронту. Спогади партизана / А. П. Бринський. – Кн. 2. – Київ, 1978. – 374 с.

Про П. Й. Каспрука – див. Іменний покажчик.

Бринський А. Партизанський кур'єр. Записки разведчика. – Горький, 1978. – 232 с.

Про П. Й. Каспрука – див. Іменний покажчик.

Гуртовий Г. Антифашистське підпілля / Г. Гуртовий // Гуртовий Г. Торчин – передзвін віків : іст.-краєзн. нарис. – Вид. 2-ге, змінене і доп. – Луцьк, 2014. – С. 179–182.

Зозуля С. На місці символічного хреста – пам'ятник / С. Зозуля // Волинь-нова. – 2015. – 18 серп. – С. 8.

Климюк О. Навічно в учительській сім'ї / О. Климюк // Рад.

Волинь. – 1967. – 4 квіт. – С. 4.

Корчев М. Мої бойові побратими / М. Корчев // Рад. Волинь. – 1987. – 9 верес. – С. 3.

Навічно серед живих // Колгоспна правда. – 1968. – 20 лип. – С. 4.

Пивовар М. Вшанували борців за Волю України / М. Пивовар // Слава праці. – 2013. – 2 лип.

Чучка А. Пам'ять береже все / А.Чучка // Слава праці. – 1982. – 30 берез. – С. 3.

Липень

1 липня

100-річчя від дня народження О. Д. Штуля (1917–1977) – українського громадсько-політичного діяча, публіциста, голови ПУН ОУН у 1965–1977 рр.

Олег Данилович Штуль народився 1 липня 1917 року у с. Лопатичі Олевського району Житомирської області в сім'ї українського патріота – священика Данила Штуля. Батько відстоював українізацію церкви і тому зазнавав утисків з боку влади. Священик був змушений змінювати церковні приходи, родина часто переїжджала. У 1934 році Олег Штуль закінчив Кременецьку православну духовну семінарію і вступив до Варшавського університету, де вивчав українську історію і філологію. На той час родина проживала у с. Заліси, нині Ратнівського району Волинської області. Після закінчення гімназії у Рівному до Варшавського університету вступає і молодший брат Олега – Василь.

Під час навчання у Варшаві Олег Штуль активно займається громадською роботою, співпрацює з Олегом Кандибою, Євгеном Маланюком, Оленою Телігою та іншими представниками української творчої інтелігенції. Штуль публікує низку статей, присвячених складним питанням української історії у «Віснику» Д. Донцова, місячнику «Дорога» Б. Гошовського. У 1939 р. Олег Штуль вступає до ОУН, на запрошення Олега Кандиби («О. Ольжич») працює у культурній референтурі Проводу українських націоналістів (ПУН).

У період 1939–1941 років Олег Штуль перебуває у Кракові як референт культурних справ у тереновій ексекутивні ОУН, бере участь у підготовці похідних груп ОУН на Схід. Разом із цим

обіймає посаду секретаря мистецького об'єднання «Зарево», яке з лютого 1940 року очолила Олена Теліга. У тому ж році в календарі-альманасі «Сурми» Штуль опублікував свою роботу «Віки говорять», яка була по суті коротким нарисом історії України.

У червні 1941 року в складі Київської похідної групи ОУН(м) Олег Штуль вирушає до столиці України. У Рівному тимчасово керує перехідним пунктом для похідних груп ОУН. У липні 1941 року Штуль допоміг командирі «Поліської Січі» Тарасові Боровцеві («Тарас Бульба») встановити зв'язок із керівництвом Проводу ОУН(м). У Києві Олег Штуль перебуває з листопада 1941 року. Його призначають керівником культурної референтури ОУН(м) на центрально-східних землях України. Поряд із цим публікується у київській газеті «Українське слово».

Після лютневих арештів 1942 р. Провід ОУН(м) направляє Штуля на Волинь. Упродовж 1942–1943 рр. він працює у складі Волинського інспекторату ОУН(м), бере участь у підготовці військових формувань для боротьби з німецькими окупантами. Одночасно з цим викладає історію України в Луцьку.

У 1943 році у якості свого представника Андрій Мельник направляє Олега Штуля до «Поліської Січі» Тараса Боровця. Штулю присвоюють звання сотника і псевдо «О. Жданович», він бере участь у підготовці пресового органу «Поліської Січі» – «Оборона України. Як перекладач і ад'ютант Тараса Боровця Олег Штуль 17 листопада 1943 р. вирушає на переговори з німцями до Рівного, а звідти – до Берліна. 1 грудня 1943 р. Олег Штуль і Тарас Боровець були заарештовані і відправлені до концентраційного табору Заксенгаузен, де на той час перебували такі керівники українського визвольного руху, як Степан Бандера, Андрій Мельник, Ярослав Стецько, Олег Кандиба та інші.

Після звільнення із табору 10 жовтня 1944 року Олег Штуль і Тарас Боровець перебували у Берліні і брали участь в організації партизанських загонів для боротьби з радянською владою. Після закінчення війни Штуль перебуває у таборах переміщених осіб, де продовжує займатися громадською роботою, викладає українським біженцям соціологію, історію України та українську мову. Упродовж 1945–1948 років проживає у Німеччині та Австрії, виконує організаційну роботу в ОУН(м), публікується в періодичних виданнях.

У 1948 році Олег Штуль переїздить до Парижу, де стає ре-

дактором газети «Українське слово». Поряд із цим бере участь у підготовці видань багатьох українських авторів. Штуль редагує праці дисидентів, які побачили світ у «Націоналістичному видавництві» в Парижі, серед них «Лихо з розуму В. Чорновола, «Собор у риштованні» Є. Сверстюка, «За східним обрієм» Д. Шумука, випуски «Українського вісника» (I, II, IV, VI, VII, VIII) та безліч інших видань.

У 1965 році Олега Штуля обирають головою Проводу ОУН. На цю посаду його переобирають у 1970 і 1974 роках. Як Голова ОУН Штуль намагався консолідувати усі політичні сили української діаспори. Він активно допомагав Українській Автокефальній Церкві, тісно співпрацював із митрополитом М. Скрипником. Олег Штуль помер у Торонто 4 листопада 1977 року. Похований на православному кладовищі св. Андрія у Саут Баунд Брук штату Нью-Джерзі (США).

За українську ідею, сплатила високу ціну і вся родина Штулів. Брат Олега Штуля – Василь у роки німецької окупації працював у газеті «Волинь», яка видавалась в Рівному, згодом перейшов на нелегальне становище. Був призначений ОУН(м) відповідальним за налагодження організаційної роботи у західних областях. Загинув внаслідок міжусобиць в українському визвольному русі у 1943 р. на території Кременеччини.

Батько Олега – священник Данило Штуль у 1945 році був репресований радянською владою. Після звільнення не мав змоги повернутися додому. Продовжував працювати священником на Херсонщині і в Києві. Помер 21 березня 1967 року, похований на Байковому кладовищі в Києві.

Будинок, де напередодні війни проживала родина Штулів у с. Залісі Ратнівського району Волинської області, радянська влада передала місцевій школі.

Богдан Зек

Література:

Штуль О. «Поліська Січ» / О. Штуль // Енциклопедія українознавства. – Львів, 1996. – Т. 6. – С. 2182.

Штуль О. Теліга Олена / О. Штуль // Енциклопедія українознавства. – Львів, 2000. – Т. 8. – С. 3164.

* * *

Антонюк Я. Діяльність служби безпеки ОУН на Волині : іст.-краєзн. вид. / Я. Антонюк. – Луцьк : Волин. кн., 2007. – 176 с.

Бульба-Боровець Т. Армія без держави. Слава і трагедія українського повстанського руху : спогади / Т. Бульба-Боровець. – Вінніпег : Волинь, 1981. – 327 с.

Бульба-Боровець Т. Документи. Статті. Листи / Т. Бульба-Боровець. – Київ : Сергійчук М. І., 2011. – 814 с.

Про Олега Штуля – с. 319–320.

Денисюк В. Т. Ратнівська земля / В. Т. Денисюк, І. О. Денисюк. – Луцьк : Надстир'я, 2003. – 452 с.

Про Олега Штуля – с. 293, 400–402.

Денисюк В. Т. Ратнівщина : іст.-краєзн. нарис / В. Т. Денисюк, І. О. Денисюк. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 352 с.

Про Олега Штуля – с. 338, 339, 340, 345.

Зек Б. М. Олег Штуль у боротьбі за Україну / Б. М. Зек. – Торонто-Львів : Літопис УПА, 2013. – 110 с. – (Події і люди ; кн. 22).

Ленартович О. Український національно-визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни : монографія / О. Ленартович. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 412 с.

Про Олега Штуля – с. 203.

Ольховський І. Засновник УПА (1941–1943) : сторінки непрочитаного життєпису Тараса Бульби-Боровця / І. Ольховський // Київ : Гарт, 2015. – 335 с.

Про Олега Штуля – с. 156, 157, 158, 164.

Зек Б. Родина Штулів в історії Ратнівщини / Б. Зек // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Ратнівщина в історії України і Волині : матеріали ХЛІІ Всеукр. наук. іст.-краєзна. конф., приуроч. 70-річчю Кортеліської трагедії 1942 року, смт. Ратно – с. Кортеліси, 20 вер. 2012 року / ред. В. Сікачова ; відпов. за вип.: А. Силюк, М. Михалевич. – Луцьк, 2012. – Вип. 42. – С. 205–209.

20 липня

75 років від дня народження В. А. Карпося (1942–2008) – українського співака, заслуженого артиста України

Народився Володимир Антонович А. Карпось 20 липня 1942 року в с. Козодави Грубешівського повіту (Польща). У 1945 році сім'я переїжджає на Волинь та оселяється у с. Рокині під Луць-

ком. Оскільки тодішня влада насильно записувала в колгосп, не запитуючи згоди селян, батьки Володимира стали працювати у колгоспі. У перший клас Володимир пішов до школи в Рокинях, а з п'ятого – продовжував навчання у Княгининській десятирічці. Уже в шкільні роки виявив талант до декламування, співу. Після закінчення сьомого класу за поданням керівництва села Володимира запрошують у районний відділ культури і пропонують стати керівником клубного закладу в селі Рокині. В. Карпось був солістом сільського хору, співав у районному. Він і очолювані ним художні гурти нагороджувалися грамотами, здобували дипломи переможців різних творчих конкурсів.

Здібного юнака помітили і запросили у самодіяльний хор автобусного парку, де він став не лише солістом, а й одним з організаторів його роботи. А через рік Володимир Карпось стає диспетчером автобусної станції і його приємний баритон звучав на Луцькій автостанції. Усвідомлюючи, що не всього можна досягнути лише здібностями і працею, Володимир стає учнем диригентсько-хорового відділу Луцького музичного училища. Вчителями обдарованого юнака були талановиті музиканти – П. Мотуляк, Г. Старикова, педагог і композитор М. Стефанишин.

Із 1964 року В. Карпось навчався у Київській консерваторії на вокальному факультеті (клас доцента Олександра Гродзинського – відомого митця і педагога). Паралельно з навчанням працював в одній з київських загальноосвітніх шкіл, керував роботою гуртків художньої самодіяльності на столичних заводах.

Знайомство зі співаками А. Солов'яненко, А. Мокренком, М. Кондратюком, Д. Гнатюком, композиторами О. Білашем та І. Шамо мали величезне значення для розвитку творчої особистості. Після завершення навчання у консерваторії у 1969 році В. Карпось повертається на Волинь, де стає солістом Волинської філармонії (був солістом майже 20 років). Брав участь у концертах не лише в обласному центрі, але і в сільських клубах, школах, колгоспах усіх районів області.

У 1987–1992 роках заслужений артист України Володимир Карпось став художнім керівником філармонії, багато працював над створенням тематичних концертних програм лекторію, камерного ансамблю «Кантабіле». У репертуарі В. Карпося – сотні арій, романсів, пісень. Він підготував та репрезентував понад 70 тематичних літературно-музичних композицій про творчість

видатних композиторів, поетів світу, дав тисячі концертів, на яких побували сотні тисяч слухачів.

За свою високу професійну майстерність, творчі здобутки, досягнуті у філармонії В. Карпосю оголошували подяки від керівництва області, філармонії, відзначали грошовими преміями. У 1969 році він став лауреатом республіканського фестивалю комсомольської і молодіжної пісні «Молода гвардія». 1979 року Указом Президії Верховної Ради Української РСР В. Карпосю присвоєно почесне звання заслуженого артиста України. У 1984 році Володимир Антонович став лауреатом обласної премії імені О. Гаврилюка.

Після першого серцевого нападу Володимир Антонович прийняв рішення «звільнити дорогу для молодих кадрів» і перейшов на викладацьку роботу у Луцьке педагогічне училище. Швидко здобув авторитет педагога і після запрошення став працювати в Волинському державному університеті імені Лесі Українки, де працював аж до початку 2008 року. У 2001 році В. Карпосю присвоєно звання доцента кафедри музично-теоретичних дисциплін Інституту мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки.

В. Карпось вміло організовував і проводив звіти-концерти студентів з постановки голосу. Для студентів, які були учасниками всеукраїнських конкурсів, що проводились з ініціативи Міністерства освіти України, він підготував програму з вокалу. До його думки прислухалися на засіданнях ради Інституту. Особливо відзначалась його діяльність в організаційній та науковій роботі кафедри музично-теоретичних дисциплін.

Робота у навчальних закладах не обмежувалася лише викладанням вокалу. Володимир Антонович чудово володів методикою, готував нові наукові праці з цієї проблематики. Він – автор навчально-методичних посібників «Основні положення з теорії та практики співу» (1999 р.) та «Методичні рекомендації з постановки голосу», які отримали високу оцінку фахівців.

Працюючи у навчальних закладах, Володимир Антонович мав можливість передати своїм учням, студентам увесь свій досвід, який здобувався важкою щоденною працею, прагнув навчати їх по-справжньому любов до високого мистецтва.

12 січня 2008 року Володимира Антоновича не стало, але пам'ять про нього живе у його творчості, здобутках, у майстер-

ності, яку він передав своїм учням.

Лариса Пальоха

Література:

Карпось В. Методичні рекомендації з постановки голосу / В. Карпось. – Луцьк : Вежа, 1999. – 23 с.

Карпось В. Основні положення з теорії та практики співу : навч.-метод. посіб. / В. Карпось. – Луцьк : Вежа, 1999. – 107 с.

* * *

Волинська обласна філармонія / керівники та авт. проекту С. І. Єфіменко, В. В. Москалюк. – Луцьк : Надстир'я, 2015. – 144 с.

Про В. Карпосю – с. 28–29.

Денисюк В. Одержимі творчістю : про мистецькі та культурно-освітні училища Волині / В. Денисюк. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2004. – 228 с.

Про В. Карпосю – с. 202.

Денисюк В. Пісні його життя: заслужений артист України Володимир Карпось / В. Денисюк. – Луцьк : Надстир'я, 2012. – 130 с.

Філатенко А. В. Володимир Карпось / А. Ф. Філатенко // Волинський календар, 1992. – Луцьк, 1991. – С. 39.

Меліхова І. Умирають майстри, залишають спогади, як рану... (Ліна Костенко) / І. Меліхова // Віче. – 2013. – 17–23 жовт. – С. 8.

Незабутні : його називали лицарем сцени // Волинь-нова. – 2013. – 24 жовт. – С. 2.

Родзь А. Життя як пісня / А. Родзь // Наш університет. – 2009. – № 1. – С. 17.

Синенко Л. Пісні його життя / Л. Синенко // Ратнівщина. – 2013 – 26 лист. – С. 2.

Серпень

1 серпня

70 років від дня народження О. П. Гайдучик (1947) – ткалі, заслуженого майстра народної творчості України

Народилася Ольга Павлівна Гайдучик в селі Велимче Ратнівського району Волинської області. Хист до ткацького ремесла перейняла від мами Варвари, тітки Меланії і бабусі ще в дитячі роки. Життя так склалося, що довелося працювати в колгоспі, на

цегельному заводі, однак тканням займалася завжди.

Зростання Ольги Гайдучик як відомого майстра народної творчості, припадає на 1980-і роки. Маючи багатий власний досвід, вона детально вивчала ткацькі традиції рідного села, опанувала тонкощі технічних прийомів виготовлення тканин.

Працює Ольга Павлівна на ткацькому верстаті, який був змайстрований у 1939 році дідом Федором. Саме на ньому створюються чудові тканини декоративно-ужиткового призначення. Для оздоблення осель – серветки, скатертини («портки»), смугасті доріжки, рядна; рушники, які використовують у побуті й в обрядовій культурі поліщуки. Та особливо славиться майстерно витканий одяг: жіночі й чоловічі сорочки, спідниці, фартухи, вовняні літники й крайки.

Для створення власних робіт ткаля використовує вовняні, бавовняні, акрилові нитки, залежно від типології виробу, застосовуючи полотняне, саржеве, перебірне ткання. На білому тлі рушників гармонійно komponуються вузькі та широкі смуги з геометричним орнаментом. Горизонтальні смуги червоно-чорного колориту прикрашають рукави жіночих сорочок. Виткані різнобарвні пояси-крайки є обов'язковим елементом чоловічого чи жіночого традиційного вбрання.

У святкових народних строях, виготовлених Ольгою Гайдучик, виступають на різноманітних дійствах фольклорні колективи Волинської області. Свої роботи ткаля подарувала для сільського храму, школи, лікарні. Її виткані роботи є окрасою і гордістю сільських свят, звітав району.

Ольга Павлівна активний учасник мистецьких фестивалів: Міжнародного фестивалю українського фольклору «Берегиня» (м. Луцьк), Міжнародного етно-фестивалю «Країна Мрій» (м. Київ), Фестивалю мистецтв України (м. Київ, Український дім). Її ткані вироби експонувалися в Національному музеї народної архітектури та побуту України (Пирогів) під час фестивалю народних майстрів у «День ткалі та вишивальниці», що організовується впродовж двох десятиліть і знайомить з творчістю народних майстрів різних областей України.

Ольга Гайдучик – член Волинського обласного осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Її роботи не раз демонструвалися у виставковій залі Національної спілки майстрів народного мистецтва у межах Всеукраїнського

мистецького проекту на кращий твір року.

У 2009 році поліській ткалі з с. Велимче за вагомих особистий внесок у розвиток культурно-мистецької спадщини України, високу професійну майстерність присвоєне звання «Заслужений майстер народної творчості України».

Шанувальниками творчості Ольги Гайдучик є чимало відомих українських діячів. Її часто запрошують на святковий ярмарок «Різдвяний Арсенал» (м. Київ, Мистецький Арсенал), Міжнародний Ягелонський ярмарок (м. Люблін, Польща). У 2015 році у виставковій залі науково-методичного центру культури Волині була організована персональна виставка творів О. Гайдучик.

Активна, працелюбна майстриня плекає народні традиції, поширює традиційне ткацтво, проводить майстер-класи, навчає всіх охочих давнього народного ремесла.

Людмила Мірошниченко-Гусак

Література:

Про нагородження працівників культури і мистецтв Волинської області : «Заслужений майстер народної творчості України» – Гайдучик Ольга Павлівна : Указ Президента України від 22 квіт. 2009 р. № 256 // Уряд. кур'єр. – 2009. – 13 трав. – С. 7.

Борзовець В. Берегія / В. Борзовець // Ратнівщина. – 2008. – 23 серп.

Горщарук П. В цьому домі, як у вінку / П. Горщарук // Сільські вісті. – 2007. – 23 жовт. – С. 4.

День повернення верстата // Віче. – 1999. – 5 серп.

Дубук М. Вироби ткалі – в кабінетах послів : за 30 літ Ольга Гайдучик дослужилася до майстра народної творчості / М. Дубук // Вісник+К. – 2010. – 18 листоп. – С. 11.

Мороз Д. Майстер народної творчості / Д. Мороз // Ратнівщина. – 1995. – 22 берез.

20 серпня

50 років від дня відкриття в урочищі Лопатень Ківерцівського району меморіального комплексу та музею партизанської Слави (1967)

Урочище Лопатень давно стало символом партизанської слави. Тут, у глибині Цуманських лісів у роки нацистської окупації облаштували стоянку декілька партизанських загонів – Д.

М. Медведєва, О. Ф. Філюка, М. А. Прокоп'юка, В. О. Карасьова, групи Л. Й. Магомета із з'єднання А. П. Бринського, першого батальйону Чернігівсько-Волинського з'єднання партизанських загонів О.Ф. Федорова під командуванням Г.В.Балицького. Їх подвиг увічніює меморіальний комплекс «Партизанська слава» і музей партизанської слави.

У 1950-х роках поширився рух червоних слідопитів, які займалися пошуком невідомих героїв, відкривали трагічні сторінки Другої світової війни. Розпочалася велика робота з увічнення пам'ятних місць.

Молодь Ківерцівського району на чолі з першим секретарем райкому комсомолу Зіновієм Євницьким, шануючи пам'ять, вирішили на громадських засадах відтворити партизанське містечко в урочищі Лопатень. Роботи закінчили в стислі терміни. Зусиллями громадськості було зведено обеліск, відреставровано сім землянок і деякі об'єкти партизанського побуту.

У травні 1956 року в урочищі відбувся мітинг, на якому були присутні партизани – А. Бринський, М. Корчев, Ю. Собес'як, О. Філюк, А. Цесарський. Ці події були початком створення Лопатенського меморіального комплексу партизанської слави. У кінці 1966 року на спільному засіданні бюро райкому КП України та райвиконкому було вирішено спорудити меморіальний комплекс «Партизанська слава» в урочищі Лопатень.

Будівництво розпочали у квітні 1967 року. Були чітко розподілені ділянки роботи між підприємствами району. Кожному з них визначено конкретний об'єкт роботи (реставрація землянок, будівництво естради, партизанської кухні, відтворення місць виготовлення вибухівки, криниці, спорудження ставків).

Меморіальний комплекс «Партизанська слава» і музей партизанської слави були відкриті 20 серпня 1967 року. Автором Лопатенського меморіалу були народний художник УРСР, скульптор Я.Чайка. Комплекс розкинувся на площі 12 гектарів. Углиб лісу пролягла алея Слави. Вздовж алеї – портрети партизанських командирів. Алея приводить до кургану – двоярусного земляного насипу, на якому встановлено обеліск. На цьому місці була стоянка партизанського загону, яким керував полковник Д. Медведєв.

У складі меморіального комплексу – Музей партизанської слави. У зборі матеріалів для музею значну роботу провели освітяни

району. Працюючи директором восьмирічної школи, З. Євницький передав 26 оригінальних світлин із життя партизан загону «Мисливці» та I батальйону Чернігівсько-Волинського з'єднання партизанських загонів під командуванням Г. Балицького.

Експозиція музею партизанської слави розмістилась у двоповерховому приміщенні. Її автори – працівники Волинського краєзнавчого музею. Численні матеріали розповідали про дні нацистської окупації на Волині, про розгортання в краї партизанського руху і визволення Ківерцівщини і Волині. У вітринах було виставлено зброю і спорядження партизанів, їх документи та особисті речі. Використано матеріали з фондів Волинського краєзнавчого музею.

Ряд матеріалів присвячено партизанському загону під командуванням А. Бринського, який прибув на Волинь із Білорусі восени 1942 року та згодом переріс у партизанське з'єднання. В експозиції музею представлені документальні фотознімки

Із квітня 1943 року на Волині діяв партизанський загін «Переможці» під командуванням Д. Медведєва, який дислокувався в урочищі Лопатень. Тут виросло ціле партизанське містечко – 44 землянки. Загін був базою для розвідників, що діяли у місті Рівне, яке гітлерівці оголосили столицею окупованої ними України.

Експозиція музею партизанської слави перебудовувалась двічі: у 1978 році з участю наукового співробітника Волинського краєзнавчого музею О. Вернидубова і художників Волинського художньо-оформлювального комбінату В. Жупанюка, М. Поліщука, М. Будзила, Н. Мельничука та у 1979 році – завдяки науковому співробітнику Волинського краєзнавчого музею О. Нагорній і художнику В. Жупанюку.

За всю історію директорами музею були: А. Януль (1967–1975 рр.), Н. Папезук (1975–1993 рр.), С. Громик (1993–2000 рр.), О. Балашук (2000 – 2007 рр.). З 2007 року посаду директора обіймає В. О. Шульгач.

До серпня 2002 року меморіал і Музей партизанської слави були відділом Волинського краєзнавчого музею, а з 20.серпня 2002 року за рекомендацією депутатської комісії районної ради, відповідно до рішення сесії №3/27 комплекс передано у власність районної громади.

На території Лопатенського меморіального комплексу і в Музеї партизанської слави щорічно в дні Перемоги і Партизанської

слави вшановують ветеранів війни, партизанів.

У 2008 році проведено ремонт приміщення. На першому поверсі обладнано експозицію музею Волинського лісу і впорядковано територію біля музею – хату лісника, пасіку, екологічну стежку, клас лісової екологічної школи. На другому поверсі у 2009 році створено нову експозицію Музею партизанської слави. Під керівництвом працівників методичного відділу Волинського краєзнавчого музею О. Вернидубова, Л. Криштапюк. Художнє оформлення виконала фірма «Пам'ять» (директор – О. Ярославич, художник – оформлювач Н. Чирко). Облагородження всієї території комплексу, відкриття Музею волинського лісу було здійснено за ініціативи лісівників Волині, обласної та районної влади, що в кінцевому підсумку створило умови для подальшого розвитку туризму в Цуманських лісах.

Рішенням Ківерцівської районної ради від 8 вересня 2016 року Лопатенський музей партизанської слави перейменований в комунальний заклад «Лопатенський історико-природничий музейний комплекс».

Олександр Вернидубов
Лариса Криштапюк

Література:

Євницький З. М. Історична довідка про створення Лопатенського меморіального комплексу «Партизанська слава» / З. М. Євницький. – 2-ге вид., скороч. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2012. – 48 с.

Лопатень // Екскурсійні маршрути Волині : інформ.-довід. – Луцьк, 2002. – С. 20.

Вернидубов О. Комунальні та громадські музеї Волинської області в 2013 році : порівняльно-довідковий матеріал / О. Вернидубов, Л. Криштапюк // Волинський музейний вісник : наук. зб. / упоряд. А. Силук. – Луцьк : Волин. краєзнавчий музей, 2014. – Вип. 6. – С. 330–345.

Домівка волинських загонів // Нар. слово. – 2013. – 21 верес. – С. 2.

Кравець А. Символ партизанської слави / А. Кравець // Лісовий вісник – 2012. – № 8. – С. 15.

Корольок М. Лопатень – край партизанської слави / М. Корольок // Вільним шляхом. – 2008. – 27 верес. – С. 1, 4.

Лопатень – вічний пам'ятник невмирущої партизанської слави // Вільним шляхом. – 2007. – 22 верес. – С. 1.

Меморіальний комплекс «Партизанської слави» // Твій вибір. – 2011. – 12–18 трав. – С. 3.

У Лопатені відкрили оновлений музей партизанської слави // Відомості. – 2009. – 14–20. – С. 10.

* * *

Партизанський музей у Лопатені: уламок ідеології чи місце пам'яті героїв? : [Електронний ресурс] // ВолиньPost : сайт. – Режим доступу : <http://www.volynpost.com/news/3969-partyzanskyj-muzej-u-lopatni-ulamok-ideologii-chy-misce-pamiati-geroiv>. – Назва з екрану.

28 серпня

75 років від часу розстрілів євреїв Луцького гетто (1942)

Лихоліття Другої світової війни стало одним із найсерйозніших випробувань українського народу у буремному ХХ столітті. Ще в далекому 1933 році, коли А. Гітлер приходить до влади в Німеччині, стало відомо, що передбачаються значні зміни в самій Європі та поза її межами. У 1939 році коли розпочалася Друга світова війна, єврейська меншина була однією з найпотужніших за чисельністю у Східній Європі. Чисельність євреїв в УРСР становила до 2, 45 млн. осіб.

Вже після нападу нацистської Німеччини на СРСР відбуваються перші розстріли єврейського населення. Після захоплення м. Києва в Бабиному Яру лише за два дні з 29 по 30 вересня 1941 року було розстріляно 33, 7 тис. євреїв. Розстріли в урочищі Бабин Яр набрали регулярного характеру і розпочали трагічний початок Голокосту по всій території окупованої Європи.

За період нацистського свавілля у Бабиному Яру було знищено більше, як 100 тисяч осіб, в Україні відомо не менше як 250 місць, де проводили масові знищення цивільного єврейського населення.

Волинь відійшла до рейхскомісаріату Україна (РКУ) й зазнала вагомих втрат під час війни. В цілому втрати населення РКУ становили 30 %. Найбільш вражаючим – 53 % – було зменшення кількості жителів великих міст. Найбільших втрат зазнала єв-

рейська громада, за оцінками істориків за час окупаційного режиму знищено від 0, 9 до 2 млн. євреїв.

Понад п'ять століть євреї мирно співіснували з українцями і поляками, ніхто не міг передбачити катастрофи. Лише 1/3 єврейського населення встигла евакуюватися з території України до початку війни. На період нацистської окупації на території Волині проживало понад 110 тис. євреїв, які майже всі загинули.

Вже 25 червня 1945 року були окуповані такі волинські міста як Торчин, Любомль, Луцьк та ін. У них нацисти встановлюють свій «новий порядок». 13 жовтня 1941 року було проведено перепис населення. Реєстрацію звіряли з домовими книгами, було виявлено 14 743 осіб єврейської національності, тобто 45 % всього населення Луцька.

Життєдіяльність євреїв відразу ж була регламентована спеціальною директивою від 13 серпня 1941 року. Так, 1 вересня 1941 року Луцька міська управа наказала всім євреям постійно носити на верхньому одязі жовті шестикутні зірки як спереду, так і на спині. Вона деталізувала своє розпорядження. Наприклад, якщо лікар – єврей чи інший медичний працівник працює в халаті, то жовта зірка повинна бути на халаті, тому що «в лікарнях пацієнт повинен знати, що його лікує єврей».

Євреї були обмежені в своїх елементарних правах. Вони не могли ходити по тротуарах, по вулицях міст, їздити в громадському транспорті, відвідувати школи, бібліотеки, музеї, купувати на ринку. Підприємці повинні були на своїх вікнах вивішувати табличку «Єврейське підприємство». Наказом Луцького міського посадика від 11 грудня 1941 року євреям заборонявся переїзд з одного місця на інше.

У грудні 1941 року Луцький гебітскомісар Кольгоф підписав ще одне знуцальне розпорядження, за яким євреям заборонялося прати одяг у річці Стир. Також було у тому ж місяці видано спеціальне розпорядження «Про розподіл товарів і роздрібну торгівлю», за яким на одну людину видавалося по 2 кг хліба, 200 грам м'яса на тиждень. Євреям видавалося в два рази менше. Євреї масово звільняються з роботи. Якщо єврей і залишався на роботі, то змушений був переводитися на іншу, більш низьку посаду або в нього брався підпис, що він буде працювати безкоштовно. Влада всіляко перешкоджала переходу іудеїв у християнство, хоча цим євреї намагалися уникнути смерті.

Широка мережа гетто була створена на Волині. Гетто у м. Луцьку було створено 11 – 12 грудня 1941 року. Для його створення була визначена територія Старого міста, обмежена з усіх сторін річкою Стир, мостом через річку Глушець і дорогою на передмісті Гнідави. На цій невеличкій території було зосереджено більше половини населення міста. Територія гетто була огорожена колючим дротом по всьому периметру і охоронялася окупаційною владою.

Для підтримки порядку і виконання розпоряджень окупаційної влади в гетто було створено юденрат, якому підпорядковувалась юденполіція, яка називалася також – жовта поліція. В Луцьку було створено ще два гетто – на Красному та в приміщенні сучасного Педагогічного коледжу, де було повстання (грудень 1942 р.). Подібним чином були створені гетто в інших містах та населених пунктах Волині.

Загнавши євреїв у гетто, нацисти забороняли їм без супроводу поліції ходити за його межі. Комісар Луцького округу Ліндер 13 грудня 1941 року видав розпорядження, яке було розклеєно по всьому місту: «Виходити євреям на вулиці, спинятись на вулицях заборонено. Євреї, котрі порушать це правило – будуть покарані смертю».

Становище євреїв у гетто було жакликим. Постійне приниження, побори, терор, невпевненість у майбутньому, очікування смерті, голод, холод, антисанітарія у теплий період, відсутність теплої води. Праця на важких роботах. Щодня у гетто вмирала велика кількість людей.

Невірними є твердження про те, що євреї покiрливо і байдуже очікували своєї смерті. Потрібно згадати й чимало волинян, котрі, ризикуючи своїм життям допомагали євреям, рятували їхнє життя. Євреї не забудуть Вітольда Томенка, родину Круть з Торчина, родину Солтис з Маркович Горохівського району, Віру Каспрук з Луцька, Петра Токарського з с. Ерастів Турійського району, Олександра Гнатюка з Маневич, родину Пилипчуків, Бузь, Лещук, Ярмолюк з Любомльського району, Анастасію Абрамович з Любомля, яку нацисти розстріляли за те, що вона переховувала єврейську родину Штернбаум, Ядвігу Скубікіну, котра рятувала двох єврейських хлопчиків та багатьох інших.

Наказ про «остаточне вирішення єврейського питання» нацистська влада одержала влітку 1942 року. З цього часу почали

здійснюватись акції з знищення гетто.

Під час першої нацистської «акції» 19–20 червня 1942 року у гетто було розстріляно 2 тис. осіб. 19–23 серпня 1942 року під час великої німецької операції за участі команд СД, німецької та української поліції більшість мешканців гетто (від 15 до 16 тис. осіб у т. ч. 5 тис. з районів) було розстріляно у с. Гнідава. Зберігся персональний список лише 584 осіб.

Після наступних обшуків та облав на території гетто було виявлено ще 2 тис. євреїв, яких розстріляно 3 вересня 1942 року.

12 грудня 1942 року німецькі команди знищили 500 євреїв ремісників, які працювали в ремісничому гетто. Після цього гетто закрили. Жорстокість і свавілля німецької окупаційної влади призвели до того, що перестала існувати багатомільйонна єврейська громада. В м. Луцьку загинуло 25 658 осіб, на Волині – понад 110 тис. осіб.

Завданням сучасних волинян є збереження пам'яті про ці трагічні події нашої землі, допомога у створенні пам'ятних знаків на місцях масових розстрілів євреїв, відновлення історичної пам'яті заради того, щоб такі трагедії ніколи не повторились.

Олена Дубень

Література:

Михайлюк О. Г. Історія Луцька / О. Г. Михайлюк, І. В. Кічий. – Львів : Світ, 1991. – 192 с.

Про розстріл євреїв у Луцькому гетто – с. 127.

Наконечний В. Волинь – криваве поле війни / В. Наконечний. – Тернопіль : Підруч. і посіб., 2006. – 143 с.

Наконечный В. На еврейской волне / В. Наконечный – Луцк : Надстырь, 2006. – 180 с.

Наконечный В. Холокост на Волини: жертвы и память / В. Наконечный. – Луцк : Заря-плюс, 2003. – 67 с.

Пясецький В. Е. Луцьк: старе місто : іст.-краєзн. нарис. Кн. 1 / В. Е. Пясецький. – Луцьк : Волин. старожитності, 2013. – 334 с.

Про розстріл євреїв у Луцькому гетто – с. 292–296.

Сорока Ю. М. Населення Західноукраїнських земель: етнополітичний та демографічний вимір (1939–1950-ті роки) : монографія / Ю. М. Сорока. – Київ : Київ. ун-т, 2013. – 415 с.

Про розстріл євреїв у Луцькому гетто – с. 160.

Бондаренко Г. Пам'ятний знак про повстання євреїв трудово-

го табору в Луцьку 12 грудня 1942 р. : до 70-річчя трагедії / Г. Бондаренко // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. З історії національних меншин на Волині : матеріали Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф. «Минуле і сучасне єврейської громади на Волині», 20–21 серп. 2013 р., смт. Маневичі та Міжнар. наук. конф. «Польська культура в контексті волинського тексту», 3–4 квіт. 2014 року, м. Луцьк / упоряд. А. Силюк. – Луцьк, 2014. – Вип. 49. – С. 12–13.*

Жук О. Єврейське гетто в окупованому Луцьку / О. Жук // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Рух опору тоталітарним і окупаційним режимам на теренах Волинської області. Горохівщина в історії України і Волині : матеріали XXXI Всеукр. наук.-праці іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 2009. – Вип. 31. – С. 348–351.*

Якименко М. Волинь не забуває синів Ізраїля / М. Якименко // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Місто Володимир-Волинський та Побужжя у світовій та українській історії. Успенський собор в історії міста Володимир-Волинського та України : матеріали 54 Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1000-річчю пам'яті київського князя Володимира Великого та 860-й річниці початку будівництва Успенського собору, 23 жовт. 2015 р., м. Володимир-Волинський / упоряд. : А. Силюк, В. Пикалюк. – Луцьк, 2015. – Вип. 54. – С. 314–316.*

Вересень

7 вересня

70 років від дня народження О. В. Огородніка (1947) – українського композитора, директора-художнього керівника заслуженого народного ансамблю пісні і танцю України «Колос», народного артиста України

Огороднік Олександр Володимирович народився 7 вересня 1947 року в с. Сірнички Локачинського району Волинської області. Навчався у Сірничківській початковій та Затурцівській середній школах.

Трудову діяльність розпочав у 1962 році з посади завідувача клубу с. Сірнички, пізніше с. Зубильно. З 1965 року працював у торчинському Будинку культури на посадах баяніста, інструктора-методиста, хормейстера ансамблю “Колос”, директора Будинку культури. З 1989 року є директор-художній керівник заслуженого народного ансамблю пісні і танцю України «Колос».

Колектив під його керівництвом з великим успіхом гастролює як в Україні, так і за кордоном, зокрема в Німеччині, Сербії, Хорватії, Словенії, Франції, Іспанії, Чехії, Словаччині, Англії, Шотландії, Угорщині, Росії, Білорусії, Литві, Єгипті, Конго, В'єтнамі, Кубі, Пуерто-Ріко, Фінляндії, Туркменістані, Киргизстані та інших країнах світу. Постійно концертує в Польщі (понад 50 разів).

Особистою заслугою О. В. Огородніка як директора-художнього керівника колективу є активна концертна та гастрольна діяльність ансамблю “Колос” містами і селами Волині з благодійними концертними турами. З незмінним успіхом колективом виконуються дві концертні програми, які складають соціально значущі та художньо-досконалі твори. Серед них улюбленими для волинян є вокально-хореографічні композиції: “Привітальна”, “Волинське весілля”, “Золота роса”, “На Івана Купала”, “Червона калина”, “Волинські забави”, “Волинські вечори”, “Коровай”, “Козаки”, “Переспівки” та інші. У репертуарі ансамблю – багато пісенних творів в обробці О. Огородніка. Чимало авторських пісень мають патріотичне звучання: “Слава й печаль України”, “Пригорни мене, доле”, “Добрий день”, “Красою роду цвіте калина”, “Вогонь Тарасового слова”, “Отча земля”, “Признаваймося і єднаймося”, “Поклик рідної хати”, “Колос нашої долі”, “Материнська пісня”, “Україно”, “Пісня про рідне село” та інші.

Вийшли друком дві збірки пісень О. Огородніка – “Материнська пісня” (1994) та збірка у співавторстві з поетом Василем Геєм “І піснею хата багата” (2004 та 2005 рр.).

За значний особистий внесок у розвиток і популяризацію народно-пісенного мистецтва, високу професійну майстерність, активну концертну діяльність О. В. Огороднік неодноразово був нагороджений почесними грамотами Волинської обласної державної адміністрації, обласної ради, Міністерства культури України. У 1970 році удостоєний медалі “За трудову відзнаку”, у 1973 році йому було присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури України”, у 1991 році нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради України. У 1993 році Указом Президента України Олександр Володимирович Огородніку було присвоєно почесне звання “Народний артист України”, у 2001 році нагороджений орденом “За заслуги” III ступеня. У 2006 році нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України.

У 2007 році отримав звання “Почесний громадянин Луцького району”, “Почесний громадянин Локачинського району”, у 2008 році – “Почесний громадянин с.Чевель Старовижівського району”. У 2010 році нагороджений орденом “За заслуги” II ступеня. У 2011 році присвоєно звання “Генерал-майор українського рестрового козацтва”. У 2012 році присвоєно звання “Почесний громадянин Волині”.

О. В. Огороднік впродовж 45 років обирається депутатом Торчинської селищної ради та Луцької районної ради. Є членом колегії обласного управління культури, член комітету з присудження премій в галузі літератури та мистецтва, голова журі творчих звітів міст і районів Волині. З 2010 року за власною ініціативою щорічно проводить обласний фестиваль народного мистецтва «Осінні барви Торчина».

Анатолій Силук

Література:

Огородник О. І піснею хата багата : твори для народ. хору та вок. ансамблів / О. Огородник, В. Гей. – Луцьк : Надстир'я, 2004. – 160 с.

Огородник О. Материнська пісня : твори для народ. хору, вокал. ансамблів та солоспіву / О. Огородник. – Луцьк : Надстир'я, 1994. – 64 с.

* * *

На Волині побільшало почесних громадян // День. – 2012. – 13 листоп. – С. 13.

Про присвоєння звання директору-художньому керівникові народного ансамблю пісні і танцю «Колос» Олександру Огородніку.

Гуртовий Г. Торчин – передзвін віків : іст.-краєзн. нариси. – Луцьк : Надстир'я, 2003. – 364 с.

Про О. Огородніка – с. 289–290.

Денисюк В. Золота нива «Колоса» : іст.-краєзн. нарис / В. Денисюк. – Луцьк : Надстир'я, 1997. – 104 с.

Денисюк В. Мистецький шлях «Колоса» : заслужений народний ансамбль пісні і танцю України «Колос» (Торчин Волинської області) / В. Денисюк. – Луцьк : Надстир'я, 2005. – 160 с.

Денисюк В. Одержимі творчістю : про мистецькі та культурно-освітні училища Волині / В. Денисюк. – Луцьк : Волин. обл.

друк., 2004. – 228 с.

Про О. Огородника – с. 191–192.

Бас І. У народного артиста – нове звання! / І. Бас // Слава праці. – 2011. – 27 жовт. – С. 1.

Гей В. Материнська пісня Огородника / В. Гей // Луцький замок. – 2002. – 5 верес.

Гуменюк Н. Олександр Огородник: не можна почуватися абсолютно щасливим, коли поруч є нещасні... / Н. Гуменюк // Віче. – 2007. – 6–12 верес. – С. 7.

Денисюк В. Колос його долі / В. Денисюк // Волинь. – 2002. – 7 верес.

Загорський В. У «Колосі» – його життя : розмова з Олександром Огородником / В. Загорський // Селянське життя. – 2007. – 11 серп.

Занюк Л. Не за високі гонорари, а за покликанням: 65 років «Колос» іде до людей / Л. Занюк // Волинь-нова. – 2016. – 8 груд. – С. 18.

Занюк Л. «Торчин стає меккою хорового мистецтва» / Л. Занюк // Волинь-нова. – 2016. – 4 жовт. – С. 7.

Коструба Н. Золота зоря Маестро! / Н. Коструба // Слава праці. – 2012. – 2 серп. – С. 1.

Коструба Н. «Колос» – це наші найкращі літа! : розмова з Олександром Огородником / Н. Коструба // Слава праці. – 2011. – 21 лип. – С. 4.

Коструба Н. Народні артисти України Олександр Огородник : «торчинський «Колос» несе іскру духовності та краси» / Н. Коструба // Слава праці. – 2011. – 23 черв. – С. 9.

Творчий вечір Олександра Огородника // Луцький замок. – 2007. – 13 верес. – С. 3.

Філатенко А. Пісні, що йдуть від серця / А. Філатенко // Волинь-нова. – 2007. – 8 верес. – С. 7.

Філатенко А. Щедра пісенна нива Олександра Огородника / А. Філатенко // Волинь-нова. – 2012. – 11 серп. – С. 11.

23 вересня**75 років від часу знищення нацистами села Кортеліси
Ратнівського району
(1942)**

Кортеліська трагедія вражає своїми масштабами та жорстокістю. Майже три тисячі ні в чому невинних людей було розстріляно та закатовано за роки німецької окупації. Більшість із них загинули в «чорну середу» 23 вересня 1942 року

Більшість населених пунктів Ратнівщини, в тому числі і село Кортеліси, ворог окупував 28 червня 1941 року. Влітку і восени 1941 року в Кортелісах та навколишніх хуторах знайшли прихисток понад півтори сотні оточенців – солдатів і командирів Червоної Армії, серед яких було немало захисників Брестської фортеці. Були серед них і ті, хто вже встиг побувати в німецькому полоні і на собі відчувати пекло нацистських таборів. У перші місяці окупації німці та поліція не чіпали оточенців і місцевих активістів. Це дало їм можливість встановити зв'язок між собою та створити підпільну антифашистську групу. В травні 1942 року, коли виникла загроза арешту, ця група розпочинає активні бойові дії і перетворюється в партизанський загін імені Ворошилова. Командиром загону став старшина-радист Борис Михайловський – учасник оборони Брестської фортеці. Партизани діяли сміливо і рішуче. Без жодного пострілу захопили поліцейську дільницю в Кортелісах. У поліцаїв забрали гвинтівки, патрони, гранати і один кулемет. Загін влаштував засідки на бруківці Брест-Ковель, нападав на німецькі гарнізони та поліцейські дільниці в Ратному, Дивині, Черняхнах.

12 липня 1942 року німці провели першу облаву на кортеліських євреїв, схопили близько 30 чоловік і розстріляли за селом. Через кілька днів жорстоку розправу над кортеліськими євреями вчинили партизани із загону імені Ворошилова, щоб помститися за смерть свого товариша. Вони вбили близько сотні євреїв, не жалюючи при цьому ні жінок, ні дітей.

У середині липня із шацьких лісів до Кортеліс підійшов партизанський загін під командуванням Степана Шковороди, який об'єднався з загonom імені Ворошилова. В серпні 1942 року основна частина загону на чолі з Б. Михайловським вирушає в пінські ліси і вливається до складу місцевого партизанського з'єднання на чолі з Коржем. У районі Кортеліс залишився лише невеликий

загін партизанів – переважно з місцевих жителів, який пізніше отримав назву імені Щорса.

26 серпня 1942 року фашисти з поліцаями влаштували чергову облаву в Кортелісах, заарештували матір партизана Василя Дордюка, батьків і братів партизана Андрія Лихвана, а також двох юнаків, які втекли з концтабору. Їх привселюдно розстріляли біля церкви. Німецький офіцер попередив, що так буде з усіма, хто допомагатиме партизанам.

З метою залякування населення окупованих територій нацисти розробили план зі знищення волинського села Кортеліси та трьох сусідніх сіл, які зараз перебувають у складі Білорусії. У німецьких архівах зберігся «Оперативний наказ про знищення сіл», виданий 22 вересня 1942 року командиром третього поліцейського батальйону 15-го поліцейського полку майором Голлінгом. Наказ починався словами: «23 вересня 1942 року батальйон знищує розташовані в районі на північний захід від Мокран отруєні бандитською заразою села: Бірки, Заболоття і Борисівку. Рота «Нюрнберг» знищує Кортеліси».

23 вересня 1942 року, ще до п'ятої години ранку, коли село спало, його повністю оточили нацистські карателі разом із підрозділами української допоміжної поліції і зігнали усіх людей до центру села. Сім'ї трьох кортеліських поліцаїв, старости, священника та директора школи, який був поляком за національністю, вивели з натовпу, наділи їм на руки білі пов'язки і відправили в Ратне. Пізніше частина з них виїхала з німцями і опинилися за кордоном. Усього ж у цей день у Кортелісах змогло врятуватися лише близько півсотні жителів.

Решту людей, які зібрались, позаганяли в церкву, школу та найближчі хати. Їх охороняли поліцаї, яким німці не дуже довіряли і видали лише по одному патрону. Тим часом інші поліцаї викопали чотири великі ями, до яких німці підводили групами людей і розстрілювали із автоматів та кулеметів. Щоб заглушити постріли та крики людей, яких вбивали, гітлерівці на повну потужність включили двигуни своїх автомобілів.

Свідком жахливої трагедії довелося стати дев'ятнадцятирічній Федорі Круш, яка через дірку в покрівлі спостерігала, як знищували невинних людей. Вона згадувала, що дехто хотів утекти, як вели до ями. «Доганяли і дострілювали, а ті ще на коліна зводилися й просились... Баба Христина Цвіруха впала з онуком

на коліна... так і забили їх... Три дочки Василя Горніка обіймали тата зі страху... Так і впали... Голови, руки з ями підіймалися...»

Разом із Кортелісами 23 вересня гітлерівці також знищили найближчі хутори Запоків'я, Ягідково та інші. Після розстрілу людей карателі кілька днів грабували і палили село. 8 листопада 1943 року нацисти разом із поліцаями оточили хутір Рябине, де в цей день відбувалося весілля. Коли люди побачили карателів, то з жахом кинулися втікати, але 49 чоловік загинули від куль. У цей же день нацисти вбили і спалили у своїх же власних будинках 70 жителів хутора Попливці.

Назавжди в наших серцях залишаться імена тих, хто загинув від рук нацистських варварів. Їх імена записані в Книзі Пам'яті, вони в мармурі і граніті. 5 травня 1980 року було відкрито Меморіальний комплекс жертвам фашизму та музей історії села Кортеліси. Авторами пам'ятника є скульптори: народний художник УРСР Олексій Прокопович Олійник та його син Микола Олійник, який завершував роботу після смерті батька, архітектор Анатолій Дмитрович Корнеєв. До вершини пагорба ведуть гранітні сходи. Праворуч – шість чорних гранітних плит, що символізують шість могил. Великими літерами по сірому граніті зроблено напис: «Пам'ять людська не забуде повік мук закатованих, попелу крик».

Микола Михалевич

Література:

Минуле і сучасне Волині та Полісся. Ратнівщина в історії України і Волині: матеріали XLII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., приуроч. 70-річчю Кортеліської трагедії 1942 року, смт. Ратно – с. Кортеліси, 20 вер. 2012 року / ред. В. Сікачова ; відпов. за вип. : А. Силюк, М. Михалевич. – Луцьк : Волин. старожитності, 2012. – Вип. 42. – 393 с.

Попіл Кортеліс в пам'яті та серцях : наук.-попул. вид. – Луцьк : Медіа, 2010. – 13 с.

Денисюк В. Т. Кортеліси / В. Т. Денисюк, І. О. Денисюк // Денисюк В. Т. Ратнівська земля / В. Т. Денисюк, І. О. Денисюк. – Луцьк, 2003. – С. 319–328.

Наконечний В. А. Попіл Кортеліс стукає в наші серця / В. А. Наконечний // Наконечний В. А. Роки... Події... Люди... : позиція / В. А. Наконечний. – Луцьк, 2006. – С. 233–235.

Поліщук. Трагедія села Кортеліс / Поліщук // Літопис Волині : наук. попул. зб. волинезнавства. – Вінніпег, 1964. – Ч. 7. – С. 86–88.

Борзовець В. Мітинг-реквієм у Кортелісах / В. Борзовець // Ратнівщина. – 2015. – 16 трав. – С. 2.

Краглик В. Як будувався меморіальний комплекс у Кортелісах / В. Краглик // Ратнівщина. – 2015. – 19 трав. – С. 9.

Михалевич М. Єврейська трагедія у спалених Кортелісах / М. Михалевич, Р. Жижара // Сім'я і дім. – 2016. – 20 жовт. – С. 8.

Михалевич М. Одягнулися святково, зговорили «Отче наш»... і пішли на розстріл: до 74-ої річниці Кортеліської трагедії / М. Михалевич // Ратнівщина. – 2016. – 24 верес. – С. 2.

Михалевич М. Початок Кортеліської трагедії / М. Михалевич // Ратнівщина. – 2016. – 12 лип. – С. 2.

Слюсар Н. За що німці знищили село Кортеліси? / Н. Слюсар // Вісник. – 2016. – 22 верес. – С. 17.

Шевчук В. Вшанування пам'яті жертв Кортеліської трагедії / В. Шевчук // Ратнівщина. – 2015. – 26 верес. – С. 1.

Якименко М. Зотлілий попіл захолов, та рани досі ятрять / М. Якименко // Голос України. – 2014. – 5 лют. – С. 14 ; 6 лют. – С. 22 ; 7 лют. – С. 14

* * *

Волинь туристична : путівник. – Київ : Світ успіху, 2008. – 363 с.

Про с. Кортеліси – с. 234.

Екскурсійні маршрути Волині : інформ. довід. – Луцьк : Ініціал, 2010. – 23 с.

Про с. Кортеліси – с. 21.

Жовтень

8 жовтня

50 років від дня народження Н. В. Граніч (1967) – української поетеси

Наталія Василівна Граніч народилася 8 жовтня 1967 року в м. Волгограді (Росія). Раннє дитинство провела в селі Юськівці на Тернопіллі в родині маминих батьків Олексія та Ксенії Казмірчуків. У восьмирічному віці разом з батьками переїхала до Росії,

середню школу закінчила в селищі Комсомольському Чаунського району Магаданської області. Після повернення до України навчалася в Рівненському державному інституті культури, який закінчила 1989 року за фахом «бібліотекар-бібліограф».

Трудову діяльність розпочала методистом Волинської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олени Пчілки. З 1993 року працює у Волинській обласній бібліотеці для дітей. 1999 року Н. В. Граніч призначено директором бібліотеки.

Поетеса. Літературний псевдонім Ната Граніч. 1996 року дебютувала публікаціями віршів у волинських газетах «Луцький замок», «Віче», згодом – у журналах «Дзвін», «Жінка», «Терен», «Березіль», альманахах «Смолоскип», «Світязь» та ін.

1999 року вийшла друком перша поетична збірка «На білім аркуші молитви», 2002 року – книга віршів «Крилатий пес розлуки». Цього ж року Натю Граніч прийнято до Національної спілки письменників України. Вона стає членом правління Волинської організації НСПУ, бере активну участь у її роботі.

Паралельно з написанням віршів Ната Граніч займається літературною критикою. Літературознавчі статті з'являються у виданнях «Літературний Львів», «Дзвін», «Березіль», «Терен», «Сіверинський літопис».

У полі зору – творчість сучасних українських авторів, серед яких Євген Запека, Роман Скиба, Людмила Таран, Павло Вольвач, Олександр Дністровий, Сергій Дзюба, Юрко Гудзь, Галина Кирпа, Оксана Забужко тощо. Не залишає авторка поза увагою і молодий поетичний цех – Ольгу Ляснюк, Олену Пашук, Оксану Кішко-Луцишин, Олександра Гукала. 2003 року світ побачив збірник літературної критики «Безсмертні лики слів. Медитації над книгами». У своїй передмові до книги лауреат премії ім. О Білецького Євген Баран пише: «... міркування Нати Граніч сформульовані блискуче, їх цілком можна занести у своєрідний літературний кодекс /«закон Хаммурапі»/, настільки вони чітко фіксують контрасти літературного досвіду».

У наступні роки Ната Граніч успішно працює в царині лірики. З'являються книги «П'ятнадцятий камінь саду Райондзі» (2007 р.), «Срібна дівчинка. Зимова книга» (2010 р.), які засвідчили її творче зростання.

2008 року виходить поетична книга для дітей «Ангелик на долоньках» з ілюстраціями Людмили Пантелеевої. Критики від-

значили оригінальне художнє оформлення видання, що для дитячої книги є дуже важливим, а також «дивовижну метафорику талановитої поетеси, котра вмiло по шаблях веде маленького поціновувача до сприйняття безмежного свiту природи i людей» (Петро Мах).

Ната Гранич є членом Експертної ради з питань видавничої справи при Волинській обласній державній адміністрації, журі обласних дитячих літературних конкурсів «Думи і мрії», «Казку складаю сам».

Лауреат міжнародної літературної премії імені Миколи Гоголя «Тріумф» (2002 р) та премії імені Дмитра Нитченка (2003 р).

Людмила Хілуха

Література:

Гранич Н. В. Ангелик на долоньках. Дмитрикова книжечка : поезія / Н. В. Гранич ; худ. Л. В. Пантелєєва. – Луцьк : Твердиня, 2008. – 20 с. : кольор. іл.

Гранич Н. В. Безсмертні лики слів. Медитації над книгами / Н. В. Гранич. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2003. – 88 с.

Гранич Н. В. Крилатий пес розлуки : поезії / Н. В. Гранич. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2002. – 78 с.

Гранич Н. В. П'ятнадцятий камінь саду Райондзі : кн. віршів / Н. В. Гранич. – Луцьк : Твердиня, 2007. – 120 с. : іл.

Гранич Н. В. Срібна дівчинка : зимова книга : поезії / Н. В. Гранич. – Луцьк : Терен, 2011. – 104 с.

Гранич Н. В. «і довгі ночі сонце спить у хаті...» ; Спогади колесом крутяться...» ; «ти зі мною ніби всюди...» ; «На білому чорні цяточки...» ; «здрастуйте Станіславе Георгійовичу...» ; «то сльози мокрі, то сухі» ; не римується, не пишеться...» ; «зима... за вікнами зима» ; «спішать дерева квапляться до лісу...» / Н. В. Гранич // Світязь : альм. Волин. обл. орг. Нац. Спілки письменників України. – Луцьк, 2010. – Вип. 1/16. – С. 108–112.

Гранич Н. В. Із дозрілої землі... ; Небо, як ромашка / Н. В. Гранич // Гравітація взаємності = Grawitacja wzajemności : антол. сучасної укр. поезії / пер. на пол., упоряд. О. В. Криштальська ; ред., післямов. З. В. Фрончек. – Луцьк, 2013. – С. 476–479.

Гранич Н. В. Література приходила до мене поступово... : письменниця про себе / Н. В. Гранич // Волинь літературна : наші сучасники : зб. матеріалів про письменників Волині, членів Нац.

спілки письменників України. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2010. – С. 66–71.

Гранич Н. В. «перша скрипка ...» ; «невже це сопки вдалині...» ; куля вогняна котиться...» ; «Співає дід. І пісня як сльоза...» ; «на край світу...» ; «Вступають скрипки ув оркестрі...» ; «Ідуть дощі на ратуші і сквери...» ; «Чотири класи...» ; літо спішить на потяг ...» і ін. / Н. В. Гранич // Світязь : альм Волин. обл. орг. Нац. Спілки письменників Укрвіни / ред.-упоряд. Н. Горик. – Луцьк, 2007. – Вип. 13. – С. 33–41.

Гранич Н. «Писачком на душі малюю радість...» ; «Пахне чоловік мені...» ; «Тлумачу пелюстки жасмину...» ; «Син просить подарувати...» / Н. Гранич // Світязь : альм. Волин. орг. Нац. спілки письменників України. – Луцьк, 2003. – Вип. 9. – С. 32–35.

Гранич Н. [Вірші] / пер. на біл. В. Дебіша / Н. Гранич // Думи і песні Вальні : твори паэтау і праяікау Вальні у перакладах на беларускую мову / уклад.: А. Каско, М. Сянкевіч. – Луцьк, 2012. – С. 36–39.

Гранич Н. Духовна скарбниця знань / Н. Гранич // Світ дитячих бібліотек. – 2008. – № 1. – С. 4–6.

Гранич Н. «Зима... за вікнами зима ...» ; «Не римується, не пишеться...» / Н. Гранич // Літ. Україна. – 2011. – 24 лют. – С. 8.

Гранич Н. «Я відкриваю зиму наче книгу» ; «На Україні – віхола» ; «Ки-ри-ми-ки-ки» ; «Білі ночі по землі перші кроки ступають...» ; «Зима у тундрі...» та [ін.] // Березіль. – 2006. – № ¾. – С. 144–146.

***

Сломінська Н. На білім аркуші молитви : поезії / Н. Сломінська. – Луцьк : Зоря, 1999. – 156 с.

Сломінська Н. «Збудую храм...» ; «Молитва з вуст тече...» ; Прохання ; «Перед тим, як переступити твій поріг...» ; «Ти пишеш вірші на моїй душі» ; «Біль украду...» ; «А ніч горіла полум'ям твоїм...» ; «На дев'ять днів за своєю любов'ю...» і ін. / Н. Сломінська // Світязь : альм. Волин. орг. Спілки письменників України. – Луцьк, 1998. – Вип. 5. – С. 56–59.

Сломінська Н. Поезії / Н. Сломінська // Початки : антол. молоді поезії. – Київ, 1998. – С. 283–285.

Сломінська Н. «Хтось вишняком поїв смереки» / Н. Сломінська // Терен. – Луцьк, 1998. – № 1. – С. 6–7.

* * *

Баран Є. М. Моя зоря мене наздожене ... (Ната Гранич) / Є. М. Баран // Баран Є. М. Повторення пройденого : літ.-крит. ст., рец., есеї / Є. М. Баран. – Луцьк, 2013. – С. 87–89.

Баран Є. У пошуках цвіту папороті... Наталя Сломінська. На білім аркуші молитви : поезії / Є. Баран // Проблеми славістики. – Луцьк, 2000. – Ч. 3/4. – С. 66.

Гуменюк Н. Зелений храм із білих віршів / Н. Гуменюк // Сві-тязь : альм. Волин. орг. Спільки письменників України. – Луцьк, 1998. – Вип. 5. – С. 55.

Дзюба С. Осяяна снігом / С. Дзюба // Волинь літературна : наші сучасники : зб. матеріалів про письменників Волині, членів Нац. спілки письменників України. – Луцьк, 2010. – С. 67–69.

Мартинюк М. Анотація на книгу Нати Гранич «Крилатий пес розлуки» / М. Мартинюк // Проблеми славістики : наук. часоп. . – 2002. – Ч. 1. – С. 61.

Березнюк В. Наталії Гранич вручено Всеукраїнську премію імені Дмитра Нитченка / В. Березнюк // Луцьк. замок. – 2004. – 26 лют.

Болюбаш Є. Цяточка на спині мурашки / Є. Болюбаш // Куль-тура і життя. – 2003. – 10 верес.

Гуменюк Н. Премія за оборону українського слова / Н. Гуме-нюк // Віче. – 2004. – 26 лют. – С. 9.

Гуменюк Н. «Тріумф» Наталії Гранич / Н. Гуменюк // Віче. – 2003. – 13 берез.

Книгопанорама // Кур'єр Кривбасу. – 2009. – № 238 –239. – С. 386–400.

Мах П. Дивовижна метафорика Наталії Гранич / П. Мах // Луцьк. замок. – 2009. – 27 серп. – С. 13.

Мах П. Пізнавати доокружжя / П. Мах // Дзвін. – 2009. – № 9/10. – С. 16.

Спілька письменників омолоджується // Літ. Україна. – 2002. – 4 лип.

Юхименко С. Літературний четвер / С. Юхименко // Досвіт. зоря. – 1997. – 3 лип.

* * *

Гранич Наталія (Ната) Василівна // Волинь літературна: наші сучасники : зб. матеріалів про письменників Волині, членів Нац.

спілки письменників України / ред.-упоряд. Н. Горик. – Луцьк, 2010. – С. 66–71.

Наталя (Ната) Гранич // Письменники Волині : довід. Волин. обл. орг. Нац. спілки письменників України. – Луцьк, 2010. – С. 16–17.

Хілуха Л. М. Гранич Наталія Василівна – поетеса, дружина В. Слапчука / Л. М. Хілуха // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2006. – Т. 6. – С. 368–369.

10 жовтня

125 років від дня народження Й. Н. Белих (1892–1959) – Героя Радянського Союзу

Йосип Назарович Белих народився 10 жовтня 1892 року в селі Комарів теперішнього Турійського району Волинської області. Після закінчення школи працював у рідному селі. Коли розпочалася Перша світова війна, був призваний у лави Російської імператорської армії. Під час оформлення документів військовий писар помилково записав його прізвище як Белих, під яким Йосип Назарович залишався до кінця свого життя.

За відвагу в боях проти німецької й австро-угорської армій був удостоєний унтер-офіцерського звання і Георгієвського хреста. Після розвалу Російської імперії з 15 листопада 1917 року разом зі своєю частиною воював у складі Червоної гвардії, а з 20 квітня 1918 року – Червоної армії, де служив у її Першій кінній армії. Двічі був поранений, отримав важку контузію. Після підписання Ризького мирного договору 1921 року, за яким Західна Україна відійшла до складу Польської держави, залишився на території Радянської України. 1926 року закінчив Київську об'єднану військову школу, 1933 – курси вдосконалення командного (офіцерського) складу. У 1938 році був нагороджений орденom Червоного прапора за мужність і героїзм під час Громадянської війни у Росії 1917–1922 років.

Учасник Другої світової війни з перших її днів. Брав участь у радяно-польській війні та приєднанні у вересні 1939 року Західної України до СРСР і УРСР. Під час цієї військової кампанії підрозділ, в якому служив Йосип Белих, наступав на Галичину. Тож рідну Волинь він зміг відвідати лише в 1940 році. Але на Західній Україні він перебував недовго. У червні-липні 1940 року Йосип Белих – учасник Бессарабського походу Червоної армії,

за результатами якого Північна Буковина та Ізмаїльщина на державному рівні від Румунії відійшла до Радянського Союзу, а адміністративно – до Радянської України.

З червня 1941 року в складі Червоної армії воював проти німецького Вермахту на Південному, Південно-Західному, Західному, Воронезькому та I Українському фронтах. Уже в листопаді 1941 року за виявлену мужність у боях проти німців під містом Нікополем нагороджений орденом Червоної зірки. У 1942 році Йосип Белих відзначився під час рейду в складі кавалерійської групи генерала Павла Белова по німецьких тилах, за що отримав чергову нагороду – Орден Вітчизняної війни I ступеня. Після цього він прийняв на себе командування 4-м гвардійським кавалерійським полком (2-га гвардійська кавалерійська дивізія, 1-й гвардійський кавалерійський корпус), з яким фронтовими дорогами пройшов майже через усю війну. Також Йосип Белих брав участь у Московській битві (1941/1942), в боях за Харків (1943), операції з форсування Дніпра (1943). Наприкінці 1943 року відзначився в боях на Одещині й Житомирщині.

1944 року полковник Йосип Белих разом зі своєю частиною опинився на рідній Волині. 1 лютого 4-й гвардійський полк під його командуванням разом із 7-м гвардійським полком 2-ї кавалерійської дивізії вигнали німецькі та угорські частини з Ківерців, створивши плацдарм для штурму Луцька. При цьому шосе і залізниця, які сполучали Рівне з Луцьком і Ковелем, були перерізані, а війська противника, що діяли в районі Луцька і Рівного, виявилися відокремленими.

Наступної доби після нічної атаки гвардійці-кіннотники увірвалися до Луцька з північного сходу. Комбінованими ударами частин 7-ї кавалерійської дивізії з півночі і 2-ї кавалерійської дивізії зі сходу та південного сходу кіннотники прорвали зовнішню лінію укріплень і вранці 2 лютого розпочали вуличні бої. 4-й гвардійський полк Йосипа Белих увійшов до Луцька з боку Теремного. Серед гітлерівців виникла паніка, і вже до 9 години ранку 2 лютого обласний центр Волині був повністю зайнятий червоноармійцями.

Після остаточного вигнання нацистів з Волинської області Йосип Белих у складі Червоної армії воював у Східній Європі. 29 січня 1945 року він на чолі першого ешелону 2-ї гвардійської кавалерійської дивізії форсував річку Одер, північніше міста Ра-

тибор (тепер Рацібуж у Польщі), керував захопленням плацдарму на лівому березі, чим сприяв переправі і подальшому наступу усіх частин 1-го гвардійського кавалерійського корпусу. Потім брав участь у форсуванні річки Шпрее, у взятті міста Орtrand у Німеччині. До 22 квітня 1945 року дивізія першою вийшла з боями до річки Ельба в районі міста Риза, розгромивши при цьому шість батальйонів противника і звільнивши два табори військовополонених – Цейтхайн і Шморгау – загальною чисельністю майже 25 тисяч осіб.

Упродовж Другої світової війни Йосип Белих був тричі важко поранений, з них двічі – в 1945 році, в боях на території нацистської Німеччини. За бойові заслуги у різних війнах нагороджений трьома орденами Леніна, трьома орденами Червоного прапора, орденом Суворова, Вітчизняної війни I ступеня, Червоної Зірки, Георгіївським хрестом, різноманітними медалями. 27 червня 1945 року заступнику командира 2-ї гвардійської Кримської двічі Червонопрапорної орденна Богдана Хмельницького дивізії імені Ради Народних Комісарів УРСР полковнику Йосипу Белих було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Після закінчення війни полковник продовжував до 1959 року службу в Радянській армії. Жив у райцентрі Олександрівське Ставропольського краю, а наприкінці життя – у заснованому колись українськими козаками кубанському місті Краснодар. Помер невдовзі після звільнення в запас – 18 липня 1959 року. Похований на Всесвятському кладовищі Краснодара.

Сергій Лис

Література:

Их подвиг бессмертен : очерки о Героях Советского Союза – уроженцах Волынской, Закарпатской, Ивано-Франковской, Львовской, Ровенской, Тернопольской и Черновицкой областей. – Львов, 1983. – С. 13–17.

Пасюк І. Белих (Белах) Йосип Назарович / І. Пасюк, С. Яровенко // Пасюк І. Золоті зірки Волині / І. Пасюк, С. Яровенко. – Луцьк, 2014. – С. 7–20.

Краєзнавство: забутий герой? // Волинь-нова. – 2014. – 17 лип. – С. 2.

Белых И. Н. // Герои Советского Союза : крат. биограф. словарь. – Москва, 1987. – Т. 1. – С. 147.

Белих Йосип Назарович // Енциклопедія сучасної України. – Київ, 2003. – Т. 2. – С. 361.

Белих Йосип Назарович // Їх славні імена : бібліогр. покажч. – Луцьк, 1985. – С. 93.

Лис С. 10 жовтня 120 років від дня народження Й. Н. Белих (1892–1969) – Героя Радянського союзу / С. Лис // Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2012 рік / упр. культури і туризму Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; Волин. ОУНБ ім. Олени Пчілки ; ред.-упоряд.: В. В. Бабій, Є. І. Ковальчук, А. А. Понагайба. – Луцьк, 2011. – С. 150–151.

12 жовтня

125 років від дня народження М. П. Кравчука (1892–1942) – українського вченого-математика

12 жовтня 1892 року у селі Човниця Луцького повіту (нині Ківерцівський район Волинської області) в родині Пилипа Йосиповича та Адельфіни Фрідріхівни народився син Михайло. Як згадує жителька с. Чониця Анастасія Соколюк (1888–1973), яка три роки проживала в оселі Кравчуків: «...у сім'ї розмовляли тільки українською мовою, хоч мати навчила дітей і польської, і французької, і німецької...», привчала усіх своїх дітей: Костянтина, Вікторію, Михайла, Єву до порядку та дисципліни».

Мати Михайла Кравчука була освіченою жінкою і, крім іноземних, мов добре знала світову літературу, історію, грала на фортепіано, була доброю, сильною жінкою. Своє життя повністю присвятила вихованню дітей. Господарством сім'я не займалася. Земельний наділ, який мали від діда Йосипа Кіндратовича, батько Пилип Йосипович подарував братові.

Початкову освіту Михайло Кравчук здобув удома. У 1901 році вся родина переїздить до Луцька, де Михайло вступає до першого класу прогімназії, яку в 1907 році було реорганізовано в гімназію, яку закінчив із золотою медаллю в 1910 році. У ті роки Луцька гімназія була однією з найкращих у місті. У ній працювала ціла плеяда учителів, один з них – Михайло Костянтинович Черкаський (1879–1929).

Після закінчення гімназії М. Кравчук їде до Києва, де в 1910

р. вступає на математичне відділення фізико-математичного факультету університету Св. Володимира (нині Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

У той час в університеті працювало видатні математики В. П. Єфремов, Д. О. Граве, Г. В. Пфейфер та ін. З великим захопленням М. Кравчук вивчає тут математику, фізику, астрономію, бере участь у роботі наукових семінарів з теорії груп, теорії ідеалів, теорії епілептичних функцій під керівництвом професорів Д. О. Граве та Б. Я. Букреева. Цікавиться філософськими проблемами природознавства тощо. Треба відзначити, що науковий семінар професора Граве при Київському університеті поступово переріс у відому алгебраїчну школу, яка дала таких блискучих вчених, які пізніше самі створювали свої наукові школи (М. П. Кравчук, М. Г. Крейн, Б. М. Делоне, О. Ю. Шмідт, М. Г. Чеботарьов, о. М. Островський та ін.).

Студент М. Кравчук не був політичним діячем, він, як у ті часи більшість студентів Київського університету, підтримував ідею національного відродження та розвитку української культури. В цей час часто відвідував Український клуб в Народному домі, де український театр під керівництвом М. Старицького ставив вистави. Бував на засіданнях студентського громадського об'єднання «Українська громада». Дискусії в Українському клубі формували світогляд молодого Михайла Кравчука.

У 1914 році М. Кравчук закінчує університет з дипломом 1-го ступеня (диплом № 57 172 видано 12. XII. 1914). Невдовзі університет евакуюють на схід, і М. Кравчук у 1915–1916 роках живе в Москві, де знайомиться з школою російських математиків, готується до наукової та професорської діяльності. З 1917 р. – М. Кравчук – член Українського наукового товариства в Києві. В 1918 році стає приват-доцентом Київського університету, згодом з 1919 року долучається до фізико-математичного товариства при Київському університеті. В 1919 році ним було опубліковано перший переклад українською мовою підручника геометрії Кисельова. Переклад здійснив М. Кравчук. Згодом підкомісія Інституту української наукової мови під головуванням Михайла Пилиповича створила тритомний математичний словник.

У 1919–1921 роках М. Кравчук працює вчителем, директором школи в с. Саварки (тепер Богуславського району на Київщині). Тут він знайшов учня Архипа Люлька, який пізніше став акаде-

міком, конструктором першого турбореактивного двигуна. Був наставником і легендарного конструктора Сергія Корольова.

У кінці 1921 року М. Кравчука викликали до Києва для роботи у вищій школі. Михайло Пилипович почав читати курс лекцій з математики в Київському політехнічному інституті, а наступного року – в Київському інституті народної освіти. Згодом його запрошують читати лекції у ветеринарний інститут. З 1923 року М. Кравчук – професор Київського сільськогосподарського інституту. Очолює комісію математичної статистики Української Академії наук. У 1924 році – захистив докторську дисертацію, отримав науковий ступінь доктора фізико-математичних наук. У цьому ж році виступає на II міжнародному математичному конгресі в Торонто. Ці роки були надзвичайно плідними, М. Кравчук публікує близько сорока праць. Його ім'я стає відомим в наукових колах зарубіжних країн, а праці математика були надруковані в математичних виданнях Торонто, Цюріха, Палермо, Буенос-Айреса, наукових журналах Паризької Академії наук. Американська асоціація математиків надає йому запрошення продовжити свою наукову діяльність у США, та М. Кравчук відмовився від цього запрошення. В 1925 році він одержав звання професора, став членом Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка, очолив кафедри ряду столичних вузів. Михайло Кравчук – один з перших, хто розпочав викладати теорію застосування математики у фізиці, хімії, біології.

У 1928 році їде на Міжнародний конгрес математиків у Болонью (Італія), де виступив з цікавими доповідями, а по дорозі додому – відвідував Математичне товариство в Парижі, де його доповідь була визнана провідними ученими Франції і надрукована в бюлетені товариства.

У 1929 році М. Кравчук обраний дійсним членом Всеукраїнської Академії наук, ученим секретарем ВУАН. Він стає наймолодшим академіком у віці 37 років.

Михайло Пилипович Кравчук написав ряд підручників з математики для вищої школи. Особисто переклав українською мовою підручники для шкіл, брав участь у розробці програм, виступав на зборах викладачів математики з доповідями про викладання алгебри та геометрії в середній школі. Був ініціатором проведення першої в Україні математичної олімпіади школярів. Він є автором понад 180 наукових праць, понад десяти моногра-

фій з різних галузей математики. Його математичні методи були використані при створенні першого в світі комп'ютера, використовуються й тепер в еру ІТ- технологій.

У 1930 році в м. Харкові почався організований радянською владою показовий судовий процес над «контрреволюційною організацією» «Спілкою визволення України» (СВУ). Це було початком погромів української інтелігенції. Михайлу Кравчуку запропонували виступити на процесі суспільним обвинувачувачем. Він відмовився. Цього М. Кравчуку пробачити не могли. У 1934 році Михайло Кравчук очолив відділ математичної статистики Інституту математики ВУАН.

1937 рік увійшов в історію України як рік, про який боляче говорити, адже українці пройшли випробування ГПУ – НКВС. Доноси, наклепи, арешти, в'язниці. Саме в 1937 році з'являються перші погромні статті проти М. Кравчука у пресі (у тому числі з підписом його колишнього вчителя Д. Граве). «Коли мене візьмуть – не захищайте мене, говорив він своїм учням, – всерівно не допоможете, а себе підставите під удар». Небагатьом вистачило мужності стати на захист свого вчителя, серед них були – Й. Погребиський, Ю. Соколов, О. Смогоржевський, П. Бондаренко.

Михайла Кравчука звинуватили в націоналізмі, шпигунстві, антирадянщині. 12 вересня 1938 року Й. Сталін підписав вирок видатному математику М. Кравчуку та ще 633 політичним в'язням з України. За дослідженням професора І. Качановського (США), ім'я М. Кравчука стояло другим у списку тих, кому було призначено другу категорію покарання, тобто тривалий термін ув'язнення та заслання. 21 вересня 1938 року, згідно з матеріалами справи, що зберігається в архіві СБУ, слідчі НКВС пред'явили М. Кравчуку офіційне звинувачення, затверджене наркомом внутрішніх справ УРСР Олександром Успенським та генпрокурором СРСР Андрієм Вишинським. Військова комісія Верховного Суду СРСР в Києві 22 вересня 1938 року менш ніж за пів години розглянула справу академіка М. Кравчука, та засудила його до 20 років ув'язнення. Вченого – математика заслали на Колиму та направили на роботу в шахту, в якій добували золоту руду.

М. П. Кравчук знав, що живим він не вийде. «Сталінський лабіринт розв'язки немає», після страшних випробувань у 1942 році відійшов у вічність академік Михайло Кравчук. Не стало автора сотень наукових робіт із алгебри, теорії чисел, теорії

функцій, матриці перестановок, трансцендентних, диференціальних та інтегральних рівнянь з алгебри тощо. Навіть у неволі він старався плідно працювати.

15 вересня 1956 року вченого було реабілітовано «за відсутністю складу злочину», а в 1992 році поновлено в складі дійсних членів Академії наук України. У цьому ж році ім'я Михайла Кравчука занесено ЮНЕСКО до Міжнародного календаря визначних наукових діячів.

На території Національного університету «Київський політехнічний інститут», де працював академік Михайло Кравчук протягом 1921–1938 років та був засновником Центру математичних досліджень, який згодом став Інститутом математики НАН України, встановлено пам'ятник М. Кравчуку, діє музей, відбуваються міжнародні наукові конференції імені академіка Михайла Кравчука.

Не забули ім'я видатного земляка і волиняни. В м. Луцьку іменем М. Кравчука названо одну з центральних вулиць. Установлено меморіальну дошку на будівлі, де в свій час була Луцька гімназія. Бережуть пам'ять про академіка М. Кравчука і на його малій батьківщині в с. Човниця Ківерцівського району, де з ініціативи місцевої громади створено музей імені М. Кравчука, проводяться тематичні заходи присвячені академіку. Громада села і працівники школи звертають увагу держави на необхідність повернення з забуття імені видатного українського вченого – математика Михайла Пилиповича Кравчука. «Моя любов – Україна і математика», – таким було його життєве кредо.

Олена Дубень

Література:

Про відзначення 120-річчя з дня народження Михайла Кравчука : Постанова Верховної ради України, від 8 лют. 2012 р. № 4357-VI // *Голос України*. – 2012. – 18 лют. – С. 14. ; Уряд. кур'єр. – 2012. – 21 лют. – С. 12.

Богуш М. І. Ківерцівщина: кризь віки і долі : іст.-краєзн. нариси / М. І. Богуш, Г. І. Павленко. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 520 с. *Про математика М. П. Кравчука – с. 495–497.*

Голгофа академіка Кравчука : зб. док. / уклад. М. І. Кратко. – Луцьк : ВІППО, 2011. – 308 с. : іл.

Діячі науки і культури України: нариси життя та діяльності.

1841–2008 : навч. посібник / ред.: А. П. Коцур, В. П. Коцур, Н. В. Терес. – Чернівці ; Київ : Книги – XXI, 2010. – 688 с.

Гнепа О. Початок педагогічної діяльності Михайла Кравчука / О. Гнепа // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. студ. і аспірат. (10–11 трав. 2011 року) : у 3 т. / ред. І. Я. Коцан. – Луцьк, 2011. – Т. 1. – С. 195–196.

Гнепа О. Українська математична термінологія у спадщині М. Кравчука / О. Гнепа // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. студ. і аспірат. (14–15 трав. 2012 року) : у 3 т. / ред. І. Я. Коцан. – Луцьк, 2012. – Т. 3. – С. 137–138.

Даниленко О. В. Кравчук Михайло Пилипович : учений-математик, педагог, громадський діяч, дійсний член Академії наук України / О. В. Даниленко // Діячі науки і культури України: нариси життя та діяльності. 1841–2008 / ред.: А. П. Коцур, В. П. Коцур, Н. В. Терес. – Чернівці ; Київ, 2010. – С. 305–307.

Криштапюк Л. Родина Лукашуків і музей Михайла Кравчука в селі Човниця / Л. Криштапюк, О. Вернидубов // Минувле і сучасне Волині та Полісся. Християнство в історії і культурі Володимир-Волинського та Волині : матеріал XLVII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1025-й річниці Хрещення Київської Русі та першої писем. згадки про м. Володимир-Волинський, м. Луцьк – м. Володимир-Волинський, 19–20 черв. 2013 р. : наук. зб. / ред. А. Силюк. – Луцьк, 2013. – С. 302–304.

Культурно-освітній і науково-інтелектуальний потенціал // Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Волинька область / ред. В. Г. Кремень. – Київ, 2009. – С. 30–180.

Русняк А. Перші дослідження Михайла Пилиповича Кравчука з алгебри / А. Русняк // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. студ. і аспірат. (10–11 трав. 2011 р.) : у 3 т. / ред. І. Я. Коцан. – Луцьк, 2011. – Т. 3. – С. 141–146.

Сорока М. Великий мученик науки : до 115-річчя від дня народження Михайла Кравчука / М. Сорока // Екстракт 150 : у двох частинах / ред. Л. Івшина. – Київ, 2009. – Ч. 1. – С. 851 – 860.

Степанюк Т. Видатний син землі волинської / Т. Степанюк // Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє. –

Луцьк : Вежа, 2008. – Т. 2. – С. 126–127.

Узій О. Живий у пам'яті нащадків (вшанування пам'яті академіка М. П. Кравчука на Волині) / О. Узій // Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. студ. і аспірат. (14–15 трав. 2012 р.) : у 3 т. / ред. І. Я. Коцан. – Луцьк, 2012. – Т. 3. – С. 144–145.

Вірченко Н. До 120-річчя з дня народження академіка Михайла Кравчука / Н. Вірченко // Вільним шляхом. – 2012. – 31 берез. – С. 4.

Вірченко Н. Математик – від Бога, педагог – від серця / Н. Вірченко // Слово Просвіти. – 2012. – 19–25 квіт. – С. 6, 10.

Голота З. Рік Михайла Кравчука / З. Голота // Слово Просвіти. – 2012. – 29 листоп.–5 груд. – С. 6.

Залізник Б. Яскрава зоря Михайла Кравчука / Б. Залізник // Слово Просвіти. – 2012. – 8–14 листоп. – С. 5.

Коваленко О. Учений з ликом Христа / О. Коваленко // Освіта України. – 2014. – 10 берез. – С. 14.

Котис О. Колесо історії. Луцьк / О. Котис // Хроніки Любарта. – 2015. – 13 серп. – С. 15.

Кратко М. І. Михайло Кравчук як історик математики / М. І. Кратко // Пед. пошук. – 2012. – Вип. 1 (73). – С. 3–8.

Кульба О. У пам'ять про видатного вченого України Михайла Пилиповича Кравчука (1892–1942) / О. Кульба // Наше місто. – 2010. – 9 груд. – С. 11.

Лівіцька О. Учений із Човниці / О. Лівіцька // Волин. газ. – 2012. – 15 берез. – С. 11.

Лукашук Є. Наш заповітний земляк / Є. Лукашук // Вільним шляхом. – 2014. – 27 верес. – С. 11 ; 4 жовт. – С. 9.

Мельник В. Мріяв про космос. Але з Колими не повернувся : сьогодні виповнюється 120 років з дня народження видатного математика сучасності Михайла Кравчука / В. Мельник // Уряд. кур'єр. – 2012. – 12 жовт. – С. 4.

«Михайло Кравчук – Гомер математики», математик від Бога, педагог від серця // Сім'я і дім. – 2013. – № 3. – С. 14–17.

Моя любов – Україна і математика : ювілейна сесія Загальних зборів Національної академії наук України, присвячена 120-й річниці від дня народження М. П. Кравчука // Вісник Національної академії наук України – 2013. – № 1. – С. 25–28.

Недищук Є. Кравчук – український математик / Є. Недищук //

Наше місто. – 2011. – 4 серп. – С. 2.

Тинчук В. Такі подробиці не зайві / В. Тинчук // Вільним шляхом. – 2013 – 12 січ. – С. 5.

Штинько В. Незабутні : введено в обіг пам'ятну монету «Михайло Кравчук» / В. Штинько // Волинь-нова. – 2012. – 22 берез. – С. 2.

* * *

Грузін Д. В. Кравчук Михайло Петрович / Д. В. Грузін, Я. Л. Примаченко // Енциклопедія історії України. – Київ, 2008. – Т. 5. – С. 277–279.

Карабін Н. 12 жовтня 120 років від дня народження М. П. Кравчука (1892–1942) – українського вченого-математика / Н. Карабін // Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2012 рік / упр. культури і туризму Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; Волинська ОУНБ ім. Олени Пчілки ; ред.-упоряд. В. В. Бабій, Є. І. Ковальчук, А. А. Понагайба. – Луцьк, 2011. – С. 151–156.

14 жовтня

75 років від часу створення Організацією Українських Націоналістів (бандерівців) Української Повстанської Армії (1942)

Першу збройну формування у роки Другої світової війни ОУН створила ще в 1939 році, під назвою Поліське Лозове Козацтво. Очолював ПЛК спочатку Петро Башук («Чок»), а кілька останніх тижнів її існування – Володимир Війтюк («Погоня»). У вересні 1939 року козаки-націоналісти встигли дати кілька боїв (в тому числі і під Луцьком) агонізуючій польській армії та взяти під контроль частину Західного Полісся. Але коли виявилось, що Вермахт і Червона армія є союзниками, які не воюватимуть один з одним, а просто поділять між собою землі колишньої Речі Посполитої, ПЛК саморозпустилося, а його члени пішли в підпілля. Воювати у 1939 році водночас проти Німеччини і СРСР ОУН була ще не готова.

Із початком німецько-радянської війни у 1941 році похідні групи ОУН (б) проголосили у низці українських міст (вперше – 30 червня у Львові) відновлення Української Держави. У Луцьку такий акт здійснив Відділ окремого призначення ОУН (б) імені Євгена Коновальця на чолі з Матвієм Мелешком («Вірлик»). Але

нова в Україні німецька влада арештовує Степана Бандеру, Ярослава Стецька, того ж Матвія Мелешка та багатьох інших провідників ОУН (б). Українські націоналісти знову йдуть у підпілля.

У 1942 році на Поліссі й Волині почали створювати збройні загони ОУН (б). В квітні 1942 року на нараді вищого військового проводу ОУН (б), яка відбулася у селі Рудка-Козинська Рожищенського району, було прийнято рішення про створення Української Повстанської Армії. Важливу роль у цьому процесі відіграв тодішній крайовий провідник ОУН (б) Волині та Полісся Дмитро Клячківський («Клим Савур»), який був її фактичним командувачем з осені 1942 і до грудня 1943 року. Він заклав військово-політичні, структурні, ідеологічні та інші основи повстанської армії, яка боролася проти гітлерівського та сталінського тоталітарних режимів.

Однак перші відділи УПА постали, як вважається, у жовтні 1942 року. Це були дві сотні на чолі з відомими членами ОУН (б) Сергієм Качинським («Остапом») та Іваном Перегійняком («Довбешкою-Коробкою»). Пізніше постановою Української Головної Визвольної Ради – підпільного українського уряду, сформованого з ініціативи ОУН (б) від 30 травня 1947 року «днем постановня Української Повстанчої Армії» визнавалося 14 жовтня 1942 року, що «збігається з історичним козацьким святом Покрови».

УПА постала на Поліссі й Волині насамперед для оборони місцевого населення від німецького терору та для захисту від червоних партизан, які взимку 1942–1943 років почали наступати з білоруських лісів, нерідко грабуючи місцевих селян та своїми акціями провокуючи ще сильніші німецькі репресії. Українські націоналісти розглядали УПА також і як можливий зародок регулярної української армії.

Весною 1943 року за наказом ОУН (б) «в ліс» перейшли українські поліцейні підрозділи та інші спеціальні формування з повітових міст Волині. Крім українських, створюються при УПА й окремі загони узбеків, грузинів, татар – всього шістнадцять так званих іншонаціональних відділів, що склалися з колишніх червоноармійців, які не хотіли проливати свою кров ні за Сталіна, ні за Гітлера. Також влітку 1943 року УПА силоміць підпорядкувала собі більшість загонів Поліської Січі (відому також під назвою Українська Народно-Револьюційна Армія) прихильного до уряду УНР в екзилі отамана Тараса «Бульби»-Боровця.

Залишки УНРА 5 жовтня 1944 року припинили свою діяльність.

Упродовж 1943 року УПА організувала низку успішних нападів та ліквідацій німецьких військових центрів на Волині. На звільнених від нацистів частинах поліських земель постають повстанські республіки, найвідомішою з яких була Колківська. У грудні 1943 року було завершено перший етап організації та діяльності УПА, відбулася її перша конференція. На базі Української Народної Самооборони виникають загони повстанської армії і в Галичині. Команду над усією УПА прийняв Роман Шухевич («Тарас Чупринка»). Терени дій армії поділили на три Генеральні воєнні округи: УПА-«Північ» (первісна УПА на землях Волині й Полісся), УПА-«Південь» (повстанські відділи на Поділлі) та УПА-«Захід» (колишня УНС в Галичині). Кожна ГВО мала свого крайового командира з крайовим військовим штабом та поділялася на менші територіальні одиниці – Воєнні округи.

На переломі 1943–1944 років УПА була найчисельнішою за весь час свого існування, охоплювала на цей час не менше сорока тисяч осіб. Але після переходу фронту, коли радянські військові підрозділи до жовтня 1944 року знову зайняли всю територію України, сили УПА зменшилися. Проти неї були кинуті майже 600 тисяч «червоних» карателів, переважно з внутрішніх військ НКВС. Тому протягом 1945–1946 років повстанці від активних наступальних дій перейшли до оборонних, поступово зменшуючи масштаби акцій. Наприкінці 1949 року Головна Команда УПА наказала розформувати останні сотні, які довгий час вважалися головною тактичною одиницею. Також розформували усі штаби УПА, крім Головного військового штабу. Активну діяльність тепер здійснювали тільки боївки – вони організовували диверсії, засідки, саботаж і пропагандистську роботу.

5 березня 1950 року в селі Білогорща поблизу Львова загинув Головний командир УПА генерал-хорунжий Роман Шухевич. Депортації місцевого населення, терор з боку НКВС та так званих «истребительных батальонов» виснажили людські ресурси повстанської армії. Із створенням колгоспів і зубожінням селян загострилася проблема харчування. Також гостро відчувалася нестача зброї. Після того, як 23 травня 1954 року співробітники КДБ захопили в полон останнього Головного командира УПА Василя Кука («Василя Коваля»), повстанська армія припинила своє існування як організована структура. Проте, як свідчать

сучасні дослідження науковців, останній бій боївки ОУН (б) проти радянських карателів відбувся в Карпатських горах аж у 1961 році.

Сергій Лис

Література:

Антонюк Я. М. СБ ОУН(б) на Волині та Західному Поліссі (1946–1951 рр.): монографія / Я. М. Антонюк. – Луцьк: Надстир'я; Ключі, 2013. – 228 с.

Верига В. Втрати ОУН в II Світовій війні або «Здобудеш українську державу або згинеш у боротьбі за неї» / В. Верига. – Торонто: Новий шлях, 1991. – 208 с.

Денищук О. С. Боротьба УПА проти німецьких окупантів: хронологія подій: у 2 т.: т. 1: Волинь / О. С. Денищук. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – 448 с.

Дмитрук В. Вони боролися за волю України / В. Дмитрук. – Луцьк: Волин. обл. друк., 2007. – 1072 с.

Іваненко В. В. ОУН і УПА у Другій світовій війні: монографія / В. В. Іваненко, В. К. Якунін. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2006. – 424 с.

Криштальський А. ОУН і УПА на Горохівщині: іст.-краєзн. дослід. / А. Криштальський. – Луцьк: Терен, 2014. – 348 с.

Криштальський А. Чорноморець, матінко: роман / А. Криштальський. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. – 320 с.

Куделя М. П. Кризь бурі лихоліть: спогади / М. П. Куделя; ред. Н. Мисечко-Каркоць. – Міннеаполіс: СТИР, 1999. – 112 с.

Пархомчук О. Повстанський літописець: нарис визвольної боротьби Рожищенського району (ШНІЦ) / О. Пархомчук. – Луцьк: Гадяк Ж. В., 2014. – 81 с.

Пісоцький П. Початок роздору підпільної боротьби на Волині. Спогади учасника про трагічні події на Волині 1941–1944 рр. / П. Пісоцький. – Тернопіль: Лілея, 2001. – 176 с.

Українська Повстанська Армія: історія нескорених / В. Вятрович, Р. Забілий, І. Дерев'яний, П. Содоль; Центр досліджень визвольного руху, Укр. ін-т нац. пам'яті. – Вид. 2-ге, випр. і доповн. – Львів, 2008. – 350 с.

Українська Повстанська Армія у боротьбі проти тоталітарних режимів / упоряд. Ю. Сливка. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2004. – 294 с. – (Україна: культурна

спадщина, національна свідомість, державність).

Яневський Д. Проект «Україна». Жертви УПА, місія Романа Шухевича / Д. Яневський. – Харків : Факт, 2013. – 283 с.

Антонюк Я. Структура та керівництво Ратнівського районного проводу ОУН(б) / Я. Антонюк // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Ратнівщина в історії України і Волині : матеріали ХLII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., приуроч. 70-річчю Кортеліської трагедії 1942 року, смт. Ратно–с. Кортеліси, 20 верес. 2012 року* / ред. В. Сікачова ; відпов. за вип. : А. Силюк, М. Михалевич. – Луцьк, 2012. – Вип. 42. – С. 174–177.

Бондарчук А. Трагедія повстанської матері / А. Бондарчук // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сереховичі та Старовижівщина у світовій та українській історії : матеріали LIII Всеукр. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 24-й річниці Незалежності України, 20 трав. 2015 року, смт. Стара Виживка – с. Сереховичі / ред., відпов. за вип. А. Бондарчук, А. Силюк. – Луцьк, 2015. – Вип. 53. – С. 18–23.*

Жарчинська О. УПА народжувалася в муках / О. Жарчинська // *Віхи незалежності : іст.-публіцист. розвідки. – Луцьк, 2013. – С. 51–65.*

Кушнір В. Локачинці у повстанських лавах / В. Кушнір // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Локачинський район і Затурці в історії України та Волині : матеріали XLVI Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 22-й річниці Незалежності України та 510-й річниці першої писемної згадки про Затурці – малу батьківщину В'ячеслава Липинського, с. Затурці, 14 черв. 2013 р. / уклад. А. Силюк. – Луцьк, 2013. – Вип.46. – С. 126–131.*

Ленартович О. Друга Світова війна (1939–1945 р.) / О. Ленартович, В. Кудь // *Західне Полісся. Історія та культура. – Луцьк, 2012. – С. 431–509.*

Ленартович О. Збройна боротьба УПА / О. Ленартович // *Ленартович О. Український національно-визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни : монографія / О. Ленартович. – Луцьк, 2011. – С. 207–241.*

Михалевич М. Спогади повстанця [Козла Андрія Савича] / М. Михалевич // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сереховичі та Старовижівщина у світовій та українській історії : матеріали LIII Всеукр. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 24-й річниці Незалежності України, 20 травня 2015 року, смт. Стара Виживка –*

с. Сереховичі / ред., відпов. за вип. А. Бондарчук, А. Силюк. – Луцьк, 2015. – Вип. 53. – С. 432–435.

Сасовська-Єгорова В. Олексій Громадюк – легендарний командир УПА / В. Сасовська-Єгорова // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і Ковельщина в історії України та Волині: матеріали 50 Всеукр. наук. іст.-конф. присвяч. 22-й річниці Незалежності України і 495-річчю надання Ковелю Магдебурзького права. м. Ковель, 12–13 груд. 2013 р. / упоряд. А. Силюк. – Ковель, 2013. – Вип. 50. – С. 490–495.

Сущук О. Діяльність українських повстанців на території Сереховичівської сільської ради у роки Другої світової війни і перше повоєнне десятиріччя: (за матеріалами архівно-кримінальних справ репресованих) / О. Сущук // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сереховичі та Старовижівщина у світовій та українській історії: матеріали ЛІІІ Всеукр. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 24-й річниці Незалежності України, 20 травня 2015 року, смт. Стара Виживка – с. Сереховичі / ред., відпов. за вип. А. Бондарчук, А. Силюк. – Луцьк, 2015. – Вип. 53. – С. 100–104.

Файзулін Я. Був популярний серед дівчат завдяки рудим кучерям і рідким зубам / Я. Файзулін // Україна у вогні минулого століття: постаті. Факти. Версії / Я. Файзулін, В. Гінда. – Харків, 2015. – С. 84–92.

Ленартович О. Діяльність Української повстанської армії на Волині (1944–1945 рр.): організаційна структура та чисельний склад / О. Ленартович // Краєзнавство. – 2015. – № 3/4. – С. 93–98.

Мацьків А. Доступно про УПА / А. Мацьків // Пам'ятки України. – 2016. – № 4. – С. 50–65.

Сто найбільш переможних битв УПА з радянськими каральними військами (НКВС, СМЕРШ) // Укр. Слово. – 2015. – 28 жовт.–3 листоп. – С. 12.

21 жовтня

50 років від дня народження А. Г. Шваба (1967) – українського вченого, історика

Анатолій Георгійович Шваб – доктор історичних наук, професор, декан історичного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, заступник голови Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України.

Народився 21 жовтня 1967 року в смт Лугини Житомирської області в родині службовців. Після закінчення Кременянської середньої школи в 1984 році вступив на історичний факультет Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки, який з відзнакою закінчив у 1991 році. Під час навчання з 1986 по 1988 рік призивався на військову службу. Після закінчення навчання був прийнятий на посаду асистента кафедри історії України.

У 1992–1995 роках навчався в аспірантурі Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки, після закінчення якої в червні 1996 року захистив у Чернівецькому державному університеті імені Юрія Федьковича кандидатську дисертацію на тему: «Еміграція з Волині 1921–1939 років». Після закінчення аспірантури з 1995 року продовжив працювати на посаді асистента кафедри історії України; в 1996 році переведений на посаду старшого викладача, а в 1997 році обраний на посаду доцента цієї ж кафедри.

Із 2000 по 2005 рік виконував обов'язки заступника декана. У вересні 2005 року обраний на посаду декана історичного факультету, в 2012 році вдруге переобраний на цю посаду. В 2015 році захистив докторську дисертацію у Вченій раді Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на тему «Еміграційна політика Польщі 1918–1939 рр.». У 2016 році обраний на посаду професора кафедри нової та новітньої історії України Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

А. Г. Шваб – автор однієї одноосібної та співавтор чотирьох колективних монографій, чотирьох навчальних посібників, понад 60 наукових статей. Коло наукових інтересів складають історія української еміграції, еміграційна політика, західноукраїнські землі у міжвоєнний період, Українська революція 1918–1921 рр., Польща 1918–1939 рр.

А. Шваб – член Українського історичного товариства і член Національної спілки краєзнавців України. Брав участь у роботі четвертого з'їзду НСКУ. Має звання «Почесний краєзнавець України.» З 2005 року – заступник голови правління Волинської обласної організації НСКУ.

Анатолій Георгійович – організатор численних міжнародних та всеукраїнських конференцій. Нагороджений почесними гра-

мотами та подяками Луцької міської ради, Волинської обласної ради та Волинської обласної державної адміністрації, Міністерства освіти і науки України, Кабінету міністрів України та Верховної Ради України. Має звання «Почесний краєзнавець України».

Геннадій Бондаренко

Література:

Волинська трагедія: через історію до порозуміння : матеріали Всеукр. наук. конф. м. Луцьк, 19–20 черв. 2013 р. / уклад. А. Шваб. – Луцьк : Східноєвропейський нац. ун-т імені Лесі Українки, 2013. – 230 с.

В'ячеслав Липинський в історії, теорії та практиці українського державотворення : матеріали Міжнар. конф. 26–27 квіт. 2007 року / уклад. А. Г. Шваб. – Луцьк : Вежа, 2007. – 572 с.

Західне Полісся: історія та культура: монографія / авт. кол. : Г. В. Бондаренко, О. Н. Гаврилюк, А. А. Дмитренко, О. М. Карліна, В. О. Кудь, М. М. Кучерепа, М. М. Кучинко, О. Ю. Ленартович, В. В. Надольська, В. В. Пришляк, М. Г. Тиский, Г. М. Хлібовська, Я. М. Шабала, А. Г. Шваб ; наук. ред. В. К. Баран. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2012. – 784 с.

Історія України : навч. посіб. для студ. неістор. спец. / А. Г. Шваб, Н. В. Кінд-Войтюк, Я. М. Шабала, І. С. Пхиденко, В. О. Приймак, Н. М. Сірук. – Луцьк : Волинські старожитності, 2012. – 168 с.

Історія України : навч.-метод комплекс для студ. неістор. спец. / А. Г. Шваб, Я. М. Шабала, Н. В. Кінд-Войтюк та ін. – Луцьк : Терен, 2013. – 372 с.

Історія України : навч.-метод. комплекс для студ. неістор. спец. / А. Г. Шваб, Я. М. Шабала, Н. В. Кінд-Войтюк та ін. – Луцьк : Волин. мистецька агенція «Терен», 2014. – 372 с.

***

Шваб А. Еміграційна політика Польщі (1918–1939) : монографія / А. Шваб. – Луцьк : Терен, 2014. – 492 с.

Шваб А. Вплив світової економіки та політичної кон'юнктури на характер еміграції з Волині в 1930-х роках / А. Шваб // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – № 22 : Історичні науки. – С. 303–309.

Шваб А. Геополітичні перспективи України 1917–початку 1918

років у поглядах Михайла Грушевського / А. Шваб // Холмсько-Підляські історичні студії. Михайло Грушевський та його мала батьківщина — Холмщина у XIX — XX століттях / за ред. Г. Курпріяновича. — Холм, 2011. — Т. 1. — С. 85–95.

Шваб А. Державно-адміністративні, соціально-економічні та культурні процеси на Любомльщині в міжвоєнний період / А. Шваб // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. — 2007. — №1. — С. 181–188.

Шваб А. Діяльність української політичної еміграції в Чехословаччині з створення Музею визвольної боротьби України / А. Шваб // Українська революція 1917–1921 років: погляд із сьогодення / А. Шваб, Р. Федорук / Міжнар. наук. конф. 25 квіт. 2012 р. — Київ, 2013. — С. 565–576.

Шваб А. Економічний розвиток Луцька в міжвоєнний період (1919–1939 рр.) / А. Шваб, Г. Малеончук // Історичні студії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки / ред. В. К. Баран. — Луцьк, 2013. — Вип. 9/10. — С. 56–65.

Шваб А. Еміграція з Волині у міжвоєнний період / А. Шваб // «Українська історична наука на шляху творчого поступу»: III Міжнар. наук. конгрес укр. істориків : у з т. — Луцьк, 2007. — Т. 2. — С. 186–199.

Шваб А. Еміграція із західноукраїнських земель у контексті національної політики II Речі Посполитої / А. Шваб // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2011. — №21 (218) : Міжнародні відносини. — С. 90–95.

Шваб А. Етнонаціональні та демографічні процеси на Любомльщині в міжвоєнний період / А. Шваб, В. Ющук // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Любомль в історії України та Волині : матеріали ХХV Волин. обл. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 16-й річниці Незалежності України, 720-й річниці перш. писем. згадки м. Любомля і 800-й річниці перш. писем. згадки Угровська. — Луцьк, 2007. — С. 112–116

Шваб А. Загальношкільна, професійна та національна освіти міжвоєнного Луцька / А. Шваб, Г. Малеончук // Волинський музейний вісник : наук. зб. / упоряд. А. Силук. — Луцьк, 2015. — Вип. 7. — С. 417–423.

Шваб А. Засади зовнішньої колонізаційної політики Другої Речі Посполитої / А. Шваб // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки / ред. І. Я. Коцан. —

Луцьк, 2012. – № 20 (245) : Міжнародні відносини. – С. 117–122.

Шваб А. Исследования эмиграционной политики второй Речи Посполитой в польской историографии второй половины XX – начала XXI веков / А. Шваб // *Codrul Cosminului*. – Volume 20. – Issue 1. – July 2014. – S. 223 – 238.

Шваб А. Колоніальна політика Другої Речі Посполитої: теоретичний та практичний аспекти / А. Шваб // *Гілея* : зб. наук. пр. – Київ, 2015. – Вип. 92. – С. 129–132

Шваб А. Міжвоєнний Луцьк в контексті національної політики Другої Речі Посполитої / А. Шваб, Г. Малєончук // *Старий Луцьк* : матеріали XI наук. конф. «Любартівські читання», присвяч. 930-й річниці першої писем. згадки про м. Луцьк та 30-й річниці створення Держ. іст.-культ. заповідника у м. Луцьку. – Луцьк, 2015. – Вип. XI. – С. 492–501.

Шваб А. Міжнародні та політико-правові передумови приєднання Холмщини та Підляшшя до Польщі (середина 40-х років XX ст.) в ході Другої світової війни / А. Шваб // *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Олександр Цинкаловський і край* : матеріали XXVII Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1020-й річниці від першої писем. згадки про м. Володимир-Волинський та 110-річчю від дня народж. О. Цинкаловського. – Луцьк, 2008. – Вип. 27. – С. 299–302.

Шваб А. Національна політика Другої Речі Посполитої та еміграційні процеси на західноукраїнських землях / А. Шваб // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. – Вип. 17 : Українсько-польсько-білоруське сусідство: XX століття / НАН України, інститут Українознавства ім. І. Крип'якевича; голова редколегії Ярослав Ісаєвич, упорядники Микола Литвин, Василь Футала. – Львів, 2008. – С. 145–150.

Шваб А. Напрямки, характер та структура континентальної еміграції з Польщі в контексті еміграційної політики польської влади 1920-х років / А. Шваб // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки*. – Острог, 2013. – Вип. 20. – С. 214–222.

Шваб А. Национальный вопрос в эмиграционной политике Второй Речи Посполитой / А. Шваб // *Европа: актуальные проблемы этнокультуры: материалы IV Междунар. Науч.-теорет. конф., 22 апр. 2013 г.* / Бел. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол. В. В. Тугай (отв. ред.), А.П. Житко, Г. А. Космач и др. – Минск,

2013. – 352 с.

Шваб А. Органи державної безпеки Польщі на Волині (1918–1939 рр.) // Історія органів державної безпеки на Волині: док.-публ. вид. / наук. ред. М. М. Кучерепа ; за заг. ред. В. А. Мельниковича. – Луцьк, 2012. – С. 17–43.

Шваб А. Освітньо-культурні традиції Кременецького ліцею 20–30-х рр. XX ст. / А. Шваб // *Pogranicze: Obsesje-Projekcje-Projektu*. – Wyd. PWSZ w Chelme. – Chelm, 2007. – S. 209 – 215.

Шваб А. Православна громада Луцька у 1920–1930-х рр. / А. Шваб, Г. Малончук // Роль особистості в Церкві : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (19.05.2016). – Луцьк, 2016. – С. 333–340.

Шваб А. Регіональні особливості національної структури населення міжвоєнної Польщі / А. Шваб. // *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Science*, I(2). – Issue : 12, 2013. – Budapest, 2013 – S. 72–77.

Шваб А. Розвиток української революції на Західному Поліссі в період гетьманату П. Скоропадського та директорії / А. Шваб, Я. Шабала // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Волинське Полісся та Маневиччина в європейській та українській історії : матеріали XXXVIII Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 20-річчю Незалежності України, смт. Маневичі, 13–14 трав. 2011 р.* / уклад. А. Силюк. – Луцьк, 2011. – Вип. 38. – С. 271–277.

Шваб А. Соціально-економічні процеси на Волині у міжвоєнний період / А. Шваб // *Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. – Луцьк, 2008. – Вип. 14. – С. 98–102.

Шваб А. Соціально-економічні чинники еміграції з Волині в міжвоєнний період / А. Шваб // *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Луцький район: історія, сучасність, перспективи : матеріали XXII обл. наук.-практ. іст.-краєзн. конф., Луцьк–Торчин, 9–10 груд. 2006 р.* / упор. Г. Бондаренко, А. Сидорчук, І. Гусак. – Луцьк, 2007. – Вип. 22. – С. 100–103.

Шваб А. Тема еміграції в польській науковій і суспільно-політичній думці 1920–1930-х рр. // *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. – Луцьк, 2015. – № 7 (308) : іст. науки. – С. 121–129.

Шваб А. Этносциальные факторы эмиграционных процессов во Второй Речи Посполитой / А. Шваб // *Гісторыя і*

грамадазнаўства. – Мінськ, 2015. – № 4. – С. 61–68.

Шваб А. Єврейські релігійні, громадсько-політичні та культурно-освітні організації міжвоєнного Луцька / А. Шваб, Г. Малеончук // Краєзнавство. – 2015. – № 3/4. – С. 69–73.

Шваб А. Міжнародно-правове врегулювання еміграції з Польщі до Європейських країн у Міжвоєнний період / А. Шваб // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 5(118). – С. 55–59.

* * *

Історичний факультет // Волинський національний університет імені Лесі Українки : ювілейне видання / ред. колег. І. Я. Коцан, М. Г. Жулинський, І. Р. Юхновський ін. – Луцьк, 2010 – С. 161–170.

Невесенко Т. Історіографія, бібліографія та джерельна база дослідження Ковельщини у міжвоєнний період / Т. Невесенко // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і Ковельщина в історії України та Волині : матеріали 50 Всеукр. наук. іст.-конф., присвяч. 22-й річниці Незалежності України і 495-річчю надання Ковелю Магдебурзького права. м. Ковель, 12–13 груд. 2013 р. / упоряд. А. Силюк. – Ковель : Ковельська міська друкарня, 2013. – Вип. 50. – С. 124–128.

Кафедра новітньої історії України // Волинський державний університет імені Лесі Українки: 65 років / наук. ред. І. Д. Олексюк. – Луцьк, 2005. – С. 223.

Заметільний В. Наймолодший кандидат наук на Волині / В. Заметільний // Віче. – 1996. – 4 лип. – С. 2.

Мислива-Бунько І. Від історико-філологічного відділення до історичного факультету / І. Мислива-Бунько // Наш університет. – № 6. – С. 4–6.

Митко А. Історичному – 60! / А. Митко // Наш університет. – 2006. – № 10. – С. 6.

Мішиньова Т. Як ми працюємо сьогодні / Т. Мішиньова // Наш університет. – 2008. – № 1 (22). – С. 2–4.

24 жовтня

150 років від дня народження М. Ф. Біляшівського (1867–1926) – українського археолога, етнографа, мистецтвознавця, громадського діяча

Микола Федотович Біляшівський народився 24 жовтня 1867 року в місті Умані Київської губернії (тепер Черкаської області) в сім'ї священика. Коли йому виповнилося чотири роки, родина переїхала до Києва. У 1877–1887 роках навчався в 2-й Київській гімназії. Вищу освіту здобував у 1885–1891 роках на юридичних факультетах Київського університету Святого Володимира, Новоросійського університету (м. Одеса). У 1892–1893 рр. був вільним слухачем природничого факультету Московського університету. Відвідував лекції професорів В. Б. Антоновича та В. А. Прахова. Живучи в Москві (1892–1894 рр.), М. Біляшівський з головою занурився в науково-культурне життя столиці – брав участь в археологічних з'їздах, співпрацював з Московським археологічним товариством та іншими столичними науковими товариствами, допомагав у роботі з облаштування Антропологічного та Географічного музеїв під керівництвом Д. М. Анучіна, російського вченого, і саме тоді він почав серйозно знайомитися з музейною справою. Колекціонуванням і нумізматикою Біляшівський зацікавився ще з гімназійних років. Так, він був обраний членом Московського товариства природознавства, антропології при Московському університеті, членом-кореспондентом нумізматичного товариства.

У 1885 році Микола Біляшівський розпочав археологічну діяльність. Починаючи з 1887 року, він досліджував археологічні пам'ятки на території Київщини, Волині і Поділля від кам'яного віку до раннього середньовіччя, вивчав історію українського козацтва. З 1888 року Микола Федотович вже веде самостійні роботи на горі Кисилівка в Києві, розкопує ранньослов'янські могильники на Волині, дюнні стоянки вздовж Дніпра. Впродовж 1890–1900-х років проводив археологічні розкопки на городищі Княжа Гора (Родня) біля м. Канева, в с. Колодистому на Уманщині та Борисівці на Київщині (селища трипільської культури), в урочищі Остроння біля м. Ізяслава (ранньослов'янський могильник) та інші.

Початок археологічної діяльності Миколи Федотовича збігся з початком його співробітництва з журналом «Киевская ста-

рина». У 1899 році при журналі він створює додаток під назвою «Археологическая летопись Южной России». Надалі додаток перетворився в окремих журнал під такою ж назвою, що виходив у 1903–1905 рр. Його видавав Микола Біляшівський власним коштом. Це було перше археологічне періодичне видання в Україні.

У 1895 році Микола Федотович був запрошений бароном Ф. Штейнгелем для організації музею в с. Городок (нині село Рівненської області). Як науковий керівник музею з 1895 по 1916 рр. він розробляв його структуру, експозиції, напрямки діяльності, складав інструкції, анкети, програми для дослідників. Для поповнення фондів музею новими речовими пам'ятками, документами, книгами, науковими відомостями дослідник обходив чимало населених пунктів Волині та Полісся, де знайомився з приватними архівами, бібліотеками, виявляв стародруки, давні літописні описи сіл і містечок, купував цінні експонати, записував фольклор. На основі зібраного матеріалу уклав українсько-російські діалектні словники волинських говірок. До того ж завдяки багатогранній діяльності вченого цей музей став справжньою науковою установою. Своїми важливими знахідками, науковими розвідками ділився на сторінках журналів «Киевская старина» та «Архив летописей Южной России».

Із 1902 року Микола Федотович став першим директором Київського художньо-промислового музею (1904 року отримав назву Київський художньо-промисловий і науковий музей), керуючи ним до 1923 р. За цей час зібрав для музею велику колекцію пам'яток народного мистецтва і побуту. Але вчений не обмежувався інтересами лише свого музею, а дбав про розвиток музейної справи в Україні, часто виїжджав до музеїв, куди його запрошували для надання консультацій, листувався з музеями різних міст.

У 1910 р. став одним із засновників Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтв. Брав участь в підготовці та проведенні кількох Всеросійських археологічних з'їздів (у Москві, Вільно, Ризі, Києві, Харкові, Катеринославі).

Аналізуючи стан музейництва загалом, спробував визначити роль провінційних музеїв, про що свідчать неодноразові виступи вченого на з'їзді музейників у Москві 1912 року, а також робота у підготовчому комітеті з облаштування I Всеросійського з'їзду музейних діячів.

М. Ф. Біляшівський є автором проекту першого закону України про охорону пам'яток історії, культури і мистецтва (1918 р.) та програми створення національних і регіональних музеїв, музейної реформи в Україні на наукових засадах.

У квітні 1918 року вченого обирають почесним членом Української академії мистецтв. Він був одним із засновників Української Академії Наук, а у травні 1919 року – стає одним із перших дійсних членів кафедри археології Української Академії Наук. У 1921–1922 рр. входив до складу Археологічної комісії Всеукраїнської Академії Наук. Протягом 1924–1925 рр. був членом Всеукраїнського археологічного комітету.

Помер Микола Федотович Біляшівський у Києві. Згідно з заповітом, похований у Каневі на Княжій горі, неподалік від могили Т. Г. Шевченка. Архів Біляшівського зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

У 1983 році на вшанування пам'яті вченого у м. Рівному по вулиці Драгоманова, 11, де у свій час він зупинявся, встановлено меморіальну дошку. 1987 року у дворі Національного художнього музею України встановлено пам'ятник М. Біляшівському. У Рівненському державному інституті культури щорічно присуджується премія імені академіка М. Біляшівського молодим дослідникам за вагомі результати у науково-творчих студіях.

Микола Біляшівський залишив після себе величезний спадок наукових праць із археології і мистецтвознавства: «Могилиник в урочищі Остроня поблизу м. Заславля Волинської губернії» (1888р.), «Монетні скарби Київської губернії» (1889 р.), «Княжа Гора», «Сліди первісної людини на берегах р. Дніпра поблизу Києва» (1890 р.), «Розкопки на Княжій Горі 1891 року» (1892 р.), «Розкопки на Княжій Горі 1892 року» (1893 р.), «Каталог українських старожитностей колекції В. В. Тарновського» (1898 р.), «Чергові задачі археології Півдня Росії» (1900 р.), «Досліди на городищі біля села Борисівки» (1925 р.) та інші. В оглядах археологічних досліджень 1899–1904 років започаткував подальшу програму розвитку української археології, акцентуючи на відборі пам'яток старовини не як творів мистецтва, а насамперед як пам'яток матеріальної культури. В останні роки життя працював над монографією про пам'ятки трипільської культури в с. Борисівка («Борисівське городище», не закінчено; опубліковано 1928 р.).

Як фольклорист зібрав упродовж 1890–1917 рр. значну кількість українських народних пісень, загадок, прислів'їв та приказок, легенд, переказів, текстів вертепної драми; опублікував працю «Розповіді селян с. Пекарів про Т. Г. Шевченка».

Олена Бакликова

Література:

Охріменко Г. Кам'яна доба на території Північно-Західної України (XII–III тис. до н.е.) / Г. Охріменко. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2009. – 520 с.

Про розкопки М. Ф. Біляшівського на Волині – с. 366.

Баженов Л. В. Біляшівський Микола Федотович / Л. В. Баженов // Баженов Л. В. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX–XX ст. / Л. В. Баженов. – Кам'янець-Подільський, 1993. – С. 130–131.

Біляшівський Б. М. Будівничий української культури : (М. Ф. Біляшівський) / Б. М. Біляшівський, М. М. Біляшівський // Репресоване краєзнавство : (20–30-ті рр.). – Київ ; Хмельницькми, 1991. – С. 21–24.

Кушпетюк О. Микола Федотович Біляшівський і волинське музейництво / О. Кушпетюк // Науковий вісник ВДУ імені Лесі Українки. – Луцьк, 2000. – Вип. 1 : іст. науки. – С. 96–100.

Микола Федотович Біляшівський і Волинь // «Роде наш красний...» : Волинь у долях краян і людських док. – Луцьк, 1996. – Т. 1. – С. 317–323.

Біляшівський Б. «Наш добрий і певний товариш» / Б. Біляшівський // Україна. – 1991. – № 21. – С. 1–4 ; № 22. – С. 13–17 ; № 23. – С. 8–11.

* * *

Біляшівський Б. Біляшівський Микола Федотович / Б. Біляшівський // Енциклопедія сучасної України. – Київ, 2003. – Т. 2. – С. 860.

Біляшівський Микола // Енциклопедія українознавства. – Т. 1. – С. 136.

Горбик В. О. Біляшівський Микола Федотович / В. О. Горбик, Е. М. Піскова // Енциклопедія історії України. – Київ, 2003. – Т. 1. – С. 295.

4 листопада**75 років від часу розстрілу нацистами
137 жителів с. Клубочин Ківерцівського району
(1942)**

Село Клубочин має давню історію. Згідно архівних даних дослідника О. Цинкаловського (т. 1, с. 502), Клубочин знаходився в Луцькому повіті Сильненської волості за 52 км від Луцька. Село взяло свою назву від слова “клубик”, “клубуни” або “клубуки”. В наших літописах Чорні клубуки – це назва кочовиків тюркського походження, які жили на початку II століття. У кінці 19 століття в селі було 15 дворів і 158 жителів. У 1577 році Клубочин належав до Олицького замку князя Михайла Чорторийського і до 1915 року – до Олицької ординації. Населений пункт з усіх боків оточений лісом.

У роки Другої світової війни в Клубочині однією з перших на Волині почала діяти антифашистська група, яку очолював місцевий житель Олександр Федорович Філюк (пізніше – командир партизанського загону), а підпільну комсомольську організацію – Денис Іванович Мацюк. Восени 1941 року підпільники та молоді активісти друкували і розповсюджували листівки із закликами непокори, опору і боротьби, вистежували і знищували німецьких поліцаїв, спалювали машини, псували лінії зв'язку, були першими інформаторами про події поблизу.

Нацисти вирішили покарати клубочинців за підтримку партизанів, розгромити комсомольський осередок. На світанку 4 листопада 1942 року сотні гітлерівців та поліцаїв оточили Клубочин. Дітей, жінок, літніх людей зігнали в центр села і зачинили в клуні, чоловіків примусили копати велику яму. Потім невеликими групами по кілька чоловік виводили на розстріл. Поліцай зачитував прізвища та імена зі списку, що завчасу був складений.

Всього карателі розстріляли 137 мирних жителів, 38 з яких – діти, 48 – жінки. Живцем були кинуті у яму 17 немовлят.

Село було спалене вщент. Врятуватися вдалося лише кільком людям. Одним із тих, хто залишився живим, був 5-річний Анаій Приймак.

Коли карателі завершили свою чорну справу, тих, хто лишився, вони вивезли в сусіднє село і заселили в порожні хати, а самі засипали піском яму з людськими тілами. Свідки стверджують, що ще два дні земля там ворухилася, крізь землю про-

ступала кров. Яму охороняли поліцаї.

Після закінчення війни люди повернулися на старе місце, й Клубочин поступово відбудували із руїн і попелу. На місці трагедії виріс меморіал, кошти на який були виділені місцевим колгоспом "Червоний партизан" та Ківерцівським райкомом комсомолу, закладено парк. У жовтні 1980 року тут посадив деревце письменник Роман Лубківський, а у липні цього ж року льотчик-космонавт Павло Попович посадив саджанець канадського дуба. У приміщенні колишньої початкової школи в жовтні 1979 року відбулося урочисте відкриття музею, на якому був присутній колишній командир партизанського загону О. Ф. Філюк. Тут зберігаються окремі документи, записи очевидців, портрети страченої молоді. Є навіть доповідна записка на партизана Філюка до коменданта Цуманської жандармерії від 25 вересня 1942 року №368.

У Клубочині були винищені цілі родини, про що свідчать прізвища, викарбувані на меморіальних плитах: 22 рази повторюється прізвище Калитка, 21 – Мацюк, 19 – Філюк. Покояться на цьому місці 10 осіб із прізвищем Юнчик, з родини Демчуків – 6 імен...

Стоячи біля пам'ятника, не хочеться порушувати тишу і вічний спокій загиблých буденним словом. Можна лише молитися. Листопад 2012 року став знаковим для жителів села Клубочин. Саме в цей день, 4 листопада, священники УПЦ КП здійснили чин освячення новозбудованого храму Почаївської ікони Божої Матері.

Страшна трагедія маленького волинського села не зітреться з людської пам'яті. Щороку 4 листопада сюди приходять люди, щоб поставити свічку, помолитися за упокій невинних душ, сказати добре слово.

Галина Слагініна

Література:

Євницький З. М. Стежками партизанської слави Ківерцівщини / З. М. Євницький. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2012. – 64 с.

Про село Клубочин – с. 15.

Коваль В. С. Подвиг народний. Україна у Великій Вітчизняній війні / В. С. Коваль. – Київ, 1970. – 134 с.

Про село Клубочин – с. 43.

Наконечний В. А. Мужність і трагедія Клубочина / В. А. Наконечний // Волинський календар, 1992. – Луцьк, 1991. – С. 61–62.

Радіон С. Розстріляний Клубочин – ще одні українські Лідіце / С. Радіон // Літопис Волині. – Вінніпег, 1977–1978. – Ч. 12. – С. 82–84.

Козярчук Л. 4 листопада – 70 років від дня клубочинської трагедії / Л. Козярчук // Вільним шляхом. – 2012. – 3 листоп. – С. 4 ; 10 листоп. – С. 1, 4.

Лоцман К. Новини Волині / К. Лоцман // Вісті Ковельщини. – 2002. – 12 листоп.

Оліщук Л. Відлетіли завчасу за небокрай... : 4 листопада – день Клубочинської трагедії / Л. Оліщук // Вільним шляхом. – 2010. – 5 листоп.

Петренко П. Не заросте стежина до братської могили [в селі Клубочин] / П. Петренко // Вільним шляхом. – 2001. – 10 листоп.

Розстріляний Клубочин // Досвіт. зоря. – 2002. – 7 листоп.

Татарин Р. Клубочинська трагедія: пів села розстріляли, а решту – вивезли / Р. Татарин // Вісник+К. – 2010. – 4 листоп. – С. 16.

Хітько М. Народ пам'ятає / М. Хітько // Вільним шляхом. – 2011. – 1 жовт. – С. 2.

Юшковець П. Розстріляне, але не скорене : сьогодні минає 45 років Клубочинської трагедії / П. Юшковець // Ленінським шляхом. – 1987. – 4 листоп.

Якименко М. Річниця клубочинського розстрілу / М. Якименко // Голос України. – 2012. – 30 листоп. – С. 14.

* * *

Волинь туристська : путівник. – Львів : Каменяр, 1975. – 126 с.
Про село Клубочин – с. 59.

Цинкаловський О. Клубочин або Клубочан / О. Цинкаловський // Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : (краєзн. словник від найдавніших часів до 1914 р.) / О. Цинкаловський. – Т. 1. – Вінніпег, 1986. – С. 502.

Шульгач В. П. Клубочин / В. П. Шульгач // Шульгач В. П. Ойконімія Волині : етимолог. слов.-дов. / В. П. Шульгач. – Київ, 2001. – С. 63.

5 листопада

50 років від дня відкриття Маневицького краєзнавчого музею (1967)

Одним із важливих етапів становлення краєзнавства на Маневиччині стало відкриття 5 листопада 1967 року Маневицького краєзнавчого музею. Створенню музею передувала копітка робота громадськості. Ініціатором створення музею був С. Л. Лаховський, партизан з'єднання А. Бринського, який за виконання бойових завдань був представлений до урядової нагороди – медалі «За відвагу». З 1944 по 1962 рік С. Лаховський працював завідувачем відділу соціального забезпечення Маневицького райвиконкому. Маючи хороші зв'язки як керівник, а також бажання донести до молодого покоління правду про Другу світову війну, С. Лаховський почав займатись краєзнавчою роботою. В перспективі він планував створити музей, звідки б централізовано здійснювалась науково-пошукова робота.

Було створено громадську раду музею, до якої увійшли С. Проць, (завідувач Маневицького районного відділу культури), М. Садова (секретар Маневицького райкому комсомолу) і С.Лаховський. Першим директором Маневицького краєзнавчого музею на громадських засадах став С. Лаховський.

У книзі відгуків у день відкриття музею, С. Лаховський написав: «Я...сповнений надії, що наше молоде покоління, відвідуючи музей і знайомлячись з бойовою славою своїх батьків, буде рости мужнім, сильним і хоробрим ». Першу екскурсію в музеї провела вчитель маневицької школи Уляна Сміччик.

У жовтні 1968 року музею було присвоєно звання «народний». Із 16 березня 1979 року по 24 квітня 1992 року Маневицький краєзнавчий музей працював як відділ Волинського краєзнавчого музею. З 1992 року музей функціонує як самостійний державний районний краєзнавчий музей.

З 1967 по 1977 рік музей знаходився в приміщенні за адресою вул. Комарова, 2, де експозиція розміщувалась у п'яти залах. У музейних фондах зберігалось близько тисячі експонатів. За вісім років (1967–1975) у музеї побувало близько 120 тисяч чоловік. Привертала увагу кімната, присвячена подіям 1941–1945 років. На відвідувачів музею велике враження мав той факт, що екскурсію проводить людина, яка сама брала участь у військових діях – С. Лаховський.

У листопаді 1977 року музей переїхав у нове двоповерхове приміщення по вул. Незалежності, 22. Експозицію було відкрито у восьми залах, загальною площею 396 кв. м., у якій представлено історію поліського краю від найдавніших часів до сьогодення.

Після Семена Лаховського Маневицький краєзнавчий музей почергово очолювали – Василь Дейна, Алла Михайлюк, Микола Луцюк, Ростислав Капустинський. У лютому 1986 року директором музею було призначено Петра Хомича, який і сьогодні очолює музей, продовжуючи його кращі традиції. За цей час неодноразово проводилась перебудова експозиції музею, зокрема, розділи «Природа», «Маневиччина в роки Першої світової війни», «Край у роки Української революції 1917–1921рр.», «Маневиччина в складі Польщі», «Маневиччина 1939–1941 рр.», «Край у роки Другої світової війни».

Маневицький краєзнавчий музей став справжнім культурно-освітнім, науково-дослідницьким та туристично-екскурсійним центром. Фондові зібрання музею на 1 січня 2016 року налічують дванадцять тисяч пам'яток матеріальної і духовної культури Полісся, речових і документальних джерел, археології і природи, зразків образотворчого і сакрального мистецтва, виробів народних умільців. Стало традиційним проведення на його базі міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференцій.

У 2012 році музей взяв участь у Першому Волинському обласному музейному фестивалі «Музейний туристичний ресурс - 2012» і став призером у конкурсі «Музейний продукт - 2012».

Протягом останнього часу під керівництвом директора П. М. Хомича Маневицький краєзнавчий музей втілює у життя цікаві музейні проекти : «Маневицький краєзнавчий музей – науково-дослідницький туристично- мистецький центр Волинського Полісся», «Перша світова війна на Волинському Поліссі», «Земля моя – земля моїх батьків».

У вересні 2015 року на IV Всеукраїнському музейному фестивалі, який відбувся на базі Дніпропетровського національного історичного музею Д. І. Яворницького, у конкурсі «Втілення музейних програм, акцій, міроприємств» (промоушен) за проект «Земля моя – земля моїх батьків» Маневицький краєзнавчий музей зайняв I місце.

У 2015 році Маневицький краєзнавчий музей чимало зусиль

доклав до порятунку виявленої у 2015 році унікальної знахідки «човна-довбанки» (ймовірно 14–17 ст.) та організації в Маневичах Міжнародного центру з його вивчення та збереження, в перспективі створення Музею одного експоната.

Директор музею Петро Хомич за багаторічне служіння музейній справі нагороджений Подякою IV Всеукраїнського музейного фестивалю. Він – лауреат обласної премії імені Миколи Куделі та Республіканської краєзнавчої Премії імені Героя України Михайла Сікорського.

Працівники музею докладають багато зусиль для популяризації історії свого краю серед мешканців району, постійно оновлюють та доповнюють власну експозицію.

Лариса Криштаюк

Література:

Вернидубов О. Семен Лаховський – краєзнавець, фундатор та директор Маневичького краєзнавчого музею / Вернидубов О. // Минуле і сучасне Волині та Полісся: історія сіл і міст Західного Полісся. Маневиччина : матеріали XIII Волин. наук. іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 2004. – С. 122–123.

Бичкова О. Тут оживає історія : Маневичький краєзнавчий музей 5 листопада відсвяткував своє 45-річчя / О. Бичкова // Нова доба. – 2012. – 24 листоп. – С. 3.

Бубнюк А. Історію творять особистості / А. Бубнюк // Нова доба. – 2007. – 24 листоп.

Гика В. Із глибин віків до сьогодні / В. Гика // Нова доба. – 2004. – 15 трав.

Гусенко С. Маневичький краєзнавчий музей вдесьте провів Міжнародну історико-краєзнавчу конференцію / С. Гусенко // Нова доба. – 2013. – 7 верес. – С. 3.

Маневичький краєзнавчий музей на Першому Волинському обласному музейному фестивалі отримав диплом переможця та головний приз // Нова доба. – 2012. – 2 черв. – С. 5.

Савич І. Човен – довбанку відмовилися продавати й почали консервувати / І. Савич // Волин. новини. – 2016. – 9 черв. – С. 19.

7 листопада Маневичький краєзнавчий музей відзначив 45-ту річницю своєї діяльності // Музейний простір. – 2012. – № 4 (6). – С. 2.

Хомич П. Краєзнавчий музей – візитна карта Маневиччини / П. Хомич // Нова доба. – 2012. – 19 трав. – С. 3.

Хомич П. Маневицький краєзнавчий музей виходить на міжнародний рівень / П. Хомич // Нова доба. – 2013. – 19 жовт. – С. 4.

Хомич П. Музей – екскурсійний та науково-дослідницький центр / П. Хомич // Нова доба. – 2010. – 16 трав.

Хомич П. Тридцять років на посаді директора : [інтерв'ю з директором Маневицького краєзнавчого музею Петром Хомичем / розмовляв Сергій Гусенко] // Нова доба. – 2016. – 14 трав. – С. 5.

Хомич П. Тут живе історія / П. Хомич // Нова доба. – 2002. – 18 трав.

7 листопада

100 років від дня народження К. І. Кривохижі (1917 – 2007) – заслуженого вчителя школи Української РСР

Першою вчителькою для сотень волинських дітей у Торчинській, Старовижівській, Любомльській середніх школах та Ратнівській школі-інтернаті стала Катерина Іванівна Кривохижа.

Народилася 7 листопада 1917 року в селі Христофорівка Баштанського району Миколаївської області. У пам'яті завжди були важкі роки дитинства: голод, страждання, смерть. Після школи вступає в Братське педагогічне училище, яке закінчила з відзнакою. Направлення отримала на Одещину, де й розпочала свій довгий педагогічний шлях. З початком війни повернулася у рідне село. Як тільки радянські війська визволили Христофорівку, одразу ж почала працювати у школі. Та доля склалася так, що за чоловіком приїхала у 1945 році на Волинь у Торчин.

Чотири роки роботи у Торчинській середній школі дозволили педагогу навчити і виховати учнівський колектив, робота якого відзначалась у районній газеті «Вільна Україна» (17 березня 1949 р.).

Де б не працювала Катерина Іванівна, завжди залишала в учнів і колег добрі спогади та часточку свого серця, сповненого любові до дітей, до рідного краю і його людей, а сторінки районної преси зберегли історію зростання фахової майстерності та творчого потенціалу вчителя, її одержиму відданість школі. У відповідях на чисельні запитання кореспондентів засобів масової інформації розкрилось педагогічне кредо вчительки: «Вірно кажуть, що діти – квіти нашого життя. Але помиляється той, хто

сприймає це як прикрасу. Адже і квітка, раніше ніж розцвісти, буває бутеном. Дивись на нього і знаєш, що буде квітка. Та раптом мороз – від неї лишається тільки цурпалля. Так і дитина. Їй необхідно зазирнути в душу, допомогти вирости красивою, мужньою, потрібною людям. І наше завдання полягає в тому, щоб зуміти зробити це, зігріти дитячу душу теплом, наповнити росянками доброго, справжнього, великого, зберегти від морозу...».

Уроки Катерини Іванівни – то незабутня подорож у світ знань, світ пізнання себе та своїх можливостей, розвитку неповторності кожного маленького школяра. На уроках широко використовувалась наочність, яка часто виготовлялась педагогом та її учнями. Вона створювала навколо себе особливу атмосферу любові до дітей, готовності допомогти їх батькам та поваги до колег.

Протягом багатьох років працювала на Старовижівщині школа передового педагогічного досвіду К. І. Кривохижі для вчителів початкових класів району та області. Вона була надзвичайно плідною і корисною для її колег. У звіті обласного інституту удосконалення кваліфікації вчителів наголошувалося, що «... лише протягом 1960–1961 навчального року відвідували уроки і вивчали досвід її роботи понад 100 педагогів. ...було проведено два семінари вчителів I – IV класів».

Про спільну роботу з Катериною Іванівною так згадує заслужений вчитель Української РСР Віра Мойсеївна Карпук: «У Старовижівській середній школі взірцем для мене була вчителька молодших класів К. І. Кривохижа. Я відразу побачила в ній товариша, друга й порадника. Часто вела зі мною бесіди, дружні розмови. Запрошувала до себе на уроки, приходила до мене.

Вона повністю віддавалась школі... не жаліла ні часу, ні сил для улюбленої роботи. ...

Катерину Іванівну всі дуже любили за простоту, скромність, щирість, доброту. Потім вона виїхала в Любомль».

З. Н. Денисовець, директор Старовижівської середньої школи у ті роки, теж наголошувала: «Неоцінимою підмогою в досягненні мети для нас був досвід К. І. Кривохижі, яка залишила після себе світлі спомини, творчий вогник в колективі. Вона не лише сама творчо працювала, але й зуміла запалити своїх колег ... пошуками в розв'язанні шкільних проблем. Солідний багаж знань,

відданістьлюбимій справі, продумано виготовлені і доречно використані наочні посібники, працьовитість, душевність в роботі Кривохижі К. І., Карпук В. М., Мандзюк М. А. забезпечують успіх. Зараз у нашій школі є ціла плеяда послідовників Кривохижі К. І.».

Досвід позакласної роботи К. І. Кривохижі у 1962–1963 навчальному році було вивчено Волинським обласним інститутом удосконалення кваліфікації вчителів і рекомендовано до розповсюдження в навчальних закладах області. Катерина Іванівна щиро ділилася своїми педагогічними знахідками на засіданнях шкільного (яке очолювала) і районного методичних об'єднань, на районних та обласних семінарах і педагогічних читаннях, на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів.

Успішною була робота Катерини Іванівни у Любомльській середній школі. Її творча педагогічна діяльність аналізувалась на конференціях вчителів району в 1963 – 1965 роках. Колеги відзначали її молодечий запал у пошуках нового, постійне вдосконалення педагогічної майстерності, вчилися у неї вмінню протистояти труднощам, наполегливості, творчості, пошуку ефективних методів та прийомів проведення уроків, постійному аналізу успіхів і невдач у навчально-виховній діяльності та вмінню на ґрунті всебічних висновків досягати зростання.

Сім років поспіль перед виходом на заслужений відпочинок у 1972 році пропрацювала К. І. Кривохижа у Ратнівській школі-інтернаті, яку характеризувала так: «У нас – родина, єдиний згуртований сімейний осередок. Діти – сироти, напівсироти знайшли тут і домівку, і батьківську та материнську ласку, і домашній затишок». Уроки її мали насправді творчий характер, чітко сплановані, продумані до деталей, спрямовані на розвиток самостійного мислення дітей, виховання взаємоповаги в колективі класу, любові до праці, до прекрасного. У 1968 році так про це писалось у матеріалі «Вихователі початкових класів» у Ратнівській районній газеті: «Треба побувати на уроках у заслуженої вчительки Української РСР Катерини Іванівни Кривохижі, щоб побачити скільки праці, таланту вона вкладає у справу, як сердечно, пристрасно знайомить своїх вихованців з незвіданим для них світом.

Катерина Іванівна має великий досвід. Проте до кожного уроку готується як до першого. Вчителька знає учнів. Їх підготовку і

рівень розвитку. Це допомагає їй у кожного хлопчика чи дівчинки розвивати їх нахили, найбільш виражені здібності. Багато дає індивідуальний підхід...».

Усі, з ким довелося спілкуватися у підготовці цього матеріалу, учні Катерини Іванівни, колеги, друзі та однодумці, з ким спільно брала участь у громадській роботі, відзначали високу порядність та мудрість вчителя. Для багатьох випускників Ратнівської школи-інтернату вона стала найдорожчою людиною в житті.

Невтомна праця педагога відзначалась різноманітними державними та відомчими нагородами: орденом Трудового Червоного Прапора та трьома медалями, значком відмінника народної освіти УРСР, медаллю А. С. Макаренка. У 1965 році їй було присвоєно почесне звання «Заслужений вчитель школи Української РСР».

Пам'ять про вчителя бережуть її учні та колеги, яким вона щедро дарувала своє серце.

Галина Романчук

Література:

Кривохижа К. І. Виховання в учнів розуміння прекрасного / К. І. Кривохижа // Червон. прапор. – 1968. – 12 трав. – С. 3.

***

Денисовець З. Н. Вивчення, узагальнення і впровадження кращого досвіду вчителів початкових класів, як засіб попередження неспішності / З. Н. Денисовець // З досвіду роботи опорних шкіл Волинської області. – Луцьк, 1966. – С. 15–22.

Про К. Кривохижу – с. 16–20.

Денисюк В. Т. Ратнівська земля : іст.-краєзн. нарис / В. Т. Денисюк, І. О. Денисюк. – Луцьк : Надстир'я, 2003. – 452 с.

Про К. Кривохижу – с. 141.

Денисюк В. Т. Ратнівщина : іст.-краєзн. нарис / В. Т. Денисюк, І. О. Денисюк. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 352 с.

Про К. Кривохижу – с. 122.

Кот Н. Педагоги Ратнівщини, заслужені вчителі України / Н. Кот, Г. Романчук // Минуле і сучасне Волині і Полісся. Ратнівщина в історії України і Волині : матеріали 42 Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції. – Вип.42. – Луцьк, 2012. – С.66–70.

Про К. Кривохижу – с. 66.

Алексеев Ф. Після двох років роботи по-новому / Ф. Алексеев // Шлях Жовтня. – 1961. – 6 лип. – С. 3.

Вербівська А. Школа: знання і виховання / А. Вербівська // Рад. Волинь. – 1968. – 6 жовт. – С. 3.

Вербівська А. Здрастуй, свято педагога! / А. Вербівська // Рад. Волинь. – 1965. – 3 жовт. – С. 4.

Виховувати людину праці : з січневої наради вчителів // Шлях Жовтня. – 1960. – 7 січ. – С. 3.

Вітаємо з нагородою // Рад. Волинь. – 1965. – 7 листоп. – С. 3.

Вчити і виховувати гідних будівників комунізму // Шлях Жовтня. – 1960. – 30 серп. – С. 2.

Грицаненко Т. Напередодні іспитів / Т. Грицаненко // Вільна Україна. – 1949. – 17 берез. – С. 1.

Дошка пошани // Шлях Жовтня. – 1960. – 1 трав. – С. 1.

Карпук В. М. Дружна співпраця / В. М. Карпук // Сільські новини. – 1988. – 26 лип. – С. 3.

Курченко А. Невідкладні завдання вчителів / А. Курченко // Рад. Волинь. – 1955. – 24 серп. – С. 3.

Литвиненко В. Десяті педагогічні читання / В. Литвиненко // Шлях Жовтня. – 1961. – 1 квіт. – С. 3.

Макаров О. За людину комуністичного завтра: із серпневого форуму вчителів / О. Макаров // Рад. життя. – 1965. – 28 серп. – С. 2.

Незабаром – екзамени в школах // Рад. життя. – 1965. – 22 трав. – С. 1.

Овчаренко С. Районна нарада вчителів / С. Овчаренко // Рад. Волинь. – 1955. – 31 серп. – С. 3.

Олійник М. Четверті обласні педагогічні читання / М. Олійник // Рад. Волинь. – 1955. – 1 квіт. – С. 4.

Поліщук П. Січнева конференція вчителів району / П. Поліщук // Колгоспна правда – 1950. – 8 січ. – С. 2.

Про виконання зобов'язань, взятих у передтравневому соціалістичному змаганні // Шлях Жовтня. – 1969. – 30 квіт. – С. 1.

Про присвоєння звання заслуженого вчителя школи Української РСР // Рад. Волинь. – 1965. – 5 жовт. – С. 1.

Роботу шкіл – на рівень нових завдань: з серпневої наради вчителів // Шлях Жовтня. – 1959. – 28 серп. – С. 3.

Серпнева нарада вчителів // Шлях Жовтня. – 1957. – 29 серп.

– С. 1.

Учням – міцні і сталі знання: з районної наради вчителів // Шлях Жовтня. – 1957. – 13 січ. – С. 2.

20 листопада

100 років від дня проголошення Української Народної Республіки

На фоні неспроможності Тимчасового уряду в Петрограді вивести Російську державу з кризи дедалі більший вплив у країні починають отримувати радикальні сили. Зрештою 25 жовтня 1917 року в Петрограді стався переворот. Тимчасовий уряд Росії було повалено ліворадикальною РСДРП (б) на чолі з Володимиром Леніним. Вони сформували Раду Народних Комісарів Росії, що стала новим господарем країни. Вже 26 жовтня більшовики спробували захопити владу і в Києві. Розпочалися сутички між ними та прихильниками Тимчасового уряду. Але зрештою представників обох проросійських таборів роззброїли сили Української Центральної Ради, яка відтепер встановила над містом свій одноосібний контроль.

7 листопада (20 листопада за новим стилем) 1917 року, в умовах початку Громадянської війни у Росії, Українська Центральна Рада з власної ініціативи прийняла III Універсал, яким нарешті було проголошено суверенну Українську Народну Республіку. При цьому, з одного боку, в III Універсалі зазначалося, що «одніні Україна стає Українською Народньою Республікою (...) давати закони й правити належить нам, Українській Центральній Раді, і нашому правительству – Генеральному Секретаріатові України». З іншого ж боку, в документі зазначалося, що УНР має залишатися у якомусь чітко не окресленому федеративному зв'язку з Росією, «щоб уся Республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів». З якою саме Росією, більшовицькою чи білогвардійською, має єднатися УНР – було незрозуміло. Остаточного визначення статусу УНР мало відбутися на «Українських і Всеросійських Установчих Зборах».

Незважаючи на певну половинчастість III Універсалу УЦР, у цьому документі все ж стверджувалася низка важливих державотворчих моментів. Зокрема, окреслювалася територія української держави. До Української Народної Республіки, за Універсалом, входили території, населені переважно українцями:

Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина, Таврія (без Криму). Приєднання Курщини, Холмщини, Вороніжчини та інших окраїнних територій з українським населенням мали вирішувати шляхом переговорів. Також III Універсал проголошував широку програму соціальних реформ і містив обіцянку розпочати мирні переговори про вихід України з Першої світової війни.

Проголошення УНР викликало невдоволення більшовицького уряду Росії в Петрограді. Крім того, 12 листопада 1917 року більшовики в УНР одержали на виборах до Всеросійських Установчих Зборів лише 10 % усіх голосів, а українські партії – майже 75 %. Тому в ніч з 29 на 30 листопада 1917 року більшовики спробували підняти повстання у Києві проти УЦР, але зазнали поразки. Українські війська, лояльні до Центральної Ради, придушили повстання, а заколотників вислали ешелонами за межі України. Більшовицькі ж відділи 2-го гвардійського корпусу під проводом Євгенії Бош, що їхали з фронту на захоплення Києва, були роззброєні 1-им українським корпусом Павла Скоропадського біля Жмеринки і теж відправлені до Росії.

У відповідь 4 грудня 1917 року офіційний Петроград висунув українському уряду ультиматум, вимагаючи припинити роззброєння і, фактично, здати владу. 9 грудня російським більшовицьким загоном вдалося захопити Харків, де 12 грудня 1917 року вони створили маріонетковий уряд «Радянської УНР». Так розпочалася військова агресія Радянської Росії в Україну, яку Петроград лицемірно подавав лише як братську допомогу харківському уряду Радянської України в боротьбі з «незаконною» владою київської УЦР. Вже в ході повномасштабної війни розвіялися ілюзії Української Центральної Ради, задекларовані в III Універсалі, щодо можливості якогось федеративного зв'язку з Росією. Тож 9 січня 1918 року УЦР IV Універсалом нарешті проголосила повну незалежність УНР.

Складною була ситуація і в Луцьку. Відразу після проголошення III Універсалу 7 листопада УЦР телеграфувала луцькій міській владі, аби та визнала проголошення УНР та підняла у місті жовто-блакитний стяг. Міський голова Абрам Варковицький, який підтримував УЦР, виконав прохання і підняв над Луцькою міською управою прапор УНР.

Але прифронтове розташування міста дуже ускладнювало

процеси становлення тут української національної влади. У цей час у Луцьку під впливом агітаторів РСДРП (б) Петроградський уряд Володимира Леніна визнали солдати-фронтовики 126-ої піхотної дивізії російської Особливої армії, які захопили пошту, телеграф, телефонну станцію. Командував тими подіями голова Луцького військово-революційного комітету Олексій Дмитрієв. Під тиском лівих радикалів у відставку був змушений піти Абрам Варковицький. Зрештою, 17 грудня 1917 року в Луцьку було утворено суто більшовицьку Раду робітничих, солдатських і селянських депутатів на чолі з армійським членом РСДРП (б) товаришем Федоровим.

Але це не означало, що в місті однозначно перемогли прихильники Петрограда. Міська рада відхилила претензії більшовиків на владу їхньої Ради у Луцьку і продовжувала визнавати київську УЦР. Проти солдатів-чужинців виступили окремі воїни місцевого Луцького гарнізону й більшість корінних лучан. Про реальні масштаби більшовицького впливу у Луцьку свідчить той факт, що радянську владу 17 грудня вони проголосили в приміщенні родини Кронштейнів, а не, приміром, на якомусь велелюдному майдані. Хитке двовладдя у місті завершилося 19 лютого 1918 року, коли до Луцька вступили підрозділи Армії УНР та союзні (від 9 лютого) німецькі регулярні військові частини. Членів Луцького більшовицького військового комісаріату було заарештовано, а його голову Олексія Дмитрієва – страчено. Так у Луцьку нарешті утвердилася влада проголошеної III Універсалом УНР.

Сергій Лис

Література:

Дем'янюк О. Й. Воєнна історія Волині: історичні нариси : в 4 т. Т. 3 : 1914–1923 / О. Й. Дем'янюк, І. М. Пасюк, С. П. Яровенко. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 280 с. : фот.

Дем'янюк О. Й. Військово-політичні аспекти розвитку Волинської губернії у 1914–1921 роках : монографія / О. Й. Дем'янюк. – Луцьк : Твердиня, 2011. – 320 с.

Дмитрук В. Г. Боротьба Центральної Ради проти наступу російського шовінізму, за встановлення національно-територіальної автономії / В. Г. Дмитрук // Дмитрук В. Г. Вони боролися за волю України / В. Г. Дмитрук. – Луцьк, 2007. – С. 261–279.

Жарчинська О. Чому у 1917–1921 роки Малоросія не стала Україною / О. Жарчинська // Віхи незалежності : іст.-публ. розвідки. – Луцьк, 2013. – С. 34–50.

Киричук М. Г. Волинь у визвольних змаганнях за відродження української державності / М. Г. Киричук // Киричук М. Г. Волинь – земля українська : навч. посіб. : у 3 т. Т. 1–3 / М. Г. Киричук. – 3-тє вид., переглян. і доп. – Луцьк, 2005. – С. 431–460.

Перші уряди України: становлення виконавчої влади у 1917–1920 роках / ред. Н. К. Дніпренко. – Київ : Вістка, 2007. – 36 с.

Уряди Центральної Ради, Української держави, Української Народної Республіки доби Директорії, Західноукраїнської Народної Республіки, Криму, Карпатської України / під. ред. Н. К. Дніпренко. – Київ : Вістка, 2008. – 64 с.

Дем'янюк О. Й. «Волинський» період у діяльності державних інституцій Української Народної Республіки / О. Й. Дем'янюк // Історичні студії Волинського національного університету імені Лесі Українки / ред. В. К. Баран. – Луцьк, 2009. – Вип. 1. – С. 62–67.

Ковальчук М. А. Уряд УНР, російські більшовики й організація повстансько-партизанського руху в Україні проти білогвардійських військ генерала А. Денікіна / М. А. Ковальчук // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – № 1 : Історичні науки. – С. 58–64.

Шабала Я. Перша світова війна. Українська революція (1914–1921 рр.) / Я. Шабала // Західне Полісся: історія та культура. – Луцьк, 2012. – С. 294–341.

Шевченко В. Всеукраїнський військовий з'їзд : III Універсалу – так / В. Шевченко // Військо України. – 2007. – № 11. – С. 41–43.

24 листопада

75 років від дня народження Г. С. Маслай (1942) – заслуженого працівника народної освіти України

50-річний трудовий шлях Ганни Семенівни Маслай – це життя, сповнене труднощів і перемог. Вона знає ціну і буднів, і свят, бо коли віддаєшся улюбленій справі до кінця, коли дбаєш і про роботу, і про велику родину, не відвертаєшся від проблем, якими живуть твої колеги і друзі, то замало і двадцяти чотирьох годин на добу.

Ганна Семенівна народилася 24 листопада 1942 року в селі Соснина Іваничівського району в багатодітній селянській сім'ї.

Освіту здобувала у Соснинській семирічній та Володимир-Волинській ЗОШ №1, у 1960–1965 роках навчалася на фізико-математичному факультеті Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки.

У 1965 р. приїхала на рідну Іваничівщину. Вчитель математики, заступник директора, директор Поромівської середньої школи – перші сходинки педагогічного зростання. Тут здобуто першу велику перемогу – збудовано нову школу на 480 місць. Після школи була адміністративна діяльність в Іваничівському районі, а згодом – і в обласному центрі.

У 1984–2008 роках очолювала Ганна Семенівна Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти. І пам'яттю про перші надзвичайно напружені роки роботи лишився п'ятиповерховий навчальний корпус інституту, збудований і введений в дію в 1987 році. Постійна модернізація системи післядипломної педагогічної освіти регіону – від значних змін у структурі інституту – до суттєвих здобутків у фаховому зростанні педагогічних кадрів та реалізації проектів видання науково-методичного часопису «Педагогічний пошук», відкриття музею історії освіти Волині, проведення щорічної виставки дидактичних та методичних матеріалів «Творчі сходинки педагогів Волині» та конкурсу «Вчитель року» – кроки становлення ректора і колективу інституту до одного з кращих навчальних закладів системи післядипломної освіти України з розвитку творчості вчителя.

У 2008 році Г. С. Маслай вийшла на пенсію, однак продовжувала до 2015 року працювати завідувачем методичного кабінету Центру туризму, спорту і екскурсій. За її ініціативи в системі позашкільної освіти області започатковано проведення обласних педагогічних читань «Серце, віддане дітям», присвячених пам'яті видатного українського педагога В.О.Сухомлинського.

У науковому доробку Ганни Семенівни – понад 100 найменувань статей у фахових, методичних, педагогічних виданнях, методичних рекомендацій. Вона була організатором та учасником міжнародних, всеукраїнських, обласних, районних наукових, науково-методичних і краєзнавчих конференцій.

Активний громадський діяч – Г. С. Маслай багато років поспіль очолювала Волинську обласну раду жінок, організувала на Волині діяльність Дитячого фонду України та була першим головою його обласного відділення, обиралася депутатом Іва-

ничівської районної, Волинської обласної (1998–2004 рр.) Рад, членом президії Волинського обласного комітету профспілки працівників освіти і науки, була радником на громадських заходах голови Волинської облдержадміністрації Б. П. Клімчука. Активний член Національної спілки краєзнавців України, нагороджена кількома грамотами за свою діяльність у розвитку краєзнавчої освіти в краї.

Праця Г. С. Маслай відзначена державними та відомчими нагородами: орденом «За заслуги» III ступеня (1997 р.), Трудового Червоного Прапора (1976 р.), медаллю А.С.Макаренка (1993 р.), орденом Української Православної Церкви Святої Великомучениці Варвари (2005 р.), Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України (1993, 1998, 2003, 2004, 2009, 2010 рр.), Почесною грамотою Волинської обласної ради (2000, 2001, 2008 рр.), Почесною грамотою Волинської обласної державної адміністрації (2007 р.), відзнакою МВС України „За сприяння органам внутрішніх справ” (2005 р.), званням «Заслужений працівник народної освіти України» (1992 р.), нагрудними значками «Відмінник народної освіти» (1985 р.), «Відмінник освіти України» (1991 р.) та багатьма іншими.

**Геннадій Бондаренко,
Галина Романчук**

Література:

Маслай Г. С. Виховна діяльність у закладі позашкільної освіти / Г. С. Маслай, А. М. Корнійчук. – Луцьк : б. в., 2009. – 68 с.

Маслай Г. С. Методична робота як система / Г. С. Маслай, А. М. Корнійчук. – Луцьк : б. в., 2009. – 68 с.

Толстіхін Л. М. Організація туристсько-краєзнавчої роботи в навчально-виховному закладі : метод. рек. – Вип. 1. / Л. М. Толстіхін, Г. С. Маслай, В. Д. Гнатюк. – Луцьк : б. в., 2009. – 20 с.

***

Бондаренко Г. Краєзнавча освіта і волинезнавство / Г. Бондаренко, Г. Маслай // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Луцький район: історія, сучасність, перспективи. – Луцьк, 2007. – Вип. 22. – С. 4–7.

Маслай Г. С. Відомі освітяни Волині / Г. С. Маслай // Минуле і сучасне Волині : іст. постаті краю. – Луцьк, 1991. – С. 186–187.

Маслай Г. С. Волинський інститут удосконалення вчителів – науково-методичний центр підвищення кваліфікації працівників народної освіти / Г. С. Маслай // *Минуле і сучасне Волині*. – Луцьк, 1990. – Ч. II. – С. 83–85.

Маслай Г. С. Інформаційні технології в розвитку творчого потенціалу вчителя / Г. С. Маслай // *Інформаційні технології в педагогічній освіті* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 12–13 груд. 2006 р. – Луцьк, 2006. – С. 7–13.

Маслай Г. Історія Володимира-Волинського в краєзнавчій освіті / Г. Маслай // *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Володимир-Волинський в історії України та Волині*. – Луцьк, 2004. – С. 473–474.

Маслай Г. Краєзнавство в системі шкільної та післядипломної педагогічної освіти / Г. Маслай // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Камінь-Каширський район в історії Волині та України* : матеріали Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 2006. – Вип. 20. – С. 12–13.

Маслай Г.С. Краєзнавча освіта і волинезнавство / Г. С. Маслай // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олика і Радзівіллі в історії Волині та України* : матеріали XIX Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 2006. – Вип. 18. – С. 53–57.

Маслай Г. С. Про створення Волинського музею освіти / Г. С. Маслай // *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Краєзнавство: історія, здобутки, перспективи*. – Луцьк, 1992. – С. 60–62.

Маслай Г. С. Робота методичної служби області з розвитку творчості педагогічних працівників / Г. С. Маслай // *Освіта і управління*. – 1998. – Т. 2. – Ч. 1. – С. 144–150.

Маслай Г. Сучасні проблеми краєзнавчої освіти на Волині / Г. Маслай // *Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині* : матеріали XXIX Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 2003. – С. 25–28.

Маслай Г. С. Сучасні проблеми краєзнавчої освіти на Волині / Г. С. Маслай // *Минуле і сучасне Волині та Полісся: історія сіл і міст Західного Полісся. Маневиччина* : матеріали XXXVIII Міжнар. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 20-річчю Незалежності України, смт. Маневичі, 13–14 трав. 2011 р. / уклад. А. Силюк. – Луцьк, 2004. – С. 53–57.

Маслай Г. С. Без зайвих проб і помилок... / Г. С. Маслай // *Молода Волинь*. – 1992. – 27 листоп. – С. 4.

Маслай Г. С. Виховуємо громадянина / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 2000. – №2(26). – С. 15–17.

Маслай Г. Голосуйте за Бориса Клімчука двічі! : [інтерв'ю з громадською діячкою Г. Маслай / інтерв'ю взяла С. Давидова] // Колос. – 2010. – 26 жовтня. – С. 1.

Маслай Г. С. Грані співпраці / Г. С. Маслай // Сільська школа України. – 2005. – Берез. – С. 3–5.

Маслай Г. С. Десять років – 40 зустрічей співпраці і творчості / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 2003. – №4(40). – С. 5–7.

Маслай Г. С. До джерел народної педагогіки / Г. С. Маслай // Рад. школа. – 1991. – №5. – С. 6–10.

Маслай Г. С. До нових зустрічей! / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 1998. – №4(20). – С. 3–5.

Маслай Г. С. Добре, якщо є кому „поплакаться в жилетку” / Г. С. Маслай // Віче. – 1996. – 15 берез. – С. 6.

Маслай Г. С. Є люди, які не знали батьків, але немає людини, яка б не знала вчителя / Г. С. Маслай // Віче. – 1995. – 24 серп. – С. 8.

Маслай Г. С. Жінка і майбутнє нації / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 2000. – №1(25). – С. 9–10.

Маслай Г. С. Інноваційні ідеї в сучасній освіті / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 1998. – №2/3(18/19). – С. 69–72.

Маслай Г. С. Ми виховали людей з кількома обличчями / Г. С. Маслай // Молода Волинь. – 1994. – 22 лип. – С. 3.

Маслай Г. Модернізація науково-методичної роботи у системі післядипломної педагогічної освіти / Г. Маслай, В. Дмитрук // Пед. пошук. – 2007. – №3(55). – С. 6–8.

Маслай Г. С. На шляхах удосконалення роботи школи / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 1997. – №3(15). – С. 8–9.

Маслай Г. С. Науково-методичний супровід освітнього процесу / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 2005. – №3(47). – С. 7–10.

Маслай Г. С. Оновлення змісту післядипломної освіти / Г. С. Маслай // Початкова школа. – 1995. – №5/6. – С. 6–8.

Маслай Г. Освіта – альфа і омега державної політики : [інтерв'ю з громадською діячкою Г. Маслай / інтерв'ю взяла О. Романюк] // Луцький замок. – 2013. – 12 верес. – С. 4.

Маслай Г. С. Педагогічні інновації в умовах сільської школи / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 2003. – №2(38). – С. 13–15.

Маслай Г. С. Післядипломна освіта педагога в умовах модер-

нізації освіти / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 2003. – №3(39). – С. 12–14.

Маслай Г. С. Післядипломна педагогічна освіта: досвід, проблеми, перспективи / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 2002. – №4(36). – С. 13–14.

Маслай Г. С. Працюємо для вчителя, для майбутнього України / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 1999. – №4(24). – С. 4–5.

Маслай Г. Працюємо з учителем і на вчителя / Г. Маслай // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. – №1. – С. 36–38.

Маслай Г. С. Про концепцію Державного стандарту загальної середньої освіти / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 1996. – №2(10). – С. 7–8.

Маслай Г. Розвиток творчого потенціалу вчителя / Г. Маслай // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – №1. – С. 32–35.

Маслай Г. С. Розвиток творчого потенціалу педагога – основна мета діяльності ВІППО / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 2015. – №1(85). – С. 30–34.

Маслай Г. С. Управління – це політика, професіоналізм, творчість / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 1996. – №4. – С. 8–9.

Маслай Г. С. Управління системою науково-методичної роботи / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 2002. – №2(34). – С. 12–14.

Маслай Г. С. Учений, філософ, педагог-новатор / Г. С. Маслай // Освіта України. – 2006. – 21 лип.

Маслай Г. С. Формування здорового способу життя як основне завдання сучасного освітнього закладу / Г. С. Маслай // Пед. пошук. – 2001. – №1(29). – С. 19–22.

***

Буркіна Н. Авторська школа ректора Ганни Маслай / Н. Буркіна // Освіта України. – 2006. – 29 квіт. – С. 6.

Вороніна Т. Наше кредо – «Ідемо до вчителя» / Т. Вороніна // Дитячий садок. – 2004. – Листоп. – С. 3.

Діденко О. Альтернативи рухові до Європи немає / О. Діденко, М. Якимчук // Волинь – нова. – 2013. – 30 листопада. – С. 6.

Вміщено роздуми Ганни Маслай про Євромайдан.

З нагородою, освітяни // Волинь. – 1993. – 27 лют. – С. 1.

Коденко Є. М. Центр педагогічної культури / Є. М. Коденко // Рад. школа. – 1989. – №9. – С. 11–15.

Про Г. Маслай – с. 11–12, 14–15.

Кучеренко Н. Навчити бачити, навчити вчитися, навчити любити / Н. Кучеренко // Волинь-нова. – 2010. – 2 жовт. – С. 4.

Про нагородження відзнакою Президента України – Орденом „За заслуги”: Указ Президента України // Освіта України. – 1997. – 14 берез.

Філатенко А. Інститут, де вчать педагоги / А. Філатенко // Волинь. – 1997. – 27 березня. // Волинь. – 1997. – 27 берез. – С. 2.

Формула визнання // Луцький замок. – 2003. – 6 берез.

***

Бондаренко Г. 24 листопада 70 років від дня народження Г. С. Маслай (1942) – волинського педагога, доцента, заслуженого працівника народної освіти України / Г. Бондаренко, Г. Романчук // Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2012 рік. – Луцьк, 2011. – С. 178–181.

Жінки України : біогр. енцикл. слов. – Київ: Фенікс, 2001. – 268 с.

Про Г. Маслай – с. 178–181.

Хто є хто на Волині : видат. земляки. – Київ, 2003. – 224 с.

Про Г. Маслай – с. 27.

Листопад

50 років від дня відкриття

Горохівського районного народного історичного музею (1967)

У листопаді 1967 року в м. Горохові було відкрито меморіальний комплекс – Холм Слави та Музей революційної, бойової і трудової Слави. Велику допомогу у спорудженні комплексу надала громадськість Горохівщини. Звернення керівників району допомогти у роботі отримало широкий відгук, у першу чергу – серед учасників Другої світової війни, учнів сільськогосподарського технікуму і середньої школи. Велика кількість людей взяла участь у недільниках, перевозили вантажівками ґрунт, садили дерева і квіти. Значну допомогу в створенні комплексу і в побудові музею надав ентузіаст краєзнавчої роботи, тодішній районний військовий комісар, підполковник Юрій Яшков.

Меморіальний комплекс займав площу 0,5 гектара. Територія Холму Слави аж до обеліска була розділена алеями, обабіч однієї

з них розташовані металеомальовані портрети воїнів, що відзначились у боях на території краю.

В кінці алеї в центрі височить сірий гранітний тринадцяти-метровий обеліск.

Далі за обеліском постав музей революційної, бойової і трудової слави. Одна із стін музею – символічна стіна пам'яті, на якій викарбовано 1780 прізвиськ воїнів, які загинули за визволення району. Більшість імен у 1960-х роках відшукали червоні слідопити.

Музей було відкрито завдяки ініціативі ветерана Другої світової війни Андрія Максименка, першого директора на громадських засадах. Експозиція складалася з трьох відділів, присвячених революційній, бойовій і трудовій славі Горохівщини і нараховувала понад 1000 експонатів. У 1968 році музей отримав звання «народний». Проте у 1980-х роках музейне приміщення стало аварійним і непридатним для експлуатування.

У 2000 році Горохівський музей революційної, бойової і трудової слави був перепрофільований в Горохівський районний народний історичний музей. За сприяння начальника відділу культури Діни Колесник музей отримав інше відремontоване приміщення. Створення нової експозиції почалося з виставки «Формування української державності», автором якої була співробітник методичного відділу Волинського краєзнавчого музею Олександра Нагорна. 24 серпня 2000 року, у день святкування 9-ої річниці Незалежності України, музей був урочисто відкритий.

Нинішня експозиція була створена Ігорем Шешком, нинішнім директором музею. Художнє оформлення виконав художник Василь Музичук. Відповідно до даних статистичного звіту, на 1 січня 2016 року у фондах Горохівського районного історичного музею налічується понад 1500 експонатів. Музей розповідає про минуле і сьогодення краю. Експозиція розміщена у 9 залах. Її зміст розкривають розділи з історії Горохівського історичного музею, рідне місто (з історії м. Горохова), про славні імена горохівського краю, про події Другої світової війни на території краю, про горохівчан – учасників війни в Афганістані, а також про український побут кінця XIX початку XX століття. Археологічні знахідки давньоруського періоду, пам'ятки епохи бронзи та Черняхівської культури свідчать про давнє життя мешканців

краю.

Світлини старого міста та документальні матеріали розповідають про древні витоки Горохова, який є південними воротами області. Край протягом багатьох століть був ареною бойових дій. Тут відбувалися події національно – визвольної козацької війни, Першої і Другої світових воєн.

Один з розділів експозиції знайомить із створенням та боротьбою УПА на території Волині. Про побут, звичаї та культуру горохівчан розповідає колекція етнографічних матеріалів. Зокрема, кімната українського побуту відтворює інтер'єр селянської хати кінця ХІХ – початку ХХ століття. Тут можна побачити зразки ткацтва і вишивки, плетіння з соломки та лози, гончарні вироби, писанки, старовинні ікони, речі побуту. Окраса музею – колекція рушників, вік яких – понад 150 років, колекція зразків українського одягу ХІХ століття.

У Горохівському історичному музеї постійно експонуються виставки з музейних колекцій, твори народних майстрів, роботи місцевих художників.

Олександр Вернидубов

Література:

Боярчук П. Друге життя музею / П. Боярчук // Волинь. – 2000. – 5 верес.

Влашинець Л. Скарбниця рідного краю / Л. Влашинець // Горохів. вісник. – 2001. – 27 жовт.

Гуковський І. Дім, в якому живе історія / І. Гуковський // Горохів. вісник. – 2016. – 28 трав. – С. 6.

Гуковський І. Музей – це скарб, йому ціни немає... / І. Гуковський // Горохів. вісник. – 2010. – 28 серп.

Гуковський І. Сторінки української історії: перегортає молодь у Горохівському музеї / І. Гуковський // Горохів. вісник. – 2008. – 28 жовт.

Гуменюк Н. «Хрущовка» – це не тільки квартира епохи Хрущова / Н. Гуменюк // Віче. – 2001. – 5 квіт.

Дідик О. Виповнилося 40 років історичному музею / О. Дідик // Горохів. вісник. – 2007. – 22 груд.

Співпрацює з багатьма музеями // Горохів. вісник. – 2015. – 8 серп. – С. 4.

Про співпрацю директора музею Ігоря Шешка з іншими музеями.

Шешко І. Забуттю не підлягає... : виставку під такою назвою планує відкрити Горохівський історичний музей / І. Шешко // Горохів. вісник. – 2003. – 11 жовт.

Янюк М. «Майдан на дотик» : виставка під такою назвою експонується в районному народному історичному музеї / М. Янюк // Горохів. вісник. – 2014. – 24 трав. – С. 3.

* * *

Карпусь Л. Г. Горохівський історичний музей / Л. Г. Карпусь // Енциклопедія Сучасної України. – Київ, 2006. – Т. 6. – С. 303.

Грудень

17 грудня

100 років від дня народження О. А. Левицького (1917–1988) – заслуженого вчителя Української РСР

Олександр Ананійович Левицький народився на Житомирщині 17 грудня 1917 року. Рано залишився сиротою. Тяжкими були його дороги до вищої освіти: ще до війни закінчив учительський інститут в Махачкалі, а на заочному відділенні Луцького педагогічного інституту імені Лесі Українки навчався, маючи вже багато років педагогічного стажу.

У 1939 році О. А. Левицький був призваний на службу в армію. Брав участь у радянсько-фінській війні (1939–1940), у 1940 році воював у Бессарабії. З 1941 року перебував на фронтах Другої світової. Був у полоні, з якого двічі втік. Потім боровся з фашистами у партизанському загоні.

Після демобілізації приїхав у Луцьк, де проживали в той час його двоюрідні сестри. Кілька місяців працював у Волинському краєзнавчому музеї, а з вересня розпочав педагогічну діяльність у восьмирічній школі №4. Згодом був переведений у середню школу №1. У 1962 році була збудована нова школа №15. Формувався педагогічний колектив, до якого запропонували перейти і Олександрю Ананійовичу. Саме в цій школі він створив найкращий в області біологічний кабінет: методичні матеріали, багате і різноманітне унаочнення, десятки опудал (учитель вмів робити їх сам і вчив цьому учнів та своїх колег з усієї області), гербаріїв,

колекцій, які представляли рослинний і тваринний світ Волині, світу. Біля школи вчитель разом із школярами висадили понад сто різновидів кущів та дерев. З ранньої весни і до пізньої осені радувало розмаїття квітів. Олександр Ананійович любив природу та вчив дітей вмінню спілкуватися з нею, любити і берегти її, розвивав радість її пізнання.

Кожен його урок був для учнів відкриттям нового, незвіданого та цікавого. Через систему навчальних занять, опанування теорією та практикою біологічної науки приходило осмислення школярами головного, до чого прагнув вчитель, людина – найдивовижніший витвір природи і кожен із них повинен пізнати себе і знайти своє місце у житті, не завдаючи шкоди ні собі, ні довкіллю.

До нього як до вчителя та класного керівника з усіма радощами і труднощами зверталися учні. Він був їм щирим другом. У походах та екскурсіях вчив дітей спостерігати, уявляти, творити, а разом з тим любити і берегти свою землю, доброзичливо ставитися до тих, хто живе поруч.

Багато років О. А. Левицький активно співпрацював із обласним інститутом удосконалення кваліфікації вчителів як член методичної секції при кабінеті хімії та біології. На курсах підвищення кваліфікації вчителів біології проводив практичні та семінарські заняття з питань виготовлення та використання навчних посібників. Брав активну участь у педагогічних читаннях та інших методичних заходах інституту.

Визнання державою його ратних та педагогічних здобутків виявилось у високих нагородах, отриманих учителем. Це – орден Жовтневої революції (1976 р.) та Вітчизняної війни II ступеня (1985 р.). У 1966 році – нагороджений значком «Відмінник народної освіти», а у 1970 році йому було присвоєно почесне звання «Заслужений вчитель Української РСР».

Помер О. А. Левицький 19 березня 1988 року. Похований на міському кладовищі в с. Гаразджа.

Галина Романчук

Література:

Михайлюк О. Г. Історія Луцька / О. Г. Михайлюк, І. В. Кічий. – Львів : Світ, 1991. – 192 с.

Про О. Левицького – с. 157, 158.

Дацюк Я. Світлина Олександра Ананійовича Левицького : (з текстом) / Я. Дацюк // Рад. освіта. – 1978. – 4 жовт. – С. 3.

Зубчук К. Радість пізнання / К. Зубчук // Рад. Волинь. – 1973. – 19 груд. – С. 2.

Почесне звання // Рад. Волинь. – 1970. – 3 жовт. – С. 3.

Радулєвич М. І вчити, і виховувати / М. Радулєвич // Рад. Волинь. – 1971. – 13 січ. – С. 3.

Розкошинський І. У світ прекрасного / І. Розкошинський // Рад. Волинь. – 1968. – 17 верес. – С. 3.

XXX

1025 років

від часу заснування православної єпархії у Володимирі, тепер Володимир-Волинський (992)

На сьогодні питання заснування єпископської кафедри у Володимирі у 992 році є дискусійним. Серед вчених існують різночитання історичних подій у писемних джерелах, також є брак археологічних доказів про існування на цей час у Володимирі мурованих монументальних сакральних споруд, при яких кафедра існувала.

Джерельна база для дослідження цієї теми різноманітна. Це – писемні джерела: літописи, хроніки, нотарії, папські булли (грамоти), «Життя святих», матеріали (знахідки) археологічних досліджень Володимира: від О. Дверницького, А. Прахова, О. Цинкаловського у ХІХ – поч. ХХ ст. до сучасних – М. Малевської, М. Кучинка, С. Терського.

Російський історик ХVІІІ ст. В. Татіщєв у праці «История государства Российского», зазначав, що 992 р. «Володимир ходив до Дністра з двома єпископами багато людей навча крести и построил в земле Червенской град на свое имя Володимир и церковь Пресвятой Богородицы созда оставья тут епископа Стефана». Про будівництво Володимира на Волині Св. Володимиром свідчить також «Житіє» Стефана, ігумена Печерського».

Історик-теолог М. Теодорович у праці «Город Володимиръ Волынской губернии в связи с историей Волынской епархии», надрукованій у типографії Почаєво-Успенської Лаври у 1893 р., фіксує, що єпископська кафедра у м. Володимирі була заснована

992 р. і її кордони співпадали з територією тогочасного Володимирського князівства. Він зазначає, що першим єпископом був Стефан, болгарин за національністю, родом з Білгороду (ймовірно, с. Білгородка під Києвом – один з центрів християнства до княжої доби). Володимир стає центром політичного і релігійного життя західної частини Київської Русі. М. Теодорович підтверджує повідомлення історика В. Татіщева, що у 992 р. у Володимирі при єпископській кафедрі була відкрита школа, в яку начебто з інспекторською перевіркою – «смотрения ради училищ» приїхав до Володимира у 1097 р. перевіряти літописець Нестор. У XI ст. ця школа діяла при Успенському соборі, спорудженому у 1154-1160 роках князем Мстиславом («Мстиславів» храм).

Грамота князя Данила Левовича від 8 березня 1301 року підтверджує функціонування у цей час школи при Успенському соборі, оскільки в ній згадується про права і обов'язки, даровані священникам собору і учням. М. Теодорович зазначає, що створена у Володимирі єпархія проіснувала до 1137 р., після чого вона розпалася на окремі єпархії: Угровську, Холмську, Галицьку, Перемишлянську, Луцьку. Єпископи Володимирської єпархії (992-1405) йменували себе спочатку єпископами Володимирськими, з 1405 р. – єпископами Володимирськими і Берестейськими.

На користь заснування єпархії у Володимирі у 992 р. свідчать Никонівський літопис і Степенна книга.

Окрім писемних джерел для вивчення стародавньої історії Володимира, існують археологічні. Попри значні дослідження Володимира археологами у XIX – поч. XX ст. існує брак історичної топографії Володимира на користь існування у місті в X ст. великих церковних споруд, де могла б знаходитись єпископська кафедра. За повідомленням О. Цинкаловського, у с. Федорівка в 1886 р. А. Праховим були виявлені кам'яні фундаменти округлої церкви, яку він датує X ст. Залишки фундаментів цієї церкви він відносить до часів місійної діяльності учнів просвітителя Мефодія (X ст.). Про інші залишки культових археологічних споруд у Володимирі цього часу відомостей немає. На часі – нові археологічні дослідження у Володимирі-Волинському.

Тамара Садовник

Література:

Бойко М. Володимир – столичний град Волині : на пошану

Тисячоліття Хрещення Українського народу 988–1988 / М. Бойко. – Блумінгтон, 1988. – 276 с.

Веремчук М. Володимир-Волинський : вулиці твого міста / М. Веремчук. – Луцьк : Надстир'я, 2010. – 274 с.

Про Володимир-Волинську єпархію – с. 14.

Веремчук М. Володимир-Волинський: історико-культурна спадщина міста / М. Веремчук. – Луцьк : Надстир'я, 2010. – 196 с.

Про Володимир-Волинську єпархію – с. 10, 15.

Карашевич П. І. Нарис історії православної церкви на Волині / П. І. Карашевич. – Луцьк : Твердиня, 2010. – 164 с.

Православ'я в Україні : зб. матеріалів Всеукр. наук. конф. 22 листоп. 2011 р. / ред. Епіфаній, ред. В. Клос. – Київ : Київ. правосл. богослов. акад., 2011. – 572 с.

Рожко В. Є. Відродження Української Православної церкви на Волині (1917–2006 рр.) : іст. – краєзн. нарис / В. Є. Рожко ; ред. Т. Демчук. – Луцьк : Волин. кн., 2007. – 346 с. : іл

Про Володимир-Волинську єпархію – с. 15.

Рожко В. Нарис історії Української Православної Церкви на Волині (870–2000) / В. Рожко. – Луцьк : Медіа, 2001. – 672 с.

Про Володимир-Волинську єпархію – с. 23, 30.

Бондаренко В. Волинь у давнині : (до 1000-ліття православної віри на Україні) / В. Бондаренко // Літопис Волині. – Вінніпег, 1990. – Ч. 16. – С. 33–45.

Борщевич В. Т. Православне духовенство Волині в 40-й – першій половині 60-х рр. ХХ ст. : кількісна характеристика / В. Т. Борщевич // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – № 1 : Історичні науки. – С. 131–136.

Вакін В. Церковно-канонічний устрій Волинської єпархії (Х–ХІІІ ст.) / В. Вакін // Волинська єпархія: минуле і сьогодення (922–2012 рр.) : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 1020-річчю Волинської єпархії. – Луцьк, 2012. – С.77–84.

Гика В. Документи Державного архіву області про святкування 900-ліття 1000-ліття хрещення Русі / В. Гика // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Християнство в історії і культурі Володимир-Волинського та Волині : матеріал XLVII Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 1025-й річниці Хрещення Київської Русі та першої писемної згадки про м. Володимир-Волинський, м. Луцьк–м. Володимир-Волинський, 19–20 черв. 2013 р. : наук.

зб. / ред. А. Силук. – Луцьк, 2013. – С. 31–69.

Денисюк В. І. Утвердження православ'я як засіб зміцнення позицій російської влади на Волині у 20–30-х рр. XIX ст. / В. І. Денисюк // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, – 2010. – № 1 : Історичні науки. – С. 23–27.

Дубінець П. Православна церква на Поліссі IX–XVI ст. / П. Дубінець // Західне Полісся: історія та культура : матеріали краєзн. конф., присвяч. 35-річчю утворення Сарненського іст.-етногр. музею та 100-річчю від дня народження письменника Бориса Шведа. – Рівне, 2009. – Вип. III. – С. 26–34.

Із минулого церкви історії українізації православної церкви Волині // Літопис Волині. – Вінніпег. – 1990. – Ч. 16. – С. 75–78.

Кондратюк Ю. С. Сповідальні відомості Волинської єпархії кінця XVIII – початку XX ст. / Ю. С. Кондратюк // Історичні студії Волинського національного університету імені Лесі Українки / ред. В. К. Баран. – Луцьк, 2009. – Вип. 1. – С. 22–26.

Кушпа М. Церковна десятина володимирського князя Ярополка Ізяславича та час і причини заснування Володимирської єпископій / М. Кушпа // Старий Луцьк : наук.-інформ. зб. ЛДІКЗ. – Луцьк, 2013. – Вип. IX. – С. 132–140.

Остапюк О. З історії виготовлення пам'ятних відзнак Волинської єпархії / О. Остапюк // Волинська ікона : дослідження та реставрація : матеріали XVII міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 21–22 жовт. 2010 року / Музей волин. ікони. – Луцьк, 2010. – Вип. 17. – С. 192–196.

Пісоцький А. З історії поширення християнства на Волині / А. Пісоцький // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Володимир-Волинський в історії України та Волині : матеріали XIV Волин. іст.-краєзн. конф., присвяч. 13-й – річниці Незалежності України та 680-й річниці надання Володимир-Волинському Магдебурзького права. – Луцьк, 2004. – С. 140–142.

Понагайба А. Відомості про Волинську єпархію в документах електронної бібліографічної бази даних «Історична Волинь» Волинської державної обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олени Пчілки / А. Понагайба // Волинська єпархія: минуле і сьогодення (1992–2012рр.) : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 1020-річчю Волинської єпархії. – Луцьк, 2012. – С. 193–198.

Рожко В. Волинь – оберіг Українського Православ'я ; Голгота Української Православної Церкви / В. Рожко // Літопис Волині. – Вінніпег, 1999. – Ч. 19–20. – С. 32–40, 40–47.

Рожко В. Історичний шлях Волинської єпархії / В. Рожко // Волинська єпархія: минуле і сьогодення (992–2012рр.) : зб. матеріалів Міжнар. наук.-праг конф., присвяч. 1020-річчю Волинської єпархії. – Луцьк, 2012. – С. 142–158.

Теодорович Н. Н. Празднование 900-го юбилея Волинской Епархии (10, 11 и 12 мая 1892 года) / Н. Н. Теодорович // Городь Владимирь Волинской губернии в. святы съ исторіей Волинской ієрархії : исторієский очеркъ. – Почаевь, 1893. – С. 1–269.

Антонюк Я. Рівноапостольні князі Володимир і Ольга : Волинській єпархії – 1000 років / Я. Антонюк // Слово правди. – 1992. – 4 квіт.

Волинській єпархії – 1015 років // Волин. газ. – 2007. – 17 трав. – С. 2.

Влодек П. Православ'я на Волині : до 1000-ліття Волинської єпархії / П. Влодек // Дзвони Волині. – 1993. – № 8–9. – С. 3; 1992. – № 1. – С. 3.

Гнатюк А. Минуле і сучасне прадавньої єпархії / В. Гнатюк // Волин. губерн. відомості. – 2002. – 16 трав.

Гусюк Л. Відсвяткували 1010-річчя Володимир-Волинської єпархії і її керуючий Симеон став архієпископом / Л. Гусюк // Слово правди. – 2002. – 14 трав.

Михальчук А. 1010-ту річницю відзначила Володимир-Волинська єпархія / А. Михальчук // Вісник. – 2002. – 16 трав.

Рожко В. На порозі 1000-ліття / В. Рожко // Мол. Волинь. – 1992. – 21, 28 серп.

Рожко В. Початок християнства на Волині (IX–X) / В. Рожко // Визвол. шлях. – 2000. – № 1. – С. 5–10.

575 років

**від часу першої писемної згадки про село Гуща,
тепер Любомльського району**

(1442)

Вигідне природно-географічне середовище с.Гуща зумовило заселення цієї території ще в добу енеоліту. На території населеного пункту археологами виявлені також стоянки і поселення доби бронзи,заліза. На південь від села знаходиться городище

давньоруського періоду.

В документальних джерелах село Гуща («Госча») вперше згадується у 1442 році. Село відносилось до Любомльського староства Холмської землі. В селі Гуща в 1530-их роках вперше зафіксована церква і парафія, які входили до 1535 року в склад Любомльської протопопії і староства. В першій половині XVI ст. с. Гуща приєднане до Грубешівського староства і було в його складі до кінця XVIII ст.

У люстрації Грубешівського староства за 1564–1565 роки відзначено, що село було відокремлене від Любомльського староства і приєднане на той час до Грубешівського староства. В селі була корчма, броварня і двоколісний млин на річці Західний Буг та млинок на місцевому ставу. Від найдавніших часів село славилося добрим виробом ком'яг, клепок та інших лісових товарів.

Після переведення православних церков в унію на кінець XVI ст. церква належала до Холмської єпархії. Поки існувала унія, церква постійно належала до Холмської протопопії. Після генеральної візитації Холмської єпархії у 1759–1762 рр. до Св. Іосафатської церкви с. Гуща була приєднана малочисельна парафія сусіднього містечка Опалин. У 1782 році в селі Гуща уніатами була побудована нова дерев'яна церква. В 1794 році в ході повстання під проводом Т. Костюшка неподалік села відбувся невеликий бій між польськими та російськими військами.

Після третього поділу Польщі населений пункт входить до складу Володимир-Волинського повіту Волинської губернії. В 1796 році місцева церква Св. Великомученика Дмитрія переведена з унії в православ'я та ввійшла до складу Любомльського благочиння. На той час в селі нараховувалося 70 дворів і проживало 457 жителів.

На початку XIX ст. населений пункт стає волосним центром повіту. В 1811 році тут налічується 57 дворів та 463 жителів. У вересні 1812 року неподалік с. Гуща відбулися невеликі збройні сутички між австро-саксонськими та російськими військовими загонами.

На 1844 рік в селі нараховується 73 двори та проживає 620 жителів. У 1865 році в с. Гуща відкрито однокласне народне училище. В кінці XIX ст. там навчалося 65 учнів. В 1876 році на кошти парафіян було побудовано нову – Свято-Преображенську церкву.

На початку ХХ ст. в населеному пункті налічувалося 194 двори та 1577 жителів. У період Першої світової війни село зайняте австро-угорськими військами, а більшість населення евакуйована вліб Російської імперії. В 1916 році у с. Гуща Українськими січовими стрільцями відкрито народну школу, де навчалося 50 учнів. Учителем працював спочатку стрілець Іван Мода, згодом – хорунжий Березовський.

У 1919 році населений пункт переходить до складу II Речі Посполитої. В 1921–1939 рр. с. Гуща – центр гміни Любомльського повіту Волинського воєводства. В селі у цей час підпільно діяли осередки ОУН, КПЗУ.

23 вересня 1939 року в селі встановлено радянську владу. В цьому ж році жителька села Ковальчук О. Д. була обрана делегатом на Народні Збори в м. Львів. В 1940 році в селі організовано прикордонну комендатуру та заставу. На цей час село було центром сільської ради Головнянського району Волинської області. На початку німецько-радянської війни авіацією було зруйновано місцеву церкву. В цей час священником у селі був Федір Хасевич – рідний брат відомого художника і графіка, члена ОУН Ніла Хасевича.

Загалом на фронті та в концентраційних таборах загинуло понад 70 жителів села. Окрім цього, окремі вихідці із населеного пункту воювали в складі УПА. 20 липня 1944 року населений пункт був зайнятий радянськими військовими.

У післявоєнний радянський період в селі організовано колгосп, збудоване нове приміщення школи, відкрито дільничну лікарню, адміністративний будинок, відділення зв'язку, аптеку, лісництво, дитячий садок, клуб, бібліотеку.

Після проголошення незалежності України населений пункт – центр Гущанської сільської ради Любомльського району Волинської області. В 1996 році в селі закінчили будівництво Св. Преображенської церкви. На 2009 рік кількість населення становила 851 чоловік. Сьогодні в населеному пункті розвинена соціальна інфраструктура, функціонує народний фольклорний колектив «Опалінка».

Юрій Фініковський

Література:

Бондаренко Г. В. Історична топоніміка Волинської області: на-

зви населених пунктів / Г. В. Бондаренко, В. В. Кихтюк. – Луцьк : Надстир'я, 2016. – 368 с.

Про село Гуща – с. 152.

Ольховський І. Кривава Волинь : укр.-пол. протистояння на теренах Любомльського і Шацького районів в 1939–1945 рр. Кн. 1. / І. Ольховський. – Київ, 2008 – 248 с.

Про село Гуща – с. 47–48.

Реабілітовані історією : Волинська область. Кн. 1. – Луцьк, 2010. – 974 с.

Про село Гуща – с. 529–542, 712–715.

Шкляєва Н. Волинські та поліські села в народних переказах / Н. Шкляєва. – Луцьк : Терен, 2014. – 96 с.

Про село Гуща – с. 83.

Шкляєва Н. Поліські села в народних переказах / Н. Шкляєва. – Луцьк : Терен, 2011. – 96 с.

Про село Гуща – с. 43.

Гущанська сільська рада. // Любомльщина: історична, туристична, інвестиційно-приваблива : довідник-путівник. – Луцьк, 2011. – С. 115–116.

Остапюк О. З історії церкви с. Гуща Любомльського району / О. Остапюк // Волинська ікона: дослідження та реставрація : матеріали XV Міжнар. наук. конф. м. Луцьк. 25–26 верес. 2008 р. – Луцьк, 2008. – С. 170–175.

Czarnecki W. Sieć osadnicza ziemi chełmskiej od połowy XIV do połowy XV wieku / Czarnecki W. // Rocznik Chełmski. – Т. 3. – Chełm, 1997. – s. 39, 58.

Gil A. Prawosławna eparchia Chełmska do 1596 roku./Gil A. / Lublin-Chełm, 1999. – (Archiwum Chełmskie ; t.3). – s. 162, 165.

Історії і традиції місцевих громад району у геральдиці: Гущанська сільська рада // Наше життя. – 2008. – 1 берез.

* * *

Цинкаловський О. Гуща / О. Цинкаловський // Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : (краєзн. слов. – від найдавніших часів до 1914 р.) / О. Цинкаловський. – Вінніпег, 1984. – Т. 1. – С. 334–335.

Шульгач В. П. Гуща / В. П. Шульгач // Шульгач В. П. Ойконімія Волині : етимол. словник-довідник / В. П. Шульгач. – Київ, 2001. – С. 40.

575 років

від часу першої писемної згадки про село Римачі,
тепер Любомльського району
(1442)

Територія сучасного села Римачі була заселена людьми в епоху енеоліту-бронзи, про що свідчать численні археологічні матеріали, у писемних джерелах населений пункт вперше згадується під 1442 роком. Відомо, що серед ряду сіл, переданих тоді польським королем Владиславом Варненчиком у володіння Кристину з Вільчиполя, було також с. Римачі. Проте через деякий час воно знову увійшло до складу королівських володінь.

У XVI ст. населений пункт входить до складу Любомльського староства. Згідно люстрації староства в 1564 році, тут мешкало 17 кметів, які платили по 6 грошів податку щорічно, діяв фільварок, корчма. Повторно село люструвалось і в 1570 році.

24 жовтня 1599 роком датовано надання польського короля Сигізмунда III польському шляхтичу Мартинові Красицькому села Римачі разом з іншими населеними пунктами, що належали Любомльському замку.

На початку XVII ст. після прийняття унії, в околицях населеного пункту відбулися протистояння між місцевими православними та католиками. З 1659 року с. Римачі у складі Любомльського староства належало до володінь гетьмана Івана Виговського, а з 1680 року перебувало у власності польського коронного гетьмана, краківського воєводи Дмитра-Юрія Корибута Вишневецького.

Із II половини XVIII ст. «деревня Римачі» перебувала в складі володінь великого коронного гетьмана Ф. К. Браницького. Після III поділу Польщі в 1795 році село входило до складу Володимир-Волинського повіту Волинської губернії. Під час французько-російської війни 1812 року в районі населеного пункту відбулись невеликі збройні сутички між австро-саксонськими та російськими військами.

У 1849 році після конфіскації земель у графів Браницьких селяни с. Римачі стали державними. У другій половині XIX ст. населений пункт входив до складу Бережецької волості Володимир-Волинського повіту. В цей час більшу частину населення села складали поляки, православні ж були приписані до церкви сусіднього с. Бережці.

В 1892 році в с. Римачі було відкрито церковну школу грамоти. У 1911 році в селі проживало 1042 мешканці. В період Першої світової війни велика частина населення була евакуйована в Катеринославську губернію. Населений пункт був зайнятий австро-угорськими військами. В цей час з їх дозволу в селі було відкрито польську школу.

В період II Речі Посполитої с. Римачі входило до складу Бережечької гміни Любомльського повіту Волинського воєводства. На 1921 рік тут проживало 1233 жителі. В 1934 році в селі було закінчено будівництво мурованого римо-католицького костелу Св. Ізидора Орача. В цей час в селі діяла семикласна польська школа.

На початку німецько-радянської війни біля с. Римачі відбувалися постійні бої. Незважаючи на розміщену систему укріплень, уже 23 червня 1941 року населений пункт був зайнятий нацистськими військами.

У період польсько-українського конфлікту 30 серпня 1943 року в с. Римачі створено озброєний взвод – відділ Армії Крайової під командуванням Міхала Струся. Під їхнє прикриття втікали поляки з навколишніх сіл, які постраждали від антипольських акцій УПА. Згодом, в селі виникла необхідність військового та цивільного управління. Обов'язки коменданта самооборони взяв на себе Чеслав Ружинський («Огоньчук»), а цивільним керівником став Анатолій Турський («Туронь»). Тоді ж сформовано пересувний партизанський відділ чисельністю 80 чоловік, яким керував поручик Казимір Філіпович («Корд»). Звідси цей загін здійснював криваві напади на українські села Любомльщини. На початку 1944 року йому на підмогу в с. Римачі також прибув з Ковельщини партизанський підрозділ АК поручика Міхала Фіалки («Сокола»). Спільно ці військові загони брали участь в антиукраїнських акціях у населених пунктах краю.

19 липня 1944 року населений пункт був зайнятий радянськими військами. В повоєнний період в селі організовано колгосп, відкрито школу, дитячий будинок для сиріт, відділення зв'язку, бібліотеку, фельдшерсько-акушерський пункт тощо.

Після проголошення незалежності с. Римачі – центр Римачівської сільської ради Любомльського району Волинської області. Населення села становить 942 жителі. В 2010 році колишній ка-

толицький костел с. Римачі був переданий поляками під православну церкву Київського патріархату.

Юрій Фініковський

Література:

Бондаренко Г. В. Історична топоніміка Волинської області: назви населених пунктів / Г. В. Бондаренко, В. В. Кихтюк. – Луцьк : Надстир'я, 2016. – 368 с.

Про село Римачі – с. 257.

Історія міст і сіл Української РСР. Волинська область. – Київ : Вид-во Акад. наук УРСР, 1970. – 746 с.

Про село Римачі – с. 515.

Ольховський І. Кривава Волинь : укр.-пол. протистояння на теренах Любомльського і Шацького районів в 1939–1945 рр. Кн. 1. / І. Ольховський. – Київ, 2008 – 248 с.

Про село Римачі – с. 156–157.

Шкляєва Н. Волинські та поліські села в народних переказах / Н. Шкляєва. – Луцьк : Терен, 2014. – 96 с.

Про село Римачі – с. 81.

Римачівська сільська рада // Любомльщина: історична, туристична, інвестиційно приваблива : довідник-путівник / упоряд. М. Ю. Склянчук. – Луцьк, 2011. – С. 137–138.

Остапюк О. З історії церкви с. Бережці Любомльського району / О. Остапюк // Старий Луцьк : матеріали наук. конф. «Любартівські читання». – Вип. VIII. – Луцьк, 2012. – с. 386–394.

Вільховий М. У Римачах водились мамонти і акули / М. Вільховий // Наше життя. – 2004. – 23 груд.

* * *

Цинкаловський О. Римачі / О. Цинкаловський // Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : (краєзн. слов. – від найдавніших часів до 1914 р.) / О. Цинкаловський. – Вінніпег, 1986. – Т. 2. – С. 311.

Шульгач В. П. Римачі / В. П. Шульгач // Шульгач В. П. Ойконімія Волині : етимол. словник-довідник / В. П. Шульгач. – Київ, 2001. – С. 40.

575 років

від часу першої писемної згадки про село Радехів,
тепер Любомльського району (1442)

Територія сучасного села Радехів була заселена ще в добу бронзи, про що свідчать знайдені тут археологічні матеріали.

Перша писемна згадка про село датується 1442 роком. На початку XVI ст. воно відносилось до складу Любомльського староства Холмської землі Руського воєводства. Згідно податкових реєстрів, в 1510 році населений пункт сплачував податок від 3 ланів в сумі 20 празьких грошів. Станом на 1533 рік в селі був водяний млин, за який сплачувалось 3 гроші в рік.

За реєстрами додаткових податків, в 1564 році власницею 6 спадкових ланів в с. Радехів була Седлицька, яка сплачувала в рік 2 флорини податку. Натомість, власник 2 земельних наділів і 4 спадкових полів Онуфрій Сеніцький сплачував податок в сумі 20 грошів. У цей час с. Радехів належало до володінь Любомльського замку. У 1636 р. село стало власністю князя Яреми Вишневецького.

У 1696 році в с. Радехів ксьондзом Войцехом Ростковським був закладений католицький монастир ордену Августинів. Засновник надав августинцям в заставу право на «частину сіл Радехова і Машова з 12 підданими, ґрунти, сіножаті, корчми, бровар і т.-д.» з обов'язком відправи в кожний вівторок меси зі словом на честь ангелів-охоронців і однієї на тиждень меси на честь засновника і його родини. Після цього монастир отримував значні грошові дарування. При ньому діяв невеликий шпиталь та школа.

Князь Стефан Збаражський Воронецький, який помер в червні 1748р., заповів Радехівському августинському монастирю 1000 злотих за місце захоронення 100 і на 2 трицезими 60 злотих. Разом з тим частина місцевих землевласників не зовсім радо сприймала августинців і зневажала їхню присутність.

Як видно, вже в перші роки існування Радехівського братства, воно було непогано забезпечене. Монахи поступово почали думати про будівництво мурованого костьола і монастиря, оскільки на той час вони були ще дерев'яними. Ченці зуміли знайти нових доброзичливців монастиря і біля 1752 р. на кошти Антоніни Мйончинської, воєводини Чернігівської, костюл став мурованим. Костюл був збудований в стилі бароко. Поруч було

збудовано мурований житловий монастирський будинок, при якому також була велика бібліотека та школа. В монастирську школу звозилися на навчання діти сусідніх шляхтичів, а також здібні селянські діти. В школі вивчали Богослів'я, морально-філософські науки, математику, природничі науки, іноземні мови, співи. Бібліотека при цьому монастирі мала великий вибір підручників всіх напрямків і славилась на всю округу. Була частина книг із проповідями, перекладеними українською мовою, але надрукованими німецько-польським шрифтом

Із другої половини XVIII ст. частиною села Радехів володів Томаш Виджга, а його нащадки – до середини XIX ст.

Після третього поділу Польщі Радехівський монастир падає під російське управління. На початку XIX ст. частковим власником села став граф Браницький. На той час тут ще працювала школа, а досить солідна бібліотека нараховувала у 1818 р. книг: латинською мовою – 130, польських – 70, всього – 245 екземплярів : історичних, богословських, книг проповідей, із філософських і правових, аскетичних. Місцева школа з часом все більше занепадала.

Ченці Радехівського монастиря брали активну участь в Польському листопадовому повстанні 1830 року. Власник Любомльських земель граф Браницький залучив останніх до пожертвування на зазолот записаних Радехівському костюлу сум, завів переписку з ченцями, яку згодом виявила комісія. Браницький схилив Радехівських августинців передати в дар в цейхауз Ченстоховського костюлу вотиви та інші дорогоцінні предмети на повстанські цілі.

Царським указом 1832 року монастир за участь в повстанні був закритий. Радехівський монастир був переданий православній громаді Машівського приходу і до 10 років стояв пустою і руйнувався.

В 40-х роках XIX ст. костюл був відремонтований і освячений як Успенська православна церква. Двоповерховий будинок самого монастиря був частково розібраний в 1842 році.

При проведенні ремонту заключено контракт з іконописцями Іваном Кореневим і Пилипом Юриним із Чернігівської губернії на написання ікон і виготовлення нового іконостасу, різьбу і золочення.

Священик цього приходу Дометій Романовський, прийняв-

ши парафію у 1842 р., почав відстоювати права церкви, які постійно порушувались місцевими поміщиками, які в основному були католиками. Він домігся того, що староста і церква в с. Радехів були звільнені від поміщицьких повинностей, а в 1844 р. вже клопотався про заснування кладовища в с. Радехів.

На 1844 р. в селі Радехів налічувалось 47 дворів і проживало 388 мешканців. З 1860р. церква отримала від держави землю і мала всього 56 десятин 958 квадратних сажнів.

В 1864 р. священик Дометій Романовський відкрив в селі церковно-парафіяльну школу, яка знаходилась у вкрай благоденному будинку, переробленому із корчми. Ця школа згоріла в 1890 р. На утримання школи місцеві селяни давали 27 карбованців в рік, а також відшкодовували опалення і утримання сторожа. Для закончителя школи виділено одну десятину землі. В 1890 р. в школі навчалось 20 хлопчиків. Тоді ж побудоване нове приміщення церковно-парафіяльної школи. На утримання школи, в якій навчалось 34 хлопчики і 3 дівчаток, парафіяни давали 60 крб.

У 1886 р. церкву обстежував і фотографував відомий дослідник Волині А. Прахов. Під час Першої світової війни населення села було евакуйоване до інших губерній Російської імперії. В 1917 році в с. Радехів Січовими стрільцями відкрито українську народну школу. Вчителем було призначено добровольця Дмитра Матвіїва. Всього тут навчався 51 учень.

В 1919–1939 роках село перебувало в складі II Речі Посполитої. У 1937 р. музейно-бібліотечна комісія Волинського краєзнавчого товариства приятелів наук переглянула архів церкви і відібрала для вивчення деякі документи і книги.

У 30-х роках ХХ ст. церква була взята під охорону як пам'ятка архітектури. В 1926 р. пішов за штат, відслуживши при церкві 56 років, Митрофан Романовський, який написав невелику історію с. Радехів і церкви. У 1936 р. церква нараховувала 2193 парафіян.

Із вересня 1939 року в селі встановлено радянську владу. 25 червня 1941 року село було зайняте німецькими військовими. В період польсько-українського протистояння в с. Радехів поляки вбили 30 місцевих жителів-українців. 19 липня 1944 нацисти були вибиті з населеного пункту військами Червоної Армії.

У післявоєнний період в селі організовано колгосп імені Будьонного (згодом – імені Молотова, «40-річчя Жовтня»), відкрито нову школу, будинок культури, поштове відділення, бібліотеку. В

1963 році в селі проживав 1001 житель.

Сучасний Радехів – центр сільської ради Любомльського району Волинської області. В населеному пункті діють загальноосвітня школа I-II ступеня; дитячий садок, будинок культури, бібліотека, фельдшерсько-акушерський пункт, відділення зв'язку та ін. В 1993 році було відновлено богослужіння в оновленій Св. Успенській церкві – пам'ятці архітектури національного значення.

За переписом населення 2001 року, в селі проживало 667 жителів. Станом на 2009 рік в селі нараховувалося 220 дворів і 600 жителів. У селі народився Бородчук Володимир Костянтинович – заслужений юрист України, генерал-майор міліції.

Олександр Остапюк

Література:

Історія міст і сіл Української РСР. Волинська область. – Київ : Вид-во Академії наук УРСР, 1970. – 746 с.

Про село Радехів – с. 514.

Ольховський І. А. Кривава Волинь. Кн. 1. : Українсько-польське протистояння на теренах Любомльського та Шацького районів у 1939–1945 роках / І. А. Ольховський. – Київ : Гарт, 2008. – 248 с.

Про село Радехів – с. 138–142.

Остапюк О. З історії римо-католицьких парафій та польської общини Любомльщини на Волині : іст.-краєзн. нарис / О. Остапюк. – Луцьк, 2012 – 196 с.

Про село Радехів – с. 48–60.

Остапюк О. «З історії Успенської церкви села Радехів Любомльського району» / О. Остапюк // Минуле і сучасне Волині й Полісся: Край на межі тисячоліть : матеріали X іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 2002. – С. 204–209.

Боровицький В. З історії села Радехів і місцевої Свято-Успенської церкви / В. Боровицький // Наше життя. – 2016. – 13 жовт. – С. 3.

Мариньоха С. З історії села Радехів та місцевої Св. Успенської церкви / М. Мариньоха // Наше життя. – 2016. – 13 жовт. – С. 3.

Остапюк О. Дещо з історії назв населених пунктів Любомльського району. Легенди краю / О. Остапюк // Наше життя. – 2012. – 22 берез.

Хотимчук Є. Щаслива доля / Є. Хотимчук // Рад. Волинь. –

1983. – 7 листоп.

* * *

Івченко А. Радехів / А. Івченко // Івченко А. Україна. Захід : путівник / А. Івченко. – Київ, 2009. – С. 24.

Радехівська сільська рада // Любомльщина історична, туристична, інвестиційно-приваблива : довідник-путівник / упоряд. М. Ю. Скляничук. – Луцьк, 2011. – С. 134–137.

Цинкаловський О. Радехів / О. Цинкаловський // Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : (краєзн. слов. від найдавніших часів до 1914 р.) / О. Цинкаловський. – Вінніпег, 1986. – Т. 2. – С. 283.

Шульгач В. П. Радехів / В. П. Шульгач // Шульгач В. П. Ойконімія Волині : етимолог. слов.-дов. / В. П. Шульгач. – Київ, 2001. – С. 115.

**575 років
від часу першої писемної згадки про село Рівне,
тепер Любомльського району
(1442)**

Село Рівне розміщене на правому березі річки Буг, на старому тракті з Володимира-Волинського до містечка Опалин. У документах записано як Рувно, Ровно, Ровное.

Уперше в документах село згадується як власність литовського боярина, холмського старости Петра Волчка Рокутовича, яке йому надав король Владислав III у 1442 році. В 1619–1620 роках вперше зафіксована рівненська парафія, яка входила на той час в склад Холмської протопопії.

В 1624 році за сприяння власників с. Рівне Самуеля, Даніеля, Рудольфа і Владислава Волчків в населеному пункті було побудовано дерев'яну греко-католицьку церкву в ім'я Євстафія Мученика. Храму були надані привілеї на володіння землями, сіножатями, вільне вирубування лісу на будинки та опалення, вилов риби з річок. Окрім цього, було заборонено брати данину з жителів с. Рівне.

У 1658 році Даніель Кшиштоф Волчек дозволив священику «вільне варіння пива і куріння горілки на вічні часи і вільний помол без черги і міри». Анджей Волчек дозволив на своїй частині в с. Рівне і на млині в Пісکورіві також вільний помол без міри і

черги. Документ підписаний 18 серпня 1658 року Даніелем Волчек, Петром Бобовським, Хеленою Волчкувною і Бобовською.

Фундушевий запис під час воєн, можливо, 1648 року, коли козацькі війська Богдана Хмельницького зайняли цю територію, був викрадений і пропав. Повторні фундушеві записи Рівненській церкві подані в Актові книги Холмського гродського суду в 1658, 1726 і 1744 роках.

У середині XVIII ст. церква в селі згоріла, і на її місці діяла невелика каплиця. Стараннями парафіян в 1776 році була побудована нова церква в ім'я Св. Великомученика Євстафія. Біля церкви розміщувалася дерев'яна дзвіниця. До 1796 року церква, як і село Рівне, не входили в склад Любомльського староства, а належали до Холмського деканату Холмської діє цезії Холмської землі Руського воеводства.

Після третього поділу Речі Посполитої у 1795 році забужанська частина Холмського деканату, як і вся Волинь, відійшла до Росії. Почалось насильне навернення уніатів у православ'я. Уніатський священик Рівненської парафії Волошинський Микола відмовився приймати православ'я і був відсторонений від служби.

Із кінця XVIII століття село належало до Володимирського повіту Волинської губернії. На 1796 рік в селі Рівне на 74 дворах проживало 329 жителів. Згідно клірової відомості за 1813 рік, залишився в силі старий звичай відповідно до перших привілеїв здавати за один кусок землі від парафіян з кожного двору по 15 снопів. Селяни с. Рівне були в володінні поміщика Вікентія Казновського.

У 1828 році с. Рівне було власністю капітана Кучинського, капітана Григорія Богатки і прапорщика Юліана Рутковського. Тоді в населеному пункті нараховувалось 59 дворів та 444 православних. В с. Рівне поміщик Богатко мав 352 кріпаки на 44 дворах; поміщик Федір Кубинський мав 59 селян на 6 дворах. Поміщик Францішек Стражиц мав 39 селян на 5 дворах, а поміщик Рутковський – 16 кріпаків на 2 дворах. Поміщиці Катерина і Ірина Мошинські володіли 29 кріпаками на 4 дворах, поміщик Фініловський – 27 кріпаками на 4 дворах.

У середині XIX століття в парафії проживало 113 римо-католиків. Місцевий священик Стефан Данилевич був нагороджений хрестом за 1812 рік на Володимирській стрічці і хрестом

у пам'ять Кримської війни. У 1887 році була побудована нова дерев'яна церква Св. Петра і Павла.

Село Рівне належало до Гущанського волосного правління Володимирського повіту.

У 1911 році в селі був водяний млин і 2 крамниці, горілчана державна крамниця і шкілька фруктових дерев Олександра Кончевського. Поміщик Богатко мав 356 десятин землі, натомість місцева церква володіла лише 51 десятиною 1194 кв. с. землі. Тоді в с. Рівне проживало на 149 дворах 1607 православних, 65 євреїв і на 27 дворах – 224 католики.

В кінці XIX століття в селі діяла церковно-парафіяльна школа. В 1895–1896 рр. тут навчалося 37 учнів, однак уже в 1911 році їх кількість збільшилася – в школі навчалось 73 хлопчики і 9 дівчаток. Крім євреїв і католиків, у парафії проживали лютерани (вихідці з Голландії) в с. Замостечче.

У роки Першої Світової війни частина населення була евакуйована вглиб Російської імперії. Під час австро-німецької окупації у 1918 році в с. Рівне Українські Січові стрільці відкрили українську школу, в якій навчалося 50 учнів. Учителем був стрілець Бучинський.

З 1919 по 1939 рік село, перебуваючи під польською окупацією, відносилось до Гущанської гміни Любомльського повіту Волинського воєводства. В цей час деякий період настоятелем храму в с. Рівне був Ананій Теодорович, який згодом з 1949 року посідав посаду Адміністратора Української Автокефальної Православної Церкви в Австралії та Новій Зеландії і Голови Вищого Церковного Управління. У 1935 році сільську церкву відвідав Волинський владика Олексій Громадський. На 1936 рік парафія нараховувала 1773 православних.

У період польської окупації частина населення виїхала за океан, в Канаду. Найбільшим землевласником в с. Рівне була Рафальська Платоніда, якій належало 63,22 га землі.

Після встановлення радянської влади у 1939 році в населеному пункті організовано колгосп «17 вересня», заможних селян було виселено за Урал.

Перед початком німецько-радянської війни в населеному пункті було обладнано прикордонну заставу №7 (начальник – ст. лейтенант О. Заборських). Однак уже 22 червня 1941 року село було зайняте німецькими військами. Усього в роки Другої світо-

вої війни загинуло 112 жителів с. Рівне.

З 1943 року розпочалось протистояння між українським і польським населенням. Це була боротьба за землю. Великим авторитетом серед парафіян користувався священник Роман Лещишин. Після того, як вояк УПА влітку 1943 року в с. Рівне вбив німецького солдата, з Любомля приїхав каральний загін і мав убити 100 заручників. Священник Лещишин, який добре знав німецьку мову, зумів переконати німецького офіцера, що односельці не винні. Село не було спалене, а заручники відпущені. Він також закликав жителів села допомогти полякам вибратися за Буг на Холмщину.

Після того, як УПА знищила польські села Острівки і Воля Острівецька, поляки почали нападати на українські села. Таких нападів на с. Рівне було декілька. Спочатку бивали і палили по хуторах, а у вересні 1943 року село пережило найбільшу трагедію. Батальйон Армії Крайової, який очолював Казимір Філіпович («Корд»), спалив село. Було вбито і замордовано понад 30 українців. Церква була спалена поляками.

20 липня 1944 року село зайняте радянськими військовими. В 1947 році в селі знову організовано колгосп. Жителька с. Рівне Карпюк Віра в 1959 році була обрана депутатом Верховної Ради УРСР.

В радянський період в селі побудовано школу, клуб, бібліотеку, відділення зв'язку. Після проголошення незалежності України с. Рівне – центр сільської ради Любомльського району Волинської області. В 1995 році відбулось освячення новозбудованого храму Св. Петра і Павла.

Олександр Остапюк

Література:

Історія міст і сіл Української РСР. Волинська область. – Київ : Вид-во Академії наук УРСР, 1970. – 746 с.

Про село Рівне – с. 515.

Ольховський І. А. Кривава Волинь. Кн. 1. : Українсько-польське протистояння на теренах Любомльського та Шацького районів у 1939–1945 роках / І. А. Ольховський. – Київ : Гарт, 2008. – 248 с.

Про село Рівне – с. 189–193.

Гіль А. Холмська православна єпархія до 1596 року / А. Гіль. –

Люблін-Холм, 1999. – С. 234.

Остапюк О. З історії церкви с. Рівне Любомльського району / О. Остапюк // Волинська ікона : дослідження та реставрація : матеріали ХХ міжнар. наук. конф. м. Луцьк, 27–28 серп. 2013 р. – Луцьк, 2013 р. – С. 249–256.

Переверзев К. В. Рівне / В. К. Переверзев // Переверзев К. В. Справочная книга о приходах и монастырях Волынской епархии / К. В. Переверзев. – Житомир, 1914. – С. 70.

Боярчук С. Рівне зустрічало гостей / С. Боярчук // Наше життя. – 2015. – 25 лип. – С. 1.

Мельниченко О. Село на нашому Поліссі / О. Мельниченко // Рад. Волинь. – 1962. – 18 лют.

На Волині є власна ... рівненщина! // Сім'я і дім. – 2003. – 30 жовт. – С. 2.

Склянчук М. Будується храм / М. Склянчук // Наше життя. – 1992. – 18 черв. – С. 2

Трофимук В. Росте село, зростають люди / В. Трофимук // Рад. життя. – 1984. – 3 берез.

* * *

Цинкаловський О. Рівне / О. Цинкаловський // Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : (краєзн. слов. від найдавніших часів до 1914 р.) / О. Цинкаловський. – Вінніпег, 1986. – Т. 2. – С. 306.

Шульгач В. П. Рівне / В. П. Шульгач // Шульгач В. П. Ойконімія Волині : етимолог. слов.-дов. / В. П. Шульгач. – Київ, 2001. – С. 117.

575 років

від часу першої писемної згадки про село Штунь, тепер Любомльського району (1442)

Село Штунь розміщене на правому березі річки Неретва, притоки Західного Бугу. Археологічні знахідки підтверджують існування тут поселення в добу бронзи, заліза та в давньоруський період. Уперше в документах село Штунь згадується під 1442 роком, як діличина Петра Волчка Рокутовича, з литовського боярського роду. В 1534 році в документах згадується нове поселення Воля Штунська, але в подальшому про нього згадок не

має. Пізніше с. Штунь послідовно було дідицтвом Даниловичів, Садовських, Виджгів і Прушинських. Останній продав його на початку XIX ст. графу Браницькому.

В 1533 році село платило податку за 2 лани 16 грошів і за водяний млин – 3 гроші. В середині XVI ст. тут було 2 лани, за які сплачувалось в рік податку 24 гроші, одноколісний млин з податком 6 грошів у рік. Також сплачувався податок за церкву - один флорин.

Станом на 1564 рік село мало 4 спадкових ланів, за які платився податок по 20 грошів, від двоколісного млина платився податок на церкву 2 флорини. В документі згадується сільська школа. У XVI столітті село Штунь перейшло з Любомльського староства у приватну власність.

Сама православна церква вперше згадується в документах від 1530 року. На початку XVII ст. вона була переведена в унію. Впродовж довгого часу сліди про церкву з документів зникають. З часу належності церкви до Любомльського деканату Холмської уніатської дієцезії збереглися ерекційний акт парафії з 1742 р. / надання землі для пароху/, акт про надання ґрунту для дяка з 1776 р. та візитації з 1721, 1759, 1779, 1787 і 1793 рр. В візитаціях відмічено в основному стан храму та його обладнання. З візитації 1721 року відомо лише, що власником села був Стоїнський. На той час в селі згадана дерев'яна церква.

Відповідно до візитації 1759 /1760/ року, село Штунь належало до володінь Ігнація Садовського, старости гродського Слоніmsького. 28 лютого 1742 року І. Садовський надав парохіві Петру Волошинському документ «kredenskolacyjny», в якому підтвердив раніше надання та додав парафії нові ґрунти. І. Садовський також фундував у Штуні, можливо, у 1759 році церкву, яка в час візитації у лютому 1760 року була записана як ново вибудувана, з розміщеною над бабинцем дзвіницею.

Перед осінню 1773 року церква, мабуть, згоріла, бо в ході візитації церков у 1773 році вона не згадується. Ігнацій Садовський на той час вже не жив і коляторкою церкви стала Маріанна Садовська, старостина Слоніmsька.

У наступній візитації Любомльського деканату у вересні 1779 року священник Фаустин Каубе, ректор семінарії у Холмі, записав: «Церква Штунська коштом і старанням коляторки мистецьки вимурувана, на якій хрестів залізних п'ять ...».

Візитація 1787 року подає, що коляторами були сини Ігнація і Марціани. У візитації 1793 року, вказано на нового колятора і власника села – Томаша Виджгу, гербу Яструбець, підкоморія Галицького. Ним в селі був побудований палац. Після III поділу Речі Посполитою в 1795 році село віднесене до Володимирського повіту Волинської губернії.

Згідно даних клірової відомості за 1796 рік парафія нараховувала 104 двори і 929 вірних. В кінці XVIII ст. с. Штунь було продане генералом Виджгою поміщику Прушинському. Згодом генерал Виджга вирішив повернути свій колишній маєток і ще довго судився з Прушинським. В 1805 році Ігнатій Прушинський був вже повноправним власником села.

Через деякий час Штунь було викуплене графами Браницькими. Після конфіскації володінь Браницьких в 1849 році жителі населеного пункту стали державними підданими. У 1850 році на кошти священика Михайла Кршечковського побудована в с. Штунь дерев'яна кладовищенська Петро-Павлівська церква. Тоді ж в селі була відкрита однокласна церковно-парафіяльна школа. В 1895 році в ній навчалися 51 хлопчик і 4 дівчинки. На 1892 рік в парафії було 1989 парафіян. У 1867 році збудована нова мурована дзвіниця за кошти Міністерства Державного Майна. Священний Синод в 1893 році виділив церкві на будівництво причтових споруд 1390 рублів.

Відповідно до даних клірової відомості за 1911 рік, в парафії було 294 1/4 дворів і 2404 парафіян. Католики проживали на 50 1/4 дворах в кількості 404 вірних. Євреї проживали на 7 дворах в кількості 58 чоловік.

Під час Першої світової війни частина населення була евакуйована вглиб Російської імперії. В 1919-1939 роках с. Штунь входило до складу Бережецької гміни Любомльського повіту Волинського воєводства. В 1935 році місцеву церкву відвідав владика Олексій Громадський. В 1938 році поновив розпис в храмі Юрій Жарковський з м. Рівного, який під куполом зробив на стіні запис, який зберігся до цього часу: «... Рік 1938 – 20-ліття існування Польщі. Переслідування православних... Розібрано, збурено і спалено... 130 церк. прав на Холмщині». В період польської окупації в селі діяли підпільні осередки КПЗУ, ОУН.

Після встановлення радянської влади у вересні 1939 року в селі організовано колгосп, сільську раду, реорганізовано школу.

25 червня 1941 року село було зайняте німецькими військами. В 1943 році внаслідок антиукраїнської акції поляками було вбито і замордовано 64 жителі с. Штунь. Керував знищенням українців Казимір Філіпович (псевдо «Корд»), колишній польський вчитель в селах Борки і Перекірка Любомльського повіту. Тоді ж поляками був жорстоко замордований разом донькою місцевий священик Микола Покровський. 19 липня 1944 року село зайняте радянськими військовими.

Після війни в селі організовано колгосп імені Хрущова (згодом перейменовано в колгосп імені Леніна), побудовано нові приміщення школи, дитячого садка, будинок культури, бібліотека, відділення зв'язку. В 1962 році в селі проживав 1081 житель. Після проголошення незалежності України село продовжувало бути центром сільської ради Любомльського району Волинської області. За переписом 2001 року, в селі проживав 731 житель.

Олександр Остапюк

Література:

Волинські та поліські села в народних переказах : зб. народ. топонім. переказів Західної Волині та Західного Полісся / укл. Н. Шкляєва. – Луцьк : Терен, 2014. – 384 с.

Про село Штунь – с. 77.

Історія міст і сіл Української РСР. Волинська область. – Київ : Вид-во Академії наук УРСР, 1970. – 746 с.

Про село Штунь – с. 516.

Ольховський І. А. Кривава Волинь. Книга 1: українсько-польське протистояння на теренах Любомльського та Шацького районів у 1939–1945 роках / І. А. Ольховський. – Київ : ГАРТ, 2008. – 248 с.

Про село Штунь – с. 208–217.

Сиговський П. Про муровану церкву святого Івана Євангеліста в селі Штунь давнього Любомльського деканату колишньої Холмської унійної єпархії (на підставі актів Державного архіву в Любліні) / П. Сиговський // Записи наукового товариства ім. Шевченка. – Львів, 2005. – Т. СХLIX : праці комісії архітектури та містобудування. – С. 485–490.

Теодорович А. Світлій пам'яті пастиря мученика / А. Теодорович // Літопис Волині. – Вінніпег-Канада, 1961. – Ч. 5. – С. 113–119.

Штунська сільська рада // Любомльщина: історична, туристична, інвестиційно приваблива : довід.-путів. / упоряд. М. Ю. Склянчук. – Луцьк, 2011. – С. 143–145.

Оніщук Л. Щоб знали нащадки : з історії села Штунь / Л. Оніщук // Рад. життя. – 1989. – 20 трав.

Оніщук К. Храм Івана Богослова / К. Оніщук // Наше життя. – 2004. – 9 жовт., 14 жовт., 16 жовт., 21 жовт.

Покровський І. Священик, патріот України / І. Покровський // Наше життя. – 1998. – 19 груд.

Хоменчук О. Невідомий воїн став відомим / О. Хоменчук // Волинь-нова. – 2012. – 8 листоп. – С. 3.

Хомич О. Районом крокує свято села / О. Хомич // Наше життя. – 2012. – 2 серп.

* * *

Цинкаловський О. Штунь / О. Цинкаловський // Цинкаловський О. Стара Волинь: Волинське Полісся : (краєзн. словник від найдавніших часів до 1914 р.) / О. Цинкаловський. – Т. 2. – Вінніпег, 1986. – С. 546.

Шульгач В. П. Штунь / В. П. Шульгач // Шульгач В. П. Ойконімія Волині : етимолог. слов.-дов. / В. П. Шульгач. – Київ, 2001. – С. 152.

450 років

від часу першої писемної згадки про с. Шистів, тепер Володимир-Волинського району (1567)

Шистів – одне з давніх сіл Волині, колись Володимирського повіту Вербської волості, розташоване за 3 км від Володимира і є його присілком. Географічно село знаходиться на березі однойменного озера Шистів, поряд протікає річка Луга, що робило село в XVI-XVII ст. центром, прилученим до торгового «гостинця» (шляху), яким їдуть «гості», (купці), і який пролягав від Берестя до Володимира.

Шистів ділився на дві частини: «Село» і «Карпів Сад», урочища «Товарна гора», «Лишани», Під «Дубиною», «Тарасові гори», «Довга лоза», «Стінка», «Винниця». В урочищі «Вошива могила» було знайдено кам'яну сокиру городоцько-здовбицької культури епохи бронзи.

Село було залюднене в епоху неоліту, про що свідчать знахідки 1930 р. в урочищі «Тарасові гори» великого скарбу крем'яних

пластин і заготовок, кераміки культури лійчастого посуду. Окрім вищеназваних знахідок, на околиці Шистова на березі річки Луги знайдена кераміка неолітичного і римського часу. У писемних джерелах Шистів згадується під 1567 роком – «до Шистева» в одній із грамот, яка давала право на соляну торгівлю.

У XVI ст. Шистів був власністю володимирських владик. У 1577 р. владика платив податки від 7 городників, а в 1583 р. з 5 димів і 1 городника, 2 комірників, 4 комірників.

За поборовим реєстром Володимирського повіту 1577 року, Шистів належав до Озерян, яке також було власністю володимирських владик і згадується в документах XVI ст. про торгівлю і сплав ком'ягами (човнами) збіжжя, попелу і «лісового товару».

Про торгівлю в Шистові свідчить документ від 1583 року – «Витяги з реєстраційної книги Берестейської митниці про митні збори за сплав збіжжя, попелу і «лісового товару». В ньому згадується володимирський владика Феодосій, який через свого слугу Мартина Приборського відправив зі своїх маєтків у с. Шистові і Купичеві 2 ком'яги з житом і заплатив митниці 6 коп жита.

Інший документ свідчить, що у Шистові була затримана валка прасолів, яка, побоюючись аналогічних утруднень, що були викликані неузгодженістю дій урядових і владичних митників, «мимо міста на Полісся поїхала». Період другої половини XVI – першої половини XVII ст. в історії України відзначився селянськими відходами, які були найпоширенішою формою протестів. В актових книгах Волинського воєводства є документи про втечу селян з Шистова чи до нього 1593, 1636, 1646 роках. Документ від 15 травня 1592 р. свідчить про втечу підданих Тимофія Оранського з с. Орани до маєтку Балцера Чернацького. Документ 1636 року подає відомості про втечу підданих з сіл Луцького біскупства до маєтку Володимирського домініканського монастиря в с. Шистів.

На околиці села при дорозі до Володимира, залишилися залишки будівлі, збудованої у XVI ст. Наприкінці XIX ст. у Шистові нараховувалось 80 домів і 235 жителів.

Нині Шистів – маленьке село з населенням біля 150 чоловік і є передмістям Володимира-Волинського.

Тамара Садовник

Література:

Бондаренко Г. В. Історична топоніміка Волинської області: на-

зви населених пунктів / Г. В. Бондаренко, В. В. Кихтюк. – Луцьк : Надстир'я, 2016. – 368 с.

Про село Шистів – с. 302.

Історія міст і сіл Української РСР : Волинська область. – Київ : Вид-во. АН УРСР, 1970. – 747 с.

Про село Шистів – с. 46.

Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938–1944 років : Турійський район / уклад. І. Пущук. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2009. – 322 с.

Про село Шистів – с. 184.

Царук Я. В. Шистів / Я. Царук // Царук Я. В. Володимирщина у боротьбі за незалежність / Я. В. Царук. – Луцьк, 2012. – С. 404–413.

* * *

Цинкаловський О. Шистів / О. Цинкаловський // Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : (краєзн. слов. – від найдавніших часів до 1914 р.) / О. Цинкаловський. – Вінніпег, 1986 – Т. 2. – С. 541.

Шульгач В. П. Шистів / В. П. Шульгач // Шульгач В. П. Ойконімія Волині : етимол. слов.-довід. / В. П. Шульгач. – Київ, 2001. – С. 151.

**450 років
від часу спорудження церкви Святого Дмитрія Солунського –
пам'ятки містобудування і архітектури України
національного значення, у селі Гішин, тепер Ковельського
району (1567)**

Доля церкви Святого Дмитрія Солунського тісно пов'язана з історією села Гішин. За переказами старожилів, церква була єдиною в селі спорудою, котра вціліла під час страшної пожежі. Несподіваний сильний порив вітру, що змінив свій напрямок, відвів від неї полум'я.

Хто був фундатором храму – невідомо. Село Гішин у першій половині XVI століття належало князям Сангушкам і входило до їх значних ковельських володінь. У березні 1543 року князь Василь Михайлович Сангушко-Ковельський обміняв своє ковельське помістя з королевою Боною на її литовські маєтки. Цей обмін король Сигизмунд затвердив грамотою від 4–10 березня 1543 року. У грамоті село іменується «Гошин» і вважається мо-

настирським при Вербському монастирі Святої Трійці. Після смерті королеви Бони воно перейшло в королівську казну. В 1564 році разом із королівськими маєтками Гішин дістався князеві Андрію Курбському, який володів ним до самої смерті у травні 1583 року.

Відомий дослідник церковної історії, протоієрей Микола Теодорович дає опис церкви в Гішині: «Коли і ким побудована, невідомо. Дерев'яна, спільно з такою ж дзвіницею, міцна. Начинням достатня. Землі нема, для причту домів нема. За даними 1896 року... парафіян – 330. Кладовище на церковному погості. Церква приписана до парафії с. Облапи в 7 верстах». При церкві діяла церковно-парафіяльна школа.

Гішинська церква Святого Великомученика Дмитрія – найбільш ранній пам'ятник дерев'яної архітектури Волині. Збудована у 1567 році без жодного цвяха, кріпилася дерев'яними тиблями. Споруда тризрубна, одноверха, з одним ярусом дзвіниці над бабинцем. Ця архітектурна композиція рідко зустрічається на Волині і нині представляє невелику групу пам'яток. У будівлі значно виділений квадратний у плані об'єм центрального зрубу, урівноважений зі сходу і заходу рівноширокими і рівновисокими п'ятигранною апсидою і прямокутним у плані бабинцем. Споруда має ряд характерних особливостей ранніх дерев'яних церков, а саме: перекриття храму, бабинець без вікон, розкритий внутрішній простір центрального зрубу, стіни якого переходять у високий чотиригранний пірамідальний зруб з завершенням у вигляді маленького призматичного четверика-ліхтарика. Під покрівлею збереглася унікальна конструкція древнього карнизу у вигляді напіварки-кронштейна.

Перебудовувалася й ремонтувалася церква у XVIII і XIX століттях. Східний зруб був перекритий замкнутим зрубним склепінням, від якого до нашого часу збереглася лише нижня частина зашита стелею з главкою. Конструкція дзвіниці – всередині каркасна арочна з різними кронштейнами, кріпиться тиблями. У XIX столітті вона була обшита й піднята. В інтер'єрі бабинець з'єднується з основними об'ємом храму фігурною аркою-вирізом, по сторонах якої збереглися фрагменти декоративного розпису (XVI ст.)

Дмитрівська церква у Гішині має нелегку долю. У 1960 роках вона була закрита як діюча культова споруда. У 1980-х ро-

ках церкву як рідкісний зразок української дерев'яної культової архітектури хотіли перевезти до Музею народної архітектури і побуту України в Києві. Однак місцеві жителі запротестували і не віддали своєї святині, ніби знаючи, що інша доля чекає їхній храм у майбутньому. У 1998 році церкву було знову відкрито для богослужіння. Тоді ж у храмі віднайшлася ікона Богородиці Одигітрії початку XVII століття. Ікона написана на дереві, темперними фарбами. За стилем письма її можна віднести до волинської школи іконопису, зокрема майстерні безіменного «волинського іконописця 1630 року», роботи якого є добре відомими. Окремі з них збереглися у храмах Волині, а найбільш відома пам'ятка «Юрій Змієборець із житієм», власне, й датована 1630 роком, як і ще близько двох десятків робіт майстра, що знаходяться у Музеї волинської ікони в Луцьку.

Нині церква святого Дмитрія Солунського у Гішині є пам'яткою містобудування й архітектури України національного значення і охороняється законом.

Євгенія Ковальчук

Література:

Державний реєстр національного культурного надбання : (пам'ятки містобудування і архітектури України) // Пам'ятки України : історія і культура. – 1999. – № 2–3. – С. 46–55.

Про церкву Святого Дмитрія Солунського – с. 51.

Верговський С. Спогади про дослідження найдавнішого дерев'яного храму Волині / С. Верговський // Одне надійне життя... : (до 100-річчя від дня народж. Леоніда Маслова) / уклад. Г. С. Марчук. – Луцьк, 2009. – С. 389–398.

Завада В. Т. О происхождении шатра в деревянных храмах Украинского Полесья / В. Т. Завада // Архитектурное наследие. – Москва, 1986. – Вып. 34. – С. 136.

Завада В. Т. Церква Св. Димитрія / В. Т. Завада // Пам'ятки архітектури та містобудування України : довід. Держ. реєстру культ. надбання / Б. Колосок ; за ред. А. П. Мардера та В. В. Верчерського. – Київ, 2000. – С. 90–91.

Слободян В. Про церкву Св. Дмитра в Гішині і її датування / В. Слободян // Старий Луцьк : наук.-інформ. зб ЛДІКЗ. – Луцьк, 2010. – Вып. VI. – С. 297–309.

Шевчук Г. Природними та духовними сторінками Ковельщи-

ни / Г. Шевчук // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і Ковельщина в історії України та Волині : матеріали 50 Всеукр. наук. іст. конф. присвяч. 22-й річниці Незалежності України і 495-річчю надання Ковелю Магдебурзького права. – Ковель, 2013. – Вип. 50. – С. 334–339.

Штинько В. За вірою воздасться: церква Успіння Пресвятої Богородиці в с. Доротище і Свято-Дмитрівська церква у с. Гішин Ковельського району / В. Штинько, Є. Ковальчук // Штинько В. Волинь : храми і люди : краєзн. нариси / В. Штинько, Є. Ковальчук. – Луцьк, 2010. – С. 62–70.

Семенюк А. Відбудуймо найдревніший храм Волині / А. Семенюк // Вісті Ковельщини. – 2012. – 20 верес. – С. 14.

Шепель Н. Кілька століть Матінка Божа чекала на престолі / Н. Шепель // Сімя і дім. – 2011. – 6–12 січ. – С. 1–3.

* * *

Храми Волині : фотозбірник / упоряд. Л. Бабич. – Луцьк : Вісник і К, 2004. – 130 с.

Фото церкви Святого Дмитрія Солунського – с. 50.

450 років

від часу надання локаційного привілею містечку Рожище (1567)

Рожище – місто з населенням близько 15 тис. чоловік, розташоване за 24 км від Луцька. Колись Рожище належало до Луцького повіту Рожищенської волості з присілками Жолобово, Вовнянка, Топільне, Дубище.

Вчений-ойконіміст В. Шульгач пов'язує назву «Рожище» з місцем, де сіяли жито, «житнею нивою».

Рожище має давню історію, про що свідчать знахідки на його території крем'яних знарядь праці, кістяка мамонта. На околицях міста виявлено кілька давньоруських поселень, досліджених І. Русановою.

Перша писемна згадка про Рожище міститься у документі «З фундушевого запису князя Луцького і Володимирського Любарта Гедиміновича про передачу сіл Рожище, Теремно, Будорож, Мізочі та інших на вічне користування соборній церкві Івана Богослова в м. Луцьку», писаному у Луцьку 8 грудня 1322 року. Згідно цього документу, власниками Рожища стають владики

Луцькі і Острозькі і всі їх наступники «вічно і непорушно».

У 1567 році луцький владика Марко Васильович Журавницький, людина глибоко освічена, отримав від польського короля, з династії Ягеллонів, Сигізмунда II Августа два локаційні привілеї (право на осадництво, заснування населеного пункту) від 6 і 24 січня з дозволом «в селе его церковном Рожищах местечко садити». 13 квітня 1598 року інший луцький єпископ Кирило Терлецький, прихильник Брестської церковної унії, отримав новий локаційний привілей для Рожища. Цим привілеєм Рожищу був наданий статус міста, дозвіл проводити два ярмарки на рік по два тижні кожен і щотижневі торги по п'ятницях, розвивати ремесла, торгівлю, використовувати річку Стир для транспортування товарів ком'ягами (човнами). У наративній частині дозволу є відомості про отримання Рожищем 15 років так званої «волі» від сплати податків до державної скарбниці. За локацією, кожному новоствореному місту надавалося вїтівство, яке Рожище отримало у 1638 році. Інститут вїтівства був центральним у системі міського самоврядування. Вїта (управителя містом), як правило, призначав власник поселення. Вїт із Рожища згадується в кількох документах. У 1569 році група селян з с. Козятин на Волині, яке належало підканцлеру Великого князівства Литовського Остафію Воловичу, не витримавши важких робіт, втекла до Рожищ. Міський вїт відмовився віддавати їх феодалу. У 1565 році такий самий випадок трапився з рожищенським вїтом Станіславом Янковським, який відмовився віддавати збіглих селян.

У 80-х роках XVI ст. Рожище було у власності луцького владика Івана Борзобогатого – Красенського, який платив податки від 25 димів вуличних, 2 шевців і ремісника, 21 лану і від чопового. Під час його володіння Рожищем була закладена церква святого Михаїла, яка згадується у документі від 4 лютого 1574 року. В ньому зазначається, що владика Луцький і Острозький Іван Борзобогатий – Красенський ділив землі між зазначеним храмом і церковним священиком Андрієм.

У цей період набувають масового поширення втечі селян з одних маєтків до інших, про що свідчать численні документи. Один з них – від 15 березня 1575 року – «Скарга кн. Станіслава Войничча – Воронецького до луцького гродського уряду про втечу його підданих з с. Щурина Луцького повіту Волинського воеводства

до Рожища того ж повіту, маєтку луцького єпископа Іони Борзобогатого – Красенського та зізнання повітового возного Василя Гуляльницького про угоду сторін та повернення втікачів». Під 1584 роком документ фіксує втечу підданого шляхтича Загоровського до маєтку Луцької єпископії у Рожищі Луцького повіту.

Рожище знаходилось на березі річки Стир і було одним із торговельних центрів на Волині, про що свідчить документ, писаний 16 червня 1570 року, «Свідчення возного про незаконне стягнення гребельного мита в Рожищі з підвод Станіслава Гравського під час перевезення попелу до р. Буг».

Рожище входило в мережу торгових гостинців (шляхів). Ком'ягами з Луцька по річці Стир населення транспортувало ліс, попіл через Жидичин, Рожище, Четвертню, Колки, Куликовичі, Чорторійськ до Пінська і далі в Білорусію. У подальшому на Волині річкове судноплавство продовжує розвиватися. По річці Стир з заходом у Рожище курсувало три судна і 1080 плотів, які перевозили вантажів на 230 тисяч рублів.

У XVIII ст. Рожище залишається у церковній власності. У 50-70-х роках воно належало єпископу Сильвестру Рудницькому, з 1777 року – Кипріяну Стецькому, пізніше – поміщикам Стройновським.

Під час франко-російської війни 1812 року на околицях містечка в районі річки Стир стояла 3-я армія під командуванням генерал-лейтенанта О. Тормасова, на допомогу якій підійшла Дунайська армія адмірала П. Чичагова.

У XIX ст. Рожище розвивається як ремісничий і торговий центр, стає поліетнічним і поліконфесійним. В місті проживали українці, поляки, які належали до приходу в с. Вишеньки, та єврейська громада, яка наприкінці XIX ст. складала майже 80 відсотків населення. У 30-х роках XIX ст. поблизу Рожищ була заснована німецька колонія Вовнянка, збудовані суконні фабрики.

Під час першої світової війни Рожище у 1915 році окупували австро-угорські війська. Був зруйнований залізничний міст через річку Стир, спалені суконні фабрики. Місто було звільнене наприкінці 1916 року.

У 1911 році Рожище було центром однойменної волості. У місті з населенням біля 3500 чоловік діяли міська управа, пошта, телеграф, суд, аптека, дві лікарні, до 100 крамниць, однокласна

школа.

У Державному архіві Волинської області знаходяться метричні книги XIX ст. церкви святого Архистратига Михаїла м. Рожище.

Тамара Садовник

Література:

Козярчук Л. Сторінки історії містечка Рожище : іст.-краєзн. нариси / Л. Козярчук. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – 270 с. : 330 ілюстр.

Вольський М. У. Рожище / М. У. Вольський, Р. Н. Оксенюк // Історія міст і сіл УРСР : Волинська область. – Київ, 1970. – С. 603–613.

Петрович В. Історія міста Рожища від найдавніших часів до 1939 року / В. Петрович, Т. Яцечко // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Рожище і рожищенці в історії Волині та України: проблеми волинезнавства : матеріали XXIII обл. наук.-практ. іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 2007. – Вип. 23. – С 11–13.

Книга пам'яті // Наш край. – 1992. – 7, 21 квіт.

У ці дні колись: бунт у Рожищі // Волинь. – 2002. – 17 жовт.

У 1812 році цар Олександр I подарував містечко князю Багратіону // Вісник. – 2004. – 18 берез. – С. 8, 9.

* * *

Андрошук О. В. Рожище / О. В. Андрошук // Енциклопедія історії України. – Т. 9. (Прил-С). – Київ, 2012. – С. 256–257.

Цинкаловський О. Рожище / О. Цинкаловський // Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : (краєзн. слов. від найдавніших часів до 1914 р.) / О. Цинкаловський. – Вінніпег, 1986. – Т. 2. – С. 315.

Шульгач В. П. Рожище / В. П. Шульгач // Шульгач В. П. Ойконімія Волині : етимолог. слов.-дов. / В. П. Шульгач. – Київ, 2001. – С. 118.

400 років –

від часу заснування Луцького Хрестовоздвиженського братства, національної всестанової релігійно-громадської організації Волині в період перебування українських земель у складі Речі Посполитої (1617)

Луцьке Хрестовоздвиженське братство – волинська добровільна спільнота мирян і духовенства, яка сформувалася на фоні виняткового в історії України культурно-національного відродження межі XVI–XVII ст. Стоїть в одному ряду з авторитетними українськими і білоруськими братствами – Віленським (1585), Львівським (1586), Київським (1615). Новітня історіографія, що поволі відходить від однобокого розуміння ранньомодерних братств як лише релігійних союзів, все більше трактує їх як розгорнуті центри національного життя, осередки демократичних ініціатив, предтечу сучасного громадянського суспільства.

Релігійний (православний) чинник Луцького братства формувалася під тривалим впливом греко-візантійської традиції. Традиційне православ'я автохтонного «руського» (українського) населення сприймалось як культурний код, служило захистом перед зростаючою експансією пануючої польської культурної моделі. З іншого, практичного боку, братство використовувало розвинуті духовні практики територіально близького римокатолицького костюлу. Переплетіння східної і західної релігійно-культурних традицій оприявлене в Луцькому братстві в духовних, освітніх та харитативних функціях: піклування про моральні чесноти братчиків, опікування школою і шпиталем, фінансова взаємодопомога.

Як і інші українські братства, Луцьке не обмежувалося наданням релігійних і благодійницьких послуг, ставило перед собою суспільно-політичні завдання, пов'язані насамперед із захистом інтересів всього «народу руського», що після Люблінської унії залишився без власної державності. Об'єднана в братство волинська громада виявляла активність через делегатів на представницькі шляхетські з'їзди і королівські сейми, а через інститут колегіальних рішень та виборності братських старшин здобувала досвід створення самоврядних органів.

У хронології діяльності Луцького Хрестовоздвиженського братства розрізняють два основні періоди: православний з 1617 по 1723–1724 рр. та уніатський між 1724–1730 до 1796 рр. Церков-

ну титулатуру братство в Луцьку прибрало від титулу посвячення першого дерев'яного Хрестовоздвиженського храму. Назву «Луцьке» взяло від місця резидування – міста Луцька, судово-адміністративного і політичного центру Волинського воєводства.

Важливою метою початкового періоду було т. зв. релігійне питання. Братство створювалось з ініціативи православної шляхти як опозиція до новоствореної Уніатської Церкви, – Церкви, що світською і духовною владою Речі Посполитої від 1596 р. була визнана єдиною представницею духовних інтересів «народу руського». Несприйняття унії великою частиною поспільства спричинило явище недовіри до Церкви, відмову людей від церковних послуг, що потягло за собою значний занепад морального життя. Відтак метою луцьких братчиків стало відновлення Православної Церкви – тогочасного символу боротьби за збереження української ідентичності.

Із Луцьким братством пов'язують розвиток у воєводській столиці української літературної та видавничої справи, створення бібліотеки для широкого користування, початки луцького книгодрукування («Лямент» 1628 р.). Помітною новою традицією в архітектурі сакральних споруд східного обряду на Волині є братський досвід зведення кам'яних будівель за спільнокошт.

Серед тисяч імен братчиків кістяк Луцького братства завжди складала найбільш активні члени суспільства – представники адміністративно-територіальної адміністрації воєводства, луцького магістрату, релігійні та духовні лідери, юристи, освітяни, митці, літератори. В сенсі економічної спроможності засновники Луцького братства представляли «середній клас» тогочасного суспільства.

Через горнило братства пройшли видатні історичні постаті: книговидавці Ісакій Борискович і Павло Люткович, архімандрит козацького Терехтемирівського монастиря Іезекіїл кн. Курцевич, законодатель української театральної (вертепної) драматургії Іван-Іоаникій Волкович, козацький писар і гетьман Іван Виговський, луцько-острозькі єпископи Афанасій Пузина і Гедеон Святополк-Четвертинський, київський митрополит Діонісій Балабан, волинський сеймовик Лаврентій Древинський, фундаторка Галшка Гулевичівна, поет-сатирик св. вмч. Данило Братковський, іконописець Йов Кондзелевич та багато інших. Почесними членами Луцького братства вважали себе київський

митрополит св. Петро Могила, молдовський господар Васіле Лупу.

В дослідницькій літературі досі існує хибне бачення про більш ранній час заснування Луцького братства, ніж 1617 р. Натомість про ще триваючий процес створення вперше документально вказано у тестаменті о. Григорія Микулича від 23 серпня 1617 р. Датою «1617» позначений перший аркуш «Каталогосу» – реєстру братчиків, що укладався впродовж 100 років з імен шляхти Волинського і окремих імен Київського воєводства, представників волинського духовенства, міщан з Луцька та інших міст, в пізніший період і селян. Суспільний склад організації відомий також зі збереженого церковного братського «Пом'яника» (1618–1789 рр.), в якому зафіксовані три категорії уписних братчиків: князівські і шляхетські роди, духовенство, міщанські родини.

Легітимну діяльність братство розпочало у 1619 р. після отримання дозвільного привілею польського короля Зигмунта III. У червні 1620 р. братство де-факто затверджується із правом ставропігії вищою церковною владою – єрусалимським патріархом Феофаном, який того ж року в Києві розпочав відновлення легітимної єрархії Української Православної Церкви. 1623 роком датується документ, в якому статут Луцького братства затверджується константинопольським патріархом Кирилом. Під час королівського сейму 1647 р. Луцьке братство отримало підтвердний привілей від польського короля Владислава IV. Цим же актом придбані братством землі в місті Луцьку виводилися з-під юрисдикції Луцького магістрату.

Завдяки своєму виключному статусу в межах Волинського воєводства Луцьке братство де-факто було єдиним громадським об'єднанням шляхти за конфесійно-етнічним принципом, організація швидко перетворюється у фінансово розвинену корпорацію. Оскільки вступні внески були загалом скромними, братство накопичувало капітальні фонди від крупних пожертв, надань маєтків, кам'яниць в Луцьку та інших містах, сільсько-господарських угідь, коштовностей, а також кредитних операцій та операцій з нерухомістю. Фінансовий успіх забезпечував виконання статутних завдань братства, хоча, як відзначено джерелами, не обходилося без окремих втрат, зловживань, нераціонального використання ресурсів.

Сталою опікою братства з перших років став старожитній

«Руський» шпиталь в Луцьку, який братчики посіли у власність і відновили з повної руїни у 1619 р. При підтримці благодійних внесків шпиталь діяв до пожежі 1761 р., після чого не відбудовувався. З кінця XVIII ст. ченці братського монастиря надавали харитативні послуги в іншому, малоприспосованому приміщенні.

Між 1620–1624 рр. при Луцькому братстві почала діяти греко-латино-слов'янська школа, одна з перших демократичних шкіл на Волині. Для неї в межах братського дитинця був зведений окремий будинок, школярі з середовища незаможних забезпечувалися харчуванням і одягом, отримували освіту безкоштовно. Правила школи регламентувались двома документами початку другої декади XVII ст., пам'ятками української педагогічної думки: «*Правъ школы Греко-латино-славенскои Луцкои Артикулы* [Перший статут Луцької братської школи]», «*Порядокъ школный* [Другий статут Луцької братської школи]».

Школа пройшла два етапи свого розвитку – від елементарної в перші роки до школи підвищеного типу в кінці першого десятиліття, коли вона досягла рівня середнього училища, в якому викладалися так звані сім «вільних наук»: граматика, риторика, діалектика (науки «тривіуму») і арифметика, геометрія, музика і астрономія (науки «квадривіуму»). Окрім цих курсів, в Луцьку викладали предмети вищих наук – поетику, історію, основи філософії (зазначені як «*філософскіє писма*»). В межах курсу філософії школярі знайомилися з природознавством і медициною. Запроваджуючи вивчення філософії, Луцька братська середня школа намагалася вийти за рамки елементарної школи і ставала перехідним етапом до навчального закладу вищого типу.

У період перебування братського монастиря і церкви в унії відомо про запровадження ченцями курсу філософії та утримання конвенту – навчального закладу для підготовки вступу у Василіанський орден.

Ченці вперше фіксуються при братстві на початку 20-х рр. XVII ст. У 1624 р. світські братчики-засновники визначають умови співпраці з ними: складають «Постанову про спільне життя» за правилами (уставом, чином, законом) отця Церкви Василя Кесарійського (Василя Великого). Новий монастирський устав, що незадовго до появи братства в Луцьку з'явився в українських монастирях, був покликаний зміцнити дисципліну духовенства, підняти їх моральний, освітній та інтелектуальний рівень. У

перші сто років братства ченці-законники стають провідною силою організації, діють спільним фронтом з шляхтою і міщанами.

Для міщан, неодружених, неродовитого духовенства, а також жіноцтва, при Луцькому «старшому» братстві було організовано братство «молодше», яке при «столечній» Хрестовоздвиженській церкві гуртувалося біля окремого вівтаря під титулом Юрія Зміборця. Традиція гуртування навколо братської церкви луцьких міщан і найближчого до міста селянства – визнаєць східного обряду, спостерігається до кінця XVIII ст., тобто до часу інкорпорації Волині в склад Російської імперії.

Інакше виглядає історія Луцького шляхетського братства. Між 1724–1730 рр. ченці братського монастиря односторонньо приймають унію з Римом, після чого шляхта припиняє фінансове забезпечення братських споруд і відкликає частину фундушів. У 1730 р. через суд православно орієнтована шляхта розриває стосунки з братським уніатським духовенством. Після цих подій Луцьке світське братство – цементуюча компонента братської організації першого періоду, її «ктитори і дозорці» – припиняє існування.

В 40-х рр. XVIII ст. братський монастир приймають до уніатського чернечого Василіанського ордену. Шляхтичі греко-католицького визнання, нащадки перших православних братчиків, поволі відновлюють традицію фінансової підтримки братської обителі. Нова волинська еліта однак не виявляє тієї суспільної активності, якою позначений перший період діяльності братства.

У російську добу в 1797 р. в ченців-василіан силою відбирають Хрестовоздвиженський храм і переводять його у православне відомство, після чого він обіймає статус Луцького собору. Відлучення від братської фінансової підтримки, брак православних парафіян в місті ставлять братську святиню у складні умови. Після часткового пошкодження від пожежі 1803 р. храм на 70 років лишається без опіки і перетворюється на руїну. Лише у 1891 р. залишки вівтарної частини храму консервують, спочатку у капличку, яку в XX ст. перетворюють на невелику церкву. Нині братський храм – діюча луцька церква УПЦ КП.

На відміну від церкви, василіанським ченцям кінця XVIII ст. вдається затримати у своїй власності більшість шляхетських фундушів і споруду монастиря, в якій вони резидують до оста-

точного закриття обителі російською владою у 1833 р.

У наш час муровані споруди братського монастиря і Хрестовоздвиженської братської церкви складають оригінальний архітектурний ансамбль Луцького братства 30–40-х рр. XVII ст. і є пам'ятками національного значення. Забудова братського дитинця – комплексу з 4 суміжних ділянок в північно-західному куті найстарішої частини «острівного» Луцька, яким від другої чверті XVII ст. і до 1796 р. цілісно володіло Луцьке братство – реконструюється за окремими документами XVII–XVIII ст. і даними візитацій братської обителі 1752, 1763, 1799, 1806, 1811 рр. У середині XVIII ст. на дитинці містилися: муровані церква і монастир, пекарня, стайня, возівня, броварня, солодовня, шпихлір, дерев'яні шпиталь і резиденція для ченців з келіями і трапезною, невеликий сад з городом. По периметру дитинець був обнесений мурованою від міста і дерев'яною від р. Глушця огорожею.

Станом на 1752 р., мурований монастир складався з 2 поверхів і мав 4 келії. Після пожежі 1761 р. був розбудований до новітнього стану. За обмірами кінця XVIII – середини XIX ст., габарити неущкодженої пожежею 1803 р. Хрестовоздвиженської братської церкви вкладались в параметри: довжина 35-37 м, ширина 16-17 м. Під усім об'ємом братської церкви розташовувалась крипта – підземний цвинтар, масштаб якої, за описом 1806 р., названо як «три погребя».

Етапи інституційного розвитку і занепаду Луцького Хрестовоздвиженського братства, в залежності від громадської зрілості його членів та, не в останню чергу, від їхнього конфесійного визнання, можна зауважити на прикладі документально засвідчених назв організації (розташовані в хронологічному порядку): «Братство милосердя релігії старожитньої грецької» (1619, 1621), «Братство церкви Воздвиження всемирного і животворчого чесного Хреста релігії грецької» (1621), «Братство панів шляхти, обивателів воеводства Волинського і панів міщан луцьких при шпиталю Руському над Глушцем заложеному» (1621), «Братство духовних і світських церкви Воздвиження монастиря Луцького» (1625), «в Богу велебні та їх милості пани братство Луцьке церкви і монастиря заложення Піднесення Хреста Господнього» (1626), «Bratstwo Łuckie, szlacheckiego y mieyskiego stanu, sub titulo Podwyszenia świętego Krzyża, stawropigialnie» (1686), «jch msci bractwo duchowne y swieckie ritus graeci ruteni przy cerkwie

Podniesienia Świętego Krzyża w Łucku» (1693), «imieniem ... ociec N.N. ordini divi Basilii Magni, ihumen monasterzu Podwyszenia S.Krzyża, Brackiego Łuckiego, tudzież ich mosciw panow Bractwa, tak starszego in statu nobili, iako y młodszego, in statu civili» (1723), «ksądz N.N. ordinis divi Bazylia Magni superior klasztoru sub titulo Poniesienia w miescie Łucku in unitatis ad Sancta Romana Ecclesia» (1730), «in monasteru brackiego łuckiego ich mcw xięzy bazilianow założenia s. Krzyża» (1741), «xięzy bazyliany manasteru Łuckigo» (1796), «Cierkiew tego klasztoru murowana pod tytułem podniesienia S.Krzyża w r.1797 dnia 30 junia ... swowolnie na błahoczystą poświęcona, a w r.1803 zgorzała» (1811), «wieś, ...należącego klasztorowi bazylianskiemu łuckiemu» (1832).

У пам'ять про Луцьке братство починаючи від останньої чверті XIX ст. засновувалися споріднені за ідеологією організації, які в той чи інший спосіб вважали себе його спадкоємцями. В новітні часи в Луцьку діє релігійно-громадське Братство св. ап. Андрія Первозваного (Луцьке Хрестовоздвиженське) (на чолі з А.І. Бондарчуком), за допомогою якого в приміщенні історичного братського монастиря 27 вересня 2011 р. відкрито Музей історії Луцького братства, з 2013 р. – відділ Волинського краєзнавчого музею. Для музейного відвідування облаштована і підземна крипта братського храму – усипальниця волинської шляхти XVII – XVIII ст.

Олена Бірюліна

Література:

Архів Української Церкви : збірник / відп. ред. М. І. Обушня. – Луцьк : Терези, 2014. – Вип. 1 : Історія Луцького братства і братського монастиря 1617–1833 років. – 688 с.

Бондарчук А. І. Луцьке Хрестовоздвиженське братство: історія та відродження / А. І. Бондарчук. – Луцьк : Терен, 2013. – 472 с.

Братковський Д. Світ, по частинах розглянутий = Świat po części przeuzrzany / фотот. вид. ; пер. Джерела. Студії / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка, Волин. краєзн. музей, Волин. крайове братство Св. ап. Андрія Первозваного (Луцьке Хрестовоздвиженське) ; упоряд. О. Бірюліної, пер. В. Шевчука. – Луцьк, 2004. – 464 с.

Данило Братковський – поет і громадянин : матеріали наук.-

краєзн. конф., приуроч. 300-й річниці страти Данила Братковського. м. Луцьк, 22–23 листоп. 2002 р. – Луцьк, 2002. – 158 с.

Исаевич Я. Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI –XVIII ст. / Я. Д. Исаевич. – Київ : Наук. думка, 1966. – 248 с.

Згадується Луцьке братство – с. 41–42, 45, 58–60, 63, 70, 90, 100, 135, 138–140, 150–151, 164, 181, 190–191, 199, 201–203.

Кралюк П. Луцьке Хрестовоздвиженське братство / П. Кралюк. – Луцьк : Надстир'я, 1996. – 54 с.

Лямент по отцю Іоану Василевичу, написаний в Луцьку року 1628-го: фототипія, переклади, дослідження / упоряд. О. Бірюліна, пер. В. Александрович, В. Шевчук. – Луцьк : Зоря, 2008. – 112 с.

Пом'яник. Волинське крайове Братство святого Апостола Андрія Первозваного (Луцьке Хрестовоздвиженське) : від року Божого 1618-го і далі / ред. кол.: О. Бірюліна, А. Бондарчук, М. Хілько. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2000. – 71 с.

Реутский Н. В. Княжество Луцкое и Луцкое Православное Крестовоздвиженское Братство / Н. В. Реутский. – Б. м., 1892. – 36 с.

Александрович В. Протоколи візитацій луцького Хрестовоздвиженського (братського) монастиря 1752 та 1763 років / В. Александрович // Ковчег : наук. зб. із церков. іст. – Львів, 2007. – Вип. 5. – С. 354–365.

Атаманенко А. Культурні осередки Волині кінця XIV – початку XVII ст. / А. Атаманенко // Старий Луцьк : матеріали XI наук. конф. «Любартівські читання», присвяч. 930-й річниці першої писемної згадки про м. Луцьк та 30-й річниці створення Держ. іст.-культ. заповідника у м. Луцьку. – Луцьк, 2015. – Вип. XI. – С. 92–103.

Бірюліна О. А. Архів Луцького братства / О. А. Бірюліна // Роль бібліотек монастирів, соборів та інших установ у розвитку культури України : тези наук. конф. – Київ, 1993. – С. 84–85.

Бірюліна О. Джерела до історії Луцького братства / О. Бірюліна // Історія релігій в Україні : тези повідомл. VII Міжнар. круглого столу (Львів, 12–14 трав. 1997 р.). – Львів, 1997. – С. 17–19.

Бірюліна О. Історико-антропологічний нарис про похованих у крипті Луцької Хрестовоздвиженської (братської) церкви / О. Бірюліна, Ю. Долженко // Старий Луцьк : наук.-інформ. зб. : мате-

ріали Х ювілейної наук. конф. «Любартівські читання», присвяч. 585-й річниці З'їзду європейських монархів у Луцьку, 22–23 трав. 2014 р. – Луцьк, 2014. – Вип. X. – С. 111–123.

Бірюліна О. Міщани з Луцька та „иных мест” на сторінках Луцького братського пом'яника / О. Бірюліна // Пам'ятки сакрального мистецтва Волині : матеріали VIII міжнар. наук. конф. з волин. іконопису, м. Луцьк, 13–14 груд. 2001 р. – Луцьк, 2001. – С. 166–167.

Бірюліна О. Поховання на дитинці Луцького Хрестовоздвиженського братства – український некрополь пізньосередньовічного і ранньомодерного часу» / О. Бірюліна, А. Бондарчук // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Некрополи краю : матеріали ХLI Волин. обл. наук. іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 2015. – Вип. 56. – С. 34–47.

Бірюліна О. А. Про пам'яткоохоронну і будівельну діяльність Луцького братства / О. А. Бірюліна // Старий Луцьк : наук.-інформ. зб. ЛДІКЗ. – Луцьк, 2005. – Вип. II. – С. 92–96.

Бірюліна О. Реєстр духовних осіб Луцького братського пом'яника / О. Бірюліна // Пам'ятки сакрального мистецтва Волині на межі тисячоліть : матеріали VII міжнар. наук. конф. з волин. іконопису, м. Луцьк, 27–28 листоп. 2000 р. – Луцьк, 2000. – С. 34–38.

Бондаренко Г. З історії бібліотеки і книг Луцького Хрестовоздвиженського братства (XVI–XVIII ст.) / Г. Бондаренко // Старий Луцьк : наук.-інформ. зб ЛДІКЗ. – Луцьк, 2007. – Вип. III. – С. 69–72.

Бондарчук А. Братство в контексті православної історії собору Святої Трійці / А. Бондарчук // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Свято-Троїцький собор в історії Луцька та Волині : матеріали XVII Волин. обл. наук. конф., присвяч. 250-річчю від дати завершення будівництва Луцького собору Святої Трійці та 125-річчю з часу його освячення як православного кафедрального собору, 30 листоп. 2005 р. – Луцьк, 2005. – С. 22–25.

Гаврилюк С. Діяльність православних церковних братств щодо вивчення та збереження волинських старожитностей / С. Гаврилюк // Літопис Волині : наук.-попул. і літ.-художн. часоп. – Луцьк, 2001. – Ч. 1. – С. 55–61.

Герасимчук Ю. В. Луцьке православне братство XVII століття / Ю. В. Герасимчук // Минуле і сучасне Волині: літописні міста і

середньовічна культура : матеріали VIII Волин. обл. іст.-краєзн. конф. – Луцьк, 1998. – С. 40–42.

Горін С. Луцький братський монастир Воздвиження Чесного Хреста, чоловічий / С. Горін // Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії кінця XV – середини XVII ст.: функціонування і місце у Волинському соціумі / С. Горін. – Київ, 2012. – С. 192–240.

Заснування Луцького братства // Україна: хронологія розвитку / авт., кер. проекту А. В. Толстоухов, В.О. Зубанов. – Київ, 2009. – Т. 4 : На порозі Нового часу. Від Люблінської унії до кінця XVIII століття. – С. 223–224.

Колосок Б. В. Комплекс луцького Братства Воздвиження Чесного і Животворящего Хреста Господнього / Б. В. Колосок // Колосок Б. В. православні святині Луцька / Б. В. Колосок. – Київ, 2003. – С. 91–45.

Король В. Роль братств в активізації культурного життя. Братські школи / В. Король // Король В. Історія України : навч. посібник / В. Король. – 2-е вид., випр. доп. – Київ, 2008. – С. 166–169.

Луцьке Хрестовоздвиженське братство Святого Андрія Первозванного: центр творення і виховання волинської еліти // Інтелектуальна еліта Волині. – Луцьк, 2012. – С. 155–158.

Луцькому братству – 380 : з матеріалів науково-теоретичної конференції. м. Луцьк, 19 лютого 1999 року // Волинський музей: історія і сучасність : до 70-річчя Волин. краєзн. музею та 50-річчя Колодяжнен. літ.-мемор. музею Лесі Українки : наук. зб. – Луцьк, 1999. – Вип. 2. – С. 168–204.

Маслов Л. Чесно-Хресна церква в Луцьку / Л. Маслов // Одне надійне життя... : (до 100-річчя від дня народження Леоніда Маслова) / уклад. Г. С. Марчук. – Луцьк, 2009. – С. 63–67.

Мельник І. З історії Луцької братської школи / І. Мельник // Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє. – Луцьк, 2007. – Т. 1. – С. 154–156.

Рожко В. Братські школи – осередки духовної освіти Історичної Волині / В. Рожко // Рожко В. Духовні православні освітні заклади Волині X–XX ст. / В. Рожко. – Луцьк, 2002. – С. 54–66.

Сажок О. Бібліотечна діяльність Луцького Хрестовоздвиженського братства (друга половина XIX – початок XX ст.) / О. Сажок // Старий Луцьк : наук.-інформ. зб ЛДІКЗ. – Луцьк, 2010. – Вип. VI. – С. 181–188.

Сажок О. Діяльність Луцького Хресто-Воздвиженського брат-

ства в другій половині XIX – на початку XX ст. / О. Сажок // Літопис Волині : всеукр. наук. часоп. – Луцьк, 2011. – Ч. 9. – С. 27–31.

Семенюк Л. С. Культурно-освітня діяльність та літературна спадщина Луцького братства / Л. С. Семенюк // Література волинського краю (XI–XVIII ст.) : навч. посіб. / Л. С. Семенюк. – Луцьк, 2013. – С. 122–145.

Семенюк Л. Літературна спадщина Луцького Хрестовоздвиженського братства / Л. Семенюк // Семенюк Л. Історія української літератури XI–XVIII ст. : навч. посіб. / Л. С. Семенюк. – Луцьк, 2014. – С. 185–188.

Старевич С. Братські школи – осередки духовної освіти на Волині / С. Старевич // Духовна освіта на Волині в XI – XX століттях : зб. матер. богослов. міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 20-ліття відновлення Волинської Духовної семінарії в м. Луцьку. – Луцьк, 2010. – С. 40–50.

Сторінки історії та діяльності Луцького Хрестовоздвиженського братства // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Луцька міська громада: історія, традиції, люди : матеріали XXVI Волин. обл. наук.-іст. краєзн. конф., присвяч. 16-й річниці Незалежності України, 510-ій річниці надання м. Луцьку Магдебурзького права і 390-ій річниці створення Луцького православнобратства, м. Луцьк, 9–10 листопада 2007 р. / упор. Г. Бондаренко, А. Бондарчук, А. Силук. – Луцьк, 2007. – Вип. 26. – С. 148–202.

Хромяк А. Історія заснування та діяльність Луцького Хрестовоздвиженського братства / А. Хромяк // Волинська єпархія: минуле і сьогодення (992–2012рр.) : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 1020-річчю Волинської єпархії. – Луцьк, 2012. – С. 177–182.

Вийк А. Луцкое православное Крестовоздвиженское братство / А. Вийк // Волинские епархиальные ведомости. – 1903, № 28. – С. 809–821; № 29. – С. 849–861; № 30. – С. 883–890; № 31. – С. 931–943; № 32. – С. 985–990; № 33. – С. 1056–1060; № 34. – С. 1096–1103; № 35. – С. 1130–1137; № 36. – С. 1171–1176; 1904, № 1. – С. 11–21; № 3. – С. 49–54; № 4. – С. 69–71; № 5. С. 115–118.

Котис О. Три факти про Луцьку Братську церкву / О. Котис // Волин. новини. – 2016. – 21 квіт. – С. 24.

Четыркин Ф. Древнее Луцкое Крестовоздвиженское братство: 1617–1712 гг. / Ф. Четыркин // Волинские епархиальные ведомости. – 1871. – № 11. – С. 345–354 ; № 12. – С. 372–383 ; № 13. – С.

410–416.

Якименко М. Відновлено підземний некрополь XVII століття / М. Якименко // *Голос України*. – 2012. – 29 верес. – С. 19

* * *

Ісаєвич Я. Луцьке братство (Хрестовоздвиженське (Чеснохрестське) братство) / Я. Ісаєвич // *Довідник з історії України* : А–Я. – Вид. 2-ге доопрац. і доповн. – Київ, 2001. – С. 425.

Ісаєвич Я. Д. Хрестовоздвиженське братство в Луцьку, Чеснохрестське братство в Луцьку / Я. Д. Ісаєвич // *Енциклопедія історії України*. – Київ, 2005. – Т. 6 : Ла–Мі. – С. 311–312.

Луцьке Хресто-Воздвиженське Братство // *Енциклопедія українознавства*. – Львів, 1994. – Т. 4. – С. 1388–1389.

Сажок О. В. Луцьке Хрестовоздвиженське братство / О. В. Сажок // *Енциклопедія історії України*. – Київ, 2005. – Т. 6 : Ла–Мі. – С. 312.

350 років

від дня народження Йова Кондзелевича (бл. 1667 – між 1740–1748) – українського іконописця, церковного і громадського діяча.

Йов Кондзелевич народився у галицькому місті Жовква. Патронімічність прізвища вказує на його міщанське походження. У 19 років Кондзелевич став монахом Хрестовоздвиженського Білостоцького монастиря на Волині (Йов – чернече ім'я, мирське ім'я невідоме). У 1687 р. в записі на Ірмологіоні, придбаному у Турійську (Державна публічна бібліотека ім. Салтикова-Щедрина, м. Санкт-Петербург), засвідчив себе як ієромонах. Майже весь творчий шлях Йова Кондзелевича пов'язаний з Волинню, яка відіграла визначальну роль у формуванні самобутнього таланту іконописця. В його особі поєднався майстер європейського рівня і, водночас, скромний чернець – «недостойний ієромонах», як він підписав себе на одній з ікон. Йов Кондзелевич очолив іконописну майстерню, яка працювала над розписом іконостасів і написанням окремих ікон не тільки на Волині, а й за її межами. У 1696 р. він виконав малярські композиції для вівтаря Загорівського Різдва-Богородичного монастиря на замовлення ігумена Феодосія Волинця, залишивши свій підпис «...ієромонах».

нах Йов Кондзелевич. 1696 р.»Тим самим роком датовані фрагменти іконостасу – одвірки царських і дияконських врат, ікона «Христос Вседержитель» – зі Свято-Троїцької церкви с. Городище, авторства Кондзелевича (Музей волинської ікони). Вершиною творчості майстра є монументальний іконостас, виконаний ним з групою помічників у 1698 – 1705 рр. для Хрестовоздвиженської церкви монастиря Скит Манявський на Прикарпатті (Національний музей у Львові ім. Андрея Шептицького). Одночасно з роботою над іконостасом Йов Кондзелевич виконав на Прикарпатті ще декілька іконописних робіт, зокрема намісну ікону «Христос Вседержитель» у Покровській церкві с. Вільшаниця. Великою роботою майстра є датований 1722 р. іконостас для Загорівського монастиря на замовлення волинських шляхтичів Чацького та Загорівського. (Національний музей у Львові ім. Андрея Шептицького). Ім'ям Кондзелевича підписана ікона «Розп'яття» 1737 р., яку він виконав для Преображенської Черницької церкви поблизу Луцька. До цього ж періоду належать намісні ікони «Христос Вседержитель» та «Богородиця Одігітрія» у Свято-Георгіївській церкві м. Дубно та вівтар до ікони Богородиці у церкві Св. Косьми і Даміана в с. Махнівці поблизу Золочева.

У документах 1710 і 1713 років Йов Кондзелевич згадується як ігумен Луцького Хрестовоздвиженського братського монастиря. У 1710 р. він бере участь в обранні Кирила Шумлянського в сан Луцького і Острозького єпископа, про що свідчить його підпис серед учасників виборів. У вересні 1713 р. повторно його обирають ігуменом Хрестовоздвиженського монастиря.

Про довге творче життя Йова Кондзелевича свідчить лист 73-х літнього майстра до єпархіального начальства з проханням визначити учня для навчання іконопису. Останньою згадкою про Кондзелевича є інвентар монастиря в м. Дубно, датований 24 травня 1748 р., де йдеться про намісні ікони «руки небіжчика Йова». Можна припустити, що він помер між 1740 і 1748 роками.

Йов Кондзелевич – найяскравіша постать в історії українського живопису на зламі XVII–XVIII ст. Він зумів органічно поєднати здобутки українського іконопису та західного малярства, створюючи геніальні за композиціями і технікою виконання ікони. У Музеї волинської ікони творчості Йова Кондзелевича та іконописців, які з ним працювали, присвячена експозиція окре-

мої зали. Ікони «Христос Вседержитель», «Св. Георгій», «Оплакування Христа», «Благовіщення», «Пророки» та інші зачаровують віртуозним малюванням, одухотвореністю і теплою образів, досконалою красою ликов, багатством та насиченістю колориту. Всі вони демонструють найвищий рівень професійного малярства Волині, складаючи золотий фонд мистецтва України.

Тетяна Єлісеєва

Література:

Волинія. Terra : книга-фантазія, книга-спогад / ідея О. Дишка. – Луцьк : Куля, 2012. – 89 с.

Про І. Кондзелевича та «Портрет Іова Кондзелевича» – с. 38.

Гайдай Л. І. Історія України: персоналії, терміни, назви і поняття (1648–1917) : навч. посіб.-комент. : у 2 т. / Л. І. Гайдай. – Луцьк : Вежа, 2008. – Т. 1 (А–Н). – 507 с.

Про Іова Кондзелевича – с. 334.

Гуртовий Г. О. Білосток з найдавніших часів : краєзн. нариси / Г. О. Гуртовий. – Луцьк : Волин. старожитності, 2012. – 64 с.

Перебування іконописця Іова Коендзелевича у селі Білосток Луцького району – с. 25–30.

Ковальчук Є. І. Формування фонду сакрального мистецтва у Волинському краєзнавчому музеї (1929–2012 роки) / Є. І. Ковальчук. – Луцьк : Волин. старожитності, 2013. – 294 с.

Про Іова Кондзелевича – с. 131.

Новак О. Християнство в Україні: нариси / О. Новак. – Рівне : Ліста-М, 2003. – 504 с.

Про Іова Кондзелевича – див. іменний покажчик.

Александрович В. Опис ієромонаха Білостоцького монастиря, маляра Іова Кондзелевича у пом'янику скиту Манявського / В. Александрович // Історія та сучасність православ'я на Волині : матеріали V наук.-практ. конф. 11 листоп. 2014 р. – Луцьк, 2014. – С. 6–9.

Є відомості про Іова Кондзелевича.

Культурно-освітня діяльність та літературна спадщина Луцького братства / Л. С. Семенюк // Література волинського краю (XIX–XVIIIст.). – Луцьк, 2013. – С. 122–145.

Откович Т. Вивчення іконостаса з церкви Воздвиження Чесного Хреста монастиря Скиту манявського (Богородчанський іконостас) та творчості Іова Кондзелевича в кінці XIX – першій

половині ХХ ст. / О. Откович // Волинська ікона: дослідження та реставрація : наук. зб. : матеріали ХІХ міжнародної наук. конф. – Луцьк, 2012. – Вип. 19. – С. 102–112.

Павличко Я. Ікони цокольного та пророчого рядів Загорівського іконостасу Йова Кондзелевича / Я. Павличко // Волинська ікона: дослідження та реставрація: наук. зб. : матеріали ХІV міжнародної наук. конф. – Луцьк, 2007. – Вип. 14. – С. 65–72.

Штинько В. С. Білий стік, що пливе у вічність: Святомихайлівська церква у селі Білосток Луцького району/ В. С. Штинько, Є. І. Ковальчук // Штинько В. С. Волинь: храми і люди : крає знав. Нарис / В. С. Штинько, Є. І. Ковальчук. – Луцьк, 2010. – С. 130–137.

Вербич В. Український Рафаель – із Волині / В. Вербич // Сім'я і дім. Нар. трибуна. – 2007. – 9–15 серп. – С. 2.

Обухович Л. Волинські ікони / Л. Обухович // Волин. єпарх. відом. – 2011. – № 3 (берез.). – С. 4.

Обухович Л. [Волинські ікони] / Л. Обухович // Волин. єпарх. відом. – 2011. – № 4 (квіт.). – С. 4.

Презентації : у 2017-й рік – із календарем Йова Кондзелевича // Волинь-нова. – 2016. – 17 листоп. – С. 3.

Ричук Ю. Щодень з українськими Рафаелем: у Луцьку до друку готують унікальний календар з роботами Йова Кондзелевича / Ю. Ричук // Сім'я і дім. – 2016. – 20 жовт. – С. 5.

* * *

Єлісеєва Т. 17 серпня 340 років від дня народження Йова Кондзелевича (1667– бл. 1740) – українського іконописця / Т. Єлісеєва // Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2007 рік / упр. культури і туризму Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; Волинська ОУНБ ім. Олени Пчілки ; ред.-упоряд. Є. І. Ковальчук, Е. С. Ксендзук. – Луцьк, 2006. – С. 102–103.

Ковпаненко Н. Г. Кондзелевич Йов / Н. Г. Ковпаненко // Енциклопедія історії України. – Київ, 2008. – Т. 5. – С. 17–18.

275 років

**від часу спорудження церкви Святого Архистратига
Михайла – пам'ятки містобудування і архітектури України
національного значення в селі Верхи, тепер Камінь-
Каширського району (1742)**

Церква Святого Архистратига Михайла побудована у 1742 році на кошти місцевого поміщика Марка Ржечицького для потреб уніатського василіанського чоловічого монастиря. Точна дата виникнення монастиря і його початкова конфесійна приналежність невідомі. В наукових працях початку ХХ ст. автори висловлюють припущення, що монастир був заснований як православний монахами, вихідцями з Милецького монастиря. Та у 1710 році Михайлівським монастирем у с. Верхи вже керував уніатський ігумен Климент Рожнятовський. Уніатським монастир залишався до часу свого закриття у 1827 році. В «Церковно-приходському літописі с. Верхи», укладеному місцевим священиком Іваном Тарановським у 1895 році, з посиланням на свідчення старожилів, вказуються прізвища чотирьох останніх монахів – Крупський, Хомицький, Концицький та Мержинський, які після закриття монастиря у с. Верхи були переведені до Милецького монастиря. Церква Святого Архистратига Михайла стала приходською. Першим православним священиком став отець Іоан Крашановський у 1844 році.

Храм був діючим весь час, за виключенням періоду Першої світової війни. Коли село було зайняте австро-угорськими військами, храм перетворили на шпиталь.

Церква дерев'яна, двозрубна, однокупольна (до 1883 року трикупольна), прямокутна у плані з апсидою, теж прямокутної форми. Накрита шатроподібним дахом, по центру якого розташований восьмерик з восьмисхилим дахом, увінчаний куполом-маківкою. Справа від вівтаря розташована пономарка, зліва – ризниця. Над обома приміщеннями зроблені келії. Бабинець був побудований лише на початку 2000-х років.

Споруда пережила не один ремонт. У 1883 році замінено дерев'яний фундамент на кам'яний. Тоді ж було перероблено і верх церкви. Замість трьох куполів залишився один. У 1874 році зробили новий іконостас. У 1893 облаштували новий кіот для ікони Божої Матері Одигітрії. У 1867 році збудували нову дзвіницю, яка згоріла під час пожежі 1902 року.

Наступних змін храм зазнав за Першої світової війни, коли його перетворили на шпиталь: розділили на два поверхи (висота храму приблизно 25 м), вирізали два яруси вікон, замостивши старі, зробили окремий вхід ззовні на другий поверх, вирізавши двері над входом, викинули іконостас та престол. Не змогли зняти лише ікону Божої Матері Одигітрії, яка знаходилася на східній стіні вівтарної частини храму у кіюті. Щоб відгородити ікону, побудували стіну, залишивши невеликий простір. Поряд із іконою у стіні прорізали двері, і віруючі отримали доступ до неї. Після відходу австро-угорських військ храм відновили, залишивши два яруси вікон.

Сучасного вигляду храм набув внаслідок робіт, проведених в кінці 1990– на початку 2000-х років. У 1998 році стіни церкви зсередини були оббиті листами ДСП і розписані. Два ряди вікон були замінені на один, частково замінені дошки, якими церква обшальована ззовні. У 2001–2002 роках добудували бабінець. У 2000 році збудували нову дзвіницю.

Із 2 серпня 1997 року настоятелем храму є отець Павло Камень.

Оксана Важатко

Література:

Державний реєстр національного культурного надбання : (пам'ятки містобудування і архітектури України) // Пам'ятки України : історія і культура. – 1999. – № 2–3. – С. 46–55.

Про церкву Святого Архангела Михаїла – с. 50.

Верхи, село : Михайловская церковь, 1742 г. // Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. – Київ, 1985. – Т. 2. – С. 72.

Романюк Н. Варшава є, а залізниця немає / Н. Романюк // Україна молода. – 2016. – 19–20 серп. – С. 14.

* * *

Храми Волині : фотозбірник / упоряд. Л. Бабич. – Луцьк : Вісник і К, 2002. – 154 с.

Фото Свято-Михайлівської церкви – с. 39.

Цинкаловський О. Верхи / О. Цинкаловський // Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : (краєзн. слов. – від найдавніших часів до 1914 р.) / О. Цинкаловський. – Вінніпег, 1984. – Т. 1. – С. 170.

250 років

**від часу спорудження церкви Святого Архистратига
Михайла – пам'ятки містобудування і архітектури України
національного значення у селі Щурин, тепер Рожищенського
району (1767)**

Маленька дерев'яна церква Святого Архистратига Михайла знаходиться на околиці села. В охоронній дощці, яка з'явилася тут ще за радянських часів, зазначається, що побудована вона у 1661 році і є пам'яткою архітектури державного значення. Втім, у документах можна знайти й іншу дату спорудження – 1767 рік.

У Державному реєстрі національного культурного надбання України Щуринська церква датується 1661–1767 роками. Вочевидь, у цей період вона зазнала значної перебудови, певних архітектурних змін. Пам'ятка належить до старовинних дерев'яних тризрубних церков Волині з виділеним у плані центральним зрубом – восьмерик на четверику. Він підкреслений масивною приземкуватою банею архаїчної форми і збереженим первинним перекриттям. Нинішній іконостас належить до ХІХ століття. Тоді ж в інтер'єрі храму з'явився настінний олійний розпис, який частково зберігся до наших днів. Він суттєво доповнений місцевими художниками з Рожищ під час останнього ремонту церкви кілька років тому. Зі старого волинської школи іконостасу ХVІІІ століття збереглося лише дві ікони — «Спас» і «Богородиця», котрі у старому іконостасі виконували роль намісних. Уже в пізніші часи ікона «Богородиці» була вбрана у металеву карбовану шату з характерним волинським орнаментом.

Дзвіниця, реконструйована одночасно з церквою, зберегла в цілому первинний вигляд. Це двоярусна, приземкувата за пропорціями, споруда з шатровим завершенням. Про історію храму та його вірних розповідають не лише стіни, а й окремі історичні та мистецькі пам'ятки, які тут зберігаються. Особливу роль в літургії та інших обрядових дійствах відіграють богослужбові книги, які несуть на собі відбиток усіх церковних дій. Так, «Мінеї загальні» містять молитви для всіх православних святих (апостолів, святителів, мучеників, преподобних) на різні празники: Господні, на честь Христа, Богородичні, «Ірмології» («Ірмологи» чи «Ірмологіони») — богослужбові книги православної церкви, які містять молитви, призначені для співу при богослужінні. Вони мають нотні листи з особливою, встановленою церквою з

давніх часів нотною системою.

У фондах Волинського краєзнавчого музею зберігаються старі богослужбові книги — три «Мінеї» та «Ірмологіон» XIX століття, котрі через свою ветхість чи з інших причин уже не використовуються в церкві і були передані до музею.

Історія церкви і її святинь пов'язана з життям села, долею людей. У письмових джерелах село Щурин вперше згадується 1604 року, коли збройний загін князя Вороніцького пограбував місцевих хліборобів, а село перетворив у згарище. Нелегкою була доля села. Життя на попелищі відновлювалося з великими потугами. На січень 1761 року в Щурині налічувалося всього 33 двори. На кінець XVIII століття населення значно зросло і в 1804 році, уже було 50 дворів і 364 жителі. Перед Першою світовою війною церква мала 1577 парафіян.

Секретар Волинського єпархіального архієрея К. В. Переверзев у «Справочной книге о приходах и монастырях Волынской епархии» (видання 1914 р.), даючи опис церкви у Щурині, підкреслює, що «дерев'яний Свято-Михайлівський храм побудований у 1767 році, невеликий, прикрашений посередньо, є потреба в будівництві нового храму».

Нині Михайлівська церква в с. Щурин є пам'яткою містобудування і архітектури України національного значення і охороняється законом.

Євгенія Ковальчук

Література:

Державний реєстр національного культурного надбання : (пам'ятки містобудування і архітектури України) // Пам'ятки України : історія і культура. – 1999. – № 2–3. – С. 46–55.

Про церкву Святого Архангела Михаїла – с. 55.

Штинько В. С. Історія в переказах і книгах: Свято-Михайлівська церква у селі Щурин Рожищенського району / В. С. Штинько, Є. І. Ковальчук // Штинько В. С. Волинь : храми і люди : краєзн. нариси / В. С. Штинько, Є. І. Ковальчук. – Луцьк, 2010. – С. 163–167.

Щурин, село: Михайловская церковь, 1767 г. // Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. – Київ, 1985. – Т. 2. – С. 106.

Васильюк В. Одна з найстародавніших / В. Васильюк // Уряд. кур'єр. – 2006. – 24 листоп. – С. 8–9.

Жижара З. Батюшку зачинали в льох, щоб не правив у своїй церкві / З. Жижара // Волинь. – 2001. – 27 листоп. – С. 3.

Мацюк Р. Михайлівському храму в Щурині – 350! / Р. Мацюк // Наш край. – 2011. – 29 груд. – С. 4.

Михайлівська церква // Твій вибір. – 2011. – 24–30 листоп. – С. 3.

Урбас К. Во славу Господу, на радість людям / К. Урбас // Наш край. – 2009. – 16 квіт. – С. 2.

Урбас К. Церкві – 345 літ / К. Урбас // Наш край. – 2006. – 8 черв. – С. 4.

Штинько В. Історія в переказах і книгах / В. Штинько, Є. Ковальчук // Волинь. – 2003. – 4 січ. – С. 7.

* * *

Храми Волині : фотозбірник / упоряд. Л. Бабич. – Луцьк : Вісник і К, 2002. – 154 с.

Фото Свято-Михайлівської церкви – с. 139.

Цинкаловський О. Щурин / О. Цинкаловський // Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : (краєзн. слов. – від найдавніших часів до 1914 р.) / О. Цинкаловський. – Вінніпег, 1986 – Т. 2. – С. 554.

150 років

від часу спорудження Симеонівської церкви – пам'ятки містобудування і архітектури місцевого значення, у селі Любохини тепер Старовижівського району (1867)

Село Любохини (історично – Любохині), розташоване на південь від Верхньої Прип'яті. Історія Любохин сягає глибокої давнини. Назва села походить від «люб» і «хан». За переказами тут було «любє місце хана». Очевидно, під час монголо-татарського нашествия тут поселився збирач данини – баскак, який полюбив східну частину села біля озера Домашнього. Цю місцину і досі жителі називають вулицею Хані. А ось його брат, (тур «кардаш»), напевно, зупинився на заході, поблизу озера Білого (вулиця Кардаші). Вперше Любохини згадує Ян Длугош, польський історик, особистий хроніст польського короля Владислава Ягайла, описуючи полювання короля Ягайла на початку 1410 року і його від'їзд з Любомля до Любохні. Детальніше про Любохини і

церкву пише Анджей Біль у книзі «Православна Єпархія Холмська до 1596 року» у розділі «Любохинівська протопопія». «Клірові відомості церков Володимир-Волинського повіту» за 1796 рік повідомляють про попередницю теперішньої церкви – Свято-Онуфріївський храм, невеличкий, дерев'яний, біля озера Домашнього. Місце, де стояла стара церква, любохинці до цих пір називають «стариною». Нинішня церква, висвячена в честь Преподобного Симеона Стовпника, була споруджена в 1867 році і є однією з найстаріших в окрузі. Вона пережила дві світові війни, неодноразову зміну влади, і ніколи не закривалася, в усі періоди залишаючись оберегом духовності села. Збудована за державний рахунок, під опікою і коштом Міністерства Державного Майна, церква – характерної для Полісся архітектури, значна за розмірами, дерев'яна, на кам'яному фундаменті, з дзвіницею в одній споруді, покрита залізом. На 1867 рік у володінні церкви було 128 десятин землі середньої якості, частково неродючої, з середнім прибутком 500 рублів, яка оброблялась самими членами причту. На цей час число прихожан становило: 1734 чоловіків і 1690 жінок. Кількість прихожан продовжувала зростати. У церковному господарстві було: 2 клуні, конюшня, хлів для худоби, льох – на землі священника, а на псаломщицькій землі – клуня, амбар, хлів для худоби. До церкви в Любохинах були приписані села Смолярі і Бутмер. У приході було 3 школи: церковно-приходська – у Любохинах, заснована у 1897 році, і домашні школи – у селі Бутмер – з 1882 року, у Смолярах – з 1893-го. Любохинська церковна школа утримувалась за кошти повітової земської управи, Смолярська школа мала свій будинок, на її утримання виділялось 43 руб. з сільського товариства, Бутмирська знаходилась у найманому будинку. Відомо, що починаючи з 1897 року, настоятелями Свято-Симеонівської церкви були отці Володимир Янкевич, Дмитрій Левицький, Дмитрій Білицький, Василь Цибулька, о. Валентин, о. Омелян, Степан Стружук. З липня 1992 року службу Божу в любохинському храмі звершує протоієрей Іоан Лесишак. Богослужіння відбувається кожної неділі і у свята, престольний празник святкують 14 вересня, у день пошанування Преподобного Симеона Стовпника. З 1999 року при церкві діє недільна школа, яку відвідують близько сорока учнів III-IX класів. У 2007 році, з нагоди 140-річчя храму, були перекрыті церковні бані і встановлені нові хрести. Церква Святого

Симеона Стовпника у с. Любохини є пам'яткою архітектури місцевого значення.

Ангеліна Вигодник

Література:

Демянюк О. Православні храми Старовижівського району: стежками минулого / О. Демянюк // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сереховичі та Старовижівщина у світовій та українській історії : матеріали 53 Всеукр. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 24-й річниці Незалежності України. – Луцьк, 2015. – Вип. 53. – С. 178–184.

Стрільчук С. З історії села Любохини / С. Стрільчук // Минуле і сучасне Волині та Полісся : Старовижівщина з глибини століть : матеріали XXVIII Волин. обл. іст.-краєзн. наук. конф., присвяч. 17-ій річниці Незалежності України та 500-річчю першої писем. згадки про Стару Виживку та нову Вижву. – Луцьк, 2008. – Вип. 28. – С. 47–58.

Стрільчук С. Село Любохини в контексті історичних подій кінця XIX – початку XX ст. / С. Стрільчук // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Старовижівщина та її населені пункти в історії України та Волині : матеріали XXXX Всеукр. наук. іст.-краєзн. конф., присвяч. 20-й річниці Незалежності України / упоряд. А. Силук, В. І. Недзельський. – Луцьк, 2011. – Вип. 40. – С. 214–217.

Бубенщикова О. Легенди і сучасність поліського села / О. Бубенщикова // Волин. газ. – 2009. – 4 черв. – С. 3.

Наумук С. Любохани, Любохини: виповнюється 200 років з часу писемної згадки про Любохини / С. Наумук // Досвіт. зоря. – 1996. – 5 лип.

Стрільчук Т. Любохини згадують вже 250 років / Т. Стрільчук // Сільські новини. – 2001. – 18 груд.

Фещук Н. Над плесами озер блакитних / Н. Фещук // Сільські новини. – 2001. – 17 берез.

* * *

Цинкаловський О. Любохини / О. Цинкаловський // Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся : (краєзн. слов. – від найдавніших часів до 1914 р.) / О. Цинкаловський. – Вінніпег, 1986. – Т. 2. – С. 55–56.

125 років

від дня народження Д. О. Вознюка (1892–1983) – заслуженого вчителя школи Української РСР

Данило Олексійович Вознюк народився в 1892 році на Волині. З дитинства почав захоплюватися мовами, поштоvhом до чого стало опанування церковнослов'янською. І вже у зрілому віці володів практично усіма слов'янськими мовами та англійською і німецькою.

За розповідями рідних, у Першу світову війну служив у піхоті єфрейтором. Був направлений на навчання до унтер-офіцерського училища. Однак у силу різних причин офіцерська доля не склалась.

В Олиці згадують, що дружина Данило Олексійович була полькою і вони мали сина (пропав безвісти у роки Другої світової війни). Національність дружини та знання мов, за переказами, сприяла початку вчительського шляху Д. О. Вознюка в 20-х роках ХХ ст. Він почав викладати в Залісоччі у польській школі українську мову (одна година на тиждень).

У 1939–1941 роках працював в Олицькій середній школі вчителем іноземної мови.

Як свідчать матеріали державного архіву Волинської області, під час німецької окупації Д. О. Вознюк очолив з 25 серпня 1941 року роботу школи в Олиці, в якій навчалось 453 учні (451 українець та 2 чехів). Діяльність української школи в Олиці німецька адміністрація заборонила у липні 1942 року.

У 1944 році в Олиці, як і на всій території області, відновилося навчання в українській школі. Данило Олексійович викладав у ній іноземну мову. Очолював кущове методичне об'єднання вчителів іноземної мови. Неодноразово брав участь у методичних заходах, які проводив обласний інституту удосконалення кваліфікації вчителів.

Вітаючи у 1966 році педагогів з Днем учителя, завідувач районного відділу народної освіти Д. І. Кушнірук відзначив постійне вдосконалення методів роботи, творчий стиль діяльності кращих педагогів району, серед яких назвав і Данила Олексійовича Вознюка.

В. А. Жовтянський – випускник Олицької школи, член-кореспондент НАН України, так характеризує педагога: «Як учитель Данило Олексійович мав особливу манеру викладання, яка

полягала у майже повній відсутності вимог до дисципліни учнів у класі. Імовірно, він вважав, що всі повинні бути настільки ж одержимі до навчання, як і він сам».

Данило Олексійович опікувався долею племінниці дружини, прийомної дочки сім'ї Вознюків Ядвіги Владиславівни Сильницької, про що пише Віктор Андрійович Жовтянський.

Д. О. Вознюк брав активну участь у громадському житті. Обирався депутатом Олицької селищної Ради депутатів трудящих та народним засідателем народного суду Олицького району. За видатні заслуги в справі розвитку народної освіти у 1953 році Д. О. Вознюку було присвоєно почесне звання «Заслужений вчитель школи Української РСР».

В кінці 60-х – на початку 70-х років ХХ ст. в Олиці розгорнулась активна робота зі створення на громадських засадах музею, до якої долучився і Д. О. Вознюк, який передав до музею різноманітні документи часів царської Росії та польського періоду історії Волині, довоєнні видання книг. Колишні учні згадують учителя як виключно інтелігентну, добру людину, готову будь-якої миті прийти на допомогу.

Помер Д. О. Вознюк у червні 1983 року в Олиці, де й похований на місцевому кладовищі.

**Галина Романчук
Валентина Харковлюк**

Література:

Присвоєння почесного звання Заслуженого учителя школи Української РСР учителям шкіл Олицького району // Прапор Перемоги. – 1953. – 5 листоп. – С. 1.

Присвоєння почесного звання Заслуженого учителя школи Української РСР учителям Волинської області // Рад. Волинь. – 1953. – 1 листоп. – С. 1.

***

Боярчук П. Радзивілли і стара Олика / П. Боярчук. – Луцьк : Надстир'я, 2013. – 504 с.

Про Д. Вознюка – с. 354, 359.

Олицький феномен: Віктор Жовтянський : біобібліогр. нарис / упоряд. І. М. Вергун. – Ківерці : [б. в.], 2013. – 79 с.

Про Д. Вознюка – с. 16, 56–57.

Калитенко В. Хвилююча мова історії / В. Калитенко // Рад. Во-

линь. – 1972. – 15 лип. – С. 3.

Кучай Г. Про реєстрацію кандидатів у народні засідателя народного суду Олицького району / Г. Кучай, В. Парфьонова // Прапор Перемоги. – 1954. – 2 груд. – С. 2.

Кушнірук Д. З святом, педагоги! / Д. Кушнірук // Ленінським шляхом. – 1966. – 1 жовт. – С. 3.

Про результати виборів народного суду Олицького району // Прапор Перемоги. – 1954. – 23 груд. – С. 2.

Співчуття колективу вчителів Олицької середньої школи з приводу смерті заслуженого вчителя УРСР Вознюка Данила Олексійовича // Ленінським шляхом. – 1983. – 30 черв. – С. 4.

Татенко О. Розвиток народної освіти на Волині / О. Татенко // Рад. Волинь. – 1955. – 25 січ. – С. 3.

Шварцберг М. Січнева нарада вчителів // Прапор Перемоги. – 1955. – 9 січ. – С. 2.

Показчик імен

- Алімова І. О. 100-102
Белих Й. Н. 170-173
Білик О. С. 97-100
Біляшівський М. Ф. 192-195
Бойко М. С. 62-65
Вознюк Д. О. 275-277
Гайдучик О. П. 148-150
Галькун Т. Д. 46-51
Гей В. С. 39-45
Гоць П. Н. 127-133
Граніч Н. В. 165-170
Григоренко Грицько (див. Судовщикова-Косач О. Є.) 81-84
Дяченко Л. Ю. 60-61
Карпось В. А. 145-148
Каспрук П. Й. 139-142
Ковальчук О. Г. 121-127
Кондзелевич Й. 264-267
Косач П. А. 28-34
Кравчук Н. П. 173-180
Кривохижа К. І. 202-207
Куценко М. Ф. 15-17
Левицький О. А. 219-220
Назарук Є. І. 51-56
Наріжний В. М. 56-60
Мартинюк Л. Г. 17-19
Маслай Г. С. 210-216
Огороднік О. В. 158-161
Осік О. Т. 91-94
Остапенко Г. Н. 77-80
Остапюк О. Д. 102-113
Павлюк І. З. 20-28
Поштарук Д. А. 87-91
Ревенко Б. П. 94-97
Рівець Т. М. 34-39
Річинський А. В. 133-139
Судовщикова-Косач О. Є. (див. Грицько Григоренко) 81-84

Франчук М. А. 65-68

Шапов А. Д. 84-86

Шваб А. Г. 185-191

Штуль О. Д. 142-145

Географічний покажчик

- Верхи, село Камінь-Каширський р-н 268-269
Володимир-Волинський, м. Волинська обл. 221-225
Гішин, Ковельський р-н 240-249
Гуща, с. Любомльський р-н 225-228
Клубочин, с. Ківерцівський р-н 196-198
Кортеліси, с. Ратнівський р-н 162-165
Любохини, Старовижівський р-н 272-274
Радехів, с. Любомльський р-н 232-236
Римачі, с. Любосльський р-н 229-231
Рівне, с. Любомльський р-н 236-240
Рожище, м. Волинська обл. 249-252
Шистів, с. Володимир-Волинський р-н 244-246
Штунь, с. Любомльський р-н 240-244
Щурин, с. Рожищенський р-н 270-272

СПИСОК АВТОРІВ ІСТОРИЧНИХ ТА БІОГРАФІЧНИХ ДОВІДОК

Бакликова О. В., молодший науковий співробітник відділу етнографії та народних промислів Волині Волинського краєзнавчого музею.

Бірюліна О. А., завідувач Музею історії Луцького братства, відділу Волинського краєзнавчого музею.

Бондаренко Г. В., кандидат історичних наук, професор, завідувач кафедри документознавства і музейної справи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, член-кореспондент УАІН, заслужений працівник народної освіти України, голова Волинської обласної організації Національної спілки краєзнавців України.

Важатко О. Г., старший науковий співробітник відділу новітньої історії Волинського краєзнавчого музею.

Вашета М. П., завідувач відділу давньої історії Волинського краєзнавчого музею.

Верба Т. В., молодший науковий співробітник відділу давньої історії Волинського краєзнавчого музею.

Вернидубов О. П., завідувач відділу методичної роботи з державними та громадськими музеями Волинського краєзнавчого музею.

Вигодник А. П., провідний науковий співробітник Музею волинської ікони, відділу Волинського краєзнавчого музею.

Воробей Т. П., молодший науковий співробітник Колодяженського літературно-меморіального музею Лесі Українки, філіалу Волинського краєзнавчого музею.

Гаврилюк О. І., старший науковий співробітник відділу природи Волинського краєзнавчого музею.

Горик Н. П., член Національної спілки письменників України.

Дубень О. М., науковий співробітник відділу новітньої історії Волинського краєзнавчого музею.

Єлісеєва Т. М., завідувач Музею волинської ікони, відділу Волинського краєзнавчого музею, заслужений працівник культури України.

Завада Л. М., молодший науковий співробітник відділу на-

уково-освітньої роботи Волинського краєзнавчого музею.

Зек Б. М., кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу давньої історії Волинського краєзнавчого музею.

Зінько Д. А., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Художнього музею, відділу Волинського краєзнавчого музею.

Ковальчук Є. І., кандидат історичних наук, заступник директора з наукової роботи Волинського краєзнавчого музею, доцент кафедри документознавства і музейної справи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Корецька О. П., провідний науковий співробітник відділу фондів Волинського краєзнавчого музею.

Кот Н. М., старший науковий співробітник лабораторії соціологічних досліджень та розвитку освіти Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

Кревська Л. І., науковий співробітник відділу фондів Волинського краєзнавчого музею.

Криштапюк Л. Ю., молодший науковий співробітник відділу етнографії та народних промислів Волині Волинського краєзнавчого музею.

Криштапюк Л. Ф., провідний науковий співробітник відділу методичної роботи з державними та громадськими музеями Волинського краєзнавчого музею.

Левицька Т. Л., провідний науковий співробітник Художнього музею, відділу Волинського краєзнавчого музею.

Лис С. В., провідний науковий співробітник відділу новітньої історії Волинського краєзнавчого музею.

Машлай В. В., завідувач відділу новітньої історії Волинського краєзнавчого музею.

Мельник О. В., директор Торчинського народного історичного музею імені Григорія Гуртового.

Мірошниченко-Гусак Л. А., завідувач відділу етнографії та народних промислів Волині Волинського краєзнавчого музею.

Михалевич М. А., директор Кортеліського історичного музею.

Навроцька З. М., завідувач Художнього музею, відділу Волинського краєзнавчого музею, заслужений працівник культури України.

Остапчук Г. В., керівник літературно-драматургічної частини Волинського академічного обласного театру ляльок.

Остапюк О. Д., директор Любомльського краєзнавчого музею.

Охріменко Г. В., кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, давньої та нової історії України Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, провідний науковий співробітник відділу охорони пам'яток історії та культури Волинського краєзнавчого музею.

Пальоха Л. А., науковий співробітник відділу науково-освітньої роботи Волинського краєзнавчого музею.

Романчук Г. Д., завідувач лабораторії соціологічних досліджень та розвитку освіти Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

Садовник Т. Є., провідний науковий співробітник відділу давньої історії Волинського краєзнавчого музею.

Сахнюк А. В., екскурсовод Торчинського народного історичного музею імені Григорія Гуртового.

Силіук А. М., директор Волинського краєзнавчого музею, заслужений працівник культури України.

Силіук О. А., науковий співробітник Художнього музею, відділу Волинського краєзнавчого музею.

Слатініна Г. С., старший науковий співробітник Ківерцівського краєзнавчого музею.

Філонюк М. М., старший науковий співробітник відділу новітньої історії Волинського краєзнавчого музею.

Фініковський Ю. М., старший науковий співробітник Любомльського краєзнавчого музею.

Харковлюк В. П., вчитель фізики Олицької ЗОШ I-III ст. Ківерцівського району.

Хілуха Л. М., заступник директора Волинської обласної бібліотеки для дітей.

Чашук М. Б., старший науковий співробітник Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки, філіалу Волинського краєзнавчого музею.

Штинько В. С., заслужений журналіст України, член Національної спілки письменників України.

УКЛАДАЧІ БІБЛІОГРАФІЧНИХ СПИСКІВ

Понагайба А. А., завідувач відділу краєзнавчої роботи Волинської ДОУНБ ім. Олени Пчілки

Гапонюк О. В., головний бібліотекар відділу краєзнавчої роботи Волинської ДОУНБ ім. Олени Пчілки

Голотюк Л. І., провідний бібліотекар відділу краєзнавчої роботи Волинської ДОУНБ ім. Олени Пчілки

Гут А. А., бібліотекар II категорії відділу краєзнавчої роботи Волинської ДОУНБ ім. Олени Пчілки

Степанюк Г.П., провідний бібліотекар відділу краєзнавчої роботи Волинської ДОУНБ ім. Олени Пчілки

Хомяк Н. Д., провідний бібліотекар відділу краєзнавчої роботи Волинської ДОУНБ ім. Олени Пчілки

Шпанчук Н. М., бібліотекар II категорії відділу краєзнавчої роботи Волинської ДОУНБ ім. Олени Пчілки

Науково-популярне видання

Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2017 рік

Редактори-упорядники:

Є. І. Ковальчук, канд. іст. наук
А. А. Понагайба

Відповідальні за випуск:

А. М. Силюк
Л. А. Стасюк

Комп'ютерна верстка – Іванна Калаур

Підписано до друку 19.12.2016 р.
Формат 84x60 1/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Гарнітура Minion Pro, Academy STT. Ум. друк. арк. 16,51.
Обл.-вид. арк. 10,13
Видавництво «Терези», ФОП Сікачова Л. В.

Віддруковано у ФОП Сікачова В. А.
Свідоцтво державного комітету телебачення
і радіомовлення України ДК № 4686 від 06.03.2014 р.

К 17

Календар знаменних і пам'ятних дат Волині на 2017 рік / упр. культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; Волин. ДО-УНБ ім. Олени Пчілки ; ред.-упоряд.: Є. І. Ковальчук, А. А. Понагайба. – Луцьк : Терези, 2016. – 286 с.

«Календар знаменних і пам'ятних дат Волині» видається з 1991 року. До нього включаються матеріали про визначні події історії, громадсько-політичного і культурного життя області, ювілеї видатних уродженців краю та відомих діячів, життя і діяльність яких пов'язані з Волиною.

Посібник відкривається хронологічним переліком пам'ятних дат на 2017 рік. Про основні події подаються: дата, назва, авторська текстова довідка, список літератури, у якому вказуються документи, книги, статті зі збірників і періодичних видань, довідники та бібліографічні посібники.

У «Календарі» є Показчик імен видатних діячів, представлених у ньому, Географічний показчик населених пунктів, списки авторів, які брали участь у написанні історичних і біографічних довідок, та укладачів.

Видання буде корисним для культосвітніх працівників, викладачів, студентів, краєзнавців.

ISBN 978-617-7216-15-4

УДК 94(477.83)(059.3)

ББК 63.3(4УКР – 4ВОЛ) Я 25